

Ursula leguin

ROKANOONU SUGI

ROKANONOV SVET

NAUČNA FANTASTIKA URSULE LEGVIN

Knjiga I

Urednici

Tanja Kragujević-Vujić
Aleksandar Postolović

Recenzent

Zoran Živković

Likovno-grafička oprema

Zoran Branković

KATALOGIZACIJA U PUBLIKACIJI (CIP)

820(73)—31

ЛЕГВИН Урсула

Rokanonov svet / Ursula Legvin : preveli Vuk Perišić i Zoran Živković. — 1. izd. — Beograd : Narodna knjiga : Partizanska knjiga, 1987 (Ljubljana : Mladinska knjiga). — 224 str. : 24 cm. — (Naučna fantastika Ursule Legvin : knj. 1)

Превод дела: Rocannon's World / Ursula K. Leguin. — Desna ruka svetlosti Ursule Legvin, Zoran Živković: str. 7—38. Bibliografija: 1966—1984: str. : 39

YU ISBN 86—331—0157—2

I Leguin, Ursula K.

1. Перишић, Вук, прев.
2. Живковић, Зоран, п. пред. и прев.

820(73): 929 Легвин У.

ПК: а. Легвин, Урсула (1929—)

Obrađeno u Narodnoj biblioteci Srbije, Beograd

ISBN 86-331-0157-2

URSULA LEGVIN

Rokanonov svet

Preveli Vuk Perišić i Zoran Živković

NARODNA KNJIGA
PARTIZANSKA KNJIGA

Naslov originala

URSULA K. LEGUIN
ROCANNON'S WORLD

© 1966, by Ace Books, Inc.

DESNA RUKA SVETLOSTI URSULE LEGVIN

Svekolika umetnička proza predstavlja metaforu. Naučna fantastika je metafora. Ono po čemu se razlikuje od ostalih vidova umetničke proze jeste korišćenje novih metafora, proisteklih iz određenih velikih dominantni našeg savremenog života — iz nauke, svih nauka, iz tehnologije, kao i iz relativističkih i istorijskih perspektiva što stoje u vezi sa njima. Putovanje svemirom jedna je od tih metafora; isto važi za alternativno društvo, alternativnu biologiju; budućnost je takođe metafora. Budućnost je u umetničkoj prozi uvek metafora. Ali metafora za šta?

Da sam to bila kadra da kažem nemetaforički, uopšte ne bih napisala sve ove reči, ovaj roman; niti bi Dženli Ai ikada seo za moj pisači sto da me obavesti, baš kao i vas, prilično svečano, koristeći moje mastilo i moju traku za mašinu, da istina predstavlja stvar mašte.

*Iz uvoda za roman *Leva ruka tame* (*The Language of the Night* 1979. New York 159).*

Dobro je poznata činjenica da je klasična američka naučna fantastika iz doba Hjuga Gernsbeka i Džona Kembela bila gotovo isključivo muški žanr. Pisali su je muškarci o muškarcima za muškarce. Žene su se, tu i tamo, neizbežno javljale kao likovi SF dela, ali nipošto kao glavni

junaci, već uglavnom kao puki statisti, čija je prevashodna uloga bila da se istakne »muškost« protagonistu jačeg pola. U ovom podvajanju išlo se čak dotle da su u nekim isključivijim SF delima žene praktično izjednačavane po statusu sa ne-ljudskim likovima, koji su u ranoj naučnoj fantastici bez izuzetka prikazivani kao antagonisti, sučeljeni sa čovekom (»muškarcem«).

Neke ankete sprovedene u Gernsbekovo i Kembelovo vreme pokazuju da ovakav tip odnosa nije izgledao ništa povoljnije ni kada je reč o čitaocima naučne fantastike. Broj čitateljski SF žanra, naime, bio je više nego skroman u poređenju sa brojem muških poklonika, što nije nimalo neobično, jer šta bi to moglo biti privlačno za predstavnike jednog pola u književnoj vrsti koja šovinistički povlašćuje onaj drugi.

Vatreni pobornici ovog muškog SF šovinizma branili su svoje stanovište tvrdnjom da ženama naprosto nedostaje naročiti vid naučnofantastične maštovitosti, da one intelektualno nisu predodređene za ovaj žanr. Umereniji među njima još su i dopuštali mogućnost izvesne promene ženskog statusa kada su posredi uloge u SF delima, odnosno kada je reč o povećanju broja ženskih poklonika naučnofantastičnog žanra, ali su ostajali nepokolebljivo skeptični u pogledu kadrovi pripadnica »nežnijeg« pola da postanu iole uspešniji pisci ove književne vrste. (Razume se, pri tom se krajnje hotimično prenebregavala okolnost da je prvi bespogovorno naučnofantastični roman, *Frankenštajn: ili moderni Prometej* (*Frankenstein: or, The Modern Prometheus*), koji je ostavio izuzetno dubok trag u istoriji SF žanra, potekao iz pera jedne žene — Meri Volstounkreft Šeli).

S obzirom na pomenute okolnosti, nije daleko

od pameti pretpostavka da bi se neki Gernsbekov savremenik, koji je posebno držao do muškog SF šovinizma (a takvi nipošto nisu bili retki), bez oklevanja odrekao svog omiljenog žanra da mu je neko mogao reći kako će sedamdesete godine ovog veka, koje se sa puno razloga smatraju razdobljem prave zrelosti naučne fantastike, odnosno njenog konačnog srastanja sa maticom umetničke književnosti, proteći u znaku nadmoćne prevlasti jedne žene-autora.

Javivši se prvi put na naučnofantastičnoj sceni 1961. godine, Ursula Legvin već skoro dve i po decenije ne prestaje da očarava svojim izuzetnim ostvarenjima kako poklonike ovog žanra, tako i ljubitelje književnosti uopšte. Iako verovatno nije uputno izricati takve sudove, potpisnik ovih redova smatra Legvinovu najvećim živim američkim SF autorom, kojoj u svetskim razmerama uz rame mogu da stanu samo istinski bardovi naučne fantastike kao što su Stanislav Lem ili Artur Klark.

Upravo slično ovim majstorima, ni opus američke spisateljice nipošto se ne iscrpljuje samo naučnom fantastikom. No, dok su poljski i engleski autor drugi pol svog stvaralaštva posvetili futurološkoj esejistici, Legvinova ostaje na području umetničke proze, ogledajući se i u drugim proznim žanrovima, u pesništvu, kao i u književnoj esejistici. (S ovim poslednjim u vezi valja posebno istaći da su u nekim teorijskim tekstovima autora *Leve ruke tame*, posvećenim razmatranju prirode naučnofantastičkog, odnosno fantastičkog proznog stvaralaštva, izložene teze za jednu izuzetno suvislu poetiku nerealističkih proznih žanrova, napose i naučne fantastike — teze koje svoju neposrednu primenu

nalaze na najbolji mogući način u samom opusu Legvinove).

Ursula Kreber Legvin rođena je 21. oktobra 1929. godine u Berkliju, u Kaliforniji. Otac joj je bio ugledni antropolog Alfred L. Kreber, znamenit po izučavanju kultura američkih Indijanaca, dok je majka, Teodora Krakau, takođe stekla značajno uvažavanje kao spisateljica. Legvinova je diplomirala na koledžu Redklif 1951. godine, a magistrirala je godinu dana kasnije na univerzitetu Kolumbija, odbranivši tezu iz književnosti francuskog Preporoda, pod naslovom »Zamisli o smrti u Ronsarovom pesništvu«. U međuvremenu, 1951. godine, u Parizu se udala za Šarla A. Legana (ili Legvina, u amerikanizovanoj verziji), profesora istorije, sa kojim ima troje dece i živi u Portlendu, u saveznoj državi Oregon.

O korenima svog bavljenja naučnom fantastikom, odnosno fantastičnom prozom uopšte, Legvinova iscrpno piše u tekstu pod naslovom »Građanin Mondata« (»A Citizen of Mondath«), izvorno objavljenom u četvrtom broju engleskog časopisa za izučavanje SF žanra *Foundation* (1973). Najširu osnovu za svoju potonju književnu zaokupljenost imaginarnim svetovima američka spisateljica stekla je još kao dete, slušajući očeva prepričavanja indijanskih predanja i mitova. No, svojevrsan prelomni trenutak, koji će odrediti profil stalnog umetničkog usmerenja pisca *Leve ruke tame*, zbilo se — prema njenom vlastitom svedočanstvu — kada joj je, kao dvanaestogodišnjoj devojčici, u ruke dospela knjiga *Sanjareve priče* (*A Dreamer's Tales*) irskog pisca lorda Edvarda Dansanija. Čarolije zamišljenih svetova iz Dansanijevih priča, negde na razmeđi bajke i čiste fantastike, ali i sa izvesnim prime-

sama naučne fantastike, očigledno su moćno delovale na uobrazilju i inače maštovite devojčice, koja je još sa devet godina napisala prvu kratku priču (o zlim patuljcima — motiv kome će se Legvinova i kasnije, kao zreo pisac, povremeno vraćati), a sa deset prvu »pravu« naučno-fantastičnu pripovest (sa motivom putovanja kroz vreme i nastanka života na Zemlji).

Deo nadahnuća za upuštanje u trajnu spisateljsku pustolovinu sa SF žanrom budući autor *Leve ruke tame* stekla je pomno čitajući, početkom četrdesetih godina, dva najpopularnija američka naučnofantastična časopisa iz tog razdoblja, *Thrilling Wonder* i *Astounding*. No, lektira Legvinove, kako sama tvrdi, nipošto se nije iscrpljivala samo naučnom fantastikom — ona nije bila ortodoksni »fen«, koji prezire sve izvan SF-a, kako jedan Isak Asimov, na primer; i to je bilo dobro, kako za nju, tako i za potonju naučnu fantastiku. Tolstoj, sa čijim se delima nekako u isto vreme prvi put sreća, nije, doduše, pripovedao o izmišljenim svetovima koji raskrijuju maštu, ali zato ju je naučio nečim neuporedivo značajnijem, što je po prirodi stvari izmicalo svim »fenovima«, izolovanim među zidinama svog geta. Bio je to nauk da pisati prozu — ma koje vrste — pre svega znači biti umetnik, koji rečima saopštava neke stvari koje se nikako drugačije ne mogu artikulirati — nauk da književnost nije puki poligon za raspravljanje o idejama, već umetnički medij čija je osnovna jedinica metafora, a kriterijum vrednosti estetski kvalitet te metafore.

Upravo sticanje ovog nauka, povezano sa činjenicom da je američka naučna fantastika sredinom četrdesetih godina ušla u svoju najmračniju i umetnički ubedljivo najslabiju fazu

(čija je glavna figura bio Robert Hajilajn i koju — paradoksalno! — mnogi »fenovi« smatraju »zlatnim dobom« SF-a), uslovalo je da Legvinova prestane da prati tekuću produkciju žanra čitavu deceniju i po. Slučaj je hteo da mu se ona vrati na samom početku šezdesetih godina. Pozajmivši iz nevelike SF biblioteke jednog prijatelja iz Portlenda primerak časopisa *Fantasy and Science Fiction*, američka spisateljica nalazi u njemu jednu priču iz pera Kordvejnera Smita, »Alfa Ralfa bulevar« (»Alpha Ralpha Boulevard«), koja joj vraća veru u mogućnosti umetničkog izražavanja kroz naučnu fantastiku.

No, odluka da se i sama ogleda na polju SF stvaralaštva nije bila doneta samo zahvaljujući ovoj okolnosti, već i jednom posebnom spletu prilika. Tokom pedesetih godina Legvinova je napisala, pored većeg broja pesama i priča, i pet romana, od kojih nijedan nije bio objavljen. Ova dela još nisu bila vezana za naučnu fantastiku: jedan od romana imao je sasvim realističku radnju, koja se odigravala u savremenom San Francisku, dok je poprište zbivanja ostala četiri bila Orsinija, izmišljena zemlja u srednjoj Evropi, ali u svakom pogledu nefantastična. Sama Legvinova kaže za njih da nisu bili »ni naučno-fantastični, ni fantastični, ali ni realistični«.

Izgleda da je upravo ova žanrovska neodređenost bila presudna za izdavače da ih ne objave. Ako neki autor želi da publikuje u SAD, on mora da »ima ime« ili da se »uklopi u neku od već postojećih kategorija«. Budući da u slučaju Legvinove prvo još nije bilo na snazi početkom šezdesetih godina, preostala je samo druga mogućnost i ona se opredelila za naučnu fantastiku, koju je, kao što smo videli, upravo u to vreme ponovo »otkrila«. »Moji prvi pokušaji

da pišem naučnu fantastiku — kaže američka spisateljica — bili su motivisani sasvim određenom željom da budem publikovana: nije postojalo ništa više ni manje od toga.«¹

Ovo ulaženje u postojeće žanrovske okvire nije, međutim, bilo lako, iz jednostavnog razloga što Legvinova nije bila naročito upućena u svet nauke. »U prvo vreme premalo sam se razumela u nauku da bih je mogla koristiti kao milje priča, tako da sam, zapravo, pisala bajke odenute u skafandre.«² Iako je situacija u pogledu naučnog obrazovanja ove spisateljice danas verovatno drugačija, ostaje činjenica da Legvinova i dalje spada među one, sve brojnije, SF pisce koji težište svog dela ne stavljaju na prvi pol sintagme »naučna fantastika«, dokazujući time — sasvim u duhu tradicije čiji je rodonačelnik Herbert Džordž Vels — da vrhunska ostvarenja ovog žanra nipošto ne moraju da predstavljaju beskonačan inventar »naučnih« izuma i tehnoloških čudesa. U slučaju autora *Leve ruke tame* ovaj »inventar« sastoji se, zapravo, od samo tri stavke, koje su bile više nego dovoljne da dočaraju jedan izuzetno uzbudljiv, domišljat i suvisli »svemir«; posredi su NAFAL brodovi (akronim od »Near As Fast As Light« — brz gotovo kao svetlost), »ansibl« ili ICD (akronim od »Instantaneous Communication Device« — uređaj za trenutno komuniciranje) i mogućnost telepatškog opštenja, odnosno empatičkog uživljavanja, što je, u stvari, znatno pre psihološka, nego tehnološka odrednica.

Priklonivši se kategoriji naučne fantastike, Legvinova najzad počinje da objavljuje svoje

1. Ursula K. Le Guin, *The Language of Night*, 28.

2. Isto

radove. Naknadu za odsustvo »nauke« u prvim SF delima ona nalazi u jednom svojstvu koje će je kasnije, kada bude duboko zakoračila u vode SF žanra, i učiniti jednim od najvećih pisaca ove književne vrste — u velikoj nadarenosti za umetnički vid izražavanja, prethodno izbrušenoj desetogodišnjim bavljenjem pesništvom i »psihološko-realističkim romansiranjem«.

Prvo publikovano delo američke spisateljice bila je priča »Muzici« (»An die Musik«), štampana u letnjem broju za 1961. godinu časopisa *Western Humanities Review*. Budući da za nju nije dobila nikakav honorar, u nekim bibliografskim osvrtima na opus Legvinove prvenstvo se daje drugoj objavljenoj, a prvoj prodatoj storiji, što vrlo dobro ilustruje u kojoj je meri komercijalni vid stvaralaštva preovlađujući u američkom izdavačkom establišmentu.

Ova druga priča nosi naslov »April u Parizu« (»April in Paris«) i izišla je u septembarskom broju za 1962. godinu časopisa *Fantastic*. Naučno u njoj stoji na samoj razmeđi sa magijom, ali Legvinovoj to nipošto ne smeta da u najboljem sterdenovskom maniru predoči viziju četvoro usamljenika iz raznih razdoblja ljudske istorije, koji se posredstvom čarobnjačke hronomocije stižu u srednjovekovnoj Francuskoj, gde najzad pronalaze svoj identitet. Posredi je parabola na samim rubovima naučne fantastike, koja još ne određuje glavna svojstva SF stvaralaštva američke spisateljice, ali je uzorna za njen osoben pristup ovom žanru.

Prvu »pravu« SF priču Legvinova objavljuje u septembarskom broju za 1964. godinu časopisa *Amazing* pod naslovom »Miraz Angijara« (»The Dowry of Angyar«). Ovo delo će se kasnije javiti pod još dva naslova: »Semlejina ogrli-

ca« (»Semley's Necklace«) u zbirci *Dvanaest četvrti vetra* i »Ogrlica« (»Necklace«), kao prolog prvog publikovanog romana američke spisateljice, *Rokanonov svet*. Legvinova smatra da se tek u »Mirazu Angijara« oslobodila »stega trivijalnog (...) i počela da oseća suštinu SF medija«.

Ta »suština« je prvi put u punoj meri opredmećena upravo u *Rokanonovom svetu* (*Rocannon's World*), štampanom 1966. godine. U okviru SF stvaralaštva američke spisateljice ovo delo značajno je i zbog toga što je prvo iz takozvanog »hainskog ciklusa«. Pretežan broj naučnofantastičnih romana, kao i izvestan broj priča Ursule Legvin tvore poseban ciklus čija je najopštija zajednička odrednica pripadanje istom »svemiru«. Ciklus je dobio naziv »hainski« po najstarijoj rasi iz tog »svemira«, Haincima, koji su, prema načelnoj zamisli američke spisateljice, u dalekoj prošlosti posejali razum na izvesnom broju svetova, gde su geofizički uslovi pružali izgled za njegovo održanje. Iz tih klica odista su iznikli humanoidni varijeteti Hainaca, među njima i Zemljani, a »hainski ciklus« priča o njihovom ujedinjenju u Ligu svetova ili Ekumen, odnosno o potonjoj istoriji Lige.

Postoji jedno bitno svojstvo ove koncepcije koje Legvinovoj omogućava da izbegne poznate antropomorfističke prepreke što se javljaju u okviru motiva »prvog kontakta«, a za svako delo iz »hainskog ciklusa« lako se može pokazati da počiva upravo na ovom motivu. Ovo je tim značajnije ima li se na umu da je jedna od glavnih smetnji književnoumetničkog stasavanja celokupne američke naučne fantastike bio upravo činilac antropomorfizma koji se javljao kao svojevrsno

ideološko breme, sasvim neprimereno iole ozbiljnijim umetničkim preduzetništvima.

Legvinova je pisac takvog formata da bi, nema sumnje, izbegla antropomorfističku stupicu čak i u kontekstu »pravog« prvog kontakta; ovako, svaki antropomorfizam bio je već načelno sputan okolnošću da se u delima iz »hainskog ciklusa« prvi kontakt ne uspostavlja između uistinu heterogenih kosmičkih stvorenja: zamisao da svi žitelji hainskog svemira potiču, u krajnjoj liniji, sa istog evolucionog stabla isključuje apsolutnu heterogenost, čime se sužava prostor za delovanje antropomorfizma.

No, iako nije apsolutna, heterogenost među pojedinim rasama, pa čak i među pripadnicima iste rase iz hainskog svemira ipak je tolika da sasvim opravdava motiv prvog kontakta. Antropomorfizam u tom kontekstu ne može, doduše, da dođe do izražaja u svom klasičnom vidu, ali se zato javljaju znatno tananiji oblici prepreka što stoje na putu vaspostavljanju mostova među različitim članovima jednog istog evolucionog stabla.

Iako je, u krajnjoj liniji, pomenutom zamišlju Legvinova suzila motiv prvog kontakta na odnos dve evoluciono srodne klase entiteta, ona ga je, sa druge strane, kvalitativno bitno proširila u pravcu uviđanja da je, zapravo, svaki susret, čak i među potpuno homolognim jedinkama, uvek svojevrsan »prvi kontakt« u okviru koga neizostavno dejstvuju, premda u znatno istančanijem, rafinovanijem vidu, svi oni mehanizmi koji se u slučaju »pravog« prvog kontakta ispoljavaju kao antropomorfizam.

U ovako proširenom miljeu antropomorfizam postaje samo jedan poseban vid opšteg pravila, prema kome se svaki pokušaj komuniciranja

među jedinkama, bez obzira na stepen njihove srodnosti ili različitosti, suočava sa preprekama koje proishode već iz okolnosti da su komunikaciona sredstva što im stoje na raspolaganju uvek u većoj ili manjoj meri ograničena. S obzirom na ovu činjenicu, odluka Legvinove da već načelno izbegne »pravi« prvi kontakt, susret među uistinu heterogenim entitetima, nipošto nije posledica nekakvog njenog ustezanja da se uhvati ukoštac sa vrhunskim izazovom SF pripovedaštva, već je ishod zrelog uviđanja da ni ostali, ograničeniji vidovi prvog kontakta nisu ništa manji SF izazov.

Hainski »svemir« je potpuno realističan, ukoliko pristanemo na konvenciju tri pomenuta paranaučna činioca — NAFAL, ICD i telepatiju; ova realističnost pojačava se povremenim uvođenjem objektivnih ličnosti iz ljudske istorije (na primer, Ajnštajna u romanu *Rasposednuti*). Legvinova je hotimice, i u ovom pogledu, otišla u drugu krajnost od takozvane »spejs-opere«, zbog koje — kao što smo videli — petnaest godina nije bila u vezi sa SF žanrom, opredelivši se za jedan znatno disciplinovaniji, pa stoga i složeniji oblik naučnofantastičnog kazivanja, u okviru koga je proizvoljnost zamišljanja svedena na najmanju meru. Nije nimalo slučajno to što su i dva druga pomenuta SF barda — Lem i Klark — svoja najbolja ostvarenja napisali u istom maniru, opredelivši se za takozvane *po-godbene* SF svetove, koji nipošto ne moraju, ali bi, uz prihvatanje polaznih konvencija, sasvim mogli da postoje.

Postoji veći broj radova u kritičkoj literaturi o SF stvaralaštvu Ursule Legvin posvećenih izučavanju osobenosti »hainskog ciklusa«. Među njima se naročito ističe esej Rafaila Nudel-

mana pod naslovom »Pristup strukturi naučne fantastike Ursule Legvin«, u kome se razmatraju posebnosti ustrojstva »hainskog svemira«. Nudelman razložno primećuje da američka spisateljica hotimice izbegava da nešto detaljnije kaže o organizaciji, funkcionisanju i istoriji Lige svetova, budući da za cilj ima nešto što je potpuno različito od zamisli na kojoj počiva, recimo, Asimovljev ciklus *Zadužbina*, koji se takođe odlikuje osobenim »svemirom« i jednom organizacijom galaktičkog reda veličine, sa istorijom cikličnog tipa.

Za razliku od znamenitog Asimovljevog dela, čije su epizode prostorno i vremenski povezane, u ciklusu Legvinove pojedini segmenti su međusobno oštro odeljeni. Osnovano je onda zapitati se šta je to što predstavlja vezivno tkivo koje omogućuje da niz zasebnih storija tvori ne puki konglomerat, već jedan izuzetan amalgam, kome po opsežnosti zamisli i originalnosti umetničkih rešenja nema premca u sveskolikoj modernoj naučnoj fantastici.

»Možda bi najispravnije bilo reći — smatra ovim povodom Nudelman — da pojedine epizode predstavljaju zasebne faze kroz koje nužno mora proći apstraktna zamisao procesa sjedinjavanja. U tom smislu, prva četiri romana Legvinove odražavaju četiri stupnja razvoja pomenute ideje: novi svet biva priključen Ekumenu; svet u ranom razdoblju prisajedinjenja; svet koji je izgubio svoje pređašnje veze sa Ligmom; i, konačno, jedan svet odvojen od Lige nastoji da joj se ponovo priključi. Ova poslednja faza može se ujedno shvatiti i kao prva u novom ciklusu, kao nova spirala u istoriji Lige. Upravo to spiralno ustrojstvo istorije bitno otežava pokušaje da se razabere bilo kakav pouzdan hronološki redo-

sled pojedinih epizoda. Samo celina ima apsolutni značaj, budući da ne poseduje ni početak ni kraj.«³

Neka dela iz »hainskog ciklusa« koja Nudelman nije mogao uzeti u obzir u vreme kada je pisao svoj esej, budući da tada još nisu bila objavljena, nalažu povećanje broja stepena razvoja zamisli o sjedinjenju hainskih svetova u Eku-men, ali u osnovi ne dovode u pitanje samu shemu koju je ovaj izučavalac SF opusa Legvinove valjano uočio.

No, ono što uistinu povezuje ovo labavo spiralno ustrojstvo u nadasve monolitno zdanje, čineći ga jedinstvenim ciklusom, ipak nije toliko vizija nekakve nadređene celine, kako to sugeriše Nudelman na kraju pređašnjeg navoda, već jedan niz sjajnih umetničkih rešenja koja tvore mostove među inače uveliko raznorodnim segmentima, spajajući ih u organsku povezanost.

O ovom svojstvu SF proze američke spisateljice postoji veći broj veoma zanimljivih ogleda u kritičkoj literaturi. Tako, na primer, u ogledu pod naslovom »Mitski obrti: razvoj motiva senke«⁴ Sneja Gunew ispituje različite vidove upotrebe verovatno najrasprostranjenijeg lajtmotiva u naučnofantastičnim delima Legvinove. Pomaci u estetskoj vrednosti lajtmotiva senke možda najuverljivije dočaravaju proces stasavanja hainskog ciklusa kao celine višeg reda.

Na sličan način Douglas Barbur u svom poznatom tekstu pod naslovom »Celina i ravnoteža u hainskim romanima Ursule Legvin«⁵ razmatra,

3. Rafail Nudelman, »An Approach to the Structure of Le Guin's SF, navedeno iz knjige *Science-Fiction Studies I*, 241.

4. Sneja Gunew, *Mythic Reversals: The Evolution of the Shadow Motif*, navedeno iz knjige *Ursula K. Le Guin*, 178—199.

5. Douglas Barbour, »Wholeness and Balance in the Hainish Novels«, navedeno iz knjige *Science-Fiction Studies I*, 164.

između ostalog, jedinstven način korišćenja opozicije svetlost-tama u delima iz hainskog ciklusa, ali i u drugim romanima i pričama autora *Leve ruke tame* koji ne spadaju u okvire naučne fantastike, pokazujući da se veze što objedinjuju ciklus mogu, zapravo, proširiti i na svekoliki prozni opus Legvinove.

Isto tako, Tomas Remington u eseju pod naslovom »Druga strana patnje: dodir kao tema i metafora u naučnofantastičnim romanima Ursule Legvin«⁶ lucidno ukazuje na osoben način funkcionisanja lajtmotiva dodira u okviru hainskog kruga. Važnost ovog lajtmotiva postaje tim veća, čak i nezavisno od njegove metaforičke upotrebe, ima li se na umu da Legvinova dosledno sugerise zamisao o dodiru kao možda o jedinom pravom komunikacionom kanalu za »prvi kontakt«, a — kao što je rečeno — hainski romani su prevashodno usredsređeni na ovaj motiv.

Značajnu lajtmotivsku vrednost za jedinstvenost različitih epizoda hainskog ciklusa imaju i neka svojstva ključnih junaka pojedinih romana, odnosno način razvijanja radnje. Gotovo svi središnji likovi iz hainskog kruga — počev od Falka, preko Dženlija Aija i Ševeka, pa do Selvera — bivaju na kulminacionim tačkama dela označeni kao ljudi »praznih šaka«. Nimalo slučajno, tek kao takvi — kao stvorenja ogoljena do svoje elementarnosti — oni postaju kadri za nešto što im je ranije bilo nedosežno, a ka čemu su sve vreme težili: ka podizanju mostova između na izgled nespojivih različitosti, odnosno ka prvom kontaktu.

Slično tome, gotovo sva dela iz hainskog cik-

6. Thomas J. Remington, »The Other Side of Suffering: Touch as Theme and Metaphor in Le Guin's Science Fiction Novels«, navedeno iz knjige *Ursula K. Le Guin*, 153—177.

lusa počivaju na motivu putovanja. Opčinjenost Legvinove ovim motivom nije teško razumeti: putovanje kao metafora za samootkrovenje, što je preduslov za otkrovenje drugih, savršeno se uklapa u kontekst osobenog viđenja prvog kontakta američke spisateljice. Štaviše, Legvinova na jednom mestu duhovito primećuje da su mnoga dela koja je napisala bila samo »izgovor za pripovedanje o putovanjima«.⁷

Prvi roman Ursule Legvin, *Rokanonov svet*, predstavlja dobar primer onog dela spiralne istorije hainske Lige koji je Nudelman označio kao »svet u ranom razdoblju prisajedinjenja«. No, to je ujedno i pripovest o tome kako je Eku-men stekao jedan od tri oslonca na kojima počiva njegovo ustrojstvo: telepatiju. Iako neosporno naučnofantastičan, ovaj roman se najviše približava onom drugom polu proznog stvaralaštva američke spisateljice, takozvanoj epskoj fantastici. Izuzmu li se prolog i epilog, koji su i inače dati na malom pripovedačkom prostoru, preostaje jedna saga sročena sasvim u maniru trilogije »Zemljomore«. Očigledno, vizija hainskog ciklusa tu postoji tek u opštim obrisima, nagoveštajima, a naučna fantastika još nije sasvim zavrbovala svog potonjeg velikog meštra koji će i u docnijim SF delima gotovo uvek plaćati izvestan obol svom prevashodnom usmerenju ka čistoj fantastici.

Već u narednom ostvarenju iz hainskog ciklusa, romanu *Planeta izgnanstva (Planet of Exile)*, objavljenom iste, 1966. godine, pomak ka naučnoj fantastici znatno je izrazitiji. Od tri rana romana koja ulaze u sastav hainskog kruga ovaj se najvećma približava po motivskom sklopu

7. *The Language of the Night*, 147.

i profilu radnje obrascu iz poznih hainskih ostvarenja koja čine stožer ovog ciklusa. Upotreba telepatije, kao komunikacionog kanala koji konačno upućuje dve nesaglasne rase jednu na drugu, lišena je svih fantastičkih primesa koje još postoje u *Rokanonovom svetu*, čime se trasira put ka sjajnim rešenjima vezanim za ovu odrednicu hainskog svemira iz potonjih dela, a pre svega iz romana *Leva ruka tame* i novele »Prost-ranija od carstva i sporija«.

Roman *Planeta izgnanstva* tvori svojevrsnu celinu sa narednim ostvarenjem iz hainskog kruga, romanom *Grad opsena (City of Illusions)*, publikovanim jednu sezonu kasnije. Ova dva dela tematski odgovaraju trećoj i četvrtoj fazi iz Nudelmanove sheme. U prvom romanu reč je o maloj zemaljskoj koloniji na planeti Gama Zmaja III i njenom iznuđenom spajanju sa jednom kulturom lokalnih nomada — spajanju koje će u budućnosti postati glavna zaloga izbavljenja ljudske rase.

Radnja romana *Grad opsena* zbiva se na potlačenoj i opustošenoj Zemlji. Glavni junak, Falk, tragajući za svojim pravim identitetom ustanovljava da je on, u stvari, emisar upućen sa Game Zmaja III i upravo zahvaljujući podvojenosti svoje ličnosti uspeva da porazi Šing-osvajace, koji telepatiju okreću u vlastitu suprotnost, pretvarajući je u »mentalno laganje«. Ovu fluktvaciju telepatskih moći prate i odgovarajuće promene u statusu Lige: posle početnog uspona ona preživljava krizu.

Roman *Grad opsena* verovatno je najvećma opterećen konvencionalnim rešenjima američke komercijalne naučne fantastike i sva je prilika da je tu Legvinova još bila prinuđena da pravi kompromise zarad prilike da bude objavljena.

No, i pored izvesne klišetiziranosti ovog dela ono prvi put donosi u opsežnijem vidu jedan od ključnih motiva SF opusa američke spisateljice — motiv putovanja, koji će raskošno blesnuti u svom neiscrpnom umetničkom potencijalu samo tri sezone kasnije u sjajnoj *Levoj ruci tame*.

No, godinu dana pre toga, 1968, iz štampe izlazi roman *Čarobnjak Zemljomora* (*A Wizard of Earthsea*), prvi deo fantastične trilogije »Zemljomore«, koja je stekla veliku popularnost kod čitalačke publike, dok ju je kritika — bez pravog razloga — uglavnom prenebregla.⁸ Iako je već, neosporno, formirala svoj SF identitet, Legvinova ovde daje oduška svom prevashodnom romansijerskom usmerenju ka klasičnoj epskoj fantastici, sazdavši jedan svet iz osnove suprotan onima iz hainskog ciklusa — svet skrojen saobrazno jednoj dugoj pripovedačkoj tradiciji, čiji je verovatno najznamenitiji predstavnik Džon R.R. Tolkin.

Radnja romana zbiva se na jednom arhipelagu džinovskih okeana i priča o upućivanju u tajne magije mladog Geda, potonjeg velikog čarobnjaka. No, bez obzira na ovaj arhetipski milje bajke, Legvinova ostaje dosledna svom opštem prorealističkom prosedeu: načela magije izložena su tako suvislo da se lako mogu shvatiti kao »alternativna nauka«, odnosno ona se praktično izjednačavaju po statusu sa paranaučnim konvencijama iz hainskog svemira. Za *Čarobnjaka Zemljomora* američka spisateljica dobila je 1969. godine književnu nagradu »Boston Globe Horn«.

8. Jedan od retkih, zanimljivih tekstova o trilogiji »Zemljomore« potekao je iz pera Margaret P. Ezmond (Esmonde) i nosi naslov »The Master Pattern: The Psychological Journey in the Earthsea Trilogy« (u knjizi *Ursula K. Le Guin*, 15—35).

»Glavna razlika između romana iz trilogije 'Zemljomore' i ostalih iz tog razdoblja — razložno primećuje Džordž Edgar Sluser — očituje se prevashodno na nivou stila.«⁹ Ako je već morala da pristane na »pustolovinu« sa naučnom fantastikom da bi počela objavljivati, Legvinova je ovde potpuno u svom elementu; iz nje bujno progovara veliko čitalačko, kao i spisateljsko iskustvo sa imaginarnim svetovima, čija je lepršavost nužno morala da bude »disciplinovana« u domenu SF žanra.

No, za eventualno potpuno preusmerenje bilo je, izgleda, prekasno. Inercija i privlačnost hainskog ciklusa nisu se više mogle prenebreći, tim pre što su već uveliko počeli da se naslućuju potencijali zaptiveni u pripovedanju o humanoidnim svetovima Ekumena. I odista, samo jednu sezonu kasnije ovi potencijali raskriliće se u svojoj punoj raskošnosti, obezbedivši Legvinovoj besmrtnost u domenu SF žanra, a verovatno i savremene američke proze uopšte.

Roman *Leva ruka tame* (*The Left Hand of Darkness*) građen je saobrazno prvoj fazi iz Nudelmanove sheme: on priča o priključenju jednog novog sveta Ekumenu. No, kao i u ostalim delima iz hainskog ciklusa, ovaj opšti okvir zbivanja ostaje u drugom planu, prepuštajući prvenstvo jednoj od najizvrsnijih parabola »prvog kontakta« koje poznaje naučna fantastika.

U zaleđu pripovesti o nastojanjima emisara Lige svetova, Dženlija Aija, da pridobije androgene žitelje planete Geten (Zime) teče tragična povest zemaljskog izaslanika, koji, sputan genomorfim predrasudama matičnog sveta, nikako ne uspeva da Getenjane shvati u njihovoj

9. George Edgar Slusser, *The Farthest Shores of Irsula K. Le Guin*, 33.

ukupnosti kao dvopolna bića — ni žene ni muškarce, odnosno i žene i muškarce istovremeno.

Tek onog časa kada, u samotnosti i beznađu ledene pustoši, Dženli Ai prvi put uspeva da za trenutak premosti urođene predrasude svoje svesti, dolazi do istinskog kontakta između njega i Terema Harta rem ir Estravena, jedinog Getenjanina koji u »nastranom, jednopolnom tuđincu« vidi ljudsko biće. Ovaj preokret u svesti izaslanika Lige svetova dostiže vrhunac u završnim prizorima romana, prilikom spuštanja na Geten cele ekipe emisara Ekumena, koji Dženliju Aiju najednom izgledaju kao znatno veći tuđinci od žitelja Zime.

Od svih SF romana Ursule Legvin u *Levoj ruci tame* možda najvećma dolaze do izražaja osnove njenog umetničkog pogleda na svet. Iza mnogostrukih parova opozicija, na kojima počiva unutrašnja dinamika dela američke spisateljice, ne stoji dijalektičko stapanje suprotnosti već njihova stalna napeta ravnoteža, u temelju čega nije teško razabrati uticaj taoističke filozofije, sa »jinom« i »jangom« kao ključnim kategorijama. No, glavna vrlina naučnofantastičnog kazivanja Legvinove nipošto se ne ogleda u pukom variranju motiva iz taoističkog viđenja sveta, već prevashodno u sjajnoj umetničkoj transpoziciji ove dalekoistočne kosmogonije.

U *Levoj ruci tame* težišni umetnički efekti postižu se složenom promenom perspektiva pripovedanja, kao i tehnikom lajtmotiva, koji — kao što je rečeno — ponajpre objedinjuju ceo SF opus američke spisateljice u koherentno amalgamsko zdanje. Za *Levu ruku tame* Legvinova je dobila prvu »duplu krunu«: »Nebjulinu« (1969) i »Hjugovu« (1970) nagradu.

Iste 1969. godine kada biva objavljen kapita-

lan roman Ursule Legvin iz štampe izlazi i jedna njena kratka SF priča pod naslovom »Kralj Zime« (»Winter's King«), koja za predmet takođe ima zbivanja na planeti Geten, samo nekoliko stotina godina posle događaja vezanih za poslanstvo Dženlija Aija. S obzirom na ovakvu hronologiju radnje, zanimljiva je okolnost da je priča napisana čitavu godinu dana pre romana. U njoj se američka spisateljica vratila motivu obrađenom u priči »Semlejina ogrlica« — motivu putovanja svemirom brzinama bliskim svetlosnoj, što čoveka izvodi izvan njegovog prirodnog vremenskog okvira, uzrokujući čitav niz tananih psiholoških posledica, vanredno podsticajnih za umetničko razmatranje.

Posle objavljivanja u nastavcima tokom zime 1970—1971. u časopisu *Worlds of Fantasy*, sredinom 1971. godine iz štampe izlazi drugi deo trilogije »Zemljomore« — roman *Atuanski grobovi* (*The Tombs of Atuan*), za koji je Legvinovoj pripala nagrada »Nowbery Silver Medal«. Nastavak pripovesti o mladom čarobnjaku Gedu već stiće razmere istinskog klasika epske fantastike, a kritičari sve više upoređuju ovo delo sa Tolkinovom trilogijom ili serijom K. S. Luisa »Narnia«. U isti mah, upravo ovim romanom američka spisateljica uspeva da uspostavi — u duhu svojih taoističkih nazora — »dinamičnu ravnotežu« između dva pola vlastitog stvaralaštva: epske i naučne fantastike. U početku zamišljena kao kratkotrajna, pustolovina sa SF žanrom pretvorila se u postojanu vezu, ali nije ugrozila prevashodnu literarnu vokaciju američke spisateljice — stvaranje nesputano imaginarnih svetova — nego joj je omogućila da stekne neke osobenosti, koje će je i u tom domenu učiniti jednim od vodećih svetskih pisaca.

Godine 1971. Legvinova objavljuje i jedan naučnofantastični roman — prvi koji ne pripada »hainskom ciklusu«. Posredi je *Nebeski strug* (*The Lathe of Heaven*), neobično delo čija je ključna metafora »san«. Glavni junak, naime, ustanovljava da kroz sopstvene snove može da menja stvarnost i to počinje da čini uz pomoć jednog doktora. No, demiurško posezanje u ustrojstvo stvarnosti predstavlja mač sa dve oštrice, što će u potpunosti iskusiti lekar, koji na kraju poludi kada i sam stekne sposobnost svog pacijenta. U osnovi, ovo je veoma originalna varijacija faustovskog motiva i upravo zbog toga iznenađuje prilično ravnodušan prijem na koji je roman naišao kod kritičara. Ovo tim pre ako se ima u vidu da kategorija sna takođe predstavlja jedan od težišnih lajtmotiva SF opusa Legvinove. Verovatno se objašnjenje krije u okolnosti da je naučnofantastični prosede Legvinove odveć obeležen hainskim ciklusom, tako da retka iskoračenja iz njega naprosto ostaju prigušena.

Iste sezone iz štampe izlazi i jedna od najlepših SF novela američke spisateljice, koja pripada hainskom ciklusu. »Prostranija od carstava i sporija« (»Vaster Than Empires and More Slow«) priča o ekspediciji poslanika Lige svetova na jednu planetu za koju se ispostavlja da predstavlja džinovski biljni entitet — svet-šumu, čije iskonski čiste emocionalne fluide oseća jedino jedan empatičar, inače duboko nesrećno biće u svetu haotičnih i protivurečnih čuvstava humanoidnih stvorenja.

Šuma se ponovo javlja, sada već kao još jedan od nosećih metaforičkih lajtmotiva, u narednom delu iz hainskog ciklusa, u obimom nevelikom, ali umetničkom vrednošću prvorazrednom ro-

manu *Svet se kaže šuma* (*The World For Word Is Forest*), izvorno objavljenom 1972. godine u antologiji Harlana Elisona *Opasne vizije, ponovo* (*Again, Dangerous Visions*). Legvinova opet zamišlja jedan šumski svet, čiji su žitelji ekološki idealno sliveni sa svojom sredinom. Ovo stapanje američka spisateljica izvanredno efikasno dočarava — baš kao i u *Levoj ruci tame* — tvoreći osobenu lokalnu ekologiju, mitologiju i folklor, čiji koreni duboko sežu u drevno ustrojstvo prirode.

Čovekovo uzurpatorsko prisustvo na planeti Atše samo će narušiti njenu iskonsku ravnotežu. I ne samo to: antropošovinistički poriv u ljudima, izveden ovde do karikaturalnog oblika u liku kapetana Dejvidsona, biće uzdignut na kraju romana do negativnog, demonskog božanstva — potez koji je bio nezamisliv u »zlatnom dobu« naučne fantastike, kada je upravo antropošovinizam postavljen na tron glavnog čovekovog znamenja.

Odlazanje u drugu krajnost od ovog »ideala« imalo je, međutim — kako je kritika razložno primetila — za posledicu izvesno »robovanje tezi«, što je donekle uticalo na umetničku vrednost romana. U jednom predgovoru za ovo delo na tu okolnost ukazuje i sama Legvinova,¹⁰ ali izgleda da to nije osobito smetalo čitaocima, budući da je romanu o kome je reč 1973. godine pripala »Hjugova« nagrada u kategoriji novele.

Pre toga, 1972. godine, američka spisateljica prima još jedno priznanje, »National Book Award«, za treći deo trilogije »Zemljomore«, pod naslovom *Najdalja obala* (*The Farthest Shore*). Konačno je postalo izvesno da je Legvinova na-

10. *The Language of the Night*, 152.

pisala veliko ostvarenje epske fantastike, koje će jamačno imati predane čitaoce i u potonjim vremenima, postavši tako deo jedne trajne književne baštine. Lik mladog čarobnjaka Geda uzdignut je do jedinstvene umetničke figure, ravne po razmerama nekim mitskim junacima iz evropske srednjovekovne epske tradicije.

Godine 1973. Ursula Legvin objavljuje jednu od svojih najneobičnijih i najsloženijih priča — »Oni koji odlaze iz Omelasa« (»The Ones Who Walk Away From Omelas«) — za koju je naredne sezone dobila svog trećeg »Hjuga«, ovoga puta u kategoriji kratke priče. Posredi je višeznačna parabola o naličju ljudske sreće, predočena utopijskom vizijom grada Omelasa, čije večito blagostanje opstaje zahvaljujući metafizičkoj ravnoteži sa kolosalnom tragedijom jednog deteta, žrtvovanog za dobrobit ostalih. Iako ovo nije naučna fantastika, bar ne u nekom strožijem smislu, Legvinova se u svojim SF delima referencijalno često vraća na ovu priču, deleći načelno svoje junake na one »koji odlaze iz Omelasa« i one »koji ostaju u njemu«.

Iste sezone iz štampe izlazi, u vidu posebne brošure, i jedan esej Legvinove pod naslovom *Od zemlje patuljaka do Pokipsija (From Elfland to Poughkeepsie)*, u kome američka spisateljica razmatra neke vidove građenja imaginarnih svetova u istorijskoj perspektivi, od njenog, već pomenutog uzora lorda Dansanija, pa do nekih savremenih fantasta. Posredi je, zapravo, svojevrsna odbrana fantastičkog pripovedanja uopšte od raznih oblika »zagađenja«, među kojima se Legvinova posebno okomljuje na one jezičke prirode, odnosno na neke »nepismene« ili »polupismene« pisce, koji svojom kvazifantastikom samo onečišćavaju jednu dugu i veoma uglednu

tradiciju proznog kazivanja. S obzirom na vlastiti fantastički opus, Legvinova je u svakom slučaju pozvana da bude arbitar na ovom području, a njena otvorenost i strogost mogu samo da budu od koristi žanru.

Ako je suditi po broju objavljenih nagrada, 1974. godina bila je najuspješnija u dosadašnjem stvaralaštvu američke spisateljice. Od četiri dobijena priznanja dva su pripala romanu *Čovek praznih šaka* (*The Dispossessed*) — »Nebjula« i »Jupiter« — a dva priči »Dan uoči revolucije« (»The Day Before the Revolution«) — takođe »Nebjula« i »Jupiter«. (Za *Čoveka praznih šaka* Legvinova je dobila i »Hjuga« 1975. godine.)

Posredi je drugi kapitalni roman američke spisateljice, koji takođe pripada hainskom ciklusu, odnosno ranom razdoblju njegove spiralne istorije. To je pripovest o genijalnom temporalnom fizičaru Ševeku, tvorcu »načela istovremenosti« iz koga su proistekla dva preostala paralelna na kojima počiva »hainski svemir«: ansibl i NAFAL. No, kako to već biva u najboljim ostvarenjima Legvinove, to je samo jedna od nekoliko uporednih sižejnih linija, čije preplitanje i dopunjavanje tvore složeno, polifono romaneskno jedinstvo.

U tom smislu, sa puno prava bi se moglo reći da je *Čovek praznih šaka* i roman-utopija, koji kroz viziju dinamične opozicije različitih socijalnih ustrojstava dva sveta, Anaresa i Urasa, priča o još jednom vidu taoističkog pogleda na svet — o anarhizmu shvaćenom u smislu pokretačke snage dubokih društvenih previranja i promena, u čijem zaleđu počiva bespogovorno poricanje svake vlasti.

No, to je i delo o tragičnoj usamljenosti čoveka bezrezervno privrženog vlastitim idealima —

tragičnoj stoga što, prema zamisli Legvinove, nema te utopije koja sve ideale u potpunosti ostvaruje. Ševек, doduše, vaspostavlja neke mostove i domaša neke ideale ka kojima streми, ali svi ti njegovi koraci uvek su istančano relativisani promenama aksiološke optike — i upravo izuzetno umeštvo američke spisateljice u ovom pogledu čini ovaj lik jednim od najsloženijih i najcelovitijih koji su se ikada javili u naučno-fantastičnoj prozi. Ono što na planu građenja likova takođe izdvaja roman *Čovek praznih šaka* jeste okolnost da u njemu, za razliku od svih ostalih dela Legvinove, postoji ne samo jedan ili dva umetnički celovito uobličena karaktera, već čitav niz takvih junaka: pored Ševека javlja se prvi put jedan veoma iznijansiran ženski lik, Takver, pa zatim Sabul, Bedap — cela galerija, zapravo, nadasve individualizovanih protagonista i antagonista koji pre svega predstavljaju zalogu dobre umetničke proze.

Značajan činilac u ovom pogledu jeste i jedinstveno kompoziciono ustrojstvo romana, u okviru koga je linearna hronologija ustupila mesto jednom znatno složenijem vremenskom rasporedu: delo, naime, počinje iz sredine, da bi se potom u dva uporedna toka naizmenice nizala zbivanja od početka ka sredini i od sredine ka svršetku. Ni znatno bezazelnije stvari u ovom romanu nisu nasumične i proizvoljne, pa tako nije slučaj ni sa ovim vremenskim sklopom. Legvinova krajnje hotimično tvori ovakvo hronološko ustrojstvo, budući da ono odražava dva različita shvatanja vremena — sekvencijalno i simultano — koja će Ševек na jednom od kulminacionih mesta radnje spojiti u jedinstvenu temporalnu teoriju.

Konačno, i u romanu *Čovek praznih šaka* na-

dasve su umetnički funkcionalni neki lajtmotivi, među kojima središnje mesto zauzima onaj koji se javlja već u prvoj rečenici: lajtmotiv zida. Na svu složenost i istančanost u korišćenju ovog lajtmotiva domišljato ukazuje Filip Smit u ogledu pod naslovom »Razgrađivanje zidova: ljudska priroda i priroda evolucione i političke teorije u *Čoveku praznih šaka*«. ¹¹ Slično tome, poslednja rečenica u romanu donosi verovatno težišni lajtmotiv svekolikog SF opusa Legvinove, odnosno hainskog ciklusa: vraćajući se na Anares, u duhu aksioma odonjanskog pogleda na svet da je pravo putovanje povratak, on sa Urasa ne donosi ništa, već dolazi »praznih šaka«...

Možda nešto statičniji od *Leve ruke tame*, zbog posebne prirode radnje, i prepoznatljivije bliži našem svetu, roman *Čovek praznih šaka* neosporno ostaje trajan beočug američke, odnosno svetske SF i utopijske književnosti. Da ništa drugo sem njega Legvinova nije napisala, bilo bi to, svejedno, više nego dovoljno da zauzme jedno od najviših mesta u hijerarhiji savremenih prozaičkih fantastičara. Istovremeno, ovim romanom američka spisateljica svrstala se u onaj sasvim ograničen krug naučnofantastičkih pripovedača koje ne važi znamenita Blišova opaska da nema SF pisca koji je napisao više od jednog remek-dela: ona nam je, u to nema nikakve sumnje, podarila najmanje dva — *Levu ruku tame* i *Čoveka praznih šaka*...

Priča »Dan uoči revolucije« — slično storiji »Kralj Zime« koja, kao što smo videli, tvori jedinstvo sa *Levom rukom tame* — organski je

11. Philip E. Smith II, »Unbuilding Walls: Human Nature and the Nature of Evolutionary and Political Theory in *The Dispossessed*«, navedeno iz knjige Ursula K. Le Guin, 77—96.

povezana sa *Čovekom praznih šaka*, ali ovoga puta ne dolazi hronološki iza, nego ispred radnje romana. To je storija o poslednjim danima utemeljivača potonje utopijske zajednice na Anaresu, Odo, čiji je portret rađen veoma umešnom upotrebom tehnike preplitanja reminiscentnih slika i fragmenata stvarnosti.

Legvinova je, naprosto, izvrstan umetnik, čiji noseći likovi nikada nisu klišetizirane ideje, već »živi« ljudi, što posebno dolazi do izražaja u slučaju Odo, koja bi kod mnogih drugih pisaca neumitno postala puki nosilac teze, pa, dakle, i jednodimenzioni arhetip. U priči američke spisateljice Odo je prevashodno starica u čijoj se sklerotičnoj svesti prošlost i sadašnjost stapaju u nerazmrsivo klupko, u okviru koga istu valencu imaju stari revolucionarni ideali i neki banalni detalji svakodnevice. Upravo ovo izjednačavanje omogućavaju Legvinovoj da dočara jedan nadasve životan i umetnički izvanredno uverljiv lik.

Godine 1975. američka spisateljica najzad objavljuje svoje davno napisane pesme (zajedno sa onima koje su nastale u međuvremenu) u zbirci pod naslovom *Divlji anđeli (Wild Angels)*. Iste sezone iz štampe izlazi još jedna brošura Legvinove pod naslovom *Snovi se moraju objasniti (Dreams Must Explain Themselves)*, kojom su obuhvaćeni esej pod istim naslovom, u kome Legvinova lucidno razmatra neke vidove svog proznog stvaralaštva, zatim priča »Pravilo imena« (*The Rule of Names*), govor prilikom prijema »National Book Award« i intervju koji je američka spisateljica dala Džonatanu Vordu.

Kao treću knjigu 1975. Legvinova objavljuje zbirku *Dvanaest četvrti vetra (The Wind's Twelve Quarters)*, u kojoj su sakupljene sve njene nauč-

nofantastične (a delimično i fantastične) priče nastale tokom prethodnih trinaest godina. Sedamnaest storija pruža pregledan vodoravni i uspravni presek SF stvaralaštva američke spisateljice u najdinamičnijem razdoblju, a posebnu vrednost za izučavaoca pripovedačkog opusa Legvinove čine njeni predgovori svakoj priči, u kojima se baca dragocena svetlost na prirodu njenog nadahnuća i stvaralačkih dinamizama.

Naredne, 1976. godine autor *Leve ruke tame* ponovo objavljuje jednu zbirku, *Orsinijske priče* (*Orsinian Tales*), u kojoj se vraća svojim starim motivima iz »Orsinije« — motivima koji stoje negde na sredokraći između realistične, fantastične i SF proze. Zbirka obuhvata jedanaest priča, među kojima se nalazi i prva koju je Legvinova objavila — »Muzici«. Iste sezone biva publikovan i prvi čisto realistični roman američke spisateljice, *Veoma daleko od ma gde drugde* (*Very Far Away From Anywhere Else*), koji je u Engleskoj izišao pod nešto izmenjenim naslovom: *A Very Long Way From Anywhere Else*.

Ako se izuzme zbirka priča *Dvanaest četvrti vetra*, Legvinova se čitave četiri godine posle *Čoveka praznih šaka* nije javila nijednim naučnofantastičnim delom. Rad na ovom romanu veoma je — kako izgleda — iscrpao njenu SF imaginaciju, tako da je ova poduža pauza predstavljala izraz predostrožnosti pred opasnošću da »uto- ne u vlastitu senku«, odnosno da ostane u kanonu *Čoveka praznih šaka*. I odista, opreznost se isplatila: 1978. godine američka spisateljica objavljuje novi SF roman, *Čapljino oko* (*The Eye of the Heron*), koji stoji potpuno izvan obrazaca njenih ranijih naučnofantastičnih ostvarenja, odnosno — u izvesnom smislu — objedinjuje njihova najbolja svojstva.

Ako je suditi po radnji, ovaj roman načelno bi mogao da pripada hainskom svemiru, ali i ne mora; u samom tekstu nema neospornog pokrića ni za jednu od ove dve mogućnosti. To je priča o jednoj maloj kažnjeničkoj koloniji Zemljana na nekoj neistraženoj planeti, u čijem se zaleđu mogu razabrati mnogi odsevi predašnjih SF romana Legvinove. Tako, na primer, opozicija između »Grada« i »Varoši« odgovara dvočlanom sistemu Anares-Uras, Lev i Makmilan rađeni su po očiglednom uzoru na Ljubova i Dejvidsona iz romana *Svet se kaže šuma*, a završna epizoda putovanja kroz neistraženu puštoš planete Viktorije analogna je, po mnogim osobenostima, prelasku preko velikog glečera u *Levoj ruci tame*. U svakom slučaju, američka spisateljica ponovo je napisala jedno izuzetno naučnofantastično ostvarenje koje nimalo ne zaostaje za najboljim »hainskim« romanima.

Godina 1979. donela je dve nove knjige Legvinove: u romanu *Malafrena (Malafrena)* američka spisateljica vraća se osobenom obrascu realističkog kazivanja iz orsijanskog motivskog kruga, dok *Jezik noći (The Language of the Night)* predstavlja zbirku eseja prethodno objavljivanih tokom skoro dve decenije stvaralačke aktivnosti. Preko dvadeset tekstova, poglavito vezanih za razmatranje raznih vidova književnoumetničkog stvaralaštva, nose u sebi jednu nesistematizovanu, ali zato u svakom drugom pogledu koherentnu i suvislu poetiku fantastičkog pripovedanja uopšte. Za ljubitelje naučne fantastike posebno su značajni predgovori za najbolja ostvarenja Legvinove, a zbirka ogleda o kojoj je reč vredna je i zbog toga što je američka spisateljica pravi majstor esejistike, sa jezgrovitom i punoznač-

nom rečenicom, odnosno veoma razložnim i suvislim stilom.

Jednu sezonu kasnije, 1980, Ursula Legvin objavljuje novi roman, *Početište* (*The Beginning Place*). To je ponovo fantastična proza, u čijem je tematskom središtu moguće razabrati varijaciju motiva u izgubljenom raju. U pitanju je, zapravo, parabola o otuđenosti i traženju pribežišta na rubovima eskapizma, u imaginarnim svetovima koji pružaju utočište od sivila stvarnosti.

Godine 1981. američka spisateljica publikuje novu zbirku pesama, *Čvrste reči* (*Hard Words*), upotpunjujući njome na izvestan način jedan tematski poetski krug započet u *Divljim andelima*. Šteta je što u kritičkoj literaturi o opusu Legvinove ovaj vid njenog stvaralaštva uglavnom ostaje marginalizovan, budući da je upravo u njemu ona dosegla možda svoje najlucidnije umetničke uzlete.

Zbirka priča *Ruža kompasa* (*The Compass Rose*), objavljena 1982, nastala je na isti način kao i prethodna, *Dvanaest četvrti vetra*, okupljanjem ranije publikovanih storija. Iako je od strane izdavača deklarirana kao naučna fantastika, u njoj, zapravo, ima malo od SF žanra. Posredi su storije fantastičnog tipa, ali ne više u smislu epske fantastike, već ponovo jednog osobenog eskapističkog profila, koji izgleda da je postao opsesivan motiv Legvinove na početku osamdesetih godina. Storija koja je privukla najveću pažnju u ovoj zbirci nesumnjivo je »Sur« (»Sur«), neobična parabola o jednoj izmišljenoj ekspediciji na južni pol sa početka ovog stoleća, sastavljenoj isključivo od ženskih članova. Priča je bila nominovana za »Hjugovu« nagradu 1983,

a osvojila je sve uglednije žanrovsko priznanje, nagradu časopisa »Locus«.

Najnoviji projekti Legvinove, knjige čiji se izlazak očekuje na samom kraju 1984, ponovo donose jedan tematski pomak u pravcu traganja za novim izražajnim mogućnostima u okviru SF žanra. Posredi su romani *Vizionar (The Visionary)* i *Stalno se vraćajući kući (Always Coming Home)*, čija je zajednička odrednica to što su smešteni u isti »svemir«; to, međutim, više nije »hainski svemir«, odnosno nije svemir uopšte, već severna Kalifornija iz daleke budućnosti.

Evo šta sama Legvinova kaže o tom pomaku: »Ne znam šta se dogodilo. Vratila sam se iz svemira na Zemlju. Čovek mora da sledi vlastita osećanja kao umetnik. Naprosto me više ne zanima da pošaljem nekoliko muškaraca — a to su uvek poglavito muškarci — koji u svemiru rade iste one stvari koje i mi radimo ovde. A mi ih nipošto ne radimo kako valja. Ja volim opite, male stvari u kojima nema ljudi. Spuštanje na Mars bilo je nešto najlepše što je ikada učinjeno. Ali ono o čemu svi žele da razgovaraju potpuno je rđavo — to je rat u svemiru. Meni, međutim, to ne odgovara: ja stremim ka drugim stvarima.«¹²

Upravo su te »druge stvari«, koje ima na umu Legvinova, predstavljale zalogu umetničkog sazrevanja svekolike američke naučne fantastike, njenog podvajanja od tradicije tobožnjeg »zlatnog doba« koje se, zapretno u svom getu, prepustilo jalovom uživanju u odljuđenim svemirima »spejs-opere«, sa »muškarcem« kao jednim protagonistom. Da bi se situacija izbacila,

12. *Locus*, septembar 1984, 1, 56.

bila je, kako izgleda, ponajpre potrebna tanana umetnička senzibilnost jedne »ženske« imaginacije — ali i takva koja neće otići u drugu krajnost i utemeljiti svojevrsnu »žensku« naučnu fantastiku, već će naći sredokraću, onaj umereni, srednji put između tame i svetlosti, između »jina« i »janga«, dinamičku ravnotežu suprotnosti, na čijem međusobnom saživljavanju počivaju i stvarni i zamišljeni svetovi...

Beograd, 1984.

Zoran Živković

Bibliografija 1966—1984.

1. *Always Coming Home* (*Stalno se vraćajući kući*), 1984.
2. *The Beginning Place* (*Početište*), 1980.
3. *City of Illusions* (*Grad opsena*), 1967.
4. *The Compass Rose* (*Ruža kompasa*), 1982.
5. *The Dispossessed* (*Čovek praznih šaka*), 1974.
6. *Dreams Must Explain Themselves* (*Snovi se moraju sami objasniti*), 1975.
7. *The Eye of the Heron* (*Čapljinno oko*), 1978.
8. *Hard Words* (*Čvrste reči*), 1981.
9. *The Language of the Night* (*Jezik noći*), 1979.
10. *The Lathe of Heaven* (*Nebeski strug*), 1971.
11. *The Left Hand of Darkness* (*Leva ruka tame*), 1969.
12. *Malafrena* (*Malafrena*), 1979.
13. *Orsinian Tales* (*Orsinijske priče*), 1976.
14. *Planet of Exile* (*Planeta izgnanstva*), 1966.
15. *Rocannon's World* (*Rokanonov svet*), 1966.
16. *The Tombs of Atuan* (*Atuanski grobovi*), 1971.
17. *Very Far Away from Anywhere Else* (*Veoma daleko od ma gde drugde*), 1976.
18. *The Visionary* (*Vizionar*), 1984.
19. *Wild Angels* (*Divlji anđeli*), 1975.
20. *The Wind's Twelve Quarters* (*Dvanaest četvrti vetra*), 1975.
21. *A Wizard of Earthsea* (*Čarobnjak Zemljomora*), 1968.
22. *The Word for World Is Forest* (*Svet se kaže šuma*), 1972.

PROLOG
OGRLICA

Kako razlučiti predanje od činjenica na ovim svetovima koji su toliko godina udaljeni — planetama bez imena, koje njihovi žitelji zovu, naprosto, Svet, planetama bez istorije, gde je prošlost stvar mita i gde istraživač koji se vratio otkriva da je ono što je činio pre nekoliko godina preraslo u dela jednog boga. Nerazum zatamnjuje taj vremenski jaz koji premošćuju naši svetlosni brodovi, i u toj tmuni neodređenosti i nesrazmere bujaju poput korova.

U pokušaju da ispričate priču o jednom čoveku, običnom naučniku Lige koji je otišao na jedan takav bezimen, polupoznat svet ne tako davno, osećate se kao arheolog među hiljadugodišnjim razvalinama koji se probija kroz zagušene spletove lišća, cveća, grana i vinove loze ka iznenadnoj svetloj geometriji točka ili uglačanog kamena temeljca, da bi potom stupio kroz neki običan, suncem obasjan ulaz i unutra u tami pronašao nemoguć treptaj plamena, odblesak dragulja, napola uočenu kretnju ženske ruke.

Kako da razlučite činjenice od predanja, istinu od istine?

Kroz Rokanonovu priču vraća se taj dragulj, plavi odblesak viđen samo za tren. Počnimo stoga sa njim:

Galaktička oblast 8, br. 62: FOMALHAUT II.

Visoko inteligentni oblici života: Vrste sa kojima je uspostavljen kontakt: Vrsta I.

A) Gdemijari (jednina Gdem): Visoko inteligentni, potpuno hominoidni noćni trogloditi visoki 120—135 cm, svetle puti, tamne kose. Prilikom uspostavljanja kontakta ovi žitelji pećina posedovali su oligarhijsko urbano društvo sa strogo odeljenim slojevima, preobrazovano delimičnom kolonijskom telepatijom, sa tehnološki usmerenom

kulturom mladeg čeličnog doba. Tehnologija je dostigla industrijski nivo, stepen C, za vreme misije Lige od 252. do 254. godine. Godine 254. jedan brod na automatski pogon (na liniji za Novu Džordžiju) predstavljen je oligarhima zajednice iz oblasti kirijenskog mora. Status C — jedan.

B) Fije (jedinina Fijan): Visoko inteligentna, potpuno hominoidna dnevna bića; prosečna visina 130 cm, zapaženi pojedinci, uglavnom svetle puti i kose. Kratki kontakti ukazuju na postojanje seoskog i nomadskog komunalnog društva; delimičnu kolonijску telepatiju, a takode izvesne znake kratkodometne TK. Rasa izgleda netehnološka i teško odredljiva, sa minimalnim i nepostojanim obrascima kulture. Trenutno neoporeziva. Status E — upitnik.

Vrsta II

Liuari (jedinina Liu): Visoko inteligentna, potpuno hominoidna dnevna bića, prosečne visine 170 cm, ova vrsta poseduje tvrdavno seosko klanovsko rodovsko društvo, tehnologiju zamrznutu na nivou bronzanog doba i feudalno-herojsku kulturu. — Obratiti pažnju na vodoravan društveni rasloj na dve pseudorase: a) Olgijori, »srednjaci«, svetle puti i tamne kose; b) Angijari, »gospodari«, veoma visoki, tamnopusi, žute kose...

— To je ona — reče Rokanon podižući pogled sa Skraćenog džepnog priručnog vodiča za inteligentne oblike života, ka veoma visokoj, tamnopusoj, žutokosojoj ženi koja je stajala na sredini dugačke dvorane muzeja. Stajala je mirno i uspravno, okrunjena sjajnom kosom i netremice posmatrala nešto u jednoj vitrini. Oko nje su se vrzmala četiri uznemirena i neprivlačna kepeca.

— Nisam znao da na Fomalhautu II pored

troga žive i svi ovi ostali ljudi — reče Keto, kustos muzeja.

— Ni ja. Ovde su naznačene čak i neke »nepotvrđene« vrste sa kojima nikad nije uspostavljen kontakt. Izgleda da je kucnuo čas za temeljitiju istraživačku misiju na to mesto. Pa, sad bar znamo šta je ona.

— Voleo bih da postoji neki način da se sazna *ko je ona*...

Ona je bila iz jedne drevne porodice, potomak prvih kraljeva Angijara i uprkos svom svom siromaštvu, kosa joj je blistala čistom, postojanom zlatnom bojom njenog porekla. Mali ljudi, Fije, klanjali su se kada je prolazila, još dok je bila bosonoga devojčica koja je jurila poljima razvedravajući nemirne vetrove Kirijena svetlom i vatrenom kometom svoje kose.

Bila je još sasvim mlada kada ju je Durhal od Halana video, udvarao joj se i odveo je iz razrušenih kula i vetrovitih dvorana njenog deinstva u svoj visoki dom. U Halanu, na planinskom obronku, takođe nije bilo udobnosti iako se nekadašnji sjaj još zadržao. Prozori su bili nezastakljeni, a kameni podovi goli; za vreme hladnogodine događalo se da čovek osvane i ugleda noćni sneg u dugačkim niskim nanosima ispod svakog prozora. Durhalova nevesta stajala je svojim uzanim bosim stopalama na snežnom podu, uplićući vatru svoje kose i smejući se svom mladom mužu u srebrnom ogledalu koje je visilo u njihovoj sobi. To ogledalo i venčanica njegove majke u koju je bilo ušiveno hiljadu sićušnih kristala predstavljali su jedino njegovo bogatstvo. Neki od njegovi nižih srodnika iz Halana još su posedovali škrinje sa brokatnom odeždom, nameštaj od pozlaćenog dr-

veta, zlatne hamove za svoje hate, oklope i mačeve optočene srebrom, nakit i dragulje — a na ove poslednje Durhalova nevesta gledala je sa zavišću, osvrćući se za dijademom od dragog kamenja ili kakvim brošem čak i kada bi se vlasnica takvog ukrasa uklanjala da je propusti u znak poštovanja zbog njenog rođenja i visokog položaja stečenog udajom.

Na četvrtom mestu od počasnog sedišta svečane dvorane Halana sedeli su Durhal i njegova nevesta Semleja, tako blizu gospodara Halana da je starina počesto svojom rukom sipao vino Semleji i razgovarao o lovu sa svojim nećakom i naslednikom Durhalom, gledajući mladi par sa smrknutom, beznadežnom ljubavlju. Nada je retko pohodila Angijare od Halana i sve zapadne oblasti od kada su se gospodari zvezda pojavili sa svojim kućama koje su poskakivale na vatrenim stubovima i svojim zastrašujućim oružjem koje je moglo da sravni brda. Oni su im poremetili sve stare običaje i ratove, i premda je iznos bio mali, Angijari su osećali silnu sramotu što moraju da im plaćaju porez, danak za rat koji su gospodari zvezda vodili sa nekim čudnim neprijateljem, negde u šupljim prostorima između zvezda, na kraju godina. — To će biti i vaš rat — rekli su, ali su Angijari već jedno pokolenje sedeli u sramotnoj dokolici, u svojim svečanim dvoranama, posmatrajući kako njihovi dvostruki mačevi rdaju, kako im sinovi stasavaju, ne zadavši nijedan udarac u boju, kako im se kćeri udaju za siromahe, pa čak i za srednjake zato što su bile lišene miraza od junačkog plena koji bi donele plemenitom mladoženji. Lice gospodara Halana bilo je tu-robno dok je posmatrao plavokosi par i slušao njihov smeh dok su pili oporo vino i zajedno se

šalili u studenjoj, dotrajaloj, ali ipak sjajnoj tvrđavi njihove rase.

Semlejino lice bi otvrdlo kada bi pogledala niz dvoranu i videla na sedištima daleko ispod njenog, pa čak i među meleskinjama i srednja-kinjama, sjaj i blesak dragog kamenja spram svetle puti i crne kose. Ona nije ništa donela u miraz svome mužu, čak ni srebrnu ukosnicu. Odeždu sa hiljadu kristala odložila je u škrinju za dan venčanja svoje kćeri, ukoliko bude suđeno da se kćer rodi.

Bilo je tako suđeno i dadoše joj ime Haldre. A kada su malje na njenoj maloj mrkoj lobanji porasle, zasjale su postojanom zlatnom bojom — nasleđe gospodarskih predaka — jedino zlato koje će ikad posedovati...

Semleja nije spominjala mužu svoje nezadovoljstvo. Iako je uvek bio nežan prema njoj, Durhal je u svom silnom gospodarskom ponosu osećao jedino prezir prema zavisti, prema tašt-
tim željama, a ona se bojala njegovog prezira. Poverila se, ipak, Durhalovoj sestri, Durosi.

— Moja porodica imala je nekad jedno veliko blago — reče ona. — Bila je to ogrlica, sva od zlata, sa plavim dragim kamenom u sredini... safirom?

Durosa odmahnu glavom, smešći se, i sama nesigurna u pogledu naziva. Bilo je to pred kraj toplogodine, kako su ovi severni Angijari nazivali leto godine od osam stotina dana, započinjući ciklus meseci iznova svake ravnodnevice. Semleji je ovaj kalendar delovao tuđe, podsećao ju je na srednjački način računanja. Njena porodica živela je u zabiti ali je bila starija i čistija od bilo koje rase ovih severozapadnih krajišnika koji su se previše slobodno mešali sa Olgijorima. Obasjana sunčevom svetlošću,

sedela je sa Durosom na kamenom prozorskom sedištu, visoko u velikoj kuli gde su se nalazile odaje starije žene. Obudovela mlada i bez dece, Durosa se drugi put udala za gospodara Halana, brata njenog oca. Budući da je to bila rođačka veza i uz to oboma drugi brak, ona nije stekla zvanje gospodarice Halana koje će Semleja jednog dana poneti; no ona je sedela pored starog gospodara na počasnom sedištu i vladala zajedno s njim njegovim posedima. Starija od svog brata, Durhala, volela je njegovu mladu ženu i uživala u svetlokosoj bebi Haldre.

— Bio je kupljen — nastavi Semleja — celokupnim novcem koji je moj predak Leinen dobio kada je osvojio južne feude: — sav novac čitavog jednog kraljevstva, pomisli samo, za jedan dragulj. Oh, to bi sjajem zasigurno nadmašilo bilo šta ovde u Halanu, čak i one kristale velike kao jaja kooba koje nosi tvoja rođaka Isar. Bio je tako lep da su mu nadenuli posebno ime; nazvali su ga Morsko oko. Nosila ga je moja prababa.

— Nikad ga nisi videla — upita lenjo starija žena gledajući put zelenih planinskih obronaka gde je dugo, dugo leto slalo svoje vrele neumorne vetrove da lutaju šumama i kovitlaju se duž belih drumova koji su se spuštali ka udaljenoj morskoj obali.

— Izgubljen je pre nego što sam rođena.

— Ne, otac mi je rekao da je bio ukraden pre no što su gospodari zvezda došli u naše carstvo. Nije voleo da razgovara o tome, ali postojala je jedna stara srednjakinja puna priča koja mi je uvek ponavljala da Fije znaju gde se nalazi.

— Ah, kako bih želela da vidim Fije! — reče Durosa. — Pominju se u mnoštvu pesama

i priča; zbog čega nikad ne dolaze u zapadne zemlje.

— Mislim da je ovde zimi za njih suviše visoko i hladno. Oni vole sunčevu svetlost dolina na jugu.

— Jesu li oni kao Glinari?

— Nikad ih nisam videla; drže se podalje od nas, na jugu. Zar nisu beli kao srednjaci i uz to još i izobličeni? Fije su lepi; izgledaju kao deca, samo su sitniji i mudriji. Oh, pitam se da li znaju gde je ogrlica, ko ju je ukrao i gde se krije. Zamisli, Durosa: kad bih mogla da se pojavim u halanskoj svečanoj dvorani i sednem pored muža sa bogatstvom jednog kraljevstva oko vrata čime bih zasenila sve druge žene kao što on zasenjuje sve muškarce! — Durosa nadvi glavu povrh bebe koja je sedela posmatrajući svoje mrke nožne prste na krznoj prekrivci između majke i tetke. — Semleja je budalasta — promrmlja ona bebi. Semleja koja sija kao zvezda padalica, Semleja čiji muž ne voli zlato do zlata u njoj...

Bludeći pogledom preko zelenih padina leta u pravcu udaljenog mora, Semleja je ćutala.

Ali pošto je još jedna hladnogodina minula i pošto su gospodari zvezda ponovo došli da prikupe danak za rat protiv kraja sveta — koristeći ovog puta dvojicu patuljastih Glinara kao tumače čime su toliko ponizili Angijare da se ovi umalo nisu pobunili, pa još jedna toplagodina a Haldre izrasla u divnu, brbljivu devojčicu, Semleja je dovede jednog jutra u Durosinu sunčanu sobu u kuli. Na sebi je imala stari plavi ogrtač sa kapuljačom navučenom na kosu.

— Pričuj mi Haldre nekoliko dana, Du-

rosa — reče ona brzo i mirno. — Idem na jug do Kirijena.

— Da vidiš oca?

— Da pronadem svoje nasledstvo. Tvoji rođaci sa feuda Harget rugaju se Durhalu. Čak je i onaj melez Parna u stanju da ga uznemiri zato što Parnina žena ima satenski pokrivač za svoju postelju, dijamantske naušnice, kao i tri odore, ta dvolična, crnokosa drolja. Dok Durhalova žena mora da krpi svoju odoru...

— Da li se Durhal ponosi svojom ženom ili onim što ona nosi?

Ali Semleju to nije odvratilo. — Gospodari Halana postaju sirotinja u vlastitoj kući. Doneću miraz mom gospodaru, kakav priliči pripadnici moje loze.

— Semleja! Zna li Durhal da odlaziš?

— Moj povratak biće srećan: toliko mu samo reci — odgovori mlada Semleja prasnuvši za trenutak u razdragan smeh; zatim se naže da poljubi kćer, okrete se i pre nego što je Durosa mogla bilo šta da prozbori, odjuri brza kao vetar preko kamenih podova obasjanih suncem.

Angijarske udate žene nikad nisu jahale iz rasonode, pa tako ni Semleja nikad nije izbivala iz Halana još od svog venčanja. Stoga se sada, dok se penjala u visoko sedlo vetrohata, ponovo osetila kao devojkica, neobuzdana kakva je bila nekad, kada je jahala poluukročene hate na severnom vetru preko kirijenskih polja. Životinja na kojoj se sada spuštala sa halanskih brda bila je plemenite pasmine sa prugastim glatkim krznom koje je prianjalo uz šuplje, letačke kosti, zelenih očiju, stisnutih zbog vetra, i lakih moćnih krila koja su se njihala gore-dole s obe Semlejine strane, otkrivajući i zaklanjajući oblake iznad i brdo ispod nje.

Trećeg jutra stigla je u Kirijen i ponovo se obrela u ruševnim dvoranama. Njen otac pio je čitavu noć i baš kao i u stara vremena, jutarnja svetlost koja se probijala kroz razvaljenu tavanicu razdraživala ga je, a pojava njegove kćeri samo mu je uvećala tu razdraženost. — Zbog čega si se vratila? — promrmlja on, osmotrivši je načas podnadulim očima a zatim skrenu pogled. Ognjena kosa njegove mladosti bila je kao ugašena, a sede vitice stajale su zamršene na temenu. — Zar se mladi Halan nije oženio tobom, pa si se sada dovukla kući?

— Ja sam Durhalova žena. Došla sam po miraz, oče.

Pijanac zabrekta sa gađenjem, no ona mu se tako milo nasmeja da je morao još jednom da je pogleda, trepćući.

— Je li istina oče da su Fije ukrale ogrlicu Morsko oko?

— Otkud znam? Stare priče. Mislim da je ta stvar nestala pre mog rođenja. Kamo sreće da se nikad nisam ni rodio. Idi k njima i vrati se mužu. Ostavi me samog ovde. U Kirijenu nema mesta za devojke, zlato i sve ostalo iz te priče. Ovde je ta priča završena; ovo je srušeno mesto, ovo je prazna dvorana. Sinovi Leinena su svi odreda mrtvi, a njihovo blago je izgubljeno. Idi svojim putem, devojko.

Sed i podbuo, poput kakvog pauka koji prede mrežu po razvalinama, on se okrenu i uputi se teturavo prema podrumima u kojima se krio od dnevne svetlosti.

Vodeci prugastog vetrohata iz Halana, Semleja ostavi svoj stari dom i pešice siđe niz strmo brdo, prođe kroz srednjačko selo u kome je pozdraviše sa mrzovoljnim uvažavanjem, pa preko polja i pašnjaka, gde su pasli krupni polu-

divlji herilori potkresanih krila, stiže u dolinu zelenu poput obojene zdele do vrha pune sunčeve svetlosti. U dubini te doline ležalo je selo Fija, i dok se spuštala vodeći svog hata, mali vižljasti ljudi pojuriše prema njoj iz svojih koliba i vrtova, smejući se i izvikujući slabašnim tankim glasovima.

— Zdravo da si, Halanova nevesto, gospodarice Kirijena, vetrovko, Semlejo predivna!

Nadevali su joj ljupka imena, a njoj se dopadalo da ih sluša, ne mareći uopšte za njihov smeh, jer oni su se smejali svemu što bi izgovorili, a tako je i ona postupala. Govorila je i smejala se. Stajala je onako visoka u dugačkom plavom ogrtaču usred njihove razigrane dobrodošlice.

— Zdravo da ste svetli narode, žitelji sunca. Fije, prijatelji ljudi.

Povelili su je u selo i uveli u jednu od njihovih prozračnih kuća, dečica koja su je pratila trčeci. Odraslom Fijanu nije se mogla odrediti starost; bilo ih je čak teško razlikovati jedne od drugih i biti siguran, dok su se brzo kretali unaokolo kao leptirica oko sveće, da ona uvek govori sa istim. Ali činilo se da je jedan od njih sada neko vreme razgovarao sa njom, jer su ostali hranili i timarili njenog hata, doneli joj vode da utaži žeđ i zdele voća iz svojih vrtova majušnog drveća. — Nikada jedan Fijan ne bi ukrao ogrlicu gospodara iz Kirijena! — zavapi mali čovek. — Šta bi Fije sa zlatom, gospo? Za nas postoji sunčeva svetlost za vreme toplogodine i sećanje na sunčevu svetlost za vreme hladnogodine; žuto voće i žuto lišće na kraju doba i žuta kosa naše gospe od Kirijena; nikakvo drugo zlato.

— Znači da je neki srednjak ukrao tu stvar?
Smeh je dugo i prigušeno odzvanjao oko

nje. — Kako bi se jedan srednjak usudio na to? O, gospo od Kirijena, kako je veliki dragulj ukraden, to nijedan smrtnik ne zna, nijedan čovek, srednjak, Fijan ili bilo ko među sedam naroda. Samo mrtve duše znaju kako je nestala pre mnogo vremena kada je Kireleji Ponosni, čija je prauka Semleja, sam hodio pokraj morskih pećina. No, možda bi se mogao naći među Suncemrscima.

— Glinarima?

Razlegao se bučniji, nervozan smeh.

— Sedi sa nama Semlejo, suncokosa, koja si nam se vratila sa severa. — Sela je sa njima da jede i oni behu zadovoljni njenom ljupkošću, baš kao i ona njihovom. Ali kada su čuli kako ponavlja da će otići do Glinara da pronade svoje nasledstvo ukoliko je tamo, prestajali su da se smeju i malo-pomalo sve ih je manje bilo oko nje. Na kraju ona ostade samo sa onim sa kojim je, možda, razgovarala pre obeda. — Ne idi među Glinare, Semlejo — reče joj i ona za trenutak oseti kako je odlučnost izdaje. Spustivši polako šaku preko očiju, Fijan zamračí sav vazduh oko njih. Voće na poslužavniku poprimi pepeljastobelu boju a sve zdele sa čistom vodom postaše prazne.

— U planinama daleke zemlje Fije i Gdemijari su se razdvojili. Davno je to bilo — reče vižljasti, mirni Fijan. — Pre toga bili smo jedno. Ono što mi nismo, oni jesu. Ono što mi jesmo, oni nisu. Pomisli na sunčevu svetlost, travu i drveće koje rađa voće, Semlejo, pomisli na to da svi putevi koji vode dole ne vode gore.

Fijan se nakloni, kratko se nasmejaviši.

Izvan sela ona uzjaha svog prugastog vetrohata i, otpozdravivši im, vinu se u vetar posledpodneva i polete na jugozapad ka pećinama

koje su se nalazile uz stenovite obale Kirijenskog mora.

Strahovala je da će morati da uđe duboko u te tunelaste pećine da bi pronašla ljude koje je tražila jer se pričalo da Glinari nikad ne izlaze iz svojih pećina na svetlost dana, pa čak i da se klone Velike zvezde i meseca. Bilo je to dugo putovanje; prizemila se samo jedanput pustivši svog hata da lovi šumske pacove dok se sama založila komadićem hleba iz torbe na sedlu. Hleb se do tada stvrdnuo i osušio, poprimivši ukus kože, no ipak je zadržao izvesnu slast svežine tako da je za tren dok ga je jela sama na jednom proplanku južnih šuma, začula tih glas i videla Durhalovo lice okrenuto prema njoj u svetlosti sveća u Halanu. Sedela je zakratko sanjareći o tom ozbiljnom, živahnom mladom licu i o tome šta će mu reći kada se vrati kući sa otkupom vrednim kraljevstva oko vrata. — Želela sam dar dostojan mog muža, gospodaru... Potom je nastavila put, ali kada je stigla do obale, sunce je već bilo zašlo, a Velika zvezda je tonula za njim. Sa zapada je zaduvalo opak vetar, poduhvatajući, nalećući i zanoseći, tako da se vetrohat iznurio boreći se protiv njega. Dopustila mu je da se meko spusti na pesak. Odmah je skupio krila i svio svoje debele lagane udove ispod sebe ispustivši zvuk predenja. Semleja je stajala držeći ogrtač čvrsto oko vrata i gladila mu vrat tako da je zastrigao ušima i ponovo počeo da prede. Toplo krzno prijalo je njenoj ruci, no sve što su njene oči videle beše sivo nebo puno mrlja od oblaka, sivo more i taman pesak. A onda preko peska pretrča jedna niska, tamna spodoba — i još jedna — čitava grupa njih koji su čučali, trčali i zastajkiivali.

Glasno ih je pozvala. Iako se činilo da je

ne vide, sada su se začas svi sjatili oko nje. Držali su se podalje od vetrohata; ovaj je prestao da prede, a dlaka mu se malo nakostrešila pod Semlejinom rukom. Prihvatila je uzde, zahvalna zbog zaštite koju joj je pružao, ali pribojavajući se nervozne žestine koju je mogao da ispolji. Neobične prilike stajale su ćutke zureći, debelim bosim stopalima utonule u pesak. U pogledu njih nije se moglo pogrešiti: visinom su bili jednaki Fijama, a u svemu ostalom senka, naličje onog nasmejanog naroda. Nagi, zdepasti, kruti, ravne crne kose i sivobeke kože koja je izgledala vlažna poput omotača larve; oči su im bile nalik kamenju.

— Vi ste Glinari?

— Gdemijari smo, narod gospodara carstva noći. — Glas je bio neočekivano jak i dubok i pompezno je odzvanjao kroz slanu, vetrovitu tamu; no baš kao i kod Fija, Semleja nije bila sigurna koji je od njih govorio.

— Pozdravljam vas, gospodari noći. Ja sam Semleja od Kirijena, žena Durhala od Halana. Došla sam kod vas da tražim svoje nasljedstvo, ogrlicu zvanu Morsko oko, davno izgubljenju.

— Zašto je ovde tražiš, Angija? Ovde postoje samo pesak, so i noć.

— Zato što je poznato da se izgubljene stvari nalaze na skrovitim mestima — reče Semleja sasvim pripravna za igru doskočica — a zlato koje dolazi iz zemlje nađe put da se vrati pod zemlju. Pored toga, kažu da se stvoreno ponekad vraća svom tvorcu. — Ovo pitanje bilo je samo nagađanje, no pogodilo je metu.

— Istina je da nam je ogrlica Morsko oko znana po imenu. Načinjena je u našim pećinama pre mnogo godina kada smo je prodali Angijarima. Plavi kamen je poreklom sa glinenih polja

našeg roda na istoku. No to su veoma stare priče, Angija.

— Mogu li da ih čujem tamo gde se pričaju.

Zdepasti ljudi za trenutak utonuše u muk, kao u nedoumici. Siv vetar duvao je preko peska a spuštao se mrak dok je zalazila Velika zvezda; huk mora pojačavao se i stišavao. Duboki glas javi se još jednom: — Da, gospo od Angijara. Možeš da uđeš u duboke dvorane. Pođi sad sa nama. — Glas mu je postao drukčiji, laskav. Semleja se nije obazirala na to. Stala je da sledi Glinare preko peska, vodeći na skraćenoj uzdi hata oštih kandži.

Na ulazu u pećinu, nalik na bezuba, razjapljena usta iz kojih se širila smrdljiva toplota, jedan od Glinara reče: — Vazдушna zver ne može da uđe.

— Može — reče Semleja.

— Ne — rekoše zdepasti ljudi.

— Može, neću da ga ostavim ovde. Nije moj te ne mogu da ga ostavim. Neće vas ozlediti sve dok mu držim uzde.

— Ne — ponoviše duboki glasovi, ali drugi se umešaše: — Kako želiš — i posle kratkog oklevanja krenuše dalje. Činilo se kao da se ulaz pećine sklopio iza njih: takav je mrak zavladao ispod stene. Kretali su se jedan za drugim sa Semlejom na začelju. Tama tunela poče da jenjava i oni se nađoše pod loptom slabašne bele vatre koja je visila sa tavanice. Malo dalje bila je još jedna, pa još jedna. Između njih sa stena su u vencima visili dugački crni crvi. Kako su napredovali, ove vatrene kugle bile su postavljene gušće, tako da je čitav tunel bio obasjan blistavom hladnom svetlošću.

Semlejini vodiči zaustaviše se na raskrsnici triju tunela zaprečenih vratima koja su izgledala

kao da su od železa — Sačekaćemo, Angija — rekoše oni i osmorica njih ostade sa njom dok su trojica otključala jedna vrata i ušla unutra. Vrata se za njima zalupiše sa treskom.

Uspravna i mirna stajala je kćer Angijara u belom netreperavom sjaju svetiljke, dok je njen vetrohat stajao zguren pored nje, mašući vrhom svog prugastog repa. Velika skupljena krila na mahove su mu se podizala odgovarajući na kratkotrajne podsticaje za letenje. U tunelu iza Semleje čučalo je osam Glinara, mrmljajući među sobom dubokim glasovima na svom jeziku.

Središna vrata otvoriše se sa zveketom. — Neka Angija stupi u carstvo noći! — uzviknu jedan nov glas, razmetljiv i bučan. Jedan Glinar koji je nosio nešto odeće na svom debelom sivom telu stajao je u do vratku i domahivao joj rukom. — Uđi i posmotri čuda naših zemalja, čudesa rukom načinjena, tvorevine gospodara noći!

Čutke, uz trzaj uzde svog vetrohata, Semleja sagnu glavu i krenu za ovim stvorom ispod niskog do vratka načinjenog prema meri čoveka patuljastog rasta. Ispred njih se pružao još jedan bleštav tunel u kome su memljivi zidovi zaslepljujući sijali od bele svetlosti, ali umesto staze po kojoj bi moglo da se korača, pod je nosio dve šipke od uglačanog železa koje su se naporedo protezale unedogled. Na šipkama je počivala svojevrsna kočija sa metalnim točkovima. Pokoravajući se znakovima ruku svog novog vodiča, bez oklevanja i bez najmanjeg znaka čuđenja na licu, Semleja zakorači u kočiju, povevši vetrohata koji se šćućuri kraj nje. Glinar se takođe pope i sede naspram nje, pomerajući šipke i točkove. Diže se silna škripava buka, rezak zvuk trenja metala o metal, a zatim zidovi tunela stadoše da uz trzanje promiču. Zidovi

su sve brže klizili mimo njih sve dok se vatrene kugle iznad glava ne pretopiše u jednu mrlju, a ustajao topli vazduh ne postade smrdljiv vetar koji smače kapuljaču sa njene kose.

Kočija se zaustavi. Semleja pođe za vodičem uz bazaltne stepenice do prostranog predvorja, a potom do još prostranije dvorane; izdubilo ju je vekovno delovanje vodâ, ili su je Glinari iskopali u steni. Njena tama koja nikada nije upoznala sunčeve zrake bila je odagnana tajnovitim hladnim sjajem kugli. U rešetkastim otvorima u zidu okretala su se i okretala golema sečiva menjajući ustajao vazduh. Veliki zatvoren prostor zujao je i tutnjao od buke, prodornih glasova Glinara, škripavog i piskavog brujanja i treperenja sečiva i točkova koji su se okretali, kao i umnoženog odbijanja svega ovoga o stene. Ovde su sve zdepaste prilike Glinara bile odevene sličnogospodarima zvezda — posebne pantalone, meke čizme i tunike sa kapuljačama, premda je nekoliko žena koje su se mogle videti kako požuruju uslužne patuljke bilo nago. Među muškarcima mnogi su bili vojnici koji su na bokovima nosili oružje nalik na strahotne bacače svetlosti gospodara zvezda, iako je čak i Semleja mogla da vidi da su to samo uobličene gvozdene toljage. Ono što je videla, videla je bez gledanja. Išla je putem kojim su je vodili ne okrećući glavu ni levo ni desno. Kada je stigla do grupe Glinara koji su nosili gvozdene kolute na svojim crnim kosama, njen vodič se zaustavi, pokloni i zabrunđa: — Visoki gospodari Gdemijara!

Bilo ih je sedmorica i svi pogledaše naviše u nju sa takvom ohološću na tupavim sivim licima, da ona požele da se nasmeje.

— Došla sam među vas da tražim izgub-

ljeno blago moje porodice, o gospodari tamnog carstva — reče im ona svečanim glasom. — Tražim Leinenov plen, Morsko oko. — Glas beše jedva čujan u buci ogromne zasvođene odaje.

— Tako vele naši glasnici, gospo Semlejo. — Ovog puta mogla je da odredi onog koji je govorio. Taj je bio čak i nešto niži od ostalih, dosežući jedva do Semlejinih prsa; imao je belo, moćno i surovo lice. — Nemamo stvar koju tražiš.

— Priča se da ste je nekad imali.

— Mnogo se priča gore gde sunce žmirka.

— A reči raznose vetrovi, tamo gde vetrovi duvaju. Ne pitam vas kako je ogrlica nestala nama i vraćena vama, njenim tvorcima iz starina. To su stare priče, stare klevete. Jedino želim da je sada pronađem. Vi je sada nemate, ali možda znate gde se nalazi.

— Ovde nije.

— Onda je negde drugde.

— Tamo je gde ne možeš dospeti. Nikad, osim ako ti mi ne pomognemo.

— Onda mi pomozite. Tražim to kao vaš gost.

— Rečeno je: *Angijari uzimaju, Fije daju, Gdemijari uzimaju i daju*. Ako ti to učinimo, šta ćeš da nam daš?

— Svoju zahvalnost, gospodaru noći.

Stajala je visoka i blistava među njima, osmehujući se. Zurili su u nju sa teškim čuđenjem i zlovoljnom žudnjom.

— Slušaj Angija, veliku uslugu tražiš od nas. Ni ne slutiš koliko je to velika usluga. Ne možeš to da razumeš. Ti si od rase koja neće da razume, koja ne mari ni za šta osim za jahanje na vetru, uzgajanje žitarica, borbu mačevima i zajedničku dreku. Ali ko je načinio vaše mačeve

od blistavog čelika? Mi, Gdemijari. Tvoji gospodari dođu ovamo k nama ili u Glinopolja, kupe svoje mačeve i odu ne gledajući, ne shvaćajući. Ali ti si sada ovde, gledaćeš i moći ćeš da vidiš nešto malo od naših nebrojenih čuda: svetiljke koje večno gore, kola koja se kreću sama od sebe, mašine koje prave našu odeću, kuvaju našu hranu, osvežavaju naš vazduh i služe nam u svim stvarima. Znaj da su sve ove stvari izvan tvoje moći razumevanja. I znaj još ovo: mi, Gdemijari prijatelji smo onih koje zovete gospodarima zvezda! Mi smo došli sa njima u Halan, Reohan, Hul Oren, u sve vaše zamkove da im pomognemo da razgovaraju sa vama. Gospodari kojima vi, gordi Angijari, plaćate danak, naši su prijatelji. Čine nam usluge kao što i mi njima činimo! Šta onda tvoja zahvalnost može nama da znači?

— To je pitanje na koje vi sami treba da odgovorite — reče Semleja — a ne ja. Ja sam postavila svoje pitanje. Odgovorite na njega, gospodaru.

U narednih nekoliko trenutaka, sedmorica su se savetovala rečima i ćutanjem. Poglédali su na nju i odvrćali pogled, mrmljali i ćutali. Gomila je rasla unaokolo. Privlačili su se polagano i ćutke, jedan za drugim sve dok se Semleja ne nađe okružena stotinama čupavih crnih glava i dok čitav ogroman hućeci pod pećine ne postade prekriven ljudima sa izuzetkom ono malo prostora neposredno oko nje. Vetrohat je drhtao od predugo suzbijanog straha i razdraženosti, a oči su mu bile veoma raširene i blede kao oči u hata primoranog da leti noću. Gladila je toplo krzno njegove glave šapućuci: — Budi miran, hrabri, blistavi, gospodaru vetra...

— Angija, odvešćemo te do mesta gde leži

blago — glineni čovek svetlog lica i sa železnom krunom na glavi okrenu se još jednom prema njoj. — Više od toga ne možemo da ti učinimo. Moraš da pođeš sa nama da tražiš ogrlicu tamo gde se ona nalazi, od onih koji je čuvaju. Vazdušna zver ne može da ide sa tobom. Moraš da pođeš sama.

— Koliko je dugo to putovanje, gospodaru?

Njegove usne su se sve više tanjile. — Veoma dugo putovanje, gospo. Pa ipak, trajaće samo jednu dugu noć.

— Zahvaljujem vam na predusretljivosti. Hoće li moj vetrohat biti brižljivo čuvan tokom te noći. Ništa mu se ne sme dogoditi.

— Spavaće do tvog povratka. Do ponovnog susreta sa ovom životinjom, jahaćeš jednog moćnijeg vetrohata. Zar nećeš da upitaš gde te vodimo?

— Možemo li uskoro da krenemo na to putovanje? Ne bih želela da dugo izbivam iz kuće.

— Da. Uskoro. — Sive usne ponovo se raširiše dok je piljio naviše u njeno lice.

Ono što se dogodilo u narednih nekoliko časova Semleja ne bi bila kadra da prepriča. Sve je bilo žurba, zbrka, buka, nepoznanica. Dok je držala glavu svog hata, jedan Glinar zario je dugačku iglu u zlatno prugasto bedro. Videvši to, umalo nije kriknula, no njen hat se samo trže a onda predeći, utonu u san. Odnela ga je grupa Glinara koji su očito morali da skupe hrabrost da bi dodirnuli njegovo toplo krzno. Nešto kasnije bila je prinuđena da gleda kako se igla zabada i u njenu ruku — možda da bi se stavila na probu njena hrabrost, pomislila je, jer nije imala utisak da joj se od toga spava, iako nije bila sasvim sigurna. A potom je morala da putuje u šinskim kočijama prolazeći pokraj sto-

tina i stotina zelenih vrata i zasvođenih pećina; jednom je šinska kočija projurila kroz pećinu koja se sa obe strane beskrajno pružala u tamu, a sva ta tama bila je puna velikih stada herilora. Mogla je da čuje njihovo gukanje, promukle zovove kao i da razazna delove stada u snopovima prednjih svetiljki kočija; potom je neke videla jasnije u beloj svetlosti i zapazila da su svi bez krila i slepi. Na to je zaklopila oči. No, trebalo je proći još mnogo tunela i još više pećina, videti još mnogo sivih tela, surovih lica i čuti još puno bubnjavih razmetljivih glasova, sve dok na kraju iznenada nisu izbili na otvoren vazduh. Bila je duboka noć. Radosno je podigla oči ka zvezdama i jedinom mesecu koji je blistao na zapadu — malenom Helikiju. Ali svuda oko nje su još bili Glinari i sada je nagnaše da se popne u neku novu vrstu kočije ili pećine — nije tačno znala u šta. Bilo je malo, puno sitnih trepćućih svetala poput žeravica; izgledalo je veoma uzano i blistavo posle velikih memljivih pećina i zvezdane noći. Sada su joj zaboli još jednu iglu i saopštili joj da će morati da je vežu u svojevrsnu ravnu stolicu, da joj sputaju glavu, ruke i noge.

— Neću — reče Semleja.

No, kada je videla da su četiri Glinara koji su bili određeni kao vodiči, dopustili da ih prve vežu i sama je pristala. Ostali izadoše. Začuo se tutnjajući zvuk za kojim je usledila duga tišina; pritisnula ju je nekakva velika težina koju nije mogla da vidi. A onda više nije bilo nikakve težine, nikakvog zvuka, ničega uopšte.

— Jesam li mrtva? — upita Semleja.

— Oh, ne, gospo — reče jedan glas koji joj se nije dopao.

Otvarajući oči ugledala je belo lice nagnuto

nad nju, uvučene široke usne, oči slične kamenčićima. Veze popustiše i ona skoči na noge. Bila je bez težine, bestelesna; osećala je sebe samo kao izliv straha na vetru.

— Nećemo te ozlediti — reče jedan sumoran glas ili više njih. — Dopusti nam samo da te dodirujemo. Želeli bismo da ti dodirujemo kosu. Dopusti nam da ti dodirujemo kosu.

Okrugla kočija u kojoj su se nalazili malo zadržta. S one strane jedinog prozora prostirala se prazna noć ili je to bila izmaglica, ili možda uopšte ništa? Jedna duga noć, rekli su. Veoma duga. Sedela je nepokretna i podnosila dodire njihovih teških sivih ruku na svojoj kosi. Potom su stali da joj pipaju šake, stopala i mišice, a jedan se usudio da joj dodirne vrat; ovo je već bilo previše i ona ustade, što ih je nateralo da se povuku.

— Nismo te ozledili, gospo — rekoše. Ona odmahnu glavom.

Pošto su je ostavili na miru, ponovo je legla u stolicu koja je povuče naniže; a kada je u prozoru svetlost blesnula zlatnom bojom, došlo joj je da zaplače od onog što je videla, ali se pre toga onesvestila.

— Pa — reče Rokanon — sad bar znamo šta je ona.

— Voleo bih da postoji neki način da se sazna *ko je* ona — promrmlja kustos muzeja. — Ona želi nešto što imamo ovde u muzeju — da li to kažu trogi?

— Nemoj da ih zoveš trogi — reče Rokanon ozbiljnim glasom.

Kao hilfer etnolog za visoko inteligentne oblike života, osećao je odbojnost prema takvim rečima. — Oni nisu mnogo lepi, ali su saveznici sa statusom C... Pitam se zbog čega se Komi-

sija odlučila da baš njih razvija? Čak i pre nego što je stupila u kontakt sa svima ostalim hilf-vrstama? Kladam se da su članovi bili sa Kentaura. Kentaurani su uvek skloni noćnim bićima i žiteljima pećina. U ovom slučaju mislim da bih ja podržao vrstu II.

— Izgleda da trogloditi osećaju prilično strahopoštovanje prema njoj.

— Ne osećaš li i ti?

Keto još jednom osmotri visoku ženu, zatim pocrvene i nasmeja se. — Da, na neki način. Nikad nisam video tako krasan tuđinski tip za osamnaest godina koliko sam ovde na Novoj Južnoj Džordžiji. U stvari, nikad nigde nisam video tako lepu ženu. Izgleda kao boginja. — Crvenilo je sada već osvojilo i teme njegove čelave glave, jer, bez ikakvog preterivanja, Keto je bio stidljiv kustos. No Rokanon samo uzdržano klimnu, slažući se.

— Voleo bih kad bismo mogli da razgovaramo sa njom bez ovih tro... Gdemijara kao prevodilaca. Ali tu nema druge. — Rokanon se uputi ka posetiocima, a kada ona okrenu svoje blistavo lice prema njemu, on se pokloni veoma duboko, spustivši se na jedno koleno, pognute glave i zatvorenih očiju. Bilo je to ono što je nazivao svenamenskom međukulturnom ljubaznošću a on ju je izvodio ne bez izvesne ljupkosti. Kada se ponovo uspravio, lepa žena se osmehnu i prozbori:

— Kaže, zdravo da si, gospodaru zvezda — promumla jedan od njenih guravih pratilaca na pidžin galaktičkom.

— Zdravo da si, gospo od Angijara — uzvra ti Rokanon. — Na koji način mi iz muzeja možemo da budemo na usluzi gospi?

Spram trogloditskog brundanja glas joj je jezdio poput brzog srebrnog vetra.

— Kaže, molim dajte joj ogrlicu koja je krasila rod — pretke davno, davno.

— Koju ogrlicu — upita on, a ona, shvativši ga, pokaza na središni eksponat u vitrini ispred njih: jedan veličanstveni predmet — lanac od žutog zlata, masivan ali prefinjeno izrađen, u koji je bio usaden veliki safir toploplave boje. Rokanon podiže veđe, a Keto promrmlja preko njegovog ramena: — Ima dobar ukus. To je ogrlica Fomalhaut: čuvena rukotvorina.

Osmehnula se ovoj dvojici ljudi i još jednom im se obratila preko glava troglodita.

— Kaže, o gospodari zvezda, stariji i mlađi žitelji Kuće blaga, ovo blago jednom njeno. Dugo dugo vreme. Hvala vam.

— Kako smo došli do ove stvari, Keto?

— Sačekaj; dozvoli mi da pogledam u katalog. Imam ga ovde. Evo. Dobili smo ih od ovih troga... patuljaka... šta li su već: Gdemi-jari. Priča se da im je strast trgovina: morali smo da im dozvolimo da kupe brod kojim su došli ovamo — jedan AD-4. Ovo je deo isplate za to. Posredi je njihov ručni rad.

— A kladim se da više nisu u stanju da izrade ovako nešto, budući da su usmereni na industrijsku tehnologiju.

— No čini se da oni osećaju da je ova stvar njena, a ne njihova ili naša. To mora da je važno, Rokanone, jer inače ne bi straćili ovoliko vremena na putu samo njoj za ljubav. Stvarna udaljenost do Fomalhauta mora da je poprilična.

— Više godina, bez sumnje — reče hilfer koji je bio naviknut na međuzvezdane skokove. — Ali ne previše. Ni *Priručnik* ni *Vodič* ne pružaju mi dovoljno podataka da to pouzdano

procenim. Ove vrste očigledno uopšte nisu va-
ljano proučene. Možda su mali druškani naprosto
učtivi prema njoj. Ili možda čitav jedan rat iz-
među vrsta zavisi od tog prokletog safira. Možda
njene želje vladaju njima zato što se oni smatraju
potpuno podređenim njoj. Ili, pak, ma kako
stvari izgledale, možda je ona njihov zaroblje-
nik, njihov mamac. Kako da znamo?... Možeš
li da joj daš tu stvar Keto?

— Oh, da. Celokupna egzotika tehnički je
pozajmljena, nije naše vlasništvo; s vremena na
vreme pojavljuju se ovakvi zahtevi. Retko im
ne izađemo u susret. Mir iznad svega, sve dok ne
dođe do rata...

— Onda predlažem da joj daš ovo.

Keto se osmehnu. — Činiće mi čast. —
Otvorivši vitrinu, izvukao je veliki zlatni lanac,
a onda ga stidljivo predade Rokanonu, rekavši:
— Ti joj ga daj.

Tako je plavi dragulj prvi put, za trenutak,
počinuo u Rokanonovoj ruci.

Njegove misli nisu bile usredsređene na to;
on se, sa šakom punom plave vatre i zlata okrenu
pravo prema ovoj lepoj, tuđinskoj ženi, ona
nije podigla ruke da je uzme, već je pognula
glavu te on namače ogrlicu preko njene kose.
Stajala je poput plamteće rastopline oko njenog
zlatnomrskog vrata. Podigla je pogled sa nje sa
izrazom takvog ponosa, ushićenja i zahvalnosti
na licu da je Rokanon ostao bez reči, dok je
mali kustos užurbano mrmljao na vlastitom je-
ziku: — Nema na čemu, nema na čemu. — Na-
klonila je svoju zlatnu glavu prema njemu i
Rokanonu. Zatim je, okrenuvši se, klimnula
zdepastim čuvarima — ili zarobljivačima? —
i prigrnuvši svoj pohabani plavi ogrtač, krenula
niz dugačku dvoranu i uskoro nestala sa vidika.

Keto i Rokanon stajali su kao ukopani i gledali za njom.

— Ono što osećam... — započe Rokanon.

— Dakle? — upita Keto promuklim glasom, posle dugog ćutanja.

— Ono što ponekad osećam je da sam... susrećući ove ljude sa svetova koje tako malo poznajemo, znaš, ponekad... da sam se zapleo u jednu legendu, u jedan tragičan mit koji, možda, ne razumem...

— Da — reče kustos muzeja, pročistivši grlo. — Pitam se... pitam se kako joj je ime...

— Semleja predivna, Semleja zlatna, Semleja od Ogrlice. — Glinari su se povinovali njenoj volji, a isto su učinili čak i gospodari zvezda na onom jezivom mestu gde su je Glinari odveli, u gradu na kraju noći. Poklonili su joj se i rado joj dali blago iz svojih bogatih riznica.

Ali ona još nije mogla da se otrese spomena na one pećine oko nje gde se stenje nisko nadnosilo, gde se nije moglo odrediti ko govori ili ko šta čini, gde su glasovi grmeli, a sive ruke posezale — dosta joj je bilo toga. Platila je za ogrlicu; vrlo dobro. Sada je njena. Cena je plaćena, prošlost je prošlost.

Njen vetrohat izvukao se iz svojevrsne kutije. Preko očiju mu je stajala koprena a krzno mu je bilo opervaženo ledom. Kada su napustili pećine Gdemijara nije otprve hteo da poleti. Sada je ponovo izgledao kako treba i glatko je jezdio niz južni vetar, spram svetlog neba u pravcu Halana. — Pohitaj, pohitaj — govorila mu je, počinjući da se smeje dok je vetar odagnavao tamu iz njenih misli. — Želim da vidim Durhala, što pre, što pre...

I leteli su brzo, stigavši u Halan u sumrak drugog dana. Pećine Glinara izgledale su joj

sada kao neka prošlogodišnja noćna mora, dok ju je hat u brišućem letu nosio uz hiljadu stepenica Halana i preko ponormosta, gde su šume ponirale hiljadu stopa u dubinu. Sjahala je obasjana zlatnom svetlošću večeri u sletelište i popela se uz poslednje stepenice između krutih pećinskih kipova heroja i dva stražara na kapiji koji joj se nakloniše zureći u lepu, ognjenu stvar oko njenog vrata.

U predvorju je zaustavila jednu devojkicu koja je tuda prolazila, veoma lepu devojkicu, po izgledu zasigurno Durhalovu blisku rođaku, iako Semleja nije mogla da se seti njenog imena. — Poznaješ li me, devojkicu? Ja sam Semleja, Durhalova žena. Da li bi htela da javiš gospi Durosi da sam se vratila?

Jer bojala se da sama produži put i možda iznenada susretne Durhala, bila joj je potrebna Durosina podrška.

Devojkicu ju je gledala netremice, sa veoma čudnim izrazom lica. Ipak, promrmljala je; — Da, gospo — i požurila prema kuli.

Semleja je čekala stojeći u pozlaćenoj ruševnoj dvorani. Niko se nije pojavljivao. Da li su svi bili za trpezom u svečanoj dvorani? Tišina je pritiskala. Minut kasnije Semleja krenu prema stepenicama koje su vodile u kulu. No, preko kamenog pločnika u susret joj je išla jedna stara žena raširenih ruku, sva uplakana.

— Oh, Semlejo, Semlejo!

Nikad ranije nije videla ovu sedokosu ženu, te ustuknu.

— Ali gospo, ko ste vi?

— Ja sam Durosa, Semlejo.

Sleđeno je ćutala za sve vreme dok ju je Durosa grčila, ridala i pitala da li je istina da su je Glinari zarobili i držali začaranu sve ove duge

godine, ili su to možda bile Fije sa svojim neobičnim veštinama? A onda, izmakavši se malo, Durosa prestade da plače.

— Još si mlada, Semlejo. Mlada kao i onog dana kada si otišla odavde. A imaš i ogrlicu oko vrata...

— Donela sam dar svom mužu, Durhalu. Gde je on?

— Durhal je mrtav.

Semleja ostade nepomična.

— Tvoj muž, moj brat, Durhal, gospodar Halana, pao je u boju pre sedam godina. Bila si odsutna devet godina. Gospodari zvezda se više nisu pojavljivali. Zakavžili smo se sa istočnim zamkovima, sa Angijarima Loga i Hul-Orena, Durhal je vojujući pao od srednjačkog koplja, jer nije imao dovoljno jak oklop za svoje telo, a nikakav za svoj duh. Počiva sahranjen u poljima povrh orenske močvare.

Semleja se okrenu. — Onda idem k njemu — reče ona, položivši ruku na teški zlatni lanac na svome vratu. — Predaću mu svoj dar.

— Sačekaj, Semlejo! Pogledaj sada Haldre, prelepu, Durhalovu kćer, tvoju kćer!

Bila je to ona devojka sa kojom je najpre razgovarala i koju je poslala po Durosu, devojka od oko devetnaest godina, tamnoplavih očiju nalik Durhalovim. Stajala je pored Durose posmatrajući svojim postojanim pogledom ovu ženu, Semleju, koja je u isti mah bila njena majka i njena vršnjakinja. Bile su istih godina, imale su istu zlatnu kosu i lepotu. Jedino što je Semleja bila nešto viša i što je na prsima nosila plavi kamen.

— Uzmi ga, uzmi ga. Donela sam ga sa kraja duge noći za Durhala i Haldre — uzviknu Semleja saginjući glavu da bi smakla teški lanac.

Ispustila je ogrlicu tako da je ova pala na kamen uz hladan tečan zvek. — O, uzmi je, Haldre — uzviknu još jednom a onda se, glasno zaplakavši, okrenu i otrča iz Halana, preko mosta pa niz bezbrojne široke stepenice, i odjezdivši prema istoku, u šumu na planinskom obronku, poput kakve divlje zveri u begu, nestade.

PRVI DEO

GOSPODAR ZVEZDA

PRVA GLAVA

Tako se završava prvi deo predanja; i sve je to živa istina. A sada zbog nekih činjenica koje su jednako istinite, evo izvoda iz Liginog *Priručnika za galaktičku oblast — osam*.

Broj 62: FOMALHAUT II

Tip AE — Ugljenični život. Planeta sa gvozdanim jezgrom, prečnika 6.600 milja, sa gustom atmosferom bogatom kiseonikom. Razdoblje kruženja 800 zemaljskih dana, 8 časova, 11 minuta i 42 sekunde. Razdoblje okretanja: 29 časova, 51 minut i 2 sekunde. Srednja udaljenost od sunca 3,2 AJ, blaga orbitalna ekscentričnost. Nagib ekliptike od 27 stepeni, 20 minuta i 20 sekundi uzrokuje uočljive razlike u godišnjim dobima. Gravitacija 0,86 standardnih.

Četiri glavne kopnene mase: severozapadni, zapadni, istočni i antarktički kontinenti zauzimaju 38 odsto površine planete.

Četiri satelita (tipovi Perner, Loklik, R-2 i Fobos). Fomalhautov pratilac vidljiv je kao veoma sjajna zvezda.

Najbliži Ligin svet: Nova Južna Džordžija, glavni grad Kerguelen (7,88 svetlosnih godina).

Istorija: Planeta je uneta u kartu za vreme Eliesonove ekspedicije 202. godine, robotsko ispitivanje izvršeno 218 godine.

Prvi geografski premer obavljen 235. i 236. godine. Upravnik: J. Kiolaf. Glavne kopnene mase premerene iz vazduha (videti karte 3114-a, b, c, 3115-a, b). Sletanja, geološka i biološka izučavanja i kontakti sa hilfovima ostvareni jedino na istočnom i severozapadnom kontinentu (videti dole opis inteligentnih vrsta).

Misija tehnološkog unapređivanja vrste I-A, 252-4. Upravnik: J. Kiolaf (samo na severozapadnom kontinentu).

Misija kontrole (prikupljanja poreza) kod

vrsta I-A i II sprovedene pod pokroviteljstvom Oblasne zadužbine iz Kerguelena, N.J.Dž. u 254. 258. 262. 266. i 270. godini. Godine 275. Svesvetska uprava za hilfove zabranila je dalji pristup planeti, dok se ne izvrše primerenija istraživanja inteligentnih vrsta koje žive na njoj.

Prvo etnografsko ispitivanje 321. Upravnik: G. Rokanon.

Visoko drvo zaslepljujuće bele svetlosti raslo je brzo, uzdižući se bešumno u nebo iza Južnog grebena. Stražari na kulama halanskog zamka povikaše, udarajući bronzu o bronzu. Njihove slabašne glasove i zveku upozorenja progutali su tutnjava, čekičanje vetra i lomljava šume.

Mogijen od Halana susreo je svog gosta, gospodara zvezda, dok je hitao ka sletelištu zamka. — Je li to bio tvoj brod iza Južnog grebena, gospodaru zvezda?

Ovaj mu, veoma bleđ u licu, ali kao i uvek smirenog glasa, odgovori: — Bio je.

— Pođi sa mnom. — Mogijen posadi svog gosta na stražnje sedište vetrohata koji je osedlan čekao na sletelištu. Hat polete poput sivog lista na vetru iznad hiljadu stepenica, preko ponormosta i povrha šuma na obroncima halanskog poseda.

Kada su preleteli Južni greben, jahači spaziše plavičast dim koji se podizao između vodoravnih zlaćanih kopalja prve sunčeve svetlosti. Šumski požar zgašnjavao je nadomak vlažnih, hladnih čestara u bujičnim koritima planinskih strmina.

Ispod njih, okolo broda, odjednom se pokazala jedna rupa, crna jama ispunjena zadimljenom crnom prašinom. Po ivici širokog kruga razaranja ležalo je drveće sažiženo u dugačke mrlje

ćumura, sa palim vrhovima okrenutim od jame crnila.

Mladi gospodar od Halana povede čvrstom rukom svog sivog hata, naviše, povrh razorene doline, gledajući netremice dole, bez reči.

Postojale su stare priče iz vremena njegovog dede i pradede o prvom dolasku gospodara zvezda, o tome kako su oni svojim užasnim oružjem potpuno spržili brda i učinili da proključa more. Pod pretnjom upotrebe takvog oružja primorali su sve gospodare Angijena da im se zakunu na odanost i na plaćanje danka. Sada je Mogijen prvi put poverovao u te priče. Dah mu je za trenutak zastao u grlu. — Brod je...

— Brod je bio ovde. Trebalo je da danas tu sačekam ostale. Gospodaru Mogijen, reci svojim ljudima da izbegavaju ovo mesto. Za neko vreme. Sve do prestanka kiša, sledeće hladnogodine.

— Čini?

— Otrovi. Kiša će ga sprati sa zemljišta. — Glas gospodara zvezda bio je i dalje smiren, ali je on netremice gledao nadole i odjednom ponovo progovori, ne obraćajući se Mogijenu već onoj crnoj jami ispod njih koja je sada bila isprugana zracima rane sunčeve svetlosti. Mogijen nije razumeo ni reč od onog što je ovaj rekao, zato što je govorio na svom jeziku, jeziku gospodara zvezda; a sada ni među Angijenima ni na celom svetu nije bilo čoveka koji je govorio tim jezikom.

Mladi Angija zauzda svoju uznemirenu jahaću životinju. Iza njega gospodar zvezda duboko udahnu i reče: — Hajdemo natrag u Halan. Ovde nema ničega...

Hat okrenu iznad padina koje su se pušile. — Gospodaru Rokanon, ako tvoj narod sada ratuje među zvezdama, zavetujem mačeve Halana vašoj odbrani!

— Zahvaljujem ti, gospodaru Mogijen — reče gospodar zvezda, prionuvši uz sedlo, dok mu je vazдушna struja šibala pognutu prosedu glavu.

Minuo je dug dan. Noćni vetar je u naletima jurišao na prozorska krila njegove sobe u kuli halanskog zamka, izazivajući titraje vatre u širokom ognjištu. Hladnogodina je bila na izmaku; nemir proleća osećao se u vetru. Podigavši glavu osetio je ustajao slatkast miris travnatih tapiserija obešenih po zidovima, kao i blagi svež miris noći u šumama napolju. Još jednom je progovorio u svoj primopredajnik. — Ovde Rokanon. Govori Rokanon. Možete li da mi odgovorite. — Dugo je osluškivao tišinu prijemnika, a onda je ponovo pokušao na frekvenciji broda: — Ovde Rokanon... — Kada je primetio koliko tiho govori, gotovo šapuće, zaćutao je i isključio aparat. Bili su mrtvi, svih četrnaestoro, njegovi sadruzi i prijatelji. Svi oni bili su na Fomalhautu II tokom polovine duge planetine godine i sada je došlo vreme da se posavetuju i uporede podatke. I tako su Smate i njegova posada došli sa istočnog kontinenta, pokupili uz put arktičku posadu i konačno se spustili ovde da bi se susreli sa Rokanonom, upravnikom Prve etnografske misije, čovekom koji ih je sve doveo ovamo. A sada su mrtvi.

A njihov rad — sve njihove zabeleške, slike, trake, sve što bi im moglo izgledati kao opravdanje njihove smrti — takođe je nestalo, pretvoreno u prah zajedno sa njima, iščezlo sa njima.

Rokanon ponovo uključi radio na frekvenciju vanrednog stanja; ali nije uzeo odašiljač. Uputiti poziv značilo je jedino saopštiti neprijatelju da postoji jedan preživeli. Sedeo je nepomično. Kada je odjeknulo kucanje na njegovim

vratima, prozborio je neobičnim jezikom koji će od sada morati da koristi: — Napred!

U prostoriju je kročio Mogijen, mladi gospodar od Halana, koji mu je bio najbolji obavestitelj o kulturi i običajima Vrste II, i koji je sada držao u ruci njegovu sudbinu. Mogijen je bio veoma visok, kao i svi pripadnici njegovog naroda, svetlokos i tamnopus; njegovo naočito lice zadržavalo je izraz ozbiljne smirenosti kroz koju su ponekad probijale munje moćnih osećanja: ljutina, slavljublje, radost. Došao je u pratnji svog olgijorskog sluge Rahoa, koji spusti na škrinju jednu žutu pljosku i dva pehara, nasu pehare do vrha i povuče se. Naslednik Halana prozbori: — Želim da ispijem s tobom, gospodaru zvezda.

— I moj rod s tvojim i naši sinovi zajedno, gospodaru, — uzvratu etnolog, koji je boraveći na devet egzotičnih planeta dobro naučio vrednost uljudnog ophođenja. On i Mogijen podigoše drvene pehare opervažene srebrom i iskapiše ih.

— Pričakutija — reče Mogijen gledajući u radio. — Neće više da priča.

— Ne glasovima mojih prijatelja.

Mogijenovo tamno lice boje oraha nije pokazivalo nikakvo osećanje, no on reče: — Gospodaru Rokanon, oružje kojè ih je ubilo, izvan je svake moći shvatanja.

— Liga svih svetova čuva takvo oružje da bi ga upotrebila u ratu koji će doći. Ne i protiv naših svetova.

— Da li je ovo, onda, taj rat?

— Mislim da nije. Jadam, koga si ti poznao, ostao je na brodu; čuo bi vesti o tome na broskom ansiblu i smesta bi mi to javio radiom. Bilo bi upozorenja. Ovo mora da je neka pobuna protiv Lige. Kad sam napuštao Kerguelen spre-

mala se pobuna na svetu zvanom Faradej, a po sunčevom vremenu to je bilo pre devet godina.

— Može li ova mala pričakutija da se obrati gradu Kerguelen?

— Ne, čak i da može, bilo bi potrebno osam godina da reči dopru tamo, a još osam godina da se odgovor vrati ovamo. — Rokanon je govorio sa uobičajenom ozbiljnom i jednostavnom učtivošću, ali mu je glas postao pomalo tmuran dok je objašnjavao svoje izgnanstvo. — Sećaš se ansibla, velike mašine koju sam ti pokazao na brodu, a koja je u stanju da trenutno razgovara sa drugim svetovima, bez gubljenja godina: verujem da im je to bila meta. Nesreća je što su svi moji prijatelji bili sa tom napravom na brodu. A bez nje ne mogu ništa da učinim.

— Ali ako te tvoji sunarodnici, tvoji prijatelji, u gradu Kerguelenu pozovu preko ansibla i ne dobiju odgovor, zar neće doći da vide...

— Mogijen je shvatio odgovor još pre no što ga je Rokanon izgovorio: — Kroz osam godina...

Kada je Mogijenu pokazivao istraživački brod i upućivao ga u tajne trenutnog primopredajnika, ansibla, Rokanon mu je, takođe, pomenuo novu vrstu broda koja je mogla da putuje od jedne do druge zvezde a da ne utroši nimalo vremena.

— Da li je brod koji je usmrtio vaše prijatelje FTL? — upita angijarski gospodar rata.

— Ne. Bio je sa ljudskom posadom. Neprijatelji su trenutno ovde, na ovom svetu.

Mogijenu je to postalo jasno kada se prisećio da mu je Rokanon rekao da živa bića ne mogu da prežive let FTL brodovima. Oni su bili korišćeni samo kao robotski bombarderi, oružja koja su mogla da se pojave, izvrše udar i iščeznu, u jednom trenu. Bila je to čudna priča, ali ne

čudnija od one za koju je Mogijen znao da je istinita: iako su brodu kojim je Rokanon došao ovamo bile potrebne godine i godine putovanja kroz noć između svetova, te godine ljudima na brodu izgledale su samo kao nekoliko časova. U gradu Kerguelenu na zvezdi Forosul ovaj čovek, Rokanon, razgovarao je sa Semlejom od Halana i dao joj dragulj Morsko oko, skoro pre pola veka. Semleja koja je preživela šesnaest godina u jednoj noći bila je odavno mrtva, njena kćer Haldre starica, a njen unuk Mogijen odrastao čovek; pa ipak pred njim je sedeo Rokanon koji nije bio star. Sve te godine njemu su protekle u putovanju između zvezda. Bilo je to veoma čudno, no postojale su i druge još čudnije priče.

— Kada je Semleja, majka moje majke putovala kroz noć... — počeo Mogijen, pa zastade.

— Tako lepe gospe nikad nije bilo ni na jednom svetu — reče gospodar zvezda, a lice mu za trenutak postade manje tužno.

— Gospodar koji joj je iskazao prijateljstvo dobro je došao među njen narod — reče Mogijen. — Ali hteo sam da te zapitam, gospodaru, u kakvom je brodu ona putovala. Je li on ikad oduzet Glinarima? Da li na njemu ima ansibla preko kojih bi mogao da javiš tvojima o ovom neprijatelju.

Za trenutak Rokanon je izgledao kao gromom ošinit, ali onda splasnu. — Ne — reče on. — Nema. Dat je Glinarima pre sedamdeset godina; tada još nije bila izumljena trenutna primopredaja; naprava je jedino u skorije vreme mogla da bude postavljena jer je ova planeta pod zabranom već četrdeset pet godina. I to zbog mene. Zato što sam se ja umešao. Zbog toga što sam, pošto sam upoznao gospu Semleju, otišao kod mog naroda i rekao: Šta mi radimo na ovom

svetu o kome ništa ne znamo? Zbog čega uzimamo njihov novac i iskorišćavamo ih? Kakva prava imamo na to? Ali da se nisam uplitao u čitavu stvar, barem bi neko dolazio ovamo svakih nekoliko godina; ne biste u potpunosti bili prepušteni na milost i nemilost ovim osvajačima...

— Šta bi neki osvajač tražio od nas? — upita Mogijen ne iz skromnosti već iz radoznalosti.

— Pretpostavljam da traži vašu planetu. Vaš svet. Vaše tlo. Možda i da vas pretvori u robove. Ne znam.

— Ako Glinari još poseduju onaj brod, Rokanone, i ako brod ode do grada, ti bi mogao da pođeš u njemu i pridružiš se tvojima.

Gospodar zvezda ga je neko vreme netremice posmatrao. — Pretpostavljam da bih mogao — reče on. Ton njegovog glasa ponovo postade sumoran. Još jedan minut tišine proteče između njih, a onda Rokanon prozbori sa strašću: — Izložio sam tvoj narod ovoj pošasti. Doveo sam svoje ljude ovde i oni su sada mrtvi. Neću da proćerdam osam godina u budućnosti da bih utvrdio šta će se dogoditi! Slušaj, gospodaru Mogijen, ako bi mi pomogao da se prebacim na jug, do Glinara, možda bih mogao da uzmem taj brod i da ga upotrebim ovde na planeti za izviđanje. Ukoliko ne budem uspeo da izmenim njegov automatski pogon, barem ću moći da ga pošaljem na Kerguelen sa porukom. No u svakom slučaju ostajem ovde.

— Priče vele da ga je Semleja našla u gdemijarskim pećinama blizu Kirijenskog mora.

— Gospodaru Mogijen, da li bi mi pozajmio jednog vetrohata?

— I svoje društvo, ako želiš?

— Sa zahvalnošću!

— Glinari su rđavi domaćini samotnim go-

stima — reče Mogijen sa izrazom zadovoljstva na licu. Čak ni pomisao na onu avetinjsku crnu rupu izdubljenu u planinskom obronku nije mogla da otkloni svrab od dva dugačka mača koja su mu visila za pojasom. Prošlo je previše vremena od poslednjeg okršaja.

— Neka naš neprijatelj umre bez sinova — reče Angija svečanim glasom, podižući svoj novo napunjen pehar.

Rokanon, čiji su prijatelji bili ubijeni bez upozorenja u nenaoružanom brodu, nije oklevao: — Neka umru bez sinova — reče on i ispi pehar sa Mogijenom u žutoj svetlosti žeravica i dvostrukog meseca, u visokoj kuli Halana.

DRUGA GLAVA

Do večeri drugog dana Rokanon je bio ukočen i opaljen vetrom, ali je naučio da lako sedi u visokom sedlu i da sa određenom veštinom vodi krupnu leteću životinju iz halanskih štala. Sada se ružičasti vazduh dugog sporog zalaska sunca prostirao iznad i ispod njega u ravnima crvenkasto kristalne svetlosti. Vetrohati su leteli visoko da bi ostali što duže na sunčevoj svetlosti jer su kao i sve velike mačke voleli toplotu. Mogijen na svom crnom lovcu — da li bi to bio ždrebac ili mačak, zapita se Rokanon — gledao je dole, tragajući za mestom gde bi podigli bivak, budući da vetrohati nisu hteli da lete po mraku.

Dvojica srednjaka jedrila su iza njih na manjim, belim letećim životinjama čija su krila poprimala ružičastu boju u poslednjim odblescima velikog sunca Fomalhaut.

— Pogledaj tamo, gospodaru zvezda!

Rokanonov hat trže se i zareža, ugledavši ono na šta je Mogijen pokazivao: majušni crni predmet koji se kretao nisko preko neba ispred njih, ostavljajući za sobom jedva čujan čegrtav zvuk. Rokanon dade znak rukom da smesta slete. Na šumskom proplanku gde su sjahali, Mogijen upita: — Da li je to bio brod poput vaših, gospodaru zvezda?

— Ne. Bio je to planetni brod, helikopter. Mogao je da se dopremi ovamo jedino na brodu znatno većem od mog, na nekoj zvezdanoj fregati ili transporteru. Mora da su došli ovde sa jakim snagama. Mora da su stupili u dejstvo pre mene: šta, međutim, rade ovde sa bombarderima i helikopterima?... U stanju su da nas skinu sa neba sa velike razdaljine. Moraćemo da ih se pričujemo, gospodaru Mogijen.

— Ova stvar je doletela od Glinopolja. Nadam se da nisu stigli tamo pre nas.

Rokanon samo klimnu, veoma rasrđen pri-
zorom crne tačke na zaleđu sunčevog zalaska,
te bubašvabe spram devičanski čistog sveta. Ma
ko da su bili ti ljudi koji su bez upozorenja bom-
bardovali istraživački brod, očito su naumili
da pretraže planetu i preuzmu je u cilju koloni-
zacije ili za neku vojnu svrhu. Imali su nameru
da visoko inteligentne oblike života ove planete,
među kojima su postojale barem tri vrste — sve
na niskoj tehnološkoj ravni — ili zanemare,
ili porobe, ili iskorene, šta im već bude najviše
odgovaralo. Jer za agresivne ljude samo je teh-
nologija imala značaja.

I tu je, reče Rokanon u sebi dok je posmatrao
kako srednjaci rasedlavaju vetrohate puštajući
ih u noćni lov, upravo je tu možda bila Ligina
slaba tačka. Samo je tehnologija imala značaja.
Dve misije na ovom svetu u poslednjem veku
podstakle su jednu od ovdašnjih vrsta ka pre-
atomske tehnologiji pre nego što su makar i
istražili ostale kontinente ili stupili u kontakt sa
svim inteligentnim rasama. On je stao na put
ovakvom razvoju događaja i konačno uspeo da
ovde dovede svoju Etnografsku istraživačku eki-
pu ne bi li saznali nešto više o ovoj planeti; no
nije se zavaravao. Čak i njegov rad na ovom mestu
na kraju će poslužiti samo kao informaciona
osnova za podsticanje tehnološkog napretka naj-
podesnije vrste ili kulture. To je bio način na
koji se Liga svih svetova pripremala za konačan
sukob sa svojim neprijateljem. Stotine svetova
bilo je uvežbano i naoružano, a još hiljadu njih
podučeno kako da koriste čelik i točak, traktor
i reaktor. Ali Rokanon, hilfer čiji je posao bio
učenje, a ne podučavanje i koji je živeo na pri-

ličnom broju zaostalih svetova, sumnjao je u mudrost stavljanja svega na kartu oružja i upotrebe mašina. Liga u kojoj su preovladale agresivne humanoidne vrste tvoraca oruđa, Kentaurani, Zemljani i Cetijanci, nipodaštavala je određene veštine, moć i mogućnosti inteligentnog života i rukovodila se odviše uskim merilima.

Ovaj svet koji čak nije imao ni svoje ime, već se zvao Fomalhaut II, verovatno nikad ne bi privukao naročitu pažnju, budući da pre dolaska Lige nijedna od vrsta koje su živele na njoj izgleda da nije otišla dalje od poluge i kovanja. Postojala je mogućnost da se druge vrste na drugim svetovima podstaknu na brži razvoj u cilju pomoći kada se vangalaktički neprijatelj konačno vrati. Ovo je bez sumnje bilo neizbežno. Pomislio je na Mogijenovu spremnost da se mačevima Halana bori protiv bombardera koji su se kretali brzinom svetlosti. Ali šta ako su ovi bombarderi ili čak FTL-bombarderi bili veoma slični bronzanim mačevima u poređenju sa oružjem neprijatelja? Šta ako su oružja neprijatelja predstavljala stvari uma. Zar ne bi bilo korisno naučiti ponešto o tome u kakvim se različitim oblicima umovi pojavljuju i o njihovim moćima. Politika Lige bila je previše uska; vodila je prevelikom traćenju, a sada očito i do pobune. Ako je oluja koja se spremala na Faradeju pre deset godina provalila, to je značilo da je jedan mlad Ligin svet, pošto je brzo naučio da ratuje i naoružao se, sada pokušavao da među zvezdama sazda vlastito carstvo.

On, Mogijen, i dvojica tamnokosih slugu, založili su se komadima valjanog, tvrdog hleba iz halanskih kuhinja, ispili žuti *vaskan* iz kožne pljoske i uskoro otišli na počinak. Veoma visoko, svuda oko njihove male vatre, uzdizala

su se stabla, sa tamnim granama i otežalim oštrim, crnim, zatvorenim šiškarkama. Ove noći hladna sitna kiša šaputala je kroz šumu. Rokanon je navukao pernatu prekrivku od krzna herilora preko glave i prospavao čitavu noć uz šaputanje kiše. Vetrohataci su se vratili u cik zore i pre izlaska sunca ponovo su bili u visinama, klizeći na vetru ka bledom tlu u blizini zaliva gde su obitavali Glinari.

Spustivši se oko podneva na polje zračne gline, Rokanon i dvojica slugu, Raho i Jahan, stadoše da se osvrću unaokolo ne zapažajući ni najmanji znak života. Mogijen reče sa nepokolebljivim samopouzdanjem svoje kaste: — Doći će.

I došli su: zdepasti hominoidi koje je Rokanon video u muzeju pre mnogo godina, njih šestorica, rastom tek nešto malo iznad Rokanonovih prsa ili Mogijenovog pojasa. Bili su nagi, sivobeke boje kože kao i njihova glinena polja, jedinstvena skupina zemljanog izgleda. Kada su govorili bili su neuhvatljivi jer se nije moglo razabrati koji ima reč: izgledalo je kao da svi to čine, ali jednim grubim glasom. *Delimična kolonijaska telepatija*, priseti se Rokanon opisa iz *Priručnika* i sa uvećanim poštovanjem zagleda se u ove ružne male ljude koji su posedovali tako retku nadarenost. Njegova tri visoka saputnika nisu ispoljila ovakvo osećanje. Izgledali su smrknuto.

— Šta Angijar i sluge Angijara žele u polju gospodara noći? — upita ili upitaše jedan od nosno svi Glinari na zajedničkom jeziku, jednom angijarskom narečju koji su koristile sve vrste.

— Ja sam gospodar Halana — reče Mogijen, koji je izgledao poput džina. — Pored mene

stoji Rokanon, gospodar zvezda i puteva kroz noć, sluga Lige svih svetova, gost i prijatelj halanskog roda. Pripada mu veliko poštovanje! Odvedite nas kod onih kojima pristaje da pregovaraju sa nama. Vreme je da se kažu neke reči jer će uskoro sneg padati za toplogodine, vetrovi duvati unazad a drveće rasti naopačke! — Način na koji je Angijar govorio predstavljao je pravo zadovoljstvo, pomisli Rokanon, iako je prilično oskudevao u taktičnosti.

Glinari su stajali unaokolo, ispunjeni pozorenjem, čuteći. — Je li doista tako? — konačno upita jedan ili svi zajedno.

— Da, i more će se pretvoriti u drvo, a na kamenju će rasti nožni prsti! Vodite nas vašim vođama koje znaju šta je gospodar zvezda, ne traćite vreme!

I dalje ćutanje. Stojeći među malim troglo-ditima, Rokanon je imao neprijatno osećanje kao da mu krila moljaca trepere mimo ušiju. Odluka je donesena.

— Dodite — rekoše glasno Glinari i povedoše ih preko lepljivog polja. Užurbano su se okupili oko jednog komada zemlje, sagnuli se, a onda sklonili u stranu otkrivajući rupu u zemlji i lestve koje su virile iz nje; ulaz u područje noći.

Dok su srednjaci ostali da čekaju na površini sa hatima, Mogijen i Rokanon spustiše se lestvama u pećinski svet ukrštenih i granajućih tunela izdubljenih u glini i optočenih grubim cementom, osvetljenih električnom strujom, zapahnutim mirisom slatkaste i ustajale hrane. Stupajući svojim ravnim sivim stopalima iza njih, čuvari ih odvedoše u poluosvetljenu kružnu prostoriju sličnu mehuru u velikom kamenom sloju i ostaviše ih tu same.

Čekali su. Čekali su dugo.

Zbog čega su, do đavola, prvi istraživači odlučili da podstiču ove ljude sa ciljem da ih priključe Ligi? Rokanon je možda imao jedno nedostojno objašnjenje; te prve ekipe bile su sa hladnog Kentaura i istraživači su sa radošću zaronili u pećine Gdemijara, sklanjajući se od zaslepljujućih izliva svetlosti i toplote velikog A-3 sunca. Za njih, na svetu kakav je bio ovaj, razumni ljudi živeli su ispod zemlje. Za Rokanona, vrelo belo sunce i svetle noći od četvorostruke mesečine, izrazite klimatske promene i neprekidni vetrovi, bogat vazduh i niska gravitacija koja je dozvoljavala razvoj tolikih letećih vrsta, bili su ne samo pogodni, već i izvor pravog uživanja. No, prisetio se, upravo zbog toga bio je manje pozvan od Kentauranaca da procenjuje ovaj pećinski narod. Oni su zasigurno bili pametni. Bili su, takođe, telepate — imali su moć koja je bila znatno ređa i znatno manje ispitana od elektriciteta — no prvim istraživačima to ništa nije značilo. Dali su Gdemijarima generator i brod na automatski pogon, uputili su ih malo u matematiku, potapšali ih po leđima i otišli. Šta li su mali ljudi učinili od tada? Zapitao je o tome Mogijena.

Mladi gospodar koji sigurno nikad nije video ništa drugo do sveću ili smolastu baklju, potpuno nezainteresovano pređe pogledom preko električnih sijalica iznad svoje glave. — Uvek su bili vični izradi stvari — reče on sa svojom izuzetnom neprikrivenom ohološću.

— Da li su u poslednje vreme izrađivali nove vrste stvari?

— Kupujemo naše čelične mačeve od Glinara; imali su kovače koji su mogli da prave čelik još u doba mog dede; no o vremenu pre toga ne znam ništa. Moj narod dugo je živeo

sa Glinarima dopuštajući im da borave u tune-
lima ispod naših pograničnih oblasti, razmenju-
jući srebro za njihove mačeve. Pričalo se da su
bogati, ali su pljačkaški napadi na njih tabu.
Kao što znaš, ratovi između dve vrste su zla
rabota. Čak i moj deda Durhal kada je tražio
svoju ženu ovde, misleći da su je oni ukrali,
nije hteo da pogazi tabu i primora ih da progov-
vore. Oni neće da lažu a ni da govore istinu,
kad god to mogu. Mi ih ne volimo, a oni ne vole
nas. Mislim da se oni sećaju starih dana pre
tabua. Nisu hrabri.

Jedan moćan glas zatutnja iza njihovih le-
đa: — Duboko se poklonite u prisustvu gospo-
dara noći! — Dok su se okretali, Rokanon
položi ruku na svoj laserski pištolj, a Mogijen
obe ruke na balčake svojih mačeva; no Rokanon
je odmah uočio zvučnik ugrađen u zavojiti zid,
te došapnu Mogijenu. — Ne odgovaraj.

— Govorite, o stranci, u pećinama gospo-
dara noći! — Reska jeka bila je zastrašujuća, ali
Mogijen ni ne trepnu, već je mirno stajao sa
nemarno podignutim lucima visokih veđa. Za-
tim reče: — Sada, pošto si tri dana jahao na
vetru, gospodaru Rokanon, da li počinješ da
shvataš kakvo je to zadovoljstvo?

— Govorite i bićete saslušani!

— Da. A prugasti hat jezdi lako poput
zapadnog vetra u toplogodini — reče Rokanon,
navodeći jedan kompliment koji je čuo za tr-
pezom u svečanoj dvorani.

— On je od veoma dobre pasmine.

— Govorite! Slušamo vas!

Raspravljali su o odgajanju vetrohata dok
je zid grmeo na njih. Naposljetku, dvojica Gli-
nara se pojaviše u tunelu. — Dođite — rekoše
tupim glasom. Povelili su strance dalje kroz la-

virint do veoma zgodnog sistema malog električnog voza nalik na džinovsku ali delotvornu igračku, kojim su se vozili još nekoliko milja pristojnom brzinom, ostavivši za sobom glinene tunele da bi dospeli u prostor koji je izgledao kao krečnjačka pećina. Poslednja stanica nalazila se na ulazu u jednu drečavo osvetljenu dvoranu na čijem kraju su čekala trojica troglodita stojeći na postolju. U prvi mah, na Rokanonovu bruku kao etnologa, svi su mu izgledali jednaki. Kao što su Kinezi bili slični Holandanima, a Rusi Kentauranima. Konačno je, ipak, uočio posebnost srednjeg Glinara čije je lice bilo izborano, belo i moćno, ispod železne krune.

— Šta gospodar zvezda traži u pećinama Moćnog?

Zvaničnost zajedničkog jezika upravo je odgovarala Rokanonovoj potrebi, te on odgovori: — Nadao sam se da ću doći kao gost u ove pećine da poručim načine gospodarâ noći i upoznam čuda njihovih ruku. Još se nadam da ću za to imati priliku. No zle rabote su na delu pa sam došao u žurbi i u nuždi. Ja sam oficir Lige svih svetova. Tražim da me odvedete do zvezdanog broda koji čuvate kao zalogu Liginog poverenja u vas.

Trojica su samo ravnodušno gledala. Stojeći na postolju bili su Rokanonove visine, pa su tako u istoj ravni njihova široka lica kojima se nije mogla utvrditi starost i kameno tvrde oči ostavljali snažan utisak. A onda, posve groteskno, onaj s leve strane prozburi na pidžin galaktičkom: — Nema brod — reče on.

— Ima broda.

Minut kasnije isti ponovi dvosmislenim tonom: — Nema brod.

— Govorite zajedničkim jezikom. Molim

vašu pomoć. Na ovaj svet je dospeo neprijatelj Lige. Ako pustite tog neprijatelja, ovo više neće biti vaš svet.

— Nema brod — reče Glinar sa leve strane. Ostala dvojica stajala su kao stalagmiti.

— Da li treba, dakle, da saopštim ostalim gospodarima Lige da je Glineni narod izigrao njihovo poverenje i da nije dostojan učešća u ratu koji će doći?

Ćutanje.

— Poverenje je obostrano ili ga nema — reče na zajedničkom jeziku srednji Glinar sa železnom krunom.

— Da li bih tražio vašu pomoć da vam ne verujem? Hoćete li, barem, da za mene učinite sledeće: pošaljite brod sa porukom na Kerguelen? Ne mora niko da putuje u njemu i protraći godine; stići će i sam.

Ponovo ćutanje.

— Nema brod — reče onaj s leve strane oporim glasom.

— Hajdemo, gospodaru Mogijen — reče Rokanon i okrete im leđa.

— Oni koji izdaju gospodare zvezda — reče Mogijen svojim jasnim nadmenim glasom — izdaju i starije saveze. Izrađujete naše mačeve od starina, Glinari. Još nisu zarđali. — Krenuo je naporedo sa Rokanonom, sledeći gurave sive vodiče koji ih u tišini povedoše natrag do željeznice pa kroz lavirinte memljivih bleštavih hodnika i najzad gore na svetlo dana.

Jahali su niz vetar nekoliko milja ka zapadu dok nisu ostavili teritoriju Glinara za sobom, a onda se spustiše na obalu jedne šumske reke da se posavetuju.

Mogijen je osetio da je razočarao svog gosta: nije navikao da bude osujećen u svojoj veliko-

dušnosti i sada je njegovo samopouzdanje bilo malo poljuljano. — Pećinske larve — reče on. — Kukavička gamad! Nikad neće pravo da kažu šta su učinili ili šta će učiniti. Svi mali narodi su takvi čak i Fije. Ali Fijama se može verovati. Misliš li da su Glinari dali brod neprijatelju?

— Kako to da znamo?

— Znam sledeće: nikome ga ne bi dali, sem ako im neko ne plati dvostruko veću cenu. Stvari, stvari... ni na šta ne misle do na gomi-lanje stvari. Šta je onaj stari hteo da kaže kad je rekao da poverenje mora da bude obostrano?

— Mislim da je hteo da kaže da njegovi ljudi osećaju da smo ih mi, Liga, izdali. Prvo smo ih ohrabрили, a onda iznenada tokom četrdeset pet godina zanemarili, ne šaljući im nijednu poruku, odvrćajući njihove dolaske, ostavljajući ih da se sami brinu o sebi. A to je bilo moje delo, iako oni to ne znaju. U ime čega bi mi oni, posle svega, učinili uslugu? Sumnjam da su već razgovarali sa neprijateljem. No tu nema bitne razlike ukoliko su prodali brod. Neprijatelj bi mogao da uradi još manje sa njim nego što sam ja mogao. — Rokanon je pognutih ramena gledao u bistru reku.

— Rokanone — reče Mogijen, obrativši mu se prvi put kao pripadniku svog roda — u blizini ove šume žive moji rođaci od Kitodora. To je moćan zamak, sa trideset angijarskih mačevalaca i tri srednjačka sela. Pomoći će nam da kaznimo Glinare zbog njihove drskosti...

— Ne — reče Rokanon turobno. — Možeš da kažeš svojim ljudima da pripaze na Glinare; nije isključeno da ih neprijatelj potkupi, no nije-dan tabu neće biti pogažen niti rat započet zbog mene. To nema svrhe. U ovakvim vremenima, Mogijene, sudbina jednog čoveka nije važna.

— Ako to nije važno — reče Mogijen, podižući svoje tamno lice — šta je onda?

— Gospodari — prekide ih vitki mladi srednjak, Jahan, — neko je tamo preko među drvećem. — Upro je prst preko reke ka treptaju boje između tamnih četinara.

— Fije — reče Mogijen. — Pogledajte vetrohate. — Sve četiri krupne životinje gledale su preko reke, načuljenih ušiju.

— Mogijen, gospodar Halana, prijateljski stupa na putevima Fija. — Mogijenov glas zazvonio je preko široke plitke žuborave vode na šta se u preplitanju svetlosti i senke ispod drveća na drugoj obali pojavila jedna mala prilika. Činilo se kao da pomalo igra jer su tačkice sunčeve svetlosti šarale po njoj izazivajući treptaje i mene, te ju je bilo teško držati na oku. Kada je krenula prema njima, Rokanonu se učini da hoda po površini reke; tako je lako išla ne uskomešavši suncem obasjane plićake. Prugasti vetrohat podiže se i mekim korakom krenu na svojim debelim nogama šupljih kostiju do ruba vode. Kada je Fijan izišao iz vode, velika zver pognu glavu, a Fijan posegnu rukom i počeša prugaste uši zarasle u krzno. Potom krenu prema njima.

— Zdravo da si Mogijene, nasledniče Hala, suncokosi, nosioče mača! — Glas je bio tanak i mio poput dečjeg, a telo nisko i lagano, takođe nalik dečjem, ali to lice nije bilo dečje. — Zdravo da si goste Halanov, gospodaru zvezda, Putniče! — Neobične, krupne, svetle oči okrenuše se za trenutak prema Rokanonu.

— Fije znaju sva imena i novosti — reče Mogijen, smešeći se; no mali Fijan mu ne uzvрати osmehom. Čak i za Rokanona, koji je sa

istraživačkim timom samo nakratko posetio jedno selo ove vrste, ovo je bilo iznenađujuće.

— O, gospodaru zvezda — reče mio treperav glas — ko jaše vetrobrodove koji dolaze i ubijaju?

— Ubijaju... tvoj narod?

— Čitavo moje selo — reče mali čovek. — Bio sam sa stadima na brdima. Čuo sam umom da me narod doziva i kada sam stigao goreli su u plamenu i zapomagali. Bila su dva broda sa krijalima koja su se obrtala. Bljuvala su vatru. Sada sam sâm i moram glasno da govorim. Tamo gde mi je narod bio u umu sada su samo oganj i tišina. Zbog čega je to učinjeno, gospodaru?

Prešao je pogledom sa Rokanona na Mogijena. Obojica su ćutala. Presamitio se kao neko ko je smrtno ranjen, zgurio se i sakrio lice.

Mogijen stade iznad njega, sa rukama na balčacima svojih mačeva, podrhtavajući od besa. — Zaklinjem se ovde da ću se osvetiti onima koji su naneli zlo Fijanima! Rokanone, kako je ovo moguće? Fije nemaju mačeve, nemaju blaga, nemaju nijednog neprijatelja! Pogledaj, sva njegova sabrača su mrtva, oni kojima se on obraća bez reči, njegovi saplemenici. Ovako sam on će umreti. Fijani ne mogu da žive sami. Zbog čega bi oni uništavali njegov narod?

— Da se pročuje njihova moć — reče Rokanon suvim glasom. — Odvedimo ga u Halan, Mogijene.

Visoki gospodar kleče pored male zgurene prilike. — Fijane, prijatelju čoveka, jaši sa mnom. Ne mogu da govorim u tvoj um kao što to tvoji srodnici umeju, ali ni vazдушna dela nisu sasvim prazna stvar.

Uzjahali su u tišini: Fijan se popeo u visoko sedlo ispred Mogijena kao neko dete, i četiri

vetrohata ponovo se vinuše u vazduh. Kišni južni vetar išao je naruku njihovom letu i kasno sledećeg dana ispod lepeta hatovih krila Rokanon ugleda mermerno stepenište koje se uzdizalo kroz šumu, ponormost preko zelene provalije i kule Halana u drugoj zapadnoj svetlosti.

Žitelji zamka, plavokosi gospodari i tamnokose sluge, iskupiše se oko njih na sletelištu, puni vesti o spaljivanju Reohana, najbližeg zamka prema istoku i pogibiji svih njegovih stanovnika. Ponovo su to učinila dva helikoptera i nekolicina ljudi naoružanih laserskim pištoljima; ratnici i ratari Reohana bili su poubijani, ne uzvrativši nijednim udarcem. Ljudi iz Halana bili su napola izbezumljeni od besa i prkosa čemu se pridružilo i nešto strahopoštovanja kada su videli da Fijan jaše sa njihovim mladim gospodarem i čuli zbog čega je on ovde.

Mnogi od njih, žitelji najsevernije tvrđave Angijena, nikada pre toga nisu videli nekog Fijana, ali su im oni svima bili poznati po čuvenju, kao sadržaj legendi i predmet moćnog tabua. Napad na jedan od angijarskih zamkova, ma kako krvav bio, uklapao se u predstavu koju su imali o sebi kao o ratnicima; ali napad na Fije bio je skrnavljenje. Strahopoštovanje i bes komešali su se u njima. Kasno te večeri u svojoj sobi u kuli, Rokanon je čuo graju odozdo iz svečane dvorane gde su se svi Angijari Halana okupili zaklinjući se na uništenje i istrebljivanje neprijatelja kroz bujicu metafora i grmljavinu hiperbola. Razmetljiva rasa behu ovi Angijari: osvetoljubivi, oholi, jogunasti, nepismeni, a i nedostajao im je bilo kakav oblik prvog lica jednine glagola ne moći. U njihovim legendama nije bilo bogova, već samo junaka.

Kroz njihovu udaljenu larmu probi se jedan

glas iz blizine, od čega se Rokanon trže i hitro posegnu ka radiju. Konačno je otkrio neprijateljevu komunikacionu frekvenciju. Glas je čan-grljao, govoreći jezikom koji Rokanon nije poznavao. Bila bi odista prevelika sreća da je neprijatelj govorio galaktičkim; postojalo je stotine hiljada jezika među svetovima Lige, čak i ako se ne ubroje poznate planete kakva je bila ova, kao i one nepoznate. Glas je počeo da iščitava listu brojeva, što je Rokanon razumeo, jer su bili na cetijanskom, jeziku rase čija su matematička dostignuća usloвила opštu upotrebu cetijanske matematike širom Lige, pa otuda i cetijanskog numeričkog sistema. Slušao je sa napregnutom pažnjom, ali nije bilo nikakve koristi od toga zato što je bio posredi samo niz brojeva.

Glas odjednom zamuknu, ostavljajući za sobom samo šištanje statičkog elektriciteta.

Rokanon baci pogled preko sobe na malog Fijana koji je zamolio da ostane s njim i sada je ćutke sedeo skrštenih nogu na podu blizu prozorskog krila.

— Bio je to neprijatelj, Kijo.

Fijanovo lice izgledalo je veoma mirno.

— Kijo — reče Rokanon (bio je običaj da se jedan Fijan oslovljava angijarskim nazivom njegovog sela, s obzirom da su pojedinci ove vrste možda imali, a možda i nisu imali pojedinačna imena). — Kijo, ako bi pokušao, da li bi mogao umom da čuješ neprijatelja?

U sažetim zabeleškama sa svoje jedine posete jednom fijanskom selu, Rokanon je uneo opasku da pripadnici Vrsta 1-B retko na neposredna pitanja neposredno odgovaraju; a dobro se sećao njihovog smešećeg izvrđavanja. Ali, Kijo, ostavši sam i utučen u zemlji tuđinskog govora,

odgovori na ono što ga je Rokanon pitao. — Ne, gospodaru — reče on pokorno.

— Možeš li umom da čuješ ostale pripadnike tvoje vrste u drugim selima?

— Pomalo. Da sam živio među njima, možda... Fije odlaze ponekad da žive u drugim selima. Priča se da su čak nekada Fije i Gdemi-jari zajedno razgovarali umom kao jedan narod, no to je bilo veoma davno. Priča se... — on zastade.

— Tvoj narod i Glinari su zaista jedna rasa, iako se sada nalazite na veoma različitim putevima. Šta ima još, Kijo?

— Priča se da su, veoma davno, na jugu, u visokim predelima, sivim predelima, živeli oni koji su umom razgovarali sa svim bićima. Mogli su da čuju sve misli, te starine, ti najdrevniji... no mi smo sišli sa planina i živeli u dolinama i pećinama, pa smo zaboravili teže načine.

Rokanon se zamisli za trenutak. Na ovom kontinentu južno od Halana nije bilo nikakvih planina. Ustao je da uzme svoj *Priručnik za galaktičku oblast broj osam* sa kartama, kad ga radio, i dalje šušteći na istoj frekvenciji, ukopa u mestu. Dopirao je jedan glas, mnogo slabiji, udaljeniji, koji se gubio i vraćao na talasima statičkog elektriciteta, ali koji je govorio galaktičkim: — Broj šest, javi se. Broj šest, javi se. Ovde Fojea. Javi se, broj šest. — Posle beskrajnih ponavljanja i prekida on nastavi: — Ovde petak. Ne, ovde petak... Ovde Fojer, jesi li na vezi, broj šest? FTL — brodovi stižu sutra, te tražim potpun izveštaj o podrškama sedam šest i mrežama. Prepusti privremeni plan istočnom odeljku. Da li me primaš, broj šest? Sutra ćemo biti u vezi sa bazom preko ansibla. Daj mi odmah informaciju o podrškama. Podrškama sedam

šest. Nepotrebno... — Talas zvezdanog šuma progutao je glas, a kada se ponovo pojavio mogao se čuti jedino u odlomcima. Minulo je deset dugih minuta statičkog elektriciteta, tišine i odlomaka govora, a potom se probi jedan bliži glas, koji je brzo zborio na onom nepoznatom jeziku otpre. Govorio je i govorio; sedeći nepomično sa rukom koja je počivala na koricama *Priručnika* Rokanon je slušao iz minuta u minut. Jednako nepomičan, Fijan je sedeo u senkama na drugom kraju sobe. Izgovoren je dvostruki par brojeva, a potom ponovljen; drugi put Rokanon je ulovio cetijansku reč za »stepene«. Grozničavo je otvorio beležnicu i nažvrljaio brojeve; zatim je, i dalje pomno slušajući, otvorio *Priručnik* na mestu gde su bile karte Fomalhauta II.

Brojevi koje je pribeležio bili su 28° 28 — 121 40. Ako su to bile koordinate geografske širine i dužine... Za trenutak se zamišljeno nadneo nad karte postavljajući nekoliko puta vrh svoje olovke na prostor praznog otvorenog mora. Zatim je pokušavši sa kombinacijom 121° zapadno sa 28° severno, spustio pisaljku na tačku odmah južno od jednog planinskog venca, na polovini jugozapadnog kontinenta. Sedeo je pi-ljeći u kartu. Glas sa radija je umukao.

— Gospodaru zvezda?

— Mislim da su mi rekli gde se nalaze. Možda. A imaju i ansibl tamo. — Pogledao je u pravcu Kijoa, ne videći ga, a onda se ponovo usredsredio na kartu. — Kad bi bili tamo... kada bih mogao da se dočepam tog mesta i smrsim im konce, kada bih mogao da pošaljem preko ansibla samo jednu poruku Ligi, kada bih samo mogao...

Karta jugozapadnog kontinenta načinjena

je isključivo osmatranjem iz vazduha, tako da unutar linija njegovih obala nije bilo ucrtano ništa osim planina i glavnih reka; stotine kilometara praznine, nepoznatog, i jedan cilj o kome samo nagađa.

— Ali ne mogu ni da sedim ovde skrštenih ruku — reče Rokanon. Ponovo je podigao oči i susreo jasan, neodgonetljiv pogled ovog malog čoveka.

Stao je da korača tamo-amo po kamenom podu sobe. Radio je šištao i šaputao.

Jedna stvar mu je išla naruku: činjenica da ga neprijatelj, jamačno, ne očekuje. Mislili su da ova cela planeta pripada samo njima. No to je bila njegova jedina prednost.

— Upotrebio bih njihovo oružje protiv njih — reče on. — Mislim da ću pokušati da ih pro-nađem. Na kopnu prema jugu... Ti stranci pou-bijali su moje ljude baš kao i tvoje, Kijo. Obojica smo ostali sami i govorimo jezikom koji nije ni moj ni tvoj. Voleo bih da mi se pridružiš na putu.

Teško je mogao da razabere šta ga je nag-nalo na ovakav predlog.

Senka osmeha pređe preko Fijanovog lica. Podigao je ruke i postavio ih naporedo razdvo-jene. Plamičci svečnjaka na zidovima povijali su se, treptali i menjali se. — Predskazano je da će putnik izabrati sebi saputnika — reče on. — Za neko vreme.

— Putnik? — upita Rokanon, ali ovog puta Fijan nije odgovorio.

TREĆA GLAVA

Gospa od Zamka polagano je koračala visokom dvoranom, dok su joj skuti šušтали po kamenom podu. Vremešnost je tamnu boju njene puti produbila do crnila ikone; lepa kosa sada joj je bila seda. Pa ipak, sačuvala je tragove lepote svoje loze. Rokanon se pokloni i uputi joj pozdrav po običaju njenog naroda: — Zdravo da si gospo od Halana, Durhalova kćeri, Haldre prelepa!

— Zdravo da si Rokanone, moj goste — reče ona, spustivši na njega svoj spokojan pogled. Kao što je bio slučaj sa većinom angijarskih žena i svim angijarskim muškarcima, bila je znatno viša od njega. — Kaži mi zbog čega ideš na jug. — Produžila je laganim korakom preko dvorane, a Rokanon krenu pored nje. Okruživali su ih taman vazduh i kamen, tamne tapiserije okačene na visoke zidove, dok je hladna jutarnja svetlost sa gornjih prozora koso padala na crnilo krovne grede iznad njihovih glava.

— Idem da pronađem svog neprijatelja, gospo.

— A kada ga pronađeš?

— Nadam se da ću ući u njihov... njihov zamak, i iskoristiti njihov... pošiljalac poruka da javim Ligi da su ovde, na ovom svetu. Kriju se ovde i veoma su mali izgledi da budu otkriveni: svetovi su mnogobrojni i gusti poput peska na morskoj obali. Ali moramo ih pronaći. Počinili su zla ovde, a učiniće još mnogo gore stvari na drugim svetovima.

Haldre klimnu glavom. — Je li istina da želiš da pođeš sa malim snagama, sa svega nekoliko ljudi?

— Da, gospo. Put je dug, a uz to moramo prebroditi more. Veština, a ne snaga, moja je jedina uzdanica protiv njihove snage.

— Biće ti potrebno više od veštine, gospodaru zvezda — reče starica. — Dobro, poslaću sa tobom četvoricu odanih srednjaka, ako ti je to dovoljno, i uz to dva teretna vetrohata i šest jahaćih, komad-dva srebra u slučaju da varvari u stranim zemljama budu tražili platu za tvoj smeštaj i smeštaj mog sina Mogijena.

— Mogijen će poći sa mnom? I ono su bili veliki darovi, gospo, ali ovaj je najveći!

Gledala ga je nekoliko časaka svojim bistrim, tužnim, neumoljivim očima. — Drago mi je da te to zadovoljava, gospodaru zvezda. — Ponovo je krenula sporim korakom, a i on naporedo s njom. — Mogijen želi da ide, zbog ljubavi prema tebi i zbog pustolovine; a ti, veliki gospodar na veoma opasnoj misiji, želiš njegovo društvo. Otuda mislim da mu sasvim pristaje da te prati. Ali ću ti sada reći nešto, ovog jutra u Velikoj dvorani, tako da to zapamtiš i da se ne bojiš mog prekora ako se vratiš: mislim da se on neće vratiti sa tobom.

— Ali, gospo, on je naslednik Halana.

Za trenutak je hodala ćuteći, a onda se okrenu na kraju prostorije, ispod jedne tapiserije potamnele od vremena na kojoj je bila prikazana bitka krilatih džinova i plavokosih ljudi, i konačno ponovo prozbori. — Halan će pronaći druge naslednike. — Glas joj je bio miran, ispunjen hladnom gorčinom. — Vi, gospodari zvezda, ponovo ste među nama, donosite nam nove običaje i ratove. Reohan je prah; koliko dugo će Halan opstati? Ovaj svet je postao zrnice peska na obali noći. Sve stvari se sada menjaju. No, ja sam ubeđena u jednu stvar: nad moju lozu nadvila se tama. Moja majka, koju si poznavao, iščezla je u svom ludilu u šumama; otac mi je poginuo u boju, a muž zbog izdaje; kada

sam nosila sina u utrobi duh mi je u radosti tugovao, predviđajući da će mu život biti kratak. To nije žalost za njim; on je Angija i nosi dvostruke mačeve. Ali moj deo tame je da vladam sama opustelim posedom, da živim i živim i nadživim sve njih...

Ponovo učuta za trenutak. — Možda ti je potrebno više blaga no što mogu da ti dam da otkupiš svoj život ili svoj put. Uzmi ovo. Tebi dajem ovo, Rokanone, a ne Mogijenu. Na njoj nema tame za tebe. Zar jednom nije bila tvoja, u gradu s one strane noći? Nama je bila samo breme i senka. Uzmi je natrag, gospodaru zvezda; upotrebi je za otkup ili kao dar. — Ona skide sa vrata zlato i veliki plavi kamen ogrlice koja je njenu majku stajala života i držeći je u otvorenoj šaci pruži je Rokanonu. On je uze, osluškajući gotovo sa strahom meko hladno sudaranje zlatnih karika i podiže oči prema Haldre. Stajala je naspram njega onako visoka, gledajući ga svojim plavim očima koje su sada bile tamne u tamnom, jasnom vazduhu dvorane. — A sada povedi mog sina sa sobom, gospodaru zvezda i pođi svojim putem. Neka tvoji neprijatelji umru bez sinova.

Svetlost baklji, dim i užurbane senke na sletelištu zamka, rzanje životinja i glasovi ljudi, galama i zbrka, svega toga nestade u nekoliko lepeta krila prugastog vetrohata koga je Rokanon jahao. Halan je sada ležao iza njih, pretvoren u bledu tačku svetlosti na tamnom zaleđu podbrđa. Nije se čuo nikakav zvuk osim navale vazduha od podizanja i spuštanja širokih poluvidljivih krila. Istok je bledeo iza njih, a Velika zvezda plamtela kao sjajni kristal, nagoveštavajući dolazak sunca, premda je bilo još dugo do svitanja. Dan, noć i suton smenjivali su se

svečano i bez žurbe na ovoj planeti kojoj je bilo potrebno trideset sati da se okrene oko svoje ose. A i izmenjivanje godišnjih doba bilo je sporo: sada je bila zora prolećne ravnodnevice, a predstojalo je četiri stotine dana proleća i leta.

— Pevaće pesme o nama u visokim zamkovima — reče Kijo, jašući iza Rokanona. — Pevaće o tome kako su putnik i njegovi saputnici jahali na jug preko neba u okrilju tame pre proleća... — malko se nasmejao. Ispod njih pružala su se brda i plodne ravnice Angijena, slični kakvom predelu kao slikanom na sivoj svili, postajući malo-pomalo svetliji, da bi na kraju zasjali živim bojama i senkama kada se veličanstveno sunce izdiglo iza njih.

Okolo podneva predahnuli su dva časa pored reke čiji su jugozapadni smer sledili jašući ka moru; u sumrak su sleteli u jedan mali zamak, koji se nalazio na vrhu brda kao i svi angijarski zamkovi, u blizini okuke iste one reke. Tu im je dobrodošlicu poželeo gospodar ovog mesta zajedno sa porodicom i slugama. Bilo je očito da ga radoznalost golica pred prizorom Fijana koji putuje vetrohatom zajedno sa gospodarom od Halana, četiri srednjaka i još jednim čovekom koji govori neobičnim naglaskom, odeven kao gospodar ali bez mačeva i belog lica kao srednjak. Bilo je doduše, bez sumnje, više mešanja između dve kaste, Angijara i Olgijora, nego što je to većina Angijara želela da prizna; postojali su ratnici svetle puti i zlatokose sluge; ali ovaj »putnik« bio je, uopšte uzevši, odviše neobičan. Ne želeći da se glasine o njegovom prisustvu na ovoj planeti dalje šire, Rokanon ništa nije rekao, a njihov domaćin se nije usudio da bilo šta zapita naslednika Halana; stoga ako je ikad otkrio ko su bili njegovi čudni gosti, onda je to dugovao

minstrelima koji su opevali događaj mnogo godina kasnije.

Sledeći dan je za sedmoricu putnika prošao na isti način: u jahanju po vetru iznad prekrasnih predela. Tu noć su prespavali u jednom olgijskom selu pored reke, a trećeg dana se nađoše iznad oblasti koja je bila nova čak i za Mogijena. Reka koja je skretala na jugu ovde je bila sva u krivinama i meandrima, brda su se rasplinula u dugačke ravnice, a daleko napred na nebu ogleđao se bleđi sjaj. Kasno tog dana stigli su do zamka koji je usamljen stajao na beloj litici iza koje se pružala dugačka obala laguna i sivog peska, a još dalje otvoreno more.

Dok je silazio sa hata ukrućen, umoran i sa zvonjavom u glavi od vetra i letenja, Rokanon pomisli da je ovo najjadnije angijarsko uporište koje je ikad video; nekoliko koliba, sličnih pokislim pilićima, bile su zgomilane ispod krila zdepaste zarasle tvrđave. Sa vijugavih staza piljili su u njih bledunjavi zdepasti srednjaci. — Izgledaju kao da su se ukrštali sa Glinarima. — reče Mogijen. — Ovo je kapija, a mesto se naziva Tolen, ukoliko nas vetar nije odneo u stranu. Ho, gospodari Tolena, gosti su vam na kapiji! Iz zamka nije dopro nikakav zvuk.

— Kapija Tolena njiše se na vetru — reče Kijo i oni odista opaziše da su vratnice od drveta okovanog bronzom ulegnute u šarkama i da lupaju na hladnom morskome vetru koji je duvao kroz mesto. Mogijen ih otvori gurnuvši ih vrhom mača. Unutra je vladala pomrčina, šuštanje krila u letu i zadah memle.

— Gospodari Tolena nisu dočekali svoje goste — reče Mogijen. — Pa, Jahane, porazgovaraj sa ovim ružnim druškanima i obezbedi nam smeštaj za noćas.

Mladi srednjak se okrete i pođe da porazgovara sa meštanima koji se behu iskupili na naspramnom kraju prednjeg dvorišta zamka, netremice posmatrajući došljake. Jedan od njih skupi hrabrost da istupi napred, klanjajući se i krećući se postrance kao kakvo priobalno biće što obitava među valima morske trave i pokorno se obrati Jahanu. Rokanon je mogao samo delimično da prati olgijorsko narečje razabravši da se starac izgovarao da selo nema propisan smeštaj za *pedanare*, pa ma šta oni bili. Visoki srednjak, Rano, pridruži se Jahanu i stade nešto plahovito da govori, ali se starac samo uvijao, klanjao i mumlao, sve dok na kraju Mogijen ne iskorači napred. On nije mogao prema pravilima ponašanja da razgovara sa kmetovima tuđeg poseda, ali je isukao jedan mač, podigao ga blistavog u hladnom morskom vazduhu, okrenuo se i moćnim korakom krenuo niz sokake sela koji su lagano tonuli u mrak. Saputnici pođoše za njim, dok su krznata krila njihovih vetrohata češala niske trščane krovove na obe strane.

— Kijo, šta su to pedanari?

Mali čovek se osmehnu.

— Jahane, šta znači ta reč, pedanar?

Mladog srednjaka, dobroćudnog, iskrenog prijauška, ispuni nelagodnost. — Ovaj, gospodaru, pedan je... onaj koji hoda među ljudima.

Rokanon klimnu, jer mu je čak i ovaj odlomak bio dovoljan da shvati šta je posredi. Još dok je bio proučavalac ove vrste, a ne njen saveznik, stalno je nastojao da sazna što više o njihovoj religiji; činilo se, međutim, da uopšte nemaju vere. Pa ipak bili su veoma lakoverni. Uzimali su čarolije, kletve i neobične sile zdravo za gotovo, a njihov odnos prema prirodi bio je

izrazito animistički; no bogova nisu imali. Ovaj svet je uostalom i mirisao na natprirodno. Tada mu nije palo na um da je i on bio deo natprirodnog.

Bile su potrebne tri uboge kolibe da bi se njih sedmorica smestila, a vetrohata, preveliki za bilo koju kuću u ovom selu, morali su da ostanu vezani napolju. Životinje su se šćućurile zajedno, kostrešeći krzno na oštrom morskom vetru. Rokanonov prugasti hat grebao je po zidu i nezadovoljno prigušeno režao sve dok Kijo nije izašao i počeošao mu uši. — Jadne životinje, uskoro ih očekuju gore stvari — reče Mogijen sedeći pored Rokanona uz ognjište koje je zagrevalo kolibu. — Oni mrze vodu.

— U Halanu si rekao da neće hteti da lete preko mora, a ovi seljaci jamačno nemaju brodove u koje bi mogli da ih smestimo. Kako ćemo da pređemo kanal?

— Imaš li onu tvoju sliku ove zemlje? — upita Mogijen. Angijari nisu raspolagali kartama pa je Mogijen bio očaran mapama iz *Priručnika*, načinjenim pri geografskom istraživanju. Rokanon je izvukao knjigu iz stare kožne torbe koju je nosio sa sobom sa sveta na svet i koja je sadržavala ono malo opreme što mu se zateklo u Halanu kada je brod bio bombardovan — *Priručnik* i beležnice, odelo i pištolj, medicinska oprema i radio, zemaljski šah i jedna pohabana knjiga hainske poezije. U početku je i ogrlicu sa safirom držao zajedno sa ovim stvarima, ali prošle noći, podstaknut njenom vrednošću, ušio je safir u malu kesu od meke barilorske kože i obesio ogrlicu oko vrata ispod košulje i ogrtača, tako da je izgledala kao amajlija i nije se mogla izgubiti sem ako sa njom ne bi otišla i njegova glava.

Mogijen je dugačkim snažnim kažiprstom

sledio obrise dva zapadna kontinenta do mesta gde su se susretali: najjužnija tačka Angijena sa svoja dva duboka zaliva i debelim središnjim rtom koji je sezao ka jugu; a preko kanala, najseverniji rt jugozapadnog kontinenta koji je Mogijen nazivao Fiern. — Mi smo ovde — reče Rokanon, postavljajući riblju ost iz njihove supe na vrh rta.

— A ovde je, ako ove puzave ribožderne seljačine govore istinu, zamak Plenot. — Mogijen položi drugu ost pola inča istočno od prve, gledajući zadivljeno. — Odozgo toranj izgleda veoma slično ovom. Kada se vratim u Halan, poslaću stotinu ljudi sa hatima da pregledaju zemlju iz vazduha i na osnovu njihovih crteža urezaćemo u kamen veliku sliku čitavog Angijena. U Plenotu će, po svoj prilici, biti brodova... verovatno brodova iz ovog mesta, Tolena, kao i njihovih vlastitih. Između ova dva uboga gospodarstva došlo je do zavade i zbog toga sada Tolen stoji pun vetra i mraka. Tako je onaj starac rekao Jahanu.

— Hoće li nam Plenot pozajmiti brodove?

— Plenot nam *ništa* neće pozajmiti. Gospodar Plenota je Skitnica. — To je, u složenom kodeksu odnosa između angijarskih poseda, označavalo gospodara koga su ostali izopštili, prognanika, za koga nisu važila pravila gostoprimitstva, odmazde ili naknade.

— On ima samo dva vetrohata — reče Mogijen otkopčavajući pojas sa mačevima pre spavanja. — A zamak mu je, kako vele, sagrađen od drveta.

Narednog jutra, dok se leteli niz vetar ka drvenom zamku, straža ih je primetila skoro u istom trenutku kada su oni ugledali toranj. Dva hata iz ovog zamka ubrzo se vinuše u visine

i sada su kružili oko tornja: odavde su mogli da razaberu majušne prilike koje su se naginjale kroz prozorske proreze. Očito, jedan gospodar Skitnica nije očekivao prijatelje. Rokanon je sada, takođe, shvatio zbog čega su angijarski zamkovi bili pokriveni krovovima, što ih je činilo sličnim pećini i mračnim iznutra, ali ih je i štitilo od neprijateljskog napada iz vazduha. Plenot je bilo malo mesto, neuglednije i od Tolena; počivao je na ispustu crnog velikog stenja koje se nadnosilo nad more i nije imao čak ni srednjačko selo oko sebe; no ma kako jedno izgledao, Mogijenovo uverenje da šest ljudi mogu da ga osvoje činilo se preteranim. Rokanon je proverio kaiševe koji su mu vezivali butine za sedlo, bolje uhvatio dugačko koplje za bitku u vazduhu, koje mu je Mogijen dao, i prokleo svoju zlu sreću i samog sebe. Ovo nije bilo mesto za jednog etnologa od četrdeset tri godine.

Leteći dobroano napred na svom crnom hatu Mogijen uzdiže koplje i povika. Rokanova životinja pognu glavu i dade se u puni let. Crno-siva krila sevala su gore-dole kao elise; dugačko, debelo, lagano telo bilo je napeto, a u njemu su dobovali moćni otkucaji srca. Dok je vetar zviždao mimo ušiju, činilo se kao da se toranj sa slamnatim krovom plenotskog zamka, oko koga su kružila dva propinjuća grifona, kovitlavo izdiže ka njima. Rokanon se pognu na leđima vetrohata sa dugačkim kopljem pripravnim na udar. U njemu je bujao jedan stari polet; nasmejao se malo jašući vetar. Ustremljeni toranj i njegova dva krilata stražara primicali su se sve bliže, a onda odjednom Mogijen, uz prodorni falsetni poklič, hitnu koplje, nalik srebrnoj munji, kroz vazduh. Pogodilo je jednog od jahača ravno u prsa. Silina udara pokidala

je remenje na njegovim butinama i svalila ga preko bedra njegovog hata tako da je u pravilnom, na izgled sporom luku, stao da pada stotinu stopa do talasa koji su se tiho prevlačili po stenju. Mogijen pohrli pokraj konja bez jahača i upusti se u boj sa drugim stražarem. Bila je to bitka prsa u prsa u kojoj je Mogijen pokušavao da zada udarac mačem izbegavajući koplje koje njegov protivnik nije izbacio već ga je koristio da ubode i izbegne napad. Četvorica srednjaka na svojim belim i sivim vetrohatima, lebdeli su u neposrednoj blizini kao kakvi strašni golubovi, spremni da priteknu u pomoć ali ne mešajući se u dvoboj svog gospodara, kružeći tek toliko visoko da strelci iz zamka nisu mogli da probuše kožne oklope na trbusima hata. No odjedanput, uz onaj falsetni poklič koji je kidao živce, sva četvorica se uključiše u dvoboj. Za trenutak sve je izgledalo kao čvor belih krila i svetlucanja čelika koji počiva usred vazduha. Iz tog čvora ispade jedna prilika koja je, činilo se, pokušavala da polegne na vazduh, okrećući se tamo-amo sa labavim udovima koji su tražili oslonac, sve dok ne udari o krov zamka i sruči se na tvrdo kameno podnožje ispod njega.

Sada je Rokanon video zbog čega su se oni umešali u dvoboj: onaj stražar prekršio je pravila i nasrnuo na hata umesto na jahača. Mogijenova životinja sa naporom je letela ka dinamama na kopnu, dok joj je purpurna krv bojila jedno crno krilo. Ispred njega jurili su srednjaci goneći dva hata bez jahača koji su se stalno upirali da se vrate u bezbedne štale u zamku. Rokanon pođe da im prepreči put nagoneći svog hata pravo na njih iznad krova zamka. Video je kako je Raho uhvatio jednu životinju dugačkim izbačajem svog konopca i u istom trenutku osetio

da ga je nešto ubolo u nogu. Poskočio je, što je prepalo njegovog ionako uzbuđenog hata; suviše jako je povukao uzde pa je hat isturio leđa i po prvi put od kad ga je pojahao stao da se rita, poigrava i propinje po vetru iznad zamka. Strele su zujale oko njega poput naopako okrenute kiše. Srednjak i Mogijen, koji se popeo na konja divljih žutih očiju, projuriše pored njega, vičući i smejući se. Njegova životinja uspravi se i krenu za njima. — Hvataj, gospodaru zvezda! — povika Jahan i jedna kometa crnoga repa polete u luku prema njemu. Zgrabio ju je u samoodbrani i otkrio da je posredi zapaljena baklja od smole, a zatim se pridružio ostalima koji su na maloj razdaljini kružili oko tornja, pokušavajući da zapale slamnati krov i drvene grede.

— Jedna strela ti je u levoj nozi — uzviknu Mogijen dok je prolazio pokraj Rokanona, koji se veselo nasmeja i hitnu baklju pravo kroz prozorski otvor iz koga se upravo pomolio jedan strelac. — Dobar pogodak! — uskliknu Mogijen i obruši se na krov tornja, odakle se ponovo uzdigao sred rascvalog plamena.

Jahan i Raho vratili su se sa novim snopovima zadimljenih baklji koje su pripalili na dinamama i sada su ih spuštali svuda gde bi ugledali trsku ili drvo. Toranj je već bio obavijen hućecim varnicama, a vetrohati, razjareni neprestanim zauzdavanjem i varnicama koje su im peckale krzna, stalno su ponirali ka krovovima zamka, ispuštajući kašljave zvuke koje je bilo jezivo čuti. Ona kiša strela okrenuta nagore prestade i sada je jedan čovek izjurio u dvorište noseći na glavi nešto što je ličilo na drvenu zdelu za salatu i držeći u rukama ono što se Rokanonu u prvi mah učinilo kao ogledalo, a onda vide

da je posredi činija puna vode. Trzajući uzde žute životinje koja je još pokušavala da se dočepa svoje štale, Mogijen dojaha iznad tog čoveka i viknu: — Govori brzo! Moji ljudi pripaljuju nove baklje!

— Od kog ste poseda, gospodaru?

— Halana!

— Gospodar Skitnica od Plenota moli za vreme da ugasi ove vatre, gospodaru od Halana!

— Dajem mu ga u zamenu za živote i blago ljudi iz Tolena.

— Neka bude tako — povika čovek; a zatim, i dalje držeći činiju punu vode, utrča u zamak. Napadači se povukoše do dina odakle su posmatrali kako žitelji Plenota žure da osposobe svoje crpke i obrazuju lanac sa kofama vode iz mora. Toranj je izgoreo ali su zidovi i dvorana ostali. Bilo ih je svega tridesetak, računajući i nekolicinu žena. Kada je vatra ugašena, grupa njih krenu pešice sa kapije, preko stenovitog ispusta pa uz dine. Na čelu je išao jedan visok, vitak čovek, kože boje oraha i ognjene angijarske kose; iza njega su stupala dva vojnika noseći i dalje svoje šlemove u obliku zdela za salatu, a iza njih šestoro odrpanih muškaraca i žena koji su snebivljivo zurili oko sebe. Visoki čovek podiže obema rukama glinenu zdelu sa vodom. — Ja sam Ogoren od Plenota, gospodar Skitnica ovog poseda.

— Ja sam Mogijen, naslednik Hala.

— Životi ljudi iz Tolena su tvoji, gospodaru. — On klimnu u pravcu odrpanaca iza sebe. — U Tolenu nije bilo nikakvog blaga.

— Bila su dva dugobroda, Skitnice.

— Sa severa zmaj leti, koji sve vidi — reče Ogoren prilično kiselo. — Brodovi Tolena su tvoji.

— Dobićeš ponovo svoje vetrohate kada

brodovi budu u tolenskom pristaništu — reče Mogijen velikodušno.

— Ko je drugi gospodar od koga sam imao čast da budem poražen? — upita Ogoren pogledavši Rokanona koji je nosio punu opremu i bronzani oklop angijarskog ratnika, ali bez mačeva. Mogijen, takođe, osmotri svog prijatelja, na šta Rokanon izreknu prvo lažno ime koje mu je palo na pamet, ime kojim ga je Kijo zvao — Olhor, Putnik.

Ogoren ga znatiželjno pogleda, a onda se pokloni obojici i reče: — Zdela je puna, gospodari.

— Neka se ova voda ne prospe i savez ne pogazi!

Ogoren se okrenu i pođe sa svoja dva čoveka natrag u tvrđavu koja je dogorevala, ne udostojivši nijednim pogledom oslobođene zarobljenike, zbijene na dini. Njima Mogijen jedino reče: — Povedite kući mog vetrohata; krilo mu je ozleđeno — zatim, uzjahavši žutu životinju iz Plenota, uzlete. Rokanon pođe za njim bacivši pogled preko ramena na tužnu malu grupu koja je započela naporno pešačenje do svog razorenog poseda.

Do prispeća u Tolen njegov borbeni duh je klonuo i on ponovo poče da proklinje sebe. Kada je maločas sjahao na dinu, video je da mu strela štrči iz levog lista; nije bilo bolno sve dok je nije izvukao ne zastavši da osmotri da li je vrh bodljast, kao što je i bilo. Angijari zacelo nisu koristili otrov; no uvek je moglo doći do trovanja krvi. Zbog izvanredne hrabrosti svojih sadruga, bilo ga je sramota da nosi svoj gotovo nevidljivi telesni zaštitnik u ovom okršaju. Iako je posedovao oklop koji je bio u stanju da podnese laserski pištolj, moglo je da se desi da pogine u ovom prokletom ćumezu od ogrebotine izaz-

vane strelom sa bronzanim vrhom. A kako je mogao da računa da će spasiti ovu planetu kada nije bio u stanju da sačuva vlastitu kožu.

Najstariji srednjak iz Halana, jedan tih, zdepast druškan po imenu Jot, priđe mu i gotovo bez reči, uz ljubazno ophođenje, kleče kraj njega, opra mu i previ ranu. Za njim ude Mogijen, još u ratničkoj uniformi, doimajući se visok deset stopa, sa šlemom ukrašenim krestom i pet stopa širokim ramenima uvećanim krutim naramenim delom ogrtača nalik na krila. Iza njega pojavi se Kijo, ćutljiv kao dete među ratnicima strogih lica. Zatim udoše Jahan, Raho i mladi Bijen, tako da je koliba zaškripala po spojnicama kada su se svi zgurili oko ognjišta. Jahan natoči sedam putira opervaženih srebrom koje Mogijen svečano podeli unaokolo. Oni ispiše. Rokanon poče bolje da se oseća. Mogijen mu pregleda ranu i Rokanon se oseti još bolje. Pili su još vaskana, dok su se uplašena i zadivljena lica seljana na trenutak pojavljivala u okviru vrata sa spoljašnje staze koju je obavijao sumrak. Rokanon se osećao blaženo i junački. Jeli su, još pili, a onda u kolibi bez vazduha koja je mirisala na dim, prženu ribu, mazivo konjske opreme i znoj, Jahan ustade držeći bronzanu liru sa srebrnim strunama i zapeva. Pevao je o Durholdu od Halana koji je oslobodio zatočenike Korhalta, u doba Crvenog gospodara, kod močvara Borna; a pošto je opevavao lozu svakog ratnika u toj bici i svaki udarac koji je on zadao, on pređe pravo na opevanje oslobođenja tolenskog naroda i spaljivanja plenotskog tornja, buktanja Putnikove baklje kroz kišu strela, strahotnog udarca Mogijena, naslednika Hala, koplja koje je, hitnuto kroz vetar, pronašlo svoju metu poput nepogrešivog Hendinovog koplja u drevna vremena.

Rokanon je počivao pijan i zadovoljan, ploveći na reci pesme, osećajući se u ovom času potpuno posvećen, neraskidivo vezan svojom prolivenom krvlju za ovaj svet na koji je došao kao stranac preko zaliva noći. Jedino je, s vremena na vreme, pored sebe osećao prisustvo malog Fijana, nasmejanog, tuđeg, vedrog.

ČETVRTA GLAVA

More se pružalo u dugačkim maglovitim talasima ispod kiše koja se pušila. Na svetu više nije bilo nijedne boje. Dva vetrohata vezanih krila i lancima pričvršćeni za krmu čamca, cvilela su i zavijala, a preko talasa kroz kišu i maglu dopirao je tužan odjek iz drugog čamca.

Proveli su mnogo dana u Tolenu, čekajući da Rokanonova noga zaceli i da crni vetrohat ponovo bude sposoban za let. Iako su ovo bili dobri razlozi za čekanje, istina je da Mogijen nije bio voljan da krene, da pređe more koje su morali da pređu. Tumarao je sam po sivom pesku između laguna podno Tolena, boreći se možda sa predosećanjem koje je prethodno pohodilo njegovu majku Haldre. Sve što je mogao da kaže Rokanonu bilo je da mu zvuk i prizor mora pritiskaju srce. Kada je konačno crni hat bio potpuno zalečen, iznenada je odlučio da ga Bijen odvede natrag u Halan, kao da je želeo da sačuva jednu vrednu stvar od propasti. Odlučili su, takođe, da ostave dva tovarna hata i najveći deo tovara starom gospodaru od Tolena i njegovom nećaku, koji su se još vrzmali unao-kolo nastojeći da zakrpe svoj vetrometni zamak. Tako je sada, u dva čamca sa pramcima ukrašenim glavama zmaja, po kišnom moru plovilo samo šest putnika i pet hatova, svi odreda mokri do gole kože, a većina i turobna.

Dva mrzovoljna ribara iz Tolena krmanila su čamcima. Jahan je pokušavao da uteši vezane vetrohate dugom i jednoličnom tugovankom o nekom davno preminulom gospodaru; Rokanon i Fijan ogrnuti i sa kapuljačama navučenim preko glave nalazili su se kod pramca. — Kijo, jednom si mi pričao o planinama na jugu.

— Oh, da — reče mali čovek, bacivši brz

pogled prema severu ka izgubljenim obalama Angijena.

— Da li znaš nešto o ljudima koji žive u južnim zemljama, u Fiernu?

Priručnik mu tu nije bio od velike pomoći; najposle, on je i doveo svoje istraživače ovde, da bi ispunio ogromne praznine u *Priručniku*; u njemu se pominjalo pet visoko inteligentnih oblika života na ovoj planeti, ali su se opisivale samo tri: Angijari (Olgijori), Fije i Gdemijari, kao i jedna nehumanoidna vrsta otkrivena na Velikom istočnom kontinentu na drugoj strani planete. Zabeleške geografa o jugozapadnom kontinentu temeljile su se na pukim glasinama: *Nepotvrđena vrsta ?4: krupni humanoidi za koje se misli da naseljavaju prostrane gradove (?)*. *Nepotvrđena vrsta ?5: Krilati torbari*. Sve u svemu, bilo mu je od pomoći otprilike koliko i Kijo koji je, činilo se, često verovao da Rokanon zna odgovore na sva pitanja koja je postavljao a sada je odgovorio poput malog školarca. — U Fiernu žive stare rase, zar ne? — Rokanon je morao da se zadovolji samo pogledom prema jugu kroz maglu koja je skrivala spornu zemlju, dok su krupne vezane životinje zavijale, a ledena kiša milela niz njegov vrat.

U jednom trenutku tokom putovanja učinilo mu se da je čuo buku helikoptera iznad glave i bilo mu je milo što ih magla skriva, a onda je slegnuo ramenima. Zašto se kriti? Vojnu silu koja je koristila ovu planetu kao bazu za međuzvezdani rat, izvesno, ne bi naročito zaplašio prizor deseterice ljudi i pet preko mere izraslih kućnih mačaka što poskakuju na kiši u dva čamca koja su propuštala vodu...

Nastavili su da jedre u nepromenljivom kruženju kiše i talasa. Iz vode se podizala maglo-

vita tama. Minula je jedna duga, hladna noć. Stala je da se rađa siva svetlost, otkrivajući tmušu, kišu i talase. A onda, odjednom, dva turbobna mornara iz svakog čamca živnuše i prihvatiše se krma zureći zabrinuto napred. Posve iznenada, iznad čamac se pomoli litica, pokazujući se delimično u uvojcima magle. Dok su plovili uz rub njenog podnožja, veliko kamenje i od vetra zakrzljalo drveće nadnosilo se visoko iznad njihovih jedara.

Jahan je u međuvremenu ispitao jednog od moreplovaca. — Kaže da ćemo ovde oploviti ušće jedne velike reke, a da se na drugoj strani nalazi jedno sletilište za duga putovanja. — Još dok je govorio, nadneto stenje utonu u sumaglicu a gušća magla se uskovitla nad čamcem, koji zaškripa kada mu nova struja zahvati kobilicu. Iskežena glava zmaja na pramcu poskoči i okrenu se. Vazduh je bio beo i neproziran; voda koja se razbijala o bokove i ključala bila je neprozirna i crvena. Mornari sa oba čamca su se dovikivali. — Reka nadolazi — reče Jahan. — Pokušavaju da okrenu, držite se! — Rokanon zgrabi Kijovu ruku kada se čamac propeo pa sunovratio i stao da se okreće u kovitlacu ukrštenih struja izvodeći svojevrstan ludi ples dok su se mornari borili da ga obuzdaju, a slepa magla skrivala vodu i vetrohati se upirali da oslobode krila, režeći od straha.

Taman se učinilo da zmajeva glava ponovo čvrsto gazi napred, kad se u naletu maglom natopljenog vetra čamac uzdiže i oštro nagnu na stranu. Jedro sa pljeskom utonu u vodu, kao u lepak uhvaćeno i povuče čamac koji se izvrnu na bok. Crvena, topla voda tiho preplavi Rokanonovo lice, ispuni mu usta i oči. Držao se za ono za šta se uhvatio i borio se da se ponovo

dočepa vazduha. Ono što je ščepao bila je Kijova ruka i sada su se njih dvojica batrgala u podivljalom moru, toplom kao krv, koje ih je njihalo, valjalo i odvlačilo sve dalje od prevrnutog čamca. Rokanon je zvao u pomoć, no njegov glas zamirao je u praznoj tišini magle iznad vode. Da li je negde bilo obale — na kojoj strani, koliko daleko? Zaplivao je ka nejasnoj izbočini čamca sa Kijom koji mu se držao za ruku.

— Rokanone!

Zmajoglavi pramac se kezeći pomoli iz belog haosa. Mogijen je bio u vodi pored čamca boreći se protiv struje; a onda se domogao jednog užeta i obavio ga oko Kijovih prsa. Rokanon je jasno video Mogijenovo lice, istaknute veđe i žutu kosu potamnelu od vode. Bili su uvučeni u čamac. Mogijen uskoči poslednji.

Jahan i jedan od ribara iz Tolena bili su odmah izvučeni. Drugi mornar i dva vetrohata udavili su se ispod čamca. U ovom času nalazili su se dovoljno daleko u zalivu pa su rečne struje i vetrovi iz rečne klisure bili slabiji. Natovaren mokrim, ćutljivim ljudima, čamac se njihao na crvenoj vodi i u uskomešanoj magli.

— Rokanone, kako to da nisi moka?

Još ošamućen, Rokanon pređe pogledom po svojoj raskvašenoj odeći, ne shvatajući. Osmehujući se i drhteći od hladnoće, Kijo odgovori u njegovo ime: — Putnik nosi drugu kožu. — Ta druga koža bila je nepropustljivo odelo koje je navukao prošle hladne i vlažne noći da bi mu bilo toplije, ostavivši gole samo ruke i glavu. Stoga ga je još imao na sebi, kao i Morsko oko koje mu je skriveno počivalo na prsima; ali radio, karte, pištolj i sve ostale veze sa njegovom civilizacijom bile su izgubljene.

— Jahane, vratićeš se u Halan.

Sluga i njegov gospodar stajali su licem u lice na obali u magli južne zemlje, dok su im talasi šumeli oko stopala. Jahan ništa nije odgovorio.

Sada je bilo šest jahača a tri vetrohata. Kijo je mogao da jaše sa jednim srednjakom, a Rokanon sa drugim, ali Mogijen je bio previše težak čovek da bi dugo mogao da jaše sa još nekim; da bi se poštdeo vetrohat, treći srednjak morao se vratiti čamcem u Tolen. Mogijen je odlučio da Jahan, najmlađi među njima, bude taj.

— Ne šaljem te natrag što si uradio nešto loše, Jahane. A sada pođi... mornari čekaju.

Sluga se ne pomače. Iza njega mornari su nogama rasturali vatru pored koje su prethodno jeli. Blede varnice uzletale su na svoj kratak put u maglu.

— Gospodaru Mogijen — prošaputa Jahan — neka se Jot vrati.

Mogijenovo lice se smrče i on položi ruku na balčak mača.

— Polazi, Jahane!

— Neću da idem, gospodaru.

Mač šišteći izlete iz korica i Jahan uz očajnički krik uzmaknu, okrete se i nestade u magli.

— Pričekajte ga malo — reče hladno Mogijen mornarima. — A onda idite svojim putem. Mi sada treba da pronademo naš put. Mali gospodaru, da li bi pojahao mog hata dok korača? — Kijo je sedeo šćućuren kao da mu je bilo veoma hladno; nije ništa okusio niti je prozborio i jednu reč otkako su stupili na obalu Fierna. Mogijen ga posadi u sedlo svog sivog hata i hodajući pored životinjine glave, povede ih od obale ka kopnu. Rokanon ga je sledio pogledajući unazad u pravcu gde je Jahan nestao i napred na Mogijena, čudeći se nastranoj na-

ravi svog prijatelja koji je u jednom trenutku bio spreman da hladnokrvno ubije čoveka a već u sledećem izražavao prostosrdačnu ljubaznost. Osion i odan, svirep i samilostan, Mogijen je u svom svom neskladu bio gospodstven.

Ribari su im rekli da istočno od ovog zaliva postoji jedno naselje, tako da su sada krenuli ka istoku kroz bledu maglu koja ih je okruživala poput meke kupole slepila. Vetrohatai su mogli da ih iznesu nad ovaj pokrov magle, no krupne životinje, iscrpljene i zlovoljne pošto su dva dana provele vezane u čamcu, nisu htele da lete. Vodili su ih Mogijen, Jot i Raho, a Rokanon ih je pratio potajno se osvrćući ne bi li ugledao Jahana koji mu je bio prirastao za srce. Da bi se zaštitio od hladnoće zadržao je na sebi nepropustljivo odelo, premda nije navukao i deo za glavu koji bi ga potpuno izolovao od okolnog sveta. Čak i ovako, osećao se nelagodno hodaćući kroz slepu maglu po nepoznatoj obali, tražeći uz put u pesku bilo kakvu vrstu palice ili štapa. Između brazdi koje su ostavljali vetrohatai vukući svoja krila, traka morskih algi i sasušene slane pene, spazio je dugačak beli štap od splavljenog drveta; izvadio ga je iz peska i tako naoružan osetio se lakše. Ali, zaustavivši se, daleko je zaostao. Pohitao je po tragovima svojih putnika kroz maglu. Jedna prilika iskrсну u magli sa njegove desne strane. Odmah je znao da to nije niko od njegovih drugova, i zato podiže štap poput močuge, ali u istom trenutku neko ga zgrabi otpozadi i povuče unazad. Nešto nalik na mokru kožu šljisnu ga preko usta. Za trenutak se oslobodio stege ali je zauzvrat dobio udarac po glavi koji ga je onesvestio.

Dolazeći k sebi, bolno i postepeno, video je da leži na leđima u pesku. Visoko iznad njega

dve ogromne zamagljene prilike žučno su raspravljale. Razumeo je samo deo njihovog olgijorskog narečja. — Ostavimo ga ovde — rekao je jedan a drugi uzvratu nešto poput: Ubijmo ga ovde, nema ništa kod sebe. — Čuvši ovo Rokanon se prevrnu na bok i navuče masku svog odela na glavu i lice i zapti je. Jedan od džinova okrenu se da bi ga bolje pogledao i Rokanon vide da je to samo kršan srednjak umotan u krzno. — Odvedimo ga Zgami, možda će ga Zgama hteti — reče onaj drugi. Pošto su se još neko vreme pogađali, zgrabiše ga za ramena i stadoše da ga u lakom trku vuku. Opirao se ali mu se vrtelo u glavi a i magla kao da mu je prodrila u mozak. Bio je toliko svestan da opazi kako je magla postajala tamnija, čuo je glasove i video zid od štapova, gline i upletene trske, kao i baklju koja je plamsala okačena na zid. Zatim mu se ukaza krov iznad glave, začuše se brojniji glasovi, pa se opet sklopi mrak. I konačno, sa licem na kamenom podu on potpuno dođe sebi i polako podiže glavu.

Blizu njega, u ognjištu veličine kolibe, buk-tala je velika vatra. Bose noge i ivice od iskrzanog krzna tvorile su ogradu oko nje. Još malo je podigao glavu i ugledao lice jednog čoveka: srednjak, svetle puti, crne kose sa veoma kosmatom bradom, odeven u zeleno i crno isprugano krzno, sa četvrtastom krznenom kapom na glavi. — Šta si ti? — upita on grubim basom piljeći nadole u Rokanona.

— Tra... Tražim gostoprimstvo ove dvorane — reče Rokanon podigavši se na kolena. U ovom času nije mogao više od toga.

— Dobio si ponešto od njega — reče bradonja, videći da Rokanon i te kako oseća čvorugu na svom potiljku. — Hoćeš još? — Blatnjave

noge i krznene krpe stadoše da pocupkuju oko njega, tamne oči su buljile, a bela lica se kezila.

Rokanon ustade na noge i ispravi se. Stajao je ćutke i nepokretno, sve dok nije učvrstio ravnotežu i dok mu čekićanje bola u lobanji nije prestalo. Potom je uzdigao glavu i upro pogled u svetle, crne oči svog zarobljivača. — Ti si Zgama — reče on.

Bradonja ustuknu korak, izgledajući uplašeno. Rokanon, koji se na mnogim svetovima nalazio u kritičnim situacijama, pokuša da iskoristi svoje preimućstvo što je bolje mogao: — Ja sam Olhor, Putnik. Dolazim sa severa preko mora iz zemlje iza sunca. Dolazim u miru i idem u miru. Prolazeći pored Zgaminog gospodarstva, idem na jug. Neka me nijedan čovek ne zaustavlja!

— Ahh — začu se iz otvorenih usta onih belih lica koja su sva bila okrenuta ka njemu. Uporno je držao pogled prikovan za Zgamu.

— Ja sam ovde gospodar — reče grdosija grubim, prijatnim glasom. — Niko ne može da prođe pored mene!

Rokanon niti šta reče niti trepnu.

Zgama oseti da gubi u ovoj bici očiju: svi njegovi ljudi i dalje su zurili svojim okruglim očima u stranca. — Okani se tog buljenja! — dreknu on. Rokanon se ne pomače. Shvatio je da se nalazi nasuprot prkosne prirode ali je sada bilo prekasno da menja taktiku. — Prestani da zuriš! — zaurla ponovo Zgama, zatim isuka mač ispod krznenog ogrtača, zamahnu njime i zadade strahovit udarac sa namerom da strancu odrubi glavu.

Ali strančeva glava ne pade. On se povede, no Zgamin mač se odbi kao od stene. Svi ljudi oko vatre prošaptaše. — Ahhh! — Stranac

povrati ravnotežu i sada je opet stajao nepomičan, očiju prikovanih za Zgamu.

Zgama se pokoleba: umalo da odstupi i pusti svog čudnog zatočenika da ode. Ali tvrdoglavost njegove rase nadvladala je njegovu zbuđenost i strah. — Uхватите га... ščepajte га за руке! — riknu on a kada se njegovi ljudi ni ne pomeriše, sam dograbi Rokanonova ramena i zavrte га. Na то се Zgamina rulja odvaži ali Rokanon nije pružao otpor. Odelo га је štítilo od spoljašnjih elemenata, krajnjih temperatura, radioaktivnosti, potresa i udaraca umerene brzine i težine kao što su udarci mača ili hici, no nije moglo да га izbavi iz zahvata deset ili petnaest snažnih ljudi.

— Nijedan čovek ne može да prođe pored gospodarstva Zgame, gospodara Dugačkog zaliva! — Gorostas је dao maha svoј svoјој srdžbi kada hrabriji među njegovim nasilnicima sputaše Rokanona. — Ti si uhoda žutoglavih Angijena. Znam ја тебе! Došao si sa svojim angijarskim brbljanjem, čarolijama i trikovima, a zmajevski čamci doći će za tobom sa severa. Ali ne do ovog mesta! Ja sam gospodar onih koji su bez gospodara. Neka samo žutoglavi i njihove ulizičke sluge dođu ovamo. Daćemo im да okuse bronzu! Dopузao si ovamo iz mora i tražiš mesto pokraj moje vatre, је l' tako? Dobićeš vatru, uhodo. Daću ti prženo meso, uhodo. Vežite га за onaj direk tamo! — Njegova svirepa pomama osokolila је rulju koja се sad tiskala да veže stranca за jedan od direkа u ognjištu, koji је podupirao veliki ražanj iznad vatre i да nagrне drva oko njegovih nogu.

Zatim su zamukli. Zgama iskorači onako jarostan i ogroman u svom krznu, uze zapaljenu granu iz ognjišta i zatrese njome ispred Rokano-

novih očiju i na kraju potpali lomaču. Vatra je buknila. U trenu, Rokanonova odeća, halanski mrki ogrtač i tunika zapališe se šaljući plamene jezike oko njegove glave i lica.

— Ahhh — još jednom složno prošaputaše svi posmatrači, ali jedan od njih iznenada uzviknu: — Pogledajte! — Kako je plamen zgašnjavao oni ugledaše kroz dim priliku koja je nepokretno stajala dok su joj plamenovi lizali noge i zurila pravo u Zgamu. Na golim grudima, viseći na zlatnom lancu blistao je veliki dragulj nalik otvorenom oku,

— Pedan, pedan — zacvileše žene šćućurivši se u mračnim uglovima.

Svojim drečavim glasom Zgama razbi tišinu u kojoj se osećala panika. — Goreće! Neka gori! Deho, dodaj još drva na vatru, uhoda se ne peče dovoljno brzo! — Povukao je jednog dečaka i gurnuo ga u nemirnu skakutavu svetlost vatre primoravši ga da doda drva na lomaču. — Zar ovde nema ničega za jelo? Žene, donesite jelo! Pogledaj kakvo je naše gostoprimstvo, ti Olhore, pogledaj kako jedemo? — Zgrabio je pečenicu sa pladnja koji mu je prinela jedna žena pa stade ispred Rokanona kidajući je zubima i puštajući da mu sok curi niz bradu. Dvojica njegovih nasilnika oponašali su ga držeći se malo podalje. Većina se, međutim, nije čak ni usuđivala da priđe ivici ognjišta; ali Zgama ih je podsticao da jedu, piju i da se deru, a dečaci su se međusobno čikali ko će da se približi i doda cepanicu na lomaču na kojoj je ovaj nemi, mirni čovek stajao dok su plamenovi igrali duž njegove osvetljene kože koja je sijala čudnim sjajem.

Vatra i buka konačno zamreše. Muškarci i žene spavali su sklupčani u svojim krznenim ritama na podu, u uglovima, u toplom pepelu.

Dva muškarca čuvala su stražu sa mačevima na kolenima i bocama u rukama.

Rokanon zaklopi oči. Ukrstivši dva prsta otvorio je odelo u visini glave i ponovo udahnuo svež vazduh. Duga noć je isticala a polako je svitala duga zora. U sivoj dnevnoj svetlosti, kroz maglu što se kolutala u prozorskim otvorima, pojavi se Zgama klizeći po masnim mrljama na podu i gazeći tela koja su hrkala. Došavši do zarobljenika upilji se u njega. Zarobljenikov pogled bio je težak i postojan, a zarobljivačev nemoćno prkosan. — Gori, gori! — promumla Zgama i udalji se.

S one strane ulaza ove grube dvorane Rokanon začu gugutavo mrmljanje herilora, angijarske debele pernate, domaće životinje čije se meso jelo. Držani su potkresanih krila, a ovde su verovatno pasli po morskim stenama. Dvorana se ispraznila sa izuzetkom nekoliko beba i žena koje su se držale podalje od njega čak i kad je došlo vreme da ispeku meso za večeru.

Rokanon je stajao vezan već trideset časova, trpeći i bol i žeđ. Žeđ je bila mač koji mu je visio nad glavom. Bez hrane je mogao dugo a pretpostavljao je da je u lancima bio u stanju da izdrži barem isto toliko, iako mu se u glavi već mutilo, ali bez vode mogao je da podnese samo još jedan od ovih dugih dana.

Ovako nemoćan, nije mogao ništa da kaže Zgami, bila to pretnja ili podmićivanje, a da to naprosto ne pojača tvrdokornost ovog varvarina.

Te noći, dok mu je vatra igrala pred očima i dok je kroz nju posmatrao Zgamino bradato, teško, belo lice, pred unutrašnjim okom neprestano je stajalo jedno drugo lice svetlokoso i tamno. Mogijen koga je vremenom zavoleo kao prijatelja a pomalo i kao sina. Kako su noć

i vatra odmicali mislio je takođe i na malog Fijana Kijoa, detinjastog i tajnovitog, vezanog za njega na način koji nije ni pokušavao da razume; video je Jahana kako peva o junacima; Jota i Rahoja kako zajedno brundaju i smeju se, češagijajući velike krilate hate; Haldre kako otkopčava zlatan lanac na vratu. Ništa mu nije došlo iz čitavog ranijeg života iako je proživeo mnoge godine na mnogim svetovima, mnogo toga naučio, mnogo učinio. Sve je to bilo spaljeno. Zamišljao je da stoji u Halanu, u dugačkoj dvorani ukrašenoj tapiserijama koje su prikazivale borbu ljudi i džinova i da mu Jahan nudi činiju sa vodom.

— Pij, gospodaru zvezda. Pij.

I on stade da pije.

PETA GLAVA

Feni i Feli, dva najveća meseca, igrala su u belim odblescima na vodi dok mu je Jahan prinosio drugu punu činiju da utaži žeđ. U ognjištu je svetlucalo samo retko ugljevlje. Dvorana je bila mračna sa mestimičnim pegama i snopovima mesečine i utihla ako se zanemari disanje i meškoljenje brojnih spavača.

Kada je Jahan obazrivo olabavio lance, Rokanon se celom težinom osloni leđima o direk jer su mu noge bile utrnule i nije bio u stanju da stoji bez potpore.

— Čuvaju spoljašnju kapiju čitave noći — šaputao mu je Jahan na uvo — i stražari su tamo budni. Sutra kada izvedu svoja stada...

— Sutra uveče. Ne mogu da trčim. Moraću da blefiram. Zakači lanac tako da mogu da oslonim težinu na njega, Jahane. Zakači kuku ovde pored moje ruke. — Obliznji spavač uspravi se u sedeći položaj zevajući i Jahan se sa osmehom koji je za trenutak blesnuo, sagnu i utonu u senku.

Rokanon ga je video u zoru kako izlazi sa ostalim muškarcima da izvedu herilore na pašu, odeven u blatnjavo krzno kao i drugi. Crna kosa štrčala mu je poput metle. Zgama još jedanput uđe i mrko pogleda svog zarobljenika. Rokanon je znao da bi ovaj čovek dao pola svog stada i žena samo da se otarasi svog neprirodnog gosta, ali je upao u klopku sopstvene surovosti; tamničar je zatvorenikov zatvorenik. Zgama je spavao u toplom pepelu koji mu je ispunio kosu tako da je izgledao spaljeniji od Rokanona čija je gola koža bleštala belom bojom. On se povuče, pa je dvorana opet zvrjala prazna veći deo dana, premda su stražari stajali na vratima. Rokanon je provodio vreme u potajnim izometrijskim vežbama. Kada ga je jedna žena koja je prolazila

tuda uhvatila kako se proteže, on se ispravi, njišući se i ispuštajući nizak, čudan pevušeći ton. Spustila se na sve četiri i šmugnula napolje cvileći.

Suton je zamaglio prozore, sumorne žene kuvale su i dinstale meso i morske alge, na stotine grla gugutalo je napolju, a onda udoše Zgama i njegovi ljudi sa kapljicama magle koje su se caklile na njihovim bradama i krznima. Posedali su na pod da jedu. Prostorija je odzvanjala, zaudarala i pušila se. Napor da se svake noći ponovo suočavaju sa neobjašnjivim bio je vidljiv; lica su bila smrknuta, glasovi svadljivi. — Razgorite vatru... goreće on već! — povika Zgama, skočivši da prevrne zapaljen panj na lomači. Nijedan od njegovih ljudi ne pomaže se.

— Poješću tvoje srce, Olhore, kada ti se ispeče među rebrima! Nosiću taj plavi kamen kao nosni prsten! — Zgama je ceptao od besa, pomamljen od muklog, čvrstog pogleda koji je trpeo tokom dve noći. — Nateraću te da zatvoriš oči! — vrisnu on i zgrabivši težak štap sa poda tresnu njime Rokanona po glavi, uz zviždeći prasak, odskočivši u isti mah kao da se uplašio od svog postupka. Štap pade među nagorele panjeve i ostade koso da stoji.

Rokanon polagano ispruži desnu ruku, stegnu pesnicu oko štapa i izvuče ga iz vatre. Kraj mu je bio u plamenu. Stade da ga podiže dok nije stajao uperen na Zgamine oči, a onda, isto tako polagano zakorači napred. Lanci spadoše sa njega. Plamen je poskakivao i razdvajao se u varnicama i ugljevlju oko njegovih bosih stopala.

— Napolje — reče on, idući pravo na Zgamu, koji je korak po korak odstupao. — Ti nisi gospodar ovog mesta. Čovek koji ne zna za zakon je rob, surov čovek je rob, a i glup čovek je rob.

Ti si moj rob i goniću te kao zver. Napolje! — Zgama dohvati rukama obe strane dovratka, no plamteći štap suknu mu u lice i on šmugnu u dvorište. Stražari se šćućuriše nepokretni. Smolaste baklje koje su buktale pored spoljašnje kapije rasvetljavale su maglu; nije se čula nikakva buka osim mrmorenja krda u njihovim stajama i šuma mora ispod litice. Korak po korak, Zgama se povlačio natraške dok nije stigao do spoljašnje kapije između baklji. Njegovo crno-belo lice nalik maski bespomoćno je zurilo u ognjenu stvar koja se približavala. Zanemio od straha, prionuo je uz direk dovratka, ispunjavajući izlaz svojim glomaznim telom. Iscrpljen i osvetoljubiv, Rokanon rinu plamteći šiljak pravo u njegove grudi, obori ga i pređe preko njegovog tela uputivši se u pomrčinu i uskovitlanu maglu s one strane kapije. Izdržao je oko pedeset koraka u mrak a onda se sapleo i više nije mogao da ustane.

Niko ga nije pratio. Nijedan iz brloga nije izašao za njim. Ležao je polusvestan na zatravljenoj dini. Posle dugog vremena, baklje na kapiji utrnuše ili su bile ugašene i ostade samo tama. Vetar je pevao kroz travu, a more šumelo u dubini.

Kada se magla proredila tako da je zasijala mesečina, Jahan ga je pronašao blizu ruba litice. Uz njegovu pomoć Rokanon ustade i poče da hoda. Naslućujući put, teturajući se i puzeći na rukama i kolenima tamo gde je staza bila teška i mračna, probijali su se na istok i jug od obale. Dva puta su se zaustavili da predahnu i odrede smer kretanja, a Rokanon je padao u san čim bi zastali. Jahan ga je budio i pomagao mu da hoda sve dok, negde pred zoru, ne dospeše u dolinu nad kojom se kao nadstrešnica nadvijala

strma šuma. Drveće se crnelo u mračnoj sumaglici. Jahan i Rokanon uđoše u šumu duž korita potoka koji su sledili, ali nisu otišli daleko. Rokanon stade i prozbori na maternjem jeziku: — Ne mogu ni korak dalje. — Jahan je otkrio jedan peskoviti potez ispod obale potoka gde su mogli da leže skriveni barem od pogleda odozgo. Rokanon je otpuzao tamo kao kakva životinja u svoju jazbinu i zaspao.

Kada se posle petnaest časova probudio u sumrak, Jahan je bio pored njega sa malom zbirkom zelenih mladica i korenja za jelo. — Tek je početak toplogodine pa još nema plodova — objasni on žalostivo — a glupani u zamku glupana oduzeli su mi luk. Postavio sam nekoliko zamki no u njima se neće ništa uhvatiti do noćas. — Rokanon je žudno pojeo salatu a kada je utažio žeđ iz potoka, protegao se i ponovo postao sposoban da razmišlja, on upita: — Jahan, kako se dogodilo da se nađeš tamo — u zamku glupana?

Mladi srednjak spusti pogled i brižljivo zatrpa vrhove nekoliko nejestivih korenova u pesak. — Pa, gospodaru, znaš da sam... da se nisam pokorio mom gospodaru Mogijenu. Posle toga, pomislio sam da bih mogao da se pridružim onima bez gospodara.

— Čuo si ranije za njih?

— Kod kuće kolaju priče o mestima gde smo mi, Olgijori i gospodari i sluge. Čak se priča da smo u stara vremena samo mi, srednjaci, živeli u Angijenu, da smo bili lovci u šumama i da nismo imali gospodare; a Angijari su došli sa juga u zmajevskim čamcima... Pa, pronašao sam tvrđavu i Zgamina bratija je pomislila da sam odbegao iz nekog drugog mesta dole niz obalu. Oduzeli su mi luk, dali mi da radim i nisu

me ništa pitali. Tako sam te našao. Čak i da nisi bio tamo, pobegao bih. Ne bih želeo da budem gospodar među takvim glupanima!

— Da li znaš gde su naši saputnici?

— Ne. Hoćeš li ih tražiti gospodaru?

— Zovi me po imenu. Jahane. Da, ako postoje izgledi da ih pronađem, tražiću ih. Ne možemo da pređemo kontinent sami, pešice, bez odeće i oružja.

Jahan ne reče ništa, gladeći pesak i posmatrajući potok koji je taman i bistar tekao ispod teških grana četinara.

— Ne slažeš se?

— Ako me moj gospodar Mogijen pronađe, ubiće me. To je njegovo pravo.

Po angijarskom običaju ovo je bila istina; a ako se iko pridržavao običaja onda je to bio Mogijen.

— Ako pronađeš novog gospodara, pređašnji ne sme da te pipne: zar to nije istina, Jahane?

Mladić klimnu. — Ali buntovnik ne nalazi novog gospodara.

— Zavisi. Zakuni se da ćeš me služiti i ja ću se zauzeti za tebe kod Mogijena — ako ga nađemo. Ne znam koje reči koristite.

— Kažemo — reče Jahan vrlo tihim glasom: *Mom gospodaru darujem časove svog života i pravo da raspolaže mojom smrću.*

— Prihvatam ih. A uz njih i vlastiti život koji si mi ti vratio.

Rečica je bučno tekla sa grebena iznad njih, a nebo je svečano tamnelo. U poznom sumraku Rokanon svuče svoje nepropustivo odeo i ispruži se u potoku, puštajući da hladna voda teče duž njegovog tela, spirajući znoj, umor, strah i sećanje na vatru koja mu je lizala oči.

Svučeno, odelo je predstavljalo pregršt providne tvari, poluidljivih cevčica i žica debljine vlati, sa dve potpuno prozračne kockice veličine nokta. Jahan ga je posmatrao sa izrazom nelagodnosti dok je ponovo oblačio odelo (jer on nije imao odeće), a Jahan je bio primoran da svoju angijarsku odeću zameni za dva prljava komada herilovog runa. — Gospodaru Olhore — reče on naposletku — bilo je to... Je li to bila koža koja je sprečila vatru da vas sagori? Ili je to bio... dragulj?

Ogrlica je sada bila skrivena u Jahanovoj amajlijskoj kesici oko Rokanonovog vrata. Rokanon mu odgovori blagim glasom: — Koža. Nije nikakva čarolija. To je veoma jak oklop. — A ona bela stvar?

Spustio je pogled na onaj splavljen štap čiji je jedan kraj bio gotovo sasvim ugljenisan; Jahan ga je prošle noći pronašao u travi na litici iznad mora, upravo kada su ga Zgamini ljudi pokupili i odveli u Tvrđavu; činilo se da su oni bili uvereni da treba da ga zadrži. Šta je bio čarobnjak bez svog štapa? — Pa — reče on — to je dobar štap za hodanje, ako treba da hodamo. — Ponovo se opružio i u nedostatku obilnijeg večernjeg obroka pre spavanja, popio još malo iz tamnog hladnog, hućećeg potoka.

Kada se probudio kasno sledećeg jutra bio je oporavljen i veoma gladan. Jahan se digao u zoru da proveri svoje zamke kao i zato što se zbog hladnoće više nije moglo ležati u njihovoj vlažnoj jazbini. Vratio se sa samo pregršt trava i rđavim vestima. Prokrstario je pošumljenim grebenom na čijoj su se strani okrenutoj moru oni nalazili i sa njegovog vrha video na jugu novo morsko prostranstvo.

— Da li su nas oni ribožderni izrodi iz

Tolena ostavili na ostrvu? — promumla on. Njegov uobičajen optimizam bio je narušen hladnoćom, glađu i sumnjom.

Rokanon je pokušao da se priseti linije obale sa svoje potonule karte. Reka koja je priticala sa zapada ulivala se na severnom delu dugačkog kopnenog ispusta, koji je bio deo priobalnog planinskog venca što se pružao od zapada na istok; između tog ispusta i kopna prostirao se dugačak morski tesnac dovoljno dugačak i širok da bi se veoma jasno razabrao na kartama i u njegovom sećanju. Da li je bio dugačak stotinu ili dve stotine kilometara? — Koliko je širok? — upita on Jahana, koji mu odgovori turobnim glasom: — Vrlo širok. Ne umem da plivam, gospodaru.

— Možemo pešice. Ovaj greben spaja se sa kopnom, zapadno odavde. Mogijen će nas, verovatno, tražiti na tom potezu. — Na njemu je bilo da preuzme ulogu vođe, Jahan je sigurno uradio više od onoga što je trebalo da bude njegov udeo, ali mu se srce stezalo na pomisao o tom dugačkom zaobilaznom putu kroz nepoznat i neprijateljski predeo. Jahan nije nikog video, ali je nabasao na neke staze i sigurno je da je u ovim šumama bilo ljudi kada je divljač bila tako retka i plašljiva.

Ali da bi postojala ma kakva nada da ih Mogijen pronade — ako je uopšte bio živ, slobodan i još posedovao vetrohate — moraće da se probijaju ka jugu i, ako je moguće, otvorenim prostorom. On će ih tražiti na potezu za jug, jer to je bio cilj njihovog putovanja. — Hajdemo — reče Rokanon i oni krenuše.

Nešto posle podneva gledali su sa grebena preko širokog morskog rukavca koji se pružao na istok i zapad koliko je oko moglo da vidi;

izgledao je olovno siv ispod niskog oblačnog neba. Od južne obale nije se moglo ništa razaznati osim jedne crte niskog, tamnog i nejasnog pobrđa. Studeni vetar koji je duvao rukavcem probijao im je leđa dok su se sa naporom spuštali do obale, a potom krenuli prema zapadu duž nje. Jahan pogleda naviše u oblake, uvuče glavu među ramena i reče smrknuto: — Padaće sneg.

Ubrzo je sneg počeo da pada; bio je to vlažan, prolećni sneg nošen vetrom koji je iščezavao na mokrom tlu isto tako brzo kao i na tamnoj vodi tesnaca. Rokanonu u odelu nije bilo hladno ali su ga napor i glad veoma iscrpljivali. Jahan je, takođe, bio iscrpljen a uz to mu je bilo veoma hladno. Gacali su dalje jer drugog izbora nisu imali. Pregazili su jedan potok, uspentrali se na bedem kroz grubu travu i snežnu vejavicu i na vrhu se našli licem u lice sa jednim čovekom.

— Houf! — reče on, gledajući ih iznenađeno, a onda i začuđeno. Jer ono što se ukazalo njegovim očima bila su dva čoveka koja su hodala kroz snežnu oluju od kojih je jedan pomodrelih usana drhtao u otrcanom krznu, a drugi bio go golcat. — Ha, houf! — reče on još jednom. Bio je to visok, koščat, povijen bradonja sa divljim izrazom u tamnim očima. — Ha, vi, tamo! — reče on na olgijarskom govoru — smrznućete se namrtvo!

— Morali smo da plivamo... čamac nam je potonuo — Jahan izmisli na brzinu. — Imaš li kuću sa vatrom u njoj, lovče peliunura?

— Prešli ste morski tesnac sa juga?

Čovek je delovao uznemireno i Jahan mu odgovori uz neodređen pokret ruke: — Mi smo sa istoka... došli smo da kupimo peliunurska krzna, ali je sva naša roba za razmenu otišla na dno.

— Hahh, hahh — odvrati divlji čovek. Bio je i dalje uznemiren, ali izgleda da je urođena srdačnost nadvladala njegove strahove. — Pođite. Imam vatre i hrane — reče on i okrenuvši se odgega kroz retku vejavicu. Sledeći ga, uskoro su dospeli do njegove kolibe smeštene na padini između šumovitog grebena i rukavca. Iznutra i spolja bila je nalik svakoj drugoj zimskoj kolibi srednjaka u šumama i brdima Angijena i Jahan čučnu ispred vatre sa uzdahom iskrenog olakšanja, kao da je došao svojoj kući. To je ospokojilo njihovog domaćina više od bilo kakvog dovitljivog objašnjenja. — Raspali vatru, momče — reče on i dodade Rokanonu kućni haljetak da se ogrne.

Odbacivši vlastiti ogrtač, stavio je glinenu zdelu sa pirjanim mesom u pepeo da ga zagreje i druželjubivo čučnuo među njih prelazeći očima s jednog na drugog. — Sneg uvek pada u ovo doba godine, a uskoro će još jače padati. Ima dovoljno prostora za vas; trojica nas je ovde zimi. Ostali će biti ovde večeras ili sutra, u svakom slučaju ubrzo; ostaće na grebenu gde love dok sneg ne prestane. Mi smo lovci na peliunure, kao što si video po mojim pištaljkama a, momče? — Dodirnuo je niz teških drvenih svirala koje su se njihale viseći mu za pojasom i nasmejao se. Imao je divlji, svirep i budalast izgled ali je njegova gostoljubivost bila dirljiva. Napunio je do vrha njihove čanke pirjanim mesom, a kada se veče spustilo, rekao im je da počinu. Rokanon nije gubio vreme. Prevalio se na smrdljiva krzna u krevetskom udubljenju i zaspao kao odojče.

Sledećeg jutra sneg je još padao, i tlo je sada bilo belo i bezoblično. Drugovi njihovog domaćina nisu se vratili. — Provešće noć tamo preko

Bodlje u selu Timaš. Doći će kada prestane da pada.

— Bodlja... onaj morski rukavac?

— Ne, to je tesnac: preko njega nema sela! Bodlja je greben, ova brda iznad nas. Odakle vi to dolazite? Ti uglavnom govoriš kao većina nas odavde, ali ne i tvoj ujak.

Jahan zaštitnički pogleda Rokanona koji ni u snu nije slutio da je stekao nećaka. — Oh — on je iz zaleđa; tamo govore drugačije. Mi, takođe, tu vodu zovemo tesnac. Voleo bih da znam nekog ko bi nas prevezao preko nje.

— Želite da idete na jug?

— Pa, sada, pošto nam je sva roba propala, ovde smo samo prosjaci. Biće najbolje da se dočepamo kuće.

— Na obali ima jedan čamac, podalje odavde. Razgovaraćemo o tome kada se vreme razvedri. Nego momče, dok tako hladnokrvno govoriš o putovanju na jug, meni se krv leđi u žilama. Nikad nisam čuo da ima žive duše između tesnaca i velikih planina, sem ako to nisu oni o kojima se ne priča. A i to su stare priče, i ko može da kaže da čak i te planine postoje? Ja sam bio preko, na drugoj strani tesnaca, a malo je onih koji to mogu da ti kažu. Bio sam i lovio sam u brdima. Tamo blizu vode ima puno peliunura. Ali nema sela. Nema ljudi. Nikoga. Nikad ne bih proveo noć tamo.

— Mi ćemo samo da idemo južnom obalom prema istoku — reče Jahan ravnodušno, ali sa izrazom zbunjenosti na licu; sa svakim novim pitanjem njegova izmišljanja neminovno su postajala sve složenija.

Ali njegova odluka da laže pokazala se ispravnom. — Dobro je da niste doplovili sa

severa! — promrmlja njihov domaćin, Piai, oštreci svoj dugačak nož u obliku lista na tocilu, dok je govorio. — Preko tesnaca uopšte nema ljudi, a preko mora žive jedino šugavci koji su robovi kod žutoglavih. Zar tvoji ljudi ne znaju ništa o njima? U severnoj zemlji preko mora postoji ljudska rasa sa žutim glavama. To je istina. Kažu da oni žive u kućama visokim kao drveće, nose srebrne mačeve i jašu između krila vetrohata! Poverovaću u to tek kada svojim očima budem video. Krzno vetrohata dostiže visoku cenu preko na obali, ali te životinje je opasno loviti, a da ne govorimo o njihovom kroćenju i jahanju. Ne možeš verovati svemu što ljudi govore u pričama. Ja sasvim lepo živim od peliunurskog krzna. Mogu da prizovem te životinje čak i kad su na dan leta odavde. Poslušajte! — Prineo je sviralu maljavim usnama i dunuo, prvo veoma tiho, jednu polučujnu, lelujavu jadikovku koja je narastala i menjala se, udarajući i razbijajući se između tonova, prerastajući gotovo u melodiju koja je, u stvari, bila krik divlje životinje. Jeza prođe Rokanonovim leđima; već je čuo taj zvuk u šumama Halana. Jahan koji je obučavan za lovca, nasmeši se od uzbuđenja i kliknu kao da je u lovu ugledao plen: — Pevaj! pevaj! podiže se tamo! — On i Piai proveli su ostatak popodneva razmenjujući lovačke priče dok je napolju sneg i dalje padao, ali sada postojano i bez vetra.

Sledeći dan osvanuo je vedar. Kao u neko jutro hladnogodine, rumenobeli sjaj na snegom izbeljenim brdima bio je zaslepljujući. Nešto pre podneva stigoše dva Piaieva druga sa nekoliko paperjastih sivih peliunurskih krzana. Kršni ljudi crnih veđa kao i svi ovi južni Olgijori, izgledali su još divljije od Piaia, i bili opreznii u

odnosu prema strancima poput životinja, izbegavajući ih, pogledajući ih samo postrance.

— Nazivaju moj narod robovima — reče Jahan Rokanonu kada su ostali za trenutak izašli napolje. — Ali ja radije pristajem da budem čovek koji služi drugog čoveka, nego životinja koja lovi životinje, kao ovi. — Rokanon podiže ruku i Jahan začuta kada jedan od južnjaka uđe, gledajući ih sa strane bez reči.

— Pođimo — promrmlja Rokanon na olgijorskom jeziku kojim je donekle ovladao u poslednja dva dana. Bilo bi mu draže da nisu sačekali povratak Piaievih drugova, a i Jahan se osećao nelagodno. Obratio se Piai u koji je upravo ušao;

— Sada ćemo da krenemo. Ovo lepo vreme trebalo bi da potraje dok ne zaobiđemo morski rukavac. Da nam nisi pružio utočište ne bismo preživeli ove dve studene noći. Uz to, nikad ne bih čuo da neko tako svira peliunursku pesmu. Neka ti svaki lov bude uspešan!

Ali Piai je stajao kao ukopan i ćutao. Konačno se ishraknuo, pljunuo na vatru, zakolutao očima i promumlao: — Da zaobiđete rukavac? Zar niste želeli da pređete čamcem? Postoji čamac. Moj je. U svakom slučaju, mogu da ga koristim. Prevešćemo vas preko vode.

— To će vam uštedeti šest dana hodanja — upade pridošlica nižeg rasta po imenu Karmik.

— Uštedecete šest dana hodanja — ponovi Piai. — Prevešćemo vas preko čamcem. Možemo odmah da pođemo.

— U redu — odgovori Jahan pošto je pogledao Rokanona; ništa tu nije moglo da se uradi.

— Hajdemo onda — zabrunđa Piai, i oni iz istih stopa napustiše kolibu, ne dobivši pri-

liku da se pripreme za putovanje. Piai je išao na čelu, a njegovi drugovi na začelju kolone. Vetar je bio oštar a sunce sjajno; iako je sneg zaostao po zaklonjenim mestima, otapanje je ostalo tlo učinilo kliskim, šljapkavim i svetlucavim. Dugo su išli prema zapadu duž obale, te kada su stigli do malog zatona u kome je, među stenama i trskom, plutajući na vodi, ležao čamac na vesla, sunce je već bilo zašlo. Rumenilo zalaska bojilo je vodu i zapadno nebo; iznad tog crvenog sjaja blistao je mladi mali mesec Heliki, a na tamnećem istoku Velika zvezda, udaljeni Fomalhoutov pratilac, sijala je kao opal. Ispod blistavog neba, iznad blistave vode, dugačke brdovite obale pružale su se bezoblične i mračne.

— Eno ga čamac — reče Piai, zaustavivši se i okrenuvši ka njima lice crveno od svetlosti sa zapada. Ostala dvojica pristigoše i ćutke stadoše pored Rokanona i Jahana.

— Nazad ćete veslati po mraku — reče Jahan.

— Velika zvezda sija; biće svetla noć. No, momče, postavlja se pitanje naknade za naše veslanje.

— Ah — izusti Jahan.

— Piai zna da nemamo ništa. Ovaj ogrtač je njegov poklon — reče Rokanon, koji, videvši odakle vetar duva, nije više mario što ih njegov naglasak odaje.

— Mi smo siromašni lovci. Ne možemo da dajemo poklone — reče Karmik koji je imao blaži glas i promućurniji, lukaviji izgled od Piaia i onog drugog.

— Nemamo ništa — ponovi Rokanon. — Ništa čime bismo vam platili veslanje. Ostavite nas ovde.

Jahan se uključi, rekavši istu stvar tečnije, ali Karmik ga prekide: — Nosiš vrećicu oko vrata, stranče. Šta je u njoj?

— Moja duša — reče Rokanon brzo.

Svi se zagledaše u njega, pa čak i Jahan. No ovaj pokušaj blefiranja bio je slabašan, te nedoumica nije dugo trajala. Karmik položi šaku na svoj lovački nož sa sečivom u obliku lista i primače se. Piai i onaj drugi učiniše isto. — Bio si u Zgaminjoj tvrđavi — reče on. — O tome su ispredali duge priče u selu Timaš. Kako je nag čovek stajao u plamenu, opekao Zgamu belim štapom i otišao iz tvrđave noseći veliki dragulj na zlatnom lancu oko vrata. Pričaju da je to bilo delo vradžbine i bajalica. Ja mislim da su svi oni budale. Možda ti i ne možeš da budeš ozleđen, ali ovaj... — brzinom munje zgrabio je Jahanovu dugu kosu, izvio mu glavu unatrag i bočno i potegavši nož prislonio mu ga uz vrat. — Dečko, reci ovom strancu sa kojim putuješ da plati za vaš smeštaj... a?

Svi su nepomično stajali. Crvenilo je tamnelo na vodi, Velika zvezda je sijala na istoku, a studen vetar duvao pokraj njih niz obalu.

— Nećemo da ozledimo momka — promumla Piai, dok mu se gnevno lice krivilo i mrgodilo. — Učinićemo ono što sam rekao: prevešćemo vas preko tesnaca samo nas isplati. Nisi rekao da imaš zlato kojim bi mogao da platiš. Kazao si da ste izgubili sve svoje zlato. Spavali ste pod mojim krovom. Daj nam tu stvar i prevešćemo vas preko.

— Daću vam je kad pređemo tamo — reče Rokanon pokazujući preko tesnaca.

— Ne — reče Karmik.

Jahan, bespomoćan u njegovim rukama, nije mrdao ni jednim mišićem. Rokanon je mo-

gao da vidi pulsiranje arterije na njegovom grlu koju je pritiskala oštrica noža.

— Tamo — ponovi on natmureno i malo iskosi svoj štap za hodanje od splavljenog drveta nadajući se da će taj prizor možda ostaviti utisak na njih. — Prevezite nas preko; daću vam tu stvar. To vam kažem. Ali ako ga ozledite, umrećete ovde istog časa. To vam kažem!

— Karmiće, on je pedan — promrmlja Piai. — Učini što ti kaže. Bili su pod mojim krovom sa mnom, dve noći. Pusti dečka. Obećao ti je stvar koju želiš.

Karmik je smrknuto prešao pogledom sa njega na Rokanona, da bi naposletku rekao: — Odbaci taj beli štap. Onda ćemo vas prebaciti na drugu stranu.

— Prvo pusti dečka — reče Rokanon, a kada je Karmik oslobodio Jahana, nasmejao mu se u lice i hitnuo visoko štap koji, okrećući se, pade u vodu.

Tri lovca sa isukanim noževima poteraše njega i Jahana do čamca; morali su da zagaze u vodu i popnu se u njega sa klizavog kamenja o koje su se razbijali tamnocrveni talasi. Piai i treći čovek su veslali, a Karmik je držao nož u ruci iza putnika.

— Hoćeš li im dati dragulj? — prošaputa Jahan na zajedničkom jeziku, koji ovi Olgijori sa poluostrva nisu koristili.

Rokanon klimnu.

Jahanov šapat bio je vrlo promukao i drhtav. — Iskoči i otplivaj sa njim, gospodaru. Blizu južne obale. Pustiće me, kada njega ne bude...

— Prerezaće ti grkljan. Šššš.

— Bacaju čini, Karmiće — reče treći čovek. — Potopiće čamac...

— Veslaj, smrdljiva riblja ikro. A ti, budi miran, ili ću dečaku prerezati vrat.

Rokanon je strpljivo sedeo na poprečnoj klupi, posmatrajući vodu koja je postajala maglovito siva kako su se obale iza i ispred njih gubile u noći. Njihovi noževi nisu mogli da mu naude, ali su mogli da ubiju Jahana pre no što je bio u stanju nešto da preduzme. Mogao je srazmerno lako da otpliva do obale, ali Jahan nije umeo da pliva. Nije bilo izbora. Naposletku, dobili su prevoz za koji će platiti.

Tmasta brda južne obale polako počеше da se pomaljavu i da stižu obličje. Blede sive senke potonuše ka zapadu i nekoliko zvezda uskrсну na sivom nebu; udaljena sunčeva blistavost Velike zvezde nadvladala je čak i mesec Heliki koji je sada bio u trećoj četvrti. Mogli su da čuju udar talasa o obalu. — Prekini s veslanjem — naredi Karmik, a onda se obrati Rokanonu: — Daj mi sada tu stvar.

— Pridite bliže obali — reče Rokanon hladnokrvno.

— Odavde ću uspeti, gospodar — promrmlja Jahan drhtavim glasom. — Tamo viri neka trska iz vode...

Čamac se pomerio napred za još nekoliko zaveslaja, pa se ponovo zaustavi.

— Skoči kad i ja — reče Rokanon Jahanu, a onda se polako podiže i stade na poprečnu dasku. Otkopčao je vratni deo odela koje je već veoma dugo nosio, prekinuo trzajem ruke kožnu vrpcu oko vrata, bacio kesicu sa safirom i lanac u dno čamca, ponovo zakopčao odelo i u istom trenu skočio u vodu.

Nekoliko minuta kasnije stajao je sa Jahanom među stenama na obali, posmatrajući čamac

kako se smanjuje, crnkasta zamagljenost u sivoj četvrt svetlosti na vodi.

— Oh, neka istrunu, neka im crvi nasele creva i neka im se kosti pretvore u mulj — reče Jahan i zaplaka. Bio je strašno uplašen, ali nešto više od tog straha slomilo je njegovu samokontrolu. Videti jednog »gospodara« kako odbacuje dragulj vredan otkupa čitavog kraljevstva da bi spasao život jednog srednjaka, njegov život, značilo je videti čitav poredak stvari srušen, prihvatiti nepodnošljivu odgovornost. — To je bilo pogrešno, gospodaru! — zavapi on. — Pogrešno!

— Otkupiti tvoj život kamenom? Ma hajde, Jahane, saberi se. Smrznućeš se ako ne zapalimo vatru. Imaš li svoje kresivo? Na ovom putu ima puno šikare. Pokreni se!

Uspeli su da zapale vatru na obali i razgovarali su je sve dok nije odagnala mrak i tihu, oštru studen. Rokanon je dao Jahanu lovčev krzneni ogrtač i mladić je skupivši se u njemu na kraju uspeo da zaspi. Rokanon je sedeo održavajući vatru, uznemiren i bez želje za snom. I njemu je bilo teško što je morao da se liši ogrlice, ne zbog njene dragocenosti, već zato što ju je nekad darivao Semleji čija ga je nezaboravna lepota, preko svih ovih svetlosnih godina, ponovo dovela na ovaj svet; zato što mu je dala Haldre, nadajući se, znao je to, da će na taj način potkupiti seni, ranu smrt svog sina koju je sa strepnjom slutila. A možda je u tome što je ona izgubljena, sva težina i opasnost njene lepote. A možda, da sve bude još gore, Mogijen nikad neće saznati da je izgubljena; ako se dogodi da ga Mogijen ne pronade, ili ako je već mrtav... Odbacio je ovu pomisao. Mogijen je tragao za njim i Jahanom — u to mora da veruje. Tražiće ih na putu

za jug. Jer kakav su plan ikad uopšte imali sem da idu na jug — da tamo pronađu neprijatelja ili da, ako su sva njegova nagađanja bila pogrešna, da ga ne pronađu? No on će ići na jug, sa Mogijenom ili bez njega.

Pošli su u zoru, penjući se u polutama uz priobalna brda, stigavši na vrh baš kada je razbuđeno sunce otkrilo visoku, praznu ravnicu koja se spuštala do obzorja, isprugana dugačkim senkama žbunova. Piai je očigledno bio u pravu kada je rekao da niko ne živi južno od tesnaca. Ako ništa drugo, Mogijen će biti u stanju da ih vidi sa više milja razdaljine. Krenuše ka jugu.

Bilo je hladno ali pretežno vedro. Jahan je nosio na sebi ono odeće što su imali, a Rokanon svoje odelo. Tu i tamo su prelazili potoke koji su se krivudavo pružali naniže prema tesnacu i bili dovoljno brojni da mogu da utaže žeđ. Tog i sledećeg dana išli su napred, hraneći se korenjem biljke zvane peja i mesom dveju životinjica zakrčljalih krila, nalik na kuniće, koje su letele u skokovima i koje je Jahan štapom obarao u vazduhu, a zatim kuvao na vatri od grančica zapaljenih uz pomoć svog kresiva. Nisu opazili ni jedno drugo živo biće. Do ivice nebeskog svoda rasprostirao se pašnjak, ravan, bez drveća i puteva, tih.

Pritisnuti tom neizmernošću dva čoveka sedela su pored svoje majušne vatre u ogromnom sumraku, bez i jedne reči. Iznad glava u drugim razmacima, poput otkucaja bila noći, dopirao je iz velikih vazdušnih visina jedan mek krik. To su bili barilori, veliki divlji srodnici pripitomljenih herilora koji su bili u jeku svoje prolećne seobe na sever. Velika jata bi za širinu šake zaklonila zvezde ali bi se uvek začuo samo jedan kratak glas, poput udara bila na vetru.

— Sa koje zvezde dolaziš, Olhore? — upita Jahan tiho, podižući pogled.

— Rođen sam na svetu koji narod moje majke zove Hain, a narod mog oca Davenant. Vi njegovo sunce zovete Zimska Kruna. Ali otišao sam pre mnogo godina...

— Vi, gospodari zvezda, dakle, niste svi jedan narod?

— Mnogo stotina naroda. Po krvi, ja u potpunosti pripadam rasi moje majke; moj otac koji je bio Zemljanin usvojio me je. To je običaj kada se ljudi koji pripadaju različitim vrstama žene a ne mogu da začnu decu. Kao kad bi neko od tvog roda oženio Fijanku.

— To se ne događa — reče Jahan kruto.

— Znam. Ali Zemljani i Davenantari su slični kao ti i ja. Veoma malo svetova ima ovoliko mnogo različitih rasa kao ovaj. Najčešće je zastupljena samo jedna, posve slična nama, a ostalo su nemušte životinje.

— Video si mnoge svetove — reče mladić sanjareći, pokušavajući da to pojmi.

— Premnoge — reče stariji čovek. — Po vašem merenju vremena četrdeset mi je godina, ali rođen sam pre sto četrdeset. Sto godina sam proćerdao ne proživевši ih, između svetova. Kad bih se vratio na Davenant ili Zemlju, ljudi i žene koje sam poznao bili bi već stotinu godina mrtvi. Mogu jedino da idem dalje; ili da se zaustavim negde... Šta je to? — Činilo se da je osećanje nečijeg prisustva učutkalo čak i šum vetra u travi. Nešto se kretalo po rubu svetlosti od vatre — neka velika senka, tmuša. Rokanon kleče sav napet; Jahan odskoči od vatre.

Ništa se ne pomeri. Vetar je šumeo kroz travu u sivoj zvezdanoj svetlosti. Zvezde su

jasno sijale oko obzorja, neumrljane ijednom senkom.

Obojica se ponovo nadoše oko vatre. — Šta je to bilo? — upita Rokanon.

Jahan zavrte glavom. — Piai je spominjao... nešto...

Spavali su naizmenice smenjujući se na straži. Kada je spora zora svanula bili su veoma umorni. Potražili su tragove ili belege tamo gde im se učinilo da je senka stajala, ali mlada trava nije ništa otkrivala. Nogama su ugasili vatru i krenuli na put, ka jugu, ravnajući se prema suncu.

Mislili su da će uskoro morati da pregaze jedan potok, ali se to nije dogodilo. Ili je sada pravac kojim su potoci tekli išao sa severa na jug, ili ih naprosto više nije bilo. Ravnica ili pampa koja je izgledala kao da se nikad ne menja počela je, kako su išli dalje, malo-pomalo, da postaje sivlja i sivlja. Ovog jutra nisu videli nijedan grm peje, već samo grubu sivozelenu travu koja se pružala unedogled.

Tačno u podne, Rokanon se zaustavi.

— Nije dobro, Jahane — reče on.

Jahan protrlja vrat, osvrćući se, potom okrenu svoje koščato, umorno mlado lice prema Rokanonu. — Ako želiš da nastaviš, gospodar, ja ću te pratiti.

— Nećemo uspeti bez vode i hrane. Ukrašćemo čamac na obali i vratićemo se u Halan. Ovo nije dobro. Hajdemo.

Rokanon se okrete i krenu prema severu. Jahan je išao naporedo s njim. Visoko prolećno nebo plamtelo je plavetnilom, a vetar beskonačno šumeo u beskrajnoj travi. Rokanon je ravnomerno hodao sa malo povijenim ramenima, idući korak po korak u trajno progonstvo i poraz. Nije se okrenuo kada se Jahan zaustavio.

— Vetrohati!

Tek tada je podigao pogled i ugledao ih; tri krupne grifonske mačke spuštale su se, kružeći, ka njima, raširenih kandži i crnih krila spram toplog plavog neba.

DRUGI DEO
PUTNIK
ŠESTA GLAVA

Mogijen je skočio sa svog hata pre nego što je ovaj nogama dodirnuo tlo, dotrčao do Rokanona i zagrlio ga kao brata. Glas mu je zvonio od radosti i olakšanja. — Tako mi Hendinogovog koplja, gospodaru zvezda! Zašto hodaš go golcat po ovoj pustinji? Kako si dospeo ovako daleko na jug idući prema severu? Jesi li... — Tog časa Mogijen ugleda Jahana i zastade.

Rokanon reče: — Jahan je moj sluga.

Mogijen ništa ne uzvрати. Posle izvesne borbe sa samim sobom počeo da se smeši, a onda prasnu u glasan smeh. — Da li si učio naše običaje sa svrhom da mi kradeš sluge, Rokanone? Ali ko je ukrao tvoju odeću?

— Olhor nosi više od jedne kože — reče Kijo prilazeći svojim lakim korakom preko trave. — Zdravo da si, gospodaru vatre! Čuo sam te sinoć u umu.

— Kijo nas je doveo do tebe — potvrdi Mogijen. — Otkako smo pre deset dana kročili na obalu Fierna nije progovorio ni reč, ali sinoć na obali tesnaca, dok se Lioka uzdizao, oslušnuo je mesečinu i rekao: — Tamo! Kada je svanulo, poleteli smo u pravcu koji je pokazao i tako smo te našli.

— Gde je Jot? — upita Rokanon, videvši samo Raho koji je držao uzde vetrohatova. Mogijen odgovori ne menjajući izraz lica: — Mrtav je. Oligijori su nas napali u onoj magli na obali. Imali su samo kamenje u rukama, ali ih je bilo mnogo. Jot je ubijen, a ti si nestao. Krili smo se u jednoj pećini na morskome grebenu, sve dok hati nisu postali sposobni da polete. Raho je otišao u izvidnicu i čuo priče o strancu koji je neoprlijen stajao u razbuktalom ognju, sa plavim draguljem oko vrata. Te tako, kada su hati bili spremni da polete, otišli smo do Zgaminog utvr-

đenja i pošto te nismo našli, zapalili smo njegove bedne krovove, rasterali njegova stada u šume i onda krenuli da tragamo za tobom duž obala tesnaca.

— Dragulj, Mogijene — prekide ga Rokanon — Morsko oko... Morao sam njime da otкупim naše živote. Dao sam ga.

— Dragulj? — reče Mogijen netremice gledajući. — Semlejin dragulj... njega si dao? Ne da bi otkupio svoj život... ko tebe može da ozledi? Već da otkupiš bezvredni život ovog nepokornog polučoveka. Jeftino ceniš moju lozu! Evo ti, uzmi tu stvar; ne gubi se ona lako! — Sa smehom je zavitlao nešto u vazduh, uhvatio ga i onako svetlucavog pružio ga Rokanonu, koji je ostao kao skamenjen zureći u plavi kamen koji mu je plamsao u šaci, zlatni lanac.

— Juče smo naišli na dva živa Olgijora i jednog mrtvog, na drugoj obali tesnaca, pa se zaustavismo da ih priupitamo da li su kojim slučajem videli nagog putnika sa njegovim bezvrednim slugom. Jedan od njih pade ničice i ispriča nam priču, te ja oduzeh dragulj onom drugom. I njegov život pride, jer se opirao. Tako smo saznali da si prešao tesnac, a Kijo nas je potom doveo pravo do tebe. Ali zbog čega si se uputio na sever, Rokanone.

— Da... da nađem vodu.

— Ima jedan potok prema zapadu — upade Raho. — Video sam ga upravo pre no što smo vas opazili.

— Hajdemo do njega. Jahan i ja nismo ni kapi popili od sinoć.

Popeli su se na vetrohate, Jahan sa Raho, a Kijo na svoje staro mesto iza Rokanona. Trava koju je vetar povijao pognu za njima a oni

kliznuše ka jugozapadu između neizmerne ravnice i sunca.

Ulogorili su se pored bistrog potoka koji je sporo vijugao kroz bescvetnu travu. Rokanon je konačno mogao da svuče svoje nepropustivo odeo i obuče Mogijenovu košulju i ogrtač iz preobuke. Založili su se osušenim hlebom ponetim iz Tolena, korenjem peje i mesom četiri kunića sa zakržljanim krilima koje su ulovili Raho i Jahan. Jahan je bio prepun radosti što je ponovo dobio luk i strelu u ruke. Životinje koje su nastanjivale ovu ravnice ne osećajući nikakav strah, gotovo da su same naletale na strele i dozvoljavale da ih vetrohata hvataju u letu. Čak su i sićušna zelena, ljubičasta i žuta stvorenja zvana kilari, koja su ličila na insekte sa providnim brujećim krilima, premda se zapravo radilo o majušnim torbarima, ovde bila bez straha i radoznala; lebdela su oko glava i zurila svojim okruglim zlatnim očima, spuštajući se za tren na ruke ili kolena da bi se potom živahno vinula u vazduh. Činilo se da je ova neizmerna livada lišena inteligentnog života. Mogijen je rekao da nisu приметili nijedan znak ljudskog prisustva ili prisustva nekog drugog bića dok su leteli iznad ravnice.

— Pomislili smo da smo videli neko stvorenje sinoć u blizini vatre — reče Rokanon kolebljivo, jer šta su zapravo, videli? Kijo koji se nalazio pored vatre za kuvanje, obazreo se oko sebe; Mogijen koji je otkopčavao svoj pojas na kome su visili dvostruki mačevi ne reče ništa.

Srušili su logor sa prvim zrakama sunca i čitav dan jahali na vetru između ravnice i sunca. Letenje iznad ravnice bilo je u onoj meri prijatno u kojoj je pešačenje po njoj bilo mukotrпно. Na isti način je protekao i sledeći dan, i upravo

pred veče, dok su tragali za jednim od malih potoka koji su tek retko prosecali prostranstvo trave, Jahan se okrenu u sedlu i povika kroz vetar: — Olhore! Pogledaj napred! — Veoma daleko napred, u pravcu juga, jedva primetno sivo mreškanje ili nabiranje remetilo je glatko obzorje.

— Planine! — reče Rokanon i dok je izgovarao ove reči začu kako Kijo iza njega duboko i oštro udahnu, kao da se uplašio.

Tokom narednog dana letenja ravna pampa postepeno se pretvarala u valovito, brežuljkasto tlo, ogromni talasi na mirnom moru. Povremeno su iznad njih na velikim visinama prema severu promicale naslage oblaka, a daleko napred mogli su da vide tlo kako se koso uzdiže, postajući tamno i isprekidano. Do večeri planine su se jasno pokazale; kada je ravnica utonula u mrak, daleki sićušni vrhovi na jugu još zadugo su sijali sjajnozlatnom bojom. I dok su ti daleki vrhovi postepeno bleđeli, iza njih se podiže mesec Lioka, jedreći naviše kao kakva velika užurbana, žuta zvezda. Feni i Feli već su sjali krećući se znatno ravnomernije od istoka prema zapadu. Poslednji od četiri, uzdiže se Heliki i stade da sledi ostale, svetleći i tamneći u polučasovnom ciklusu, svetleći i tamneći. Rokanon je ležao nauznak i posmatrao kroz visoke crne stabljike trave, sporu i zračecu složenost lunarnog plesa.

Sledećeg jutra kada su on i Kijo krenuli da uzjašu vetrohata sa sivim prugama, Jahan ga je, stojeći pored životinjine glave, upozorio: — Obazrivo ga jaši danas, Olhore. — Vetrohat se sa ovim saglasio kašljanjem i dugim režanjem, što je prihvatila i Mogijenova siva životinja.

— Šta ih muči?

— Glad! — reče Raho, sa naporom zauzda-

vajući svog belog hata. — Dobili su svoj obrok od Zgaminih herilora, ali otkako smo krenuli preko ove ravnice nije bilo velike lovine, a ovi skočiletači nisu im ni za zub. Skupi ogrtač, gospodaru Olhore... jer ako zaleprša nadomak hatovih čeljusti, ti ćeš mu biti ručak. — Raho čija su mrka kosa i koža svedočili o tome kako je privlačnost jedne od njegovih baba delovala na nekog angijarskog plemića, bio je osorniji i podrugljiviji od većine srednjaka. Mogijen ga nikad nije prekorevao, a Rahova grubost nije zaklanjala strastvenu odanost njegovom gospodaru. Bez-malo sredovečan, on je ovo putovanje iskreno smatrao za budalastu rabotu, ali mu isto toliko iskreno nije ništa drugo padalo na pamet do da pođe sa svojim mladim gospodarem u opasnost.

Jahan predade uzde i odskoči unazad od Rokanonovog hata koji se vinu poput oslobođene opruge u vazduh. Čitavog tog dana tri hata letela su pomamno i neumorno ka lovnom području koje su osetili ili nanjušili na jugu, a severni vetar ih je još ubrzavao. Šumovita podnožja su iz minuta u minut postajala sve tamnija i jasnija ispod plutajuće barijere planina. Sada je u ravnici bilo drveća, gajeva i šumaraka nalik na ostrva u talasastom moru trave. Gajevi se zgušnjavali u šume prošarane zelenim proplancima. Pred mrak sleteli su pored malog jezera između šumovitih brežuljaka. Radeći hitro i oprezno dva srednjaka su skinula sav tovar i hamove sa hatova, sklonili se u stranu i pustili ih da slobodno odlete. Prhnuli su u vazduh, i ričući i udarajući širokim krilima poleteli na tri različite strane preko brda da bi uskoro nestali sa vidika.

— Vratice se kad se nahrane — reče Jahan Rokanonu — ili kad gospodar Mogijen dune u svoju nečujnu pištaljku.

— Ponekad dovedu sa sobom parnjake, divlje hate — dodade Raho, zadirkujući novajliju.

Mogijen i srednjaci raštrkaše se loveći skočiletače ili druge životinje koje bi se pojavile; Rokanon je počupao nešto debelog korenja peje i stavio ga umotanog u lišće da se peče u pepelu logorske vatre. Bio je stručnjak u spravljanju hrane od onog što mu je zemlja nudila i uživao je u tome; a ovi dani dugih letova između mraka i mraka, neprestanog osećanja tek jedva utoljene gladi, spavanja na goloj zemlji na prolećnom vetru, uticali su da postane veoma istančan, prijemčiv i otvoren za svaki osećaj i utisak. Ustajući, video je da je Kijo otišao do ivice jezera i sada je stajao tamo — vižljasta prilika ne viša od trski koje su štrčale iz vode. Gledao je prema planinama koje su se sure uzdizale na jugu, prikupljajući oko svojih vrhova svekolike oblake i nebesku tišinu. Prišavši mu, Rokanon opazi na njegovom licu izraz koji je u isti mah otkrivao usamljenost i žudnju. Ne okrećući se rekao je svojim blagim, neodlučnim glasom: — Olhore, ponovo imaš dragulj.

— Stalno nastojim da ga se otarasim — reče Rokanon, smešeći se.

— Tamo gore — reče Fijan — moraćeš da daš više od zlata i kamenja... Šta ćeš da daš, Olhore, tamo u zimi, u visokim predelima, u surim oblastima? Od vatre do studeni... — Rokanon ga je slušao i posmatrao, pa ipak nije video da mu se usne pomiču. Prođe ga jeza i on zatvori svoj um povlačeći se pred dodirnom jednog tuđeg čuvstva u vlastitu ljudskost, u sopstveni identitet. Posle izvesnog vremena Kijo se okrenu, miran i nasmejan kao i uvek i prozbori uobičajenim glasom. — Iza ovih podnožja, iza

šuma u zelenim dolinama žive Fije. Čak i ovde, moj narod voli doline, sunčevu svetlost i nizine. Možda ćemo za nekoliko dana leta naići na njihova sela.

Ostali su ovo primili kao dobru vest kad ju im je Rokanon saopštio. — Mislio sam da ovde nećemo pronaći nijedno biće kadro da govori. Čudo da ova lepa, bogata zemlja bude tako pusta — reče Raho.

Posmatrajući dva kilara nalik na viline konjice koji su poput krilatih ametista igrali iznad jezera, Mogijen reče: — Nije uvek bila pusta. Moj narod je prešao preko nje veoma davno, u godinama pre junaka, pre nego što je sagrađen Halan ili visoki Ojnhol, pre no što je Hendin zadao veliki udarac ili Kirfijel poginuo na brdu Oren. Stigli smo sa juga u čamcima sa pramcima u obliku zmajevih glava i naišli u Angijenu na divlji narod koji se skrivao u šumama i morskim pećinama, ljude belog lica. Jahane ti znaš onu pesmu »Balada o Orhogienu«:

*Jašuci vetar,
hodajući po travi,
klizeći morem
prema zvezdi Brehen
po Liokinoj stazi...*

Liokina staza pruža se sa juga na sever. A opisi bitaka u pesmi govore o tome kako smo se mi Angijari borili i pobedili divlje lovce, Olgijore, jedine od naše rase u Angijenu; jer mi smo svi ista rasa, Liuari. Ali u pesmi se ne spominju ove planine. To je stara pesma. Možda je njen početak izgubljen. Ili su možda moji ljudi došli sa ovih podnožja. Ovo je lepa zemlja... ima šuma

za lov, brda za stada i visova za tvrđave. Pa ipak, izgleda da ovde sada ljudi ne žive.

Jahan nije svirao u svoju liru sa srebrnim žicama te noći; i svi su spavali nespokojno, možda zbog toga što su vetrohata otišli, a brda bila tako mrtvački tiha kao da se nijedan stvor nije usuđivao da se pokrene čitave noći.

Složivši se oko toga da je njihov logor pored jezera bio odviše vlažan, sledećeg dana su nastavili put, idući polako i često se zaustavljajući zbog lova i prikupljanja svežih trava. U sumrak stigoše do jednog brda čiji je vrh bio izbočen i ulubljen kao da su ispod trave ležali temelji neke srušene građevine. Ništa nije preostalo, pa ipak su mogli da naslute ili odgonetnu mesto gde se nalazilo sletelište male tvrđave, u vremena davna da nijedna legenda nije ništa o tome znala. Ulogorili su se tu kako bi vetrohata mogli lako da ih pronađu kada se vrate.

U pozno doba te duge noći Rokanon se probudi i uspravi u sedeći položaj. Samo je mali Lioka sijao, a vatra je bila ugašena. Nisu postavili stražu. Mogijen je stajao nekih petnaest stopa dalje. Njegova visoka, nejasna prilika bila je nepokretna u svetlosti zvezda. Rokanon ga je pospano posmatrao, čudeći se što ga je ogrtač činio toliko visokim i uzanim u ramenima. Nešto tu nije bilo u redu. Angijarski ogrtač se širio u predelu ramena poput krova pagode, a čak i bez ogrtača Mogijen je bio izrazito širok u prsima. Zbog čega je stajao tako visok, pognut i mršav.

Lice se polako okrenu i to nije bilo Mogijeno lice.

— Ko je to? — upita Rokanon, pridižući se, a glas mu zazvuča duboko u mrtvačkoj tišini. Pokraj njega Raho se uspravi u sedeći položaj, pogleda unaokolo, dograbi svoj luk i skoči na

noge. Iza one visoke prilike nešto se lagano pomeri, još jedna takva. Svuda oko njih, svuda po travom obraslim ruševinama u svetlosti zvezda, stajala su visoka mršava tiha obličja sa debelim ogrtačima i pognutim glavama. Pored ohlađene vatre stajali su samo on i Raho.

— Gospodaru Mogijen! — povika Raho. Nije bilo odgovora.

— Gde je Mogijen? Koji ste vi narod? Govorite...

Nisu odgovarali, ali počеше polagano da se primiču. Raho postavi strelu. I dalje ništa nisu govorili, a onda se odjednom zastrašujuće raširiše; ogrtači su im se vijorili sa obe strane kada su u isti mah krenuli u napad iz svih pravaca, nalećući u sporim visokim skokovima. Boreći se sa njima Rokanon se borio da se probudi iz sna — jer ovo mora da je bio san; njihova sporst, njihovo ćutanje, sve je to bilo nestvarno, a nije mogao ni da oseti da ga udaraju. No, on je nosio svoje odelo. Čuo je kako Raho očajnički uzviknu: — Mogijene! — Napadači ga oboriše na zemlju samom težinom i množinom, a onda pre no što je uspeo da se otrgne, bio je podignut uvis sa glavom okrenutom nadole. Učinjeno je to u jednoj glatkoj kretnji. On oseti kako ga obuzima mučnina. Dok se izvijao pokušavajući da se oslobodi mnogih ruku koje su ga držale, video je kako se brda i šume obasjane zvezdanom svetlošću njišu i ljuljaju pod njim, daleko ispod. Glava mu se klátila i on obema rukama dograbi tanke udove stvorenja koja su ga ponela u vazduh. Nalazili su se svuda oko njega, držeći ga rukama, a vazduh je bio ispunjen lepetom crnih krila.

To je trajalo u beskraj, a on se još povremeno borio da se probudi iz ove jednoličnosti straha, da odagna meko šištanje glasova oko sebe i

mnoštvo neumornih lepetavih krila koja su ga stalno potiskivala nagore. A onda, odjednom, letenje se pretvori u dugo koso poniranje. Blistavi istok stade užasno da mu se primiče, tlo mu pod nagibom pođe u susret, a mnoge meke, snažne ruke koje su ga držale pustiše ga i on pade. Nepovređen, ali osećajući prejaku mučninu i vrtoglavicu da bi mogao da ustane, ležao je opružen i zurio oko sebe.

Ispod njega je bio pločnik od ravnih uglučanih opeka. Levo i desno iznad njega uzdizao se zid, srebrnast u ranoj jutarnjoj svetlosti; bio je visok, prav i čist kao izliven od čelika. Iza njega nadnosila se ogromna kupola jedne zgrade, a ispred, kroz nezasvođenu kapiju video je ulicu sa srebrnastim kućama bez prozora, savršeno ušorenim, gotovo istovetnim — čista geometrijska perspektiva u neosenčenoj bistrini zore. Bio je to grad, ne selo iz kamenog doba ili tvrđava iz bronzanog doba, već veliki grad, pravi i veličajan, moćan i besprekoran, proizvod visoke tehnologije. Rokanon sede, a glava mu se još klatila.

Kako se svetlost pojačavala, razaznavao je određena obličja u pomrčini dvorišta, nekakve gomile; jedna se žuto sjajila. Sa šokom koji ga je prenuo iz omamljenosti, prepoznao je tamno lice pod čupom žute kose. Mogijenove oči bile su otvorene i ne trepćući zurile u nebo.

Sva četvorica njegovih drugova ležala su na isti način, ukrućeni, otvorenih očiju. Rahoovo lice bilo je grozno zgrčeno. Čak je i Kijo, koji je delovao neranjivo baš zbog svoje krhkosti, nepokretno ležao dok mu se u krupnim očima ogleдалo blede nebo. Pa ipak, disali su dugačkim, tihim udasima razdvojenim приметnim vremen-skim razmacima; prislonio je uho na Mogi-

jenove grudi i čuo veoma slabašne i spore otkucaje srca, kao da su dopirali izdaleka.

Pisak u vazduhu iza njega nagnao ga je da se nagoniski šćućuri i zauzme isti onakav ukrućen stav kao paralizovana tela oko njega. Ruke povukoše njegova ramena i noge. Prevrnule su ga i položile tako da je sada pred očima imao jedno lice: krupno, duguljasto lice, mračno i lepo. Na tamnoj glavi nije bilo kose, pa čak ni obrva. Oči od čistog zlata gledale su između širokih kapaka bez trepavica. Usta, majušna i fino oblikovana, bila su zatvorena. Meke, snažne ruke dograbiše mu vilice, nagnavši ga da otvori usta. Još jedna visoka prilika nadvi se nad njim i on stade da kašlje i da se guši dok su mu nešto sipali u grlo — toplu vodu, odvratnu i ustajalu. Dva velika bića ga pustiše. On ustade na noge pljujući i reče: — Dobro mi je, pustite me! — Ali već su mu okrenuli leđa. Stajali su nagnuti nad Jahanom; jedan mu je otvarao usta a drugi sipao vodu iz duguljastog srebrnog suda.

Bili su veoma visoki, veoma mršavi, polu-humanoidni, čvrsti i tanani; kretali su se prilično nezgrapno i sporo po zemlji koja nije bila njihov prirodan element. Uzana prsa pokazivala su se između ramenih mišića dugačkih mekih krila koja su, svijajući se, padala niz leđa kao sivi plašt. Noge su bile tanke i kratke a činilo se kao da tamne, otmene glave stoje pognute napred u odnosu na bridove krila koja su štrčala nagore.

Rokanonov *Priručnik* počivao je u maglom prekrivenim vodama kanala, ali mu je pamćenje doviknulo: *Visoko inteligentni oblici života, nepotvrđena vrsta ?4: krupni humanoidi za koje se pretpostavlja da naseljavaju prostrane gradove (?)* A on je imao sreću da to potvrdi, da prvi vidi novu vrstu, novu visoku kulturu, novog člana

za Ligu. Čista, odmerena lepota ovih zgrada, bezlično milosrđe ova dva krupna andeoska bića koja su donela vodu, njihovo kraljevsko ćutanje, sve mu je to ulivalo strahopoštovanje. Ni na jednom svetu nikada nije video rasu poput ove. Prišao je paru koji je pojiо Kijoa i upitao ih sa snebivljivom učtivošću: — Da li govorite zajednički jezik, krilati gospodari?

Nisu obratili pažnju na njega. Svojim mekim, pomalo sakatim načinom hoda tiho su otišli do Rahoа i nasilno sipali vodu u njegova zgrčena usta. Ona je iscurila napolje i potekla mu niz obraze. Krenuli su ka Mogijenu, a Rokanon ih je sledio. — Saslušajte me! — reče on, i htede da im prepreči put ali onda zastade; sa mučninom je shvatio da su široke zlatne oči bile slepe, da su oni bili slepi i gluvi. Jer oni mu ne odgovoriše niti ga pogledaše već se udaljiše onako visoki i prozračni sa mekim krilima koja su ih ogrtala od grla do peta. Vrata se meko zatvoriše za njima.

Pribravši se, Rokanon krenu od jednog do drugog saputnika, nadajući se da bi sredstvo protiv paralize moglo već da deluje. Ali nije bilo promene. Kod svakog je ustanovio sporo disanje i jedva čujne otkucaje srca — kod svakog osim kod jednog. Rahoova prsa bila su mirna, a njegovо jadno zgrčeno lice hladno. Voda koju su mu maločas dali još mu je svetlucala mokra na obrazima.

Srdžba probi kroz Rokanonovo prestrašeno čuđenje. Zbog čega su andeoski ljudi postupali sa njim i njegovim prijateljima kao sa uhvaćenim divljim životinjama? Napustio je saputnike i krenuo preko dvorišta, a zatim i kroz nezasvođenu kapiju u ulicu ovog neverovatnog grada.

Ništa se nije kretalo. Sva vrata behu zatvo-

rena. Visoka i bez prozora, srebrnasta pročelja stajala su u nizu, utihla pri ranoj svetlosti sunca.

Rokanon je izbrojao šest raskrsnica dok nije stigao do kraja ulice: zid. Visok pet metara pružao se u oba pravca bez prekida; nije krenuo u kružnu ulicu da bi pronašao spoljašnju kapiju, pretpostavljajući da takve nije bilo. Kakvu bi potrebu za gradskim kapijama mogla da imaju krilata bića. Vratio se polukružnom ulicom do središnje zgrade od koje je pošao, jedine zgrade u gradu koja je bila drugačija i viša od visokih srebrnastih kuća u geometrijskim nizovima. Ponovo je ušao u dvorište. Sve kuće su bile zatvorene, ulice čiste i prazne, nebo prazno, i ne beše nikakvog zvuka osim bata njegovih koraka.

Pokucao je na vrata u unutrašnjem kraju dvorišta. Nije bilo odziva. Gurnuo ih je i ona se klizeći otvoriše.

Unutra je vladala topla tama, meko šištanje i komešanje, osećaj visine i ogromnosti. Jedna visoka prilika naglo prođe pored njega, zaustavi se i stade mirno. U snopu niske rane sunčeve svetlosti koji je dopirao sa vrata, Rokanon vide kako se žute oči ovog krilatog bića polagano otvaraju i zatvaraju. Sunce ih je, dakle, oslepljivalo. Mora da su samo po noći izlazili napolje i hodali svojim srebrnim ulicama.

Suočen sa ovim nedokučivim pogledom, Rokanon zauze stav koji su hilferi zvali »OKO« što je značilo opšti komunikacioni otvarač — jedna dramatska prijemčiva poza, i upita na galaktičkom: — Ko vam je vođa? — Otresito postavljeno, ovo pitanje bi obično dobijalo nekakav odgovor. Ovog puta ništa. Krilati pogleda pravo u Rokanona, žmirnu jedanput sa neosetljivošću koja je prevazilazila svaki prezir, zaklopi oči i ostade da stoji, po svemu sudeći u dubokom snu.

Rokanonove oči su se, u međuvremenu, privikle na polumrak i on sada vide, u toploj tami, ispod svodova redove, gomile i skupine krilatih prilika, na stotine njih. Sve su bile nepokretne i zatvorenih očiju.

Krenuo je između njih a one se nisu micale.

Pre mnogo godina na Davenantu, njegovoj zavičajnoj planeti, kao dete hodao je kroz muzej prepun kipova i zurio u nepokretna lica drevnih hainskih bogova.

Skupivši hrabrost prišao je jednom krilatom i dodirnuo ga, dodirnuo je? — Mogli su isto tako da budu ženskog roda — po ruci. Zlatne oči se otvoriše i lepo lice se okrenu prema njemu, tamno povrh njega u mraku. — Hasa! — reče krilati i hitro se nagnuvši poljubi ga u rame a onda se odmače tri koraka, ponovo obmota plašt od krila i ukipi se zatvorenih očiju.

Rokanon ih ostavi i krenu dalje, pažljivo koračajući kroz tihi slatkastu pomrčinu ogromne prostorije sve dok nije pronašao jedan drugi ulaz koji je vodio od poda do visoke tavanice. Prostor iza njega bio je malo svetliji jer su sićušne rupe na krovu prosejavale naniže prašinu zlatne svetlosti. Zidovi su se sa obe strane svijali uzdižući se do uzane zasvođene odaje. Izgleda da je to bila kružna prelazna prostorija koja je opasivala središnju kupolu, srce zvezdastog grada. Unutrašnji zid bio je divno ukrašen šarama prepletено povezanih trouglova i šestouglova koje su se ponavljale sve do zasvođene odaje. U pomenom Rokanonu ponovo se probudi etnolog. Ovi ljudi bili su majstori graditeljstva. Svaka površina u ogromnoj zgradi bila je glatka a svaki spoj tačan; zamisao je bila sjajna, a izvođenje besprekorno. Samo je visoka kultura mogla da postigne ovako nešto. Ali nikad nije sreo tako

nekomunikativnu visoko kulturnu rasu. Najposle, zbog čega su njega i ostale doveli ovamo? Da li su oni u svojoj ćutljivoj anđeoskoj oholosti, spasli lualice od kakve opasnosti u onoj noći? Ili možda koriste druge vrste kao robove? Ako je tako, bilo je čudno da su zanemarivali njegovu očiglednu otpornost na njihovo parališuće sredstvo. Možda su saobraćali potpuno bez reči; no bio je sklon da veruje, u ovoj neverovatnoj palati, da objašnjenja možda leže u činjenici da je posredi inteligencija koja je naprosto bila izvan ljudske moći shvatanja. Produžio je, pronasavši u unutrašnjem zidu okruglog hodnika treća vrata, ovog puta veoma niska, tako da je morao da se pogne, što znači da su krilati ovde bili prinuđeni da puze.

Unutra je bila ista ona topla, žučkasta tama zasićena sladunjavim mirisom, ali ovde se čulo komešanje, mrmljanje, šaputanje sa postojanim mekim romorenjem glasova kao i blagi pokreti bezbrojnih tela i krila koja su se vukla. Oko kupole, visoko gore, bilo je zlatno. Dugačka rampa u blagom nagibu zavojito se uzdizala do tabmura kupole. Tu i tamo na rampi su se mogli opaziti pokreti, a dvaput je jedna prilika, koja je odozdo izgledala majušna, raširila krila i bešumno preletela preko velikog valjka prašnjavog zlatastog vazduha. Upravo kada se uputio preko dvorane ka podnožju rampe nešto se sunovrati sa mesta koje se nalazilo otprilike na polovini zavojnice i pade na pod uz jak, сув tresak. Prošavši u blizini, video je da je to leš jednog krilatog. Iako je udar smrvio lobanju, krv se nije mogla videti. Telo je bilo malo, a krila očito još ne sasvim uobličena.

On nastavi dalje i stade da se penje uz rampu.

Na otprilike deset metara od poda dođe do

trouglastog udubljenja u zidu u kome su čučali krilati i to opet oni kratki i mali sa naboranim, nerazvijenim krilima. Bilo ih je devet, pravilno raspoređenih u tročlane grupe na jednakim razmacima oko jedne glomazne blede mase u koju je Rokanon neko vreme piljio pre no što je razaznao njušku i otvorene prazne oči. Bio je to vetrohat, živ i paralizovan. Mala fino oblikovana usta devetorice krilatih naginjala su se ka njemu, ljubeći ga, ljubeći ga.

Začu se još jedan tresak o pod dvorane. Ovog puta Rokanon dobro osmotri priliku u bešumnom padu. Bilo je to isušeno, uvelo telo jednog barila.

Pohitao je preko visokog, kitnjastog okruglog hodnika i prokrčio put što je brže i tiše mogao između usnulih stojećih prilika u dvorani. Izašao je u dvorište. Bilo je prazno. Kosa bela sunčeva svetlost bleštala je na pločniku. Njegovi saputnici su nestali. Odvukli su ih larvama tamo u kupolastu dvoranu da im isisaju i poslednju kap tečnosti.

SEDMA GLAVA

Rokanona izdadoše kolena. Seo je na uglučani crveni pločnik i pokušao da suzbije strah ispunjen gađenjem kako bi mogao da razmisli šta da uradi. Šta da uradi. Mora da se vrati u kupolu i pokuša da odatle izvuče Mogijena, Jahana i Kijoa. Na pomisao da ponovo ode tamo unutra među visoke anđeoske prilike čije su plemenite glave sadržavale mozak koji je bio degenerisan ili specijalizovan na nivou insekata, osetio je hladno peckanje u zadnjem delu vrata; ali morao je to da učini. Njegovi prijatelji bili su tamo i on je morao da ih izbavi. Da li su larve i njihove hraniteljke u kupoli dovoljno čvrsto spavale da on slobodno uđe? Odustao je od postavljanja pitanja samom sebi. No prvo je morao da svuda unaokolo proveri spoljašnji zid, jer ako nije bilo kapije, sve je uzalud. Nije mogao da prenese svoje prijatelje preko zida visokog petnaest stopa.

Verovatno su postojale tri kaste, pomisli on dok se spuštao tihom savršenom ulicom: hraniteljke larvi u kupoli, graditelji i lovci u spoljašnjim prostorijama, a u ovim kućama možda oni plodni, polagači jaja i oni koji su ležali na njima. Dvojica koja su davala vodu verovatno su bili hraniteljke sa zadatkom da paralizovani plen održavaju u životu dok ga larve potpuno ne isisaju. Dali su vodu mrtvom Rahou. Kako nije uspeo da vidi da su bez uma? Želeo je da ih smatra inteligentnim zato što su izgledali tako anđeosko ljudski. *Precrtaj vrstu ?4*, poručio on svom potonulom *Priručniku* srdito. Upravo tada, nešto projuri preko ulice na sledećoj raskrsnici — neko nisko, mrko stvorenje; da li je bilo krupno ili sitno nije umeo da kaže zbog nestvarne perspektive istovetnih pročelja. Zsigurno nije bilo deo ovog grada. Bar su anđeli-insekti imali gamad

koja je uznemiravala njihovu finu košnicu. Produžio je hitrim i čvrstim korakom kroz potpunu tišinu, dospeo do spoljašnjeg zida i skrenuo levo duž njega.

Malo ispred njega, u blizini srebrnaste osnove zida bez vidljivih spojeva, čučala je jedna mrka životinja. Kada bi stajala na sve četiri, ne bi bila viša od njegovih kolena. Za razliku od većine nisko inteligentnih životinja na ovoj planeti nije imala krila. Čučala je tamo i izgledala prestravljeno, tako da je on naprosto zaobiđe, nastojeći da njen strah ne preraste u prkos, i produži dalje. Koliko je mogao da vidi napred u zavojitom zidu nije bilo kapije.

— Gospodaru — začu se slabašan glas ni-
odkuda. — Gospodaru!

— Kijo — povika on, okrećući se, dok mu se glas prolamao. Ništa se ne pomače. Beli zidovi, crne senke, prave linije, tišina.

Ona mala mrka životinja skaćući dođe do njega. — Gospodaru — uzviknu ona tanušnim glasom. — Gospodaru, dođi, dođi. O dođi, gospodaru!

Rokanon je stajao netremice zureći. Mali stvor sede na svoja jaka bedra ispred njega. Dhta-
tao je, dok su mu otkucaji srca potresali krznom obrasle grudi, na kojima je skrstitio majušne crne ruke. Crne prestravljene oči gledale su naviše u njega. Drhtavo je ponavljao na zajedničkom jeziku: — Gospodaru...

Rokanon kleče. Misli su mu letele dok je posmatrao ovog stvora; konačno reče veoma blagim glasom: — Ne znam kako da te zovem.

— O dođi — reče malo stvorenje, drhteći...
— Gospodari... gospodari. Dodite!

— Ostali gospodari ... moji prijatelji?

— Prijatelji — reče mrki stvor. — Prijatelji.

Zamak. Gospodari, zamak, vatra, vetrohatai, dan, noć, vatra. O dođi!

— Doći ću — reče Rokanon.

Istog časa stvorenje odskakuta i on stade da ga sledi. Krenuli su natrag polukružnom ulicom, onda jednom poprečnom ulicom ka severu, pa kroz jednu od dvanaest kapija dvorišta zdanja sa kupolom. Tamo, na crvenom pločniku ležala su njegova četiri saputnika onako kako ih je ostavio. Kasnije, kada je imao vremena da porazmisli, shvatio je da je onda izašao iz zgrade sa kupolom u drugo dvorište i tako ih izgubio.

Ovde je čekalo još pet mrkih stvorenja koji su tvorili neku vrstu svečane grupe pokraj Jahana. Rokanon ponovo kleknu da bi sveo svoju visinu na najmanju meru i pokloni se što je dublje mogao. — Zdravo da ste, mali gospodari — reče on.

— Zdravo da si, zdravo da si — rekoše u glas krznati mali ljudi. A onda jedan, čije je krzno bilo crno oko njuške, prozbori: — Kiemhriri.

— Vi ste Kiemhriri?

Hitro se pokloniše oponašajući njegov naklon.

— Ja sam Rokanon Olhor. Došli smo sa severa, iz Angijena, halanskog zamka.

— Zamak — reče crnoliki. Piskav glasić drhtao je od ozbiljnosti. Utonuo je u razmišljanje češkajući glavu. — Dani, noći, godine, godine — reče on. — Gospodari idu. Godine, godine, godine... Kiemhriri ne idu. — Sa nadom je pogledao u Rokanona.

— Kiemhriri... su ostali ovde? — upita Rokanon.

— Ostaju — uzviknu crnoliki iznenađujuće snažno. — Ostaju! — I svi ostali zažagoriše kao u ushićenju: — Ostaju...

— Dan — reče crnoliki odlučno upirući prst u sunce toga dana — gospodari dolaze, idete?

— Da, želeli bismo da odemo. Možete li da nam pomognete?

— Pomoći! — reče Kiemhriri, naglašavajući ovu reč na isti onaj ushićen, strastan način. — Pomoći idete. Gospodar, ostati.

I tako Rokanon ostade: seo je i gledao kako su Kiemhriri prionuli na posao. Crnoliki zviznu i ubrzo se pojavi još desetak njih koji pridoše oprezno skakućući. Rokanon se pitao gde su oni, u matematičkoj urednosti grada košnice, pronašli mesto za skrivanje i život; no bilo je jasno da jesu, pa su čak imali i skladišta, jer jedan dođe noseći u svojim majušnim crnim rukama beli sferoid koji je veoma ličio na jaje. Bila je to ljuska od jajeta upotrebljena kao bočica; crnoliki je uze i pažljivo je otvorio na vrhu. Unutra je bila gusta bistra tečnost. Posuo je malo po ranama od uboda na ramenima onesvećenih; a zatim, dok su ostali nežno i bojažljivo podizali glave ovih ljudi sipao im je malo tečnosti u usta. Rahaova nije dirao. Kiemhriri nisu razgovarali između sebe, koristeći se jedino zvižducima i pokretima ruku, sve to vrlo tiho i sa dirljivom učtivošću.

Crnoliki pride Rokanonu i reče ospokojavajućim glasom: — Gospodar, ostati.

— Da čekam? Svakako.

— Gospodaru — reče Kiemhrir pokazujući rukom na Rahoovo telo, a onda zamuknu.

— Mrtav — reče Rokanon.

— Mrtav... mrtav — uzvratili mali stvor. Dotakao je osnovu svog vrata, a Rokanon klimnu.

Dvorište opkoljeno srebrnim zidom bilo je

svo ispunjeno toplom svetlošću. Jahan koji je ležao blizu Rokanona duboko udahnu. Kiemhriri su sedeli na bedrima u polukrugu iza svog vođe. Rokanon mu se obrati: — Mali gospodar, mogu li znati tvoje ime?

— Ime — prošaputa crnoliki. Ostali su bili veoma tihi. — Liuar — reče on; bila je to stara reč koju je Mogijen ranije upotrebio da označi i plemiće i srednjake ili ono što je u *Priručniku* obeležavalo Vrstu II »Liuar, Fija, Gdemijar: imena. Kiemhrir: neime«.

Rokanon klimnu, pitajući se šta je ovde bilo posredi. Reč »kiemher, kiemhriri«, shvatio je bila je, u stvari, samo pridev koji je značio gibak ili hitar.

Iza njegovih leđa Kijo dođe do daha, promeškolji se i sede. Rokanon mu priđe. Mali bezimeni ljudi motrili su svojim crnim očima, pažljivi i tihi. Jahan ustade, a tek na kraju Mogijen koji mora da je dobio jaku dozu parališućeg sredstva, jer ispočetka nije mogao čak ni ruku da podigne... Jedan od Kiemhrira stidljivo ukaza Rokanonu da bi učinio dobro ako bi istrljao Mogijenove ruke i noge, što on i uradi, objašnjavajući, u međuvremenu, šta se dogodilo i gde se nalaze.

— Tapiserija — prošaputa Mogijen.

— Šta? — upita ga Rokanon blago, misleći da je još omamljen, no mladi čovek ponovo prošaputa:

— Tapiserija, kod kuće... krilati džinovi.

Tada se Rokanon seti kako je stajao sa Haldre ispod istkane slike koja je prikazivala borbu svetlokosih ratnika i krilatih prilika, u Dugačkoj dvorani Halana.

Kijo koji nije skidao pogled sa Kiemhrira, ispruži ruku. Crnoliki mu priskoči i položi svoju

sićušnu crnu šaku bez palca na Kijov dugačak vitak dlan.

— Majstori reči — reče Fijan blago. — Ljubitelji reči, vi koji jedete reči, bezimeni, gipki, vi koji dugo pamтите. Da li se još sećate reči visokog naroda, o Kiemhriri?

— Još — reče crnoliki.

Uz Rokanonovu pomoć Mogijen stade na noge. Izgledao je ispijeno i ozbiljno. Stajao je neko vreme pored Raha čije je lice izgledalo jezivo u jakoj beloj sunčevoj svetlosti. Potom pozdravi Kiemhrire i reče, odgovarajući Rokanonu, da je sada ponovo u redu.

— Ako nema kapije, možemo da usećemo rupe za noge i tako se prebacimo preko zida.

— Zviznite hatima, gospodar — promumla Jahan.

Pitanje da li bi zvižduk probudio stvorenja u kupoli bilo je odviše složeno da bi se moglo postaviti Kiemhririma. S obzirom na to da su krilati ostavljali utisak potpuno noćnih bića, odlučili su da okušaju sreću. Mogijen izvuče malu sviralu na lančiću ispod svog ogrtača i dunu u nju proizvevši zvuk koji Rokanon nije uspeo da čuje, ali od koga Kiemhriri ustuknuše. Kroz dvadeset minuta jedna krupna senka pređe preko kupole, okrenu se, pohrli ka severu i ne zakratko vrati se u pratnji još jedne takve. Oba hata se spustiše u dvorište uz silovito mahanje krila: prugasti vetrohat i Mogijenov sivi. Belog više nikad nisu videli. Možda je to bio onaj koga je Rokanon video na rampi u ustajaloj zlatastoj tami kupole: hrana za larve anđela.

Kiemhriri se uplašiše hatova. Blaga, sićušna učtivost crnolikog gotovo da nestade u jedva obuzdavanoj panici kada je Rokanon pokušao da mu zahvali i da se oprostí od njega. — O le-

tite, gospodaru! — reče on žalosno držeći se podalje od velikih kandžastih šapa vetrohata; tako, nisu izgubili nimalo vremena u odlasku.

Njihov prtljag, rezervni ogrtači i krzna koja su koristili kao prostirku za spavanje ležali su nedirnuti pored pepela sinoćne vatre na oko sat vetrojahanja od grada-košnice. Nešto malo dalje niz brdo ležala su tri mrtva krilata, a u njihovoj blizini oba Mogijenova mača, s tim što je jedan bio prelomljen kod balčaka. Mogijen se prošle noći probudio i ugledao krilate nagnute nad Jahanom i Kijom. Jedan od njih ga je ujeo — i nisam mogao da govorim — kazao je on. Ali borio se i ubio trojicu pre no što ga je oduzetost svladala. — Čuo sam kako me Raho zove. Pozvao me je tri puta, a ja nisam mogao da mu pomognem. — Seo je među razvaline obrasle travom koje su nadživele sva imena i legende, sa slomljenim mačem na kolenima, i ne reče ništa više.

Napravili su lomaču od grana i šikare i položili na nju Raha, koga su doneli iz grada, a pored njega njegov lovački luk i strele. Jahan je pripremio novu vatru, a Mogijen potpalio drvo. Uzjahali su vetrohate: Kijo iza Mogijena, a Jahan iza Rokanona, i u zavojitoj putanji uzdigli se oko dima i jare vatre koja je buktala u sunčevoj svetlosti podneva na vrhu brda u ovoj čudnoj zemlji.

Leteći, još dugo su mogli da vide tanak stub dima iza sebe.

Kiemhriri su im jasno stavili do znanja da moraju dobro da odmaknu i noć provedu u skrovištu, ili će im krilati ponovo biti za petama kad se smrkne. I tako su se pred večer spustili do jednog potoka u dubokoj šumovitoj klisuri i podigli logor na domet glasa vodopada. Bilo je

vlažno, ali je vazduh odisao mirisom i zvučnošću, blažeći im dušu. Za večeru su obezbedili poslasticu: jednu vrstu ljuskara, vodenu životinju veoma sporog kretanja koja je bila vrlo ukusna. Rokanon nije mogao da ih jede. Na repu i između zglobova bilo je tragova krzna; bili su to jajonosni sisari kao i većina životinja ovde, a verovatno kao i Kiemhriri. — Ti ih jedi Jahane. Ja ne mogu da jedem nešto što bi moglo da razgovara sa mnom — reče on, jarostan od gladi i ode da sedne pored Kijoa.

Kijo se nasmeši, trljajući svoje bolno rame. — Kada bi se sve stvari mogle čuti kako govore...

— Zacelo bih umro od gladi.

— Pa, zelena stvorenja su nema — reče Fijan potapšavši hrapavo stablo drveta, koje se naginjalo preko potoka. Ovde na jugu drveće je bilo četinarsko i upravo je cvetalo, tako da je šuma bila prašnjava i sladunjava od provejavanja polena. Svi cvetovi predavali su polen vetru, travama i četinarima: nije bilo insekata ni cvetnih latica. Proleće na ovom nekrštenom svetu bilo je sve u zelenom, tamnozelenom i bledozelenom, sa velikim smetovima zlatnog polena.

Čim se smračilo Mogijen i Jahan podoše na počinak, opruživši se pored toplog pepela; nisu održavali vatru da ne bi privukli krilate. Kao što je Rokanon pretpostavio, Kijo je bio otporniji od ostalih na otrove; sedeo je i razgovarao sa Rokanonom na obali potoka u mraku.

— Pozdravio si Kiemhrire kao da ih poznaješ — primeti Rokanon, na šta Fijan reče:

— Ono što jedan od nas u selu pamti svi pamtimo, Olhore. Znane su nam tolike priče, glasine, laži i istine a ko zna koliko su neke od njih stare...

— Pa ipak nisi ništa znao o krilatima?

Činilo se kao da će Kijo preći preko ove opaske, ali na kraju reče: Fije ne pamte strah, Olhore. A i kako bismo? Mi smo se opredelili. Noć i pećine, mačeve i metal ostavili smo Glinarima, kada su nam se putevi razdvojili, a izabrali smo zelene doline, sunčevu svetlost, drvenu činiju. Stoga smo poluljudi i zaboravili smo, mnogo toga smo zaboravili! — Ove noći njegov tanušan glas bio je mnogo odlučniji, mnogo poletniji nego ikad ranije, zvučeći jasno kroz hućanje potoka ispod njih i hućanje vodopada na vrhu klisure. — Sa svakim danom našeg putovanja na jug, prodirem sve dublje u priče koje su moji ljudi naučili kao deca u dolinama Angijena. I otkrivam da su sve te priče istinite. Ali polovinu njih smo zaboravili. Oni koji jedu imena, mali Kiemhriri, postoje u starim pesmama koje pevamo od uma do uma; ali ne i krilati. Prijatelji, ali ne i neprijatelji. Sunčeva svetlost, ne i mrak. A ja sam saputnik Olhora koji ide ka jugu u legende, ne noseći mač. Jašem sa Olhorom, koji traga za glasom svog neprijatelja, koji je putovao kroz veliki mrak, koji je video Svet kako visi kao plavi dragulj u tami. Ja sam samo poluosoba. Ne mogu dalje od ovih brda. Ne mogu da pođem sa vama u visoke predele, Olhore!

Rokanon veoma blago položi ruku na Kijovo rame. Fijan se odjednom umiri. Sedeli su slušajući zvuk potoka i vodopada u noći i posmatrali kako zvezdana svetlost sivo bleska na vodi koja je tekla ispod nanosa i kovitlaca polena i bila ledeno hladna spuštajući se sa planina na jugu.

Sutradan za vreme leta, u dva maha su daleko na istoku opazili kupole i zvezdaste ulice gradova-košnica. Te noći udvostručili su stražu. Do naredne večeri stigli su visoko u brda, gde ih

je dočekala hladna kiša koja ih je šibala čitavu tu noć i ceo sledeći dan za vreme leta. Kada su se kišni oblaci malo razišli, sada su se s obe strane iznad brda uzdizale planine. Minula je još jedna kišovita noć, provedena u stražarenju na vrhovima brda ispod ruševina nekog drevnog tornja, a onda u rano poslepodne sledećeg dana, spustili su se suprotnom stranom prevoja u suncem obasjanu i široku dolinu koja se pružala na jug ka maglovitoj daljini obrubljenoj planinama.

Dok su leteli niz dolinu koja je bila kao veliki zeleni drum, sa njihove desne strane stajali su beli vrhovi, zbijeni, daleki i ogromni. Vetar je bio oštar i zlatan, te su vetrohatai jurili niz njega kao listovi nošeni kroz sunčevu svetlost. Povrh meke zelene udubine ispod njih, na kojoj su kao gleđosane izgledale tamnije grudve šikara i drveća, lebdela je uzana koprena sivila. Kijo pokazala dole i Mogijenova životinja počela prva kružeći da se spušta. Jahali su niz zlatan vetar do sela koje je ležalo između jednog brda i potoka, obasjano suncem, sa malim dimnjacima koji su se pušili. Krdo herilora paslo je na obroncima iznad njega. U središtu raštrkanog kruga malih kuća koje su sve bile podignute na kratkim stubovima, sa mrežama preko vrata i prozora i sunčanim tremovima uzdizalo se pet velikih drveta. Putnici sleteše pored njih, a Fije im izađe u susret, sramežljivo se smejući.

Ovi seljani slabo su poznavali zajednički jezik i uopšte nisu imali naviku da govore glasno. Pa ipak, ući u njihove prozračne domove, jesti iz činija od uglaćanog drveta, naći utočište od divljine i hladnog vremena u njihovoj radosnoj gostoljubivosti, za jedno veče bilo je kao povratak kući. Čudni mali ljudi, osetljivi, ljupki, neuhvatljivi: poluljudi, kako je Kijo nazvao svoju

vrstu. No Kijo više nije bio sasvim jedan od njih. Iako je u novoj odeći koju su mu dali izgledao kao oni, kretao se i ponašao poput njih, u grupi se potpuno izdvajao. Da li je to bilo zbog toga što kao stranac nije mogao da slobodno opšti umom sa njima ili zato što se kroz prijateljavanje sa Rokanonom izmenio, postavši neka druga vrsta bića, osamljenija, žalosnija, potpunija.

Umeli su da opišu izgled ovog kraja. Preko velikog planinskog venca zapadno od njegove doline ležala je pustinja, rekoše; da bi nastavili na jug putnici treba da slede dolinu, držeći se istočno od planina sve dok posle dugog putovanja ne dođu na mesto gde sam venac skreće na istok. — Da li možemo da nađemo prevoje koji vode preko — upita Mogijen a mali ljudi se osmehnuše i rekoše: — Svakako, svakako.

— A da li znate šta leži iza tih prevoja?

— Prevoji su veoma visoki i veoma hladni — rekoše Fije učtivo.

Putnici su ostali dve noći u selu da se odmore i krenuli su sa bisagama punim putnog hleba i sušenog mesa dobijenim od Fija, koji su uživali u davanju. Posle dvodnevnog leta stigli su u drugo selo ovih malih ljudi gde su opet dočekani sa takvim prijateljstvom kao da to nije bio dolazak stranaca, već dugoočekivani povratak. Kada su se vetrohata prizemljili, grupa fijanskih muškaraca i žena priđe pozdravljajući Rokanona, koji je prvi sjahao. — Zdravo da si Olhore! — Ovo ga je začudilo a i prilično zbunilo kada se prisetio da ta reč, znači »Putnik« što je on očito i bio. Međutim, Kijo, Fijan mu je nadenuo ovo ime.

Kasnije, dublje u dolini, posle još jednog dugog, mirnog dana letenja, Rokanon reče Ki-

jou: — Da li među tvojim ljudima, Kijo, imaš neko vlastito ime?

— Zovu me »pastir«, »mlađi brat« ili »trkač«. Bio sam brz u našim trkama.

— Ali to su nadimci, opisi — kao Olhor ili Kiemhriri. Vi, Fije, volite da nadevate imena. Vi svakog pridošlicu pozdravljate nadimkom: gospodar zvezda, nosač mača, suncokosa, majstor reči. Mislim da su Angijari od vas naučili da vole ovo nadevanje imena. Pa ipak, vi nemate imena.

— Gospodaru zvezda, daleko putujući, pepeljaste kose, nosaču dragulja — reče Kijo, smešći se; — Šta je onda ime?

— Pepeljaste kose? Jesam li osedeo? Nisam siguran šta je to ime. Ime koje sam dobio na rođenju bilo je Gaverel Rokanon. Kada to izričem, ništa ne opisujem, pa ipak imenujem sebe. A kada vidim neku novu vrstu drveta u ovoj zemlji pitam tebe, odnosno Jahana ili Mogijena — zato što ti retko daješ odgovor — kakav mu je naziv. Smeta mi sve dok mu ne saznam ime.

— Pa, to je drvo; kao što sam ja Fijan; kao što si ti... šta?

— Ali postoje posebnosti Kijo! U svakom ovdašnjem selu pitam kako se zovu ove zapadne planine, ovaj venac koji se nadvija nad njihovim životima od rođenja do smrti, a oni kažu: »To su planine, Olhore.«

— I jesu — reče Kijo.

— Ali postoje i druge planine, onaj niži venac prema istoku, duž ove iste doline! Kako bez imena možeš da razlikuješ jedan venac od drugog, jedno biće od drugog? — Stisnuvši kolena, Fijan se zagleda u vrhove koji su goreli u zalasku sunca na zapadu. Posle izvesnog vremena Rokanon je shvatio da neće dobiti odgovor.

Vetar je postajao topliji, a dugi dani duži sa nastupanjem toplogodine a oni su svakim danom napredovali na jug. Budući da su vetrohata bili dvostruko natovareni nisu ih naganjali, često zaustavljajući na dan-dva da bi sami lovili i puštali hate da love; no konačno ugledaše planine koje su pred njima išle zavojito u susret priobalnom vencu na istoku, preprečujući im put. Zelenilo doline pređe u podnožje ogromnih brda i iščeznu. Na mnogo većim visinama ležale su zelene i mrkozeleno mrlje: alpske doline; zatim sivo stenje i osuline; i na kraju, na pola puta do neba, blistavi, olujama obavijeni beli vrhovi.

Visoko u brdima stigoše do jednog fijanskog sela. Studen vetar duvao je od vrhova preko krhkih krovova, razvejavajući plavičast dim između dugačkih večernjih svetlosti i senki. Kao i uvek bili su primljeni sa veselom ljupkošću; dobili su vode, svežeg mesa i trave u drvenim činijama, u toplini doma, dok im je prljava odeća bila očišćena, a majušna, brzonoga deca nahranila i istimarila vetrohate. Posle večere četiri devojke iz sela plesale su bez muzike u njihovu čast; pokreti i igrački koraci bili su im tako laki i hitri da su izgledale bestelesne, a igra svetlosti i mraka u sjaju vatre, neuhvatljiva, lepršava. Rokanon sa osmehom zadovoljstva pogleda Kijoa koji je kao i obično sedeo pokraj njega, a Fijan mu uzvрати ozbiljnim pogledom i reče: — Ostaću ovde, Olhore.

Rokanon obuzda svoje iznenađenje i još je neko vreme posmatrao igračice, promenljive nestvarne razvrstaje vatrom osvetljenih obličja u pokretu. Ispredale su muziku iz tišine a čudnovatost u umu. Svetlost vatre svijala se, menjala i titrala na drvenim zidovima.

— Predskazano je da će Putnik izabrati sebi saputnike. Za neko vreme.

Nije znao da li je to on prozborio ili Kijo, ili njegovo pamćenje. Te reči su bile kako u njegovom tako i u Kijoovom umu. Igračice se razidoše; njihove senke brzo skliznuše uz zidove, a raspuštena kosa jedne od njih za trenutak se sjajno zanjihala. Ples koji nije imao muziku se završi, igračice koje su imale imena koliko i svetlost i senka, sada su bile nepokretne. Tako je i između njega i Kioja jedna šara došla do svog kraja, ostavljajući za sobom smiraj.

OSMA GLAVA

Ispod krila kojima je njegov vetrohat umorno mahao, Rokanon ugleda kosinu raspukle stene, nakrivljeni kaos velikog kamenja koji se spuštao dole iza njih i preteći štrčao naviše ispred njih tako da je vrh levog krila vetrohata zamalo očešao stenu dok se životinja krajnjim naporom vukla napred i naviše prema prevoju. Opasao je bojno remenje preko butina jer su potisci vazduha naviše i naleti vetra povremeno izbacivali hate iz ravnoteže, a i nosio je svoje nepropustljivo odelo radi toplote. Jašući iza njega, umotan u sve ogrtače i krzna koje su njih dvojica posedovali, Jahan je toliko cvokotao od zime da je, ne mogavši da se pouzda u svoj stisak, vezao ručne zglavke za sedlo. Jašući dobrano napred na svom manje opterećenom hatu, Mogijen je podnosio hladnoću i visinu znatno bolje od Jahana, ušavši u ovu bitku sa visinama sa surovom radošću.

Pre petnaest dana napustili su poslednje fijansko selo, oprostili se sa Kijoom i otisnuli se preko podnožja brda i nižih planinskih venaca prema onom što je ličilo na najširi prevoj. Fije nisu bile u stanju da im daju ma kakvo uputstvo; na svaki pomen o prelaženju planina utonuli bi u muk i šćućurili se od straha.

Prvi dani protekli su dobro, ali čim su dospeli u visine vetrohati počеше brzo da se zamaraju jer im proređen vazduh nije omogućavao dovoljno bogate udisaje kiseonika koji su sagorevali za vreme letenja. Na još većim visinama suočili su se sa hladnoćom i varljivim vremenom svojstvenim takvim predelima. U poslednja tri dana prešli su možda petnaest kilometara i to uglavnom leteći naslepo. Ljudi su ostali gladni, žrtvujući vetrohatima dodatno sledovanje suvog mesa; jutros im je Rokanon dao da dovrše ono

što je preostalo u torbi, jer ako danas ne uspeju da prebrode prevoj moraće da se spuste natrag u šumovite krajeve gde bi mogli da love i predahnu, a onda pokušaju sve ponovo. Izgledalo je da su sada na pravom putu prema prevoju, ali je sa vrhova na istoku duvao strašan, oštar vetar, a nebo postajalo belo i teško. Mogijen je i dalje leteo ispred, a Rokanon je terao svoju životinju da ga sledi. U ovom beskrajnom surovom putešestviju po visinama Mogijen je bio vođa, a on pratilac. Zaboravio je zbog čega je hteo da pređe ove planine, sećajući se jedino da je morao to da učini, da mora da stigne na jug. Ali za hrabrost da to učini, mogao je da zahvali samo Mogijenu. — Mislím da je ovo tvoje područje — rekao je mladom čoveku poslednje večeri kada su se dogovarali o sadašnjem smeru; a Mogijen je prelazeći pogledom preko ogromnog hladnog predela vrhova i bezdana, stenja, snega i neba, odgovorio sa svojom hitrom gospodskom uverenošću: — Ovo je moje područje.

Sada ga je dozivao i Rokanon pokuša da obodri svog hata, dok je piljio napred kroz smrznute trepavice, tragajući za pukotinom u beskrajnom strmom haosu. Najzad ga je ugledao: jedan ugao, isturena krovna greda ove planete; nagib stene odjednom prestade i sada je ispod njih ležala bela pustoš, prevoj. Sa obe strane vrhovi ogoleli od vetra uzdizali su se nestajući u zgušnjavajućim snegonosnim oblacima. Rokanon je bio dovoljno blizu da vidi Mogijenovo bezbrižno lice i čuje njegov povik, falsetni bojni poklič pobedničkog ratnika. Sledio je Mogijena preko bele doline ispod belih oblaka. Sneg je počeo da igra oko njih; nije padao već je samo igrao ovde u svom prebivalištu, u svom zavičaju, izvodeći suv, treperav ples. Poluizgladneli i pretova-

reni, vetrohata su dahtali sa svakim podizanjem i spuštanjem velikih ogolelih krila. Mogijen uspori kako ga ne bi izgubio u snežnim oblacima, ali je i dalje napredovao dok su ga oni sledili.

Kroz treperavu izmaglicu snežnih pahulja probio se jedan sjaj, a onda je postepeno blesnulo tanušno, jasno zračenje zlata. Bledozlatna strma snežna polja pružala su se naniže. A onda, odjednom, ceo predeo propade, a vetrohata zalepršaše u ogromnom vazдушnom bezdanu. Daleko dole, veoma daleko, jasni i mali, ležali su doline, jezera, svetlucavi jezik jednog glečera, zeleni pramenovi šuma. Rokanonova životinja se prope i stade da propada, uzdignutih krila. Padala je kao kamen tako da je Jahan kriknuo od straha, a Rokanon zatvorio oči i nastavio dalje.

Krila su udarala i hučala i opet udarala; padanje se usporilo, ponovo preraslo u mukotrpno jedrenje da bi konačno sve prestalo. Hat je šćućuren drhtao u jednoj stenovitoj dolini. U blizini Mogijenova siva zver pokušavala je da legne, a Mogijen smejući se skoči sa njenih leđa i povika: — Prešli smo, uspeli smo! — Prišao im je, dok mu je tamno, živahno lice pobednički blistalo. — Sada su obe strane planina moj posed, Rokanone!... Noćas ćemo ovde da se ulogorimo. Sutra vetrohata mogu da love dole gde raste drveće, a mi ćemo nastaviti pešice. Dođi, Jahane.

Jahan je sedeo zguren u sedlu, nesposoban da se pomakne. Mogijen ga podiže iz sedla i pmože mu da legne u zaklon od velike nadnete stene; premda je ovde sunce kasnog popodneva sijalo, odavalo je tek nešto više toplote od Velike zvezde, sićušne kristalne mrve na jugozapadnom nebu; i dalje je duvao ljut, hladan vetar. Dok je Rokanon otprezao hate, angijarski gospodar je nastojao da pomogne svom slugi, či-

neći sve što je mogao da ga zagreje. Nije bilo ničega čime bi se zapalila vatra — još su bili visoko iznad granice šuma. Rokanon svuču nepropustljivo odelo i natera Jahana da ga obuče, ne obraćajući pažnju na srednjakovo slabašno i preplašeno protivljenje, a zatim se umota u krzno. Vetrohata i ljudi zbiše se radi uzajamnog grejanja i podeliše ono malo vode i putnog hleba. Iz maglovitog predela ispod njih dizala se noć. Zvezde izronile iz tame pojavišu se na nebu, a dva svetlija meseca zasjaše nadomak ruke.

U poznu noć Rokanon se prenu iz sna bez snova. Sve je bilo obasjano zvezdanom svetlošću, tiho i samrtno hladno. Jahan ga je držao za ruku i grozničavo šaputao, drmusajući mu rame i šapućući. Rokanon pogleda u pravcu gde je ovaj pokazivao i na velikom kamenu iznad njih ugleda senku koja je tamo stajala, prekidajući svekoliki zvezdani šar.

Poput senke koju su on i Jahan videli u pampama, daleko na severu, i ova je bila krupna i nejasna. Još dok ju je posmatrao, zvezde stadoše slabašno svetlucajući da se probijaju kroz to tamno obličje, a onda senka iščeznu i ostade samo crn proziran vazduh. Levo od mesta na kome se nalazila, sijao je Heliki, bled u trećoj četvrti.

— Bila je to opsena mesečine, Jahane — prošaputa on. — Spavaj, imaš groznicu.

— Ne — začu se Mogijenov tih glas pokraj njega. — Nije bila opsena, Rokanone. Bila je to moja smrt.

Jahan se uspravi u sedeći položaj, tresući se od groznice. — Ne, gospodaru! Nije tvoja; ne može biti! Već sam je video ranije u ravnicama kada nisi bio sa nama — i Olhor ju je video!

Prizivajući u pomoć poslednje trunke zdra-

vog razuma, naučničke umerenosti i pravila starog života, Rokanon je pokušao da zvuči autoritativno: — Ne govorite besmislice — reče on.

Mogijen ne obrati pažnju na njega. — Video sam je u ravnicama gde me je tražila. I još dva-put na brdima dok smo tragali za prevojem. Čija smrt bi to bila ako ne moja? Tvoja, Jahane; Jesi li ti gospodar, Angija; da li ti nosiš drugi mač?

Bolestan i očajan, Jahan je pokušao da se prepire s njim, ali Mogijen nastavi: — Nije Rokanonova, jer on i dalje sledi svoj put. Čovek može da umre bilo gde, ali svoju smrt, svoju istinsku smrt gospodar susreće samo na svom posedu. Ona čeka na njega na mestu koje je njegovo, na bojnom polju, dvorani ili na kraju puta. A ovo je moje mesto. Moj narod je došao sa ovih planina, a ja sam se vratio. Moj drugi mač slo-mio se u borbi. Ali slušaj, moja smrt: Ja sam Mogijen, naslednik Hale, da li me sada prepoznaješ?

Oštar, ledeni vetar duvao je preko stenja. Gromade su se nadnosile nad njih a zvezde svetlucale iza njih. Jedan vetrohat promeškolji se i zarezha.

— Smiri se — reče Rokanon. — Sve su to budalaštine. Smiri se i spavaj...

No posle toga on nije mogao čvrsto da zaspi i kad god bi se pridigao, ugledao bi Mogijena kako sedi pored velike slabine vetrohata, miran i pripravan, bludeći pogledom preko predela obavijenih tamom.

U svanuće su oslobodili vetrohate pustivši ih da love dole u šumama i krenuli da se spuštaju pešice. Još su bili veoma visoko, daleko iznad granica šume i bezbedni samo dotle dok je vreme ostajalo vedro. No pre no što je istekao prvi sat hoda, videli su da Jahan ne može da izdrži;

nije to bilo teško spuštanje, ali su izloženost hladnoći i iscrpljenost izvukli previše snage iz njega, tako da više nije mogao da hoda, a kamoli da se četvoronoške penje i puza — čemu su povremeno morali da pribegnu. Još jedan dan odmora pod zaštitom Rokanonovog odela mogao je da mu ulije snagu da nastavi put: ali to bi značilo provesti još jednu noć ovde bez vatre, zaklona i dovoljno hrane. Mogijen je odmerio opasnosti, iako je izgledalo da uopšte ne razmišlja o njima, i predložio da Rokanon ostane sa Jahanom na zaklonjenom i sunčanom ispustu, a da on pronade dovoljno lagan spust niz koji bi mogli da prenesu Jahana, ili, ako ne uspe u tome, skrovište koje bi ih zaštitilo od snega.

Pošto je Mogijen otišao, Jahan, ležeći u polusnu, zatraži vode. Čutura je bila prazna. Rokanon mu reče da leži mirno i uzvera se uz strmo pročelje stene do jedne izbočine u senci velike gromade nekih petnaest metara iznad gde je video svetlucanje nabijenog snega. Uspon je bio teži nego što je procenio, tako da je neko vreme morao da otpočine na ivici stene žudno udišući svetao proređen vazduh, dok mu je srce htelo da iskoči iz grudi.

Do ušiju mu je dopro šum za koji je u prvom trenutku pomislio da je od pulsiranja njegove krvi; a onda je video vodu koja mu je proticala u blizini ruke. Seo je. Mali potok, koji se pušio dok je tekao, vijugao je duž osnove nanosa tvrdog osenčenog snega. Potražio je pogledom izvor potoka i spazio tamnu pukotinu ispod jednog nadnesenog grebena: pećina. Pećina je bila najbolje sklonište kojem su mogli da se nadaju, prozbori razumski deo njegove svesti, no on je progovarao sa samog ruba tamne nerazumske navale osećanja — panike. Sedeo je

tamo nepokretan pod dejstvom najgoreg straha koji je ikad doživeo.

Svuda oko njega beskorisna sunčeva svetlost bleštala je na sivom kamenu. Vrhovi planina bili su skriveni iza najbližih grebena, a predeo ispod njega na jugu zaklonjen neprobojnim oblakom. Na ovoj goletnoj suroj slemenjači sveta nije bilo uopšte ničeg osim njega i jednog tamnog otvora među kamenjem.

Posle dugo vremena podigao se na noge, krenuo napred gazeći preko isparavajućeg potočića i obratio se prisustvu onog za koga je znao da čeka unutar te senovite pukotine. — Stigao sam — reče on.

Pomrčina se malo pomeri i žitelj pećine pojavi se na ulazu.

Bio je nalik Glinaru, patuljast i bled; slično Fijanima imao je krhak stas i bistre oči; imao je sličnosti sa obojicom, ali je bio i osoben. Kosa mu je bila bela. Glas nije bio glas, jer je zvučao unutar Rokanonovog uma, dok su mu uši čule jedino slabašan zvižduk vetra; nije bilo ni reči. Pa ipak, upitao ga je šta želi.

— Ne znam — reče Rokanon glasno u strahu, ali njegova volja koja je bila starija, ćutke odgovori umesto njega: *Poći ću na jug, pronaći svog neprijatelja i uništiti ga.*

Vetar je duvao zviždeći; topli potok romorio je pod njegovim stopalama. Sporih i lakih pokreta, žitelj pećine stade u stranu i Rokanon pognuvši se uđe u mračno mesto.

Šta mi daješ za ono što ja tebi dajem?

Šta moram da ti dam, drevni?

Ono što ti je najdraže; ono što si najmanje voljan da daš.

Nemam ništa na ovom svetu. Kakvu stvar mogu da ti dam?

Stvar, život, priliku, oko, nadu, povratak. Ime ne mora da se zna. Ali ćeš glasno uzviknuti to ime kada ga nestane. Daješ li ga slobodno? Slobodno, Drevni?

Tišina i duvanje vetra. Rokanon pognu glavu i izade iz tame. Kad se uspravio crvena svetlost mu nahrupi u oči; hladno crveno sunce uzdizalo se nad sivim i ljubičastocrvenim morem oblaka.

Jahan i Mogijen spavali su zbijeni na nižem ispustu: hrpa krzna i ogrtača koja se ne pomeri kada se Rokanon spustio do njih. — Probudite se — reče on blago. Jahan sede, a nažuljano lice odavalo je detinjast utisak u svetlosti oštre crvene zore. — Olhore! Mislili smo da si nestao — mislili smo da si pao.

Mogijen zatrese svojom žutokosom glavom da bi se rasio, a onda je neko vreme netremice gledao Rokanona. Potom je prozborio promuklim, ali blagim glasom: — Dobro nam se vratio, gospodaru zvezda, saputniče. Čekali smo ovde na tebe!

— Susreo sam... Razgovarao sam sa...

Mogijen podiže ruku. — Vratio si se; radujem se tvom povratku. Idemo li na jug.

— Da.

— Dobro — reče Mogijen. U tom času Rokanonu se nije učinilo neobičnim što mu se Mogijen, koji se toliko dugo ponašao kao vođa, obraća kao niži višem gospodaru.

Mogijen je dunuo u svoju sviralu, no iako su dugo čekali, vetrohata se ne pojaviše. Pojeli su ostatke tvrdog, hranljivog fijanskog hleba i još jednom se otisnuli na put pešice. Toplota nepropustivog odela činila je Jahanu dobro, i Rokanon je uporno nastojao da ga on zadrži. Mladom srednjaku bila je potrebna hrana i pra-

vi odmor da bi povratio snagu, ali sada je mogao da produži, što su uostalom i morali da učine; posle crvenog sunčevog izlaska, sledilo je loše vreme. Hodanje nije bilo opasno ali je bilo sporo i zamorno. Sredinom jutra pojavio se jedan vetrohat: Mogijenova siva životinja koja je doletela iz dalekih donjih šuma. Natovarili su ga sedlima, hamovima i krznima — svime što su nosili do sada — te je po volji on leteo duž, iznad, ispod ili pored njih, ispuštajući povremeno zvonki urlik kao da je dozivao svog prugastog parnjaka, koji je verovatno još lovio ili se gostio dole u šumama.

Oko podneva stigli su do teško savladivog dugačkog bedema; pročelje stene štrčalo je poput štita koji su mogli da pređu jedino puzeći međusobno povezani užetom. — Mogijene, iz vazduha bi možda otkrio neku povoljniju stazu — primeti Rokanon. — Voleo bih kad bi i drugi hat došao. — Ispunilo ga je osećanje žurbe; želeo je da se uklone sa ove goletne, sure planinske litice i dokopaju bezbedne zaštite šuma.

— Životinja je bila iznurena kada smo je pustili; možda još nije uspela ništa da ulovi. Ova druga nosila je manji teret preko prevoja. Izvideću koliko je visoka ova stena. Možda moj hat može da ponese svu trojicu za nekoliko dometa strele. — Zviznuo je i sivi hat, sa odanom poslušnošću koja je i dalje čudila Rokanona, jer je posredi bila odista krupna životinja a uz to i mesožder, zaokrenu u vazduhu i spuštajući se zavojitom putanjom skladno prizemlji pored njih na liticu. Mogijen je uzjaha i uz njegov povik poleteše, dok mu je svetla kosa lovila poslednje snopove sunčeve svetlosti koji su se probijali kroz zgušnjavajuće naslage oblaka.

Oštar, hladan vetar nije prestajao da duva.

Jahan je čučao oslonjen leđima u uglu stene i zaklopljenih očiju. Rokanon je sedeo gledajući ka najudaljenijoj ivici blede sjajnosti mora. Nije osmatrao neizmeran nejasan predeo koji se pomaljao i iščezavao između plovećih oblaka, već je zurio u jednu tačku koja je stajala malo istočno od južnog pravca, u jedno mesto. Zaklopio je oči. Osluškivao je i najzad čuo.

Bio je to čudan dar koji je dobio od onog žitelja pećine, čuvara toplog izvora u ovoj bezimenoj planini; dar koji je zatražio, iako to uopšte nije bilo u njegovoj prirodi. Tamo u mraku pokraj dubokog toplog potoka, dobio je pouku o veštini čula koju su njegova rasa i Zemljani zapazili i proučavali kod drugih rasa, ali za koju su bili gluvi i slepi, ako se ne uzmu u obzir sasvim kratka iskustva i retki izuzeci. Prionuvši uz svoju ljudskost, on se povukao iz te sveukupnosti snage koju je čuvar izvora posedovao i ponudio. Naučio je da sluša umove jedne rase, jedne vrste stvorenja, jedan glas među svim glasovima svih svetova; glas svog neprijatelja.

Sa Kijom je doživeo zametke opštenja umom; ali nije želeo da pronikne u umove svojih sadrugaa kada oni ništa nisu znali o njegovom. Razumevanje mora da bude uzajamno kada su takvi odanost i ljubav.

Ali uhodio je i prisluškivao one koji su ubili njegove prijatelje i pogazili ugovor o miru. Sedeo je na granitnoj izbočini besputnog planinskog vrha i slušao misli ljudi u zgradama između valovitih brda udaljenih stotinu kilometara i na hiljadu metara nižoj nadmorskoj visini. Nejasno ćaskanje, žagor, brbljanje i zbrka, udaljeno mešanje i kovitanje osećaja i osećanja. Nije znao kako da razluči glas od glasa i hvatala ga je vrto-

glavica od stotine različitih mesta i položaja; slušao je onako kako sluša malo dete, ne dajući preimućstvo bilo čemu. Oni koji su rođeni sa očima i ušima, moraju da nauče da gledaju i čuju, da izdvoje lice iz dvogube slike izokrenutog sveta, da razaberu značenje iz haosa buke. Čuvar izvora posedovao je taj dar, o kome je Rokanon čuo samo glasine na jednoj drugoj planeti, kao rezultat buđenja telepatskog čula; naučio je Rokanona kako da ga ograniči i upravi, no nije bilo vremena da savlada njegovu upotrebu, njegovu primenu. U Rokanonovoj glavi sve je vrvelo od odlomaka tuđinskih misli i osećanja; hiljadu stranaca se tiskalo u njegovoj lobanji. Nije se probila nijedna reč. Slušanje umom bila je reč koju su Angijari, neupućeni, koristili da označe ovo čulo. Ono što je on »čuo« nije bio govor već namere, želje, osećanja, fizički položaji i senzualno-mentalni smerovi mnogih različitih jedinki koji su se mešali i preklapali unutar njegovog nervnog sistema, užasna navala straha i ljubomore, nanosi zadovoljstva, bezdani sna, divlja razarajuća vrtoglavica polurazumevanja, poludoživljaja. I odjednom iz tog haosa nešto se potpuno jasno izdvoji, jedan kontakt određeniji i od dodira ruke položene na golo telo. Nešto mu se približavalo: jedan čovek čiji je um osetio njegov. Za ovom izvesnošću navreše manje jasni utisci o brzini, odlučnosti, radoznalosti, strahu.

Rakanon otvori oči, gledajući napeto ispred sebe kao da će svakog časa ugledati lice tog čoveka čije je biće osetio. Bio je blizu. Rokanon je bio siguran da je ovaj bio blizu i da se primiće. No osim vazduha i oblaka koji su se spuštali ničeg nije bilo na vidiku. Nekolike retke, suve, male snežne pahuljice kovitlale su se na vetru.

Sleva se nadnosila glomazna ispupčena stena koja im je zaklanjala vidik. Jahan mu je prišao i sada ga je posmatrao, uplašenog izgleda. No on nije bio u prilici da ospokoji Jahana, jer ga je ono prisustvo vuklo i on nije uspevao da prekine vezu. — Tamo je... tamo je... vazdušni brod — promrmljao je nejasno, poput čoveka koji govori u snu. — Tamo!

Tamo gde je pokazivao prstom nije bilo ničega; vazduh, oblak.

— Tamo — prošaputa Rokanon.

Pogledavši ponovo u pravcu u kome je ovaj pokazivao, Jahan ispusti krik. Mogijen je na sivom hatu jahao po vetru podaleko od litice; a daleko iza njega u jurišu oblaka odjednom se pojavi oveće crno obličje koje je odavalo utisak kao da lebdi ili da se sporo kreće. Mogijen je jezdio niz vetar ne primećujući ga, jer mu je lice bilo okrenuto prema planinskom masivu gde je pokušavao da uoči saputnike, dve sićušne prilike na sićušnom ispustu na zaleđu stenja i oblaka.

Crno obličje postajalo je veće približavajući se dok su mu elise brujale i zujale u tišini visina. Rokanon ga je manje jasno video no što je osećao čoveka u njemu, nerazgovetan dodir dva uma, snažan prkosan strah. Došapnuo je Jahanu: — Beži u zaklon! — ali sam nije mogao da se makne. Helikopter je neravnomerno napredovao, razvejavajući pramenove oblaka uskovitlanim elisama. Čak i dok je posmatrao njegovo primicanje, Rokanon je, zapravo, gledao iz unutrašnjosti helikoptera, ne znajući za čim traga, videći dve male prilike na obronku planine, uplašene, uplašene. Blesak svetlosti, vreo udar bola, bol u vlastitom telu, nepodnošljiv. Kontakt umova se prekinuo, kao razvejan. Ponovo je bio

on sam stojeći na ispustu, pritiskajući desnu ruku na grudi, dahćući, gledajući kako se helikopter primiče sve bliže sa elisama koje su zujale uz suvo, bučno čegrtanje i sa vrhom lasera upe-
renim na njega.

Zdesna, iz ponora vazduha i oblaka izlete siva krilata životinja sa jahačem koji ispusti poklič nalik visokom pobjedničkom smehu. Jedan zamah širokih sivih krila potisnu hata i jahača ravno na lebdeću mašinu punom brzinom, čeomice. Začu se zvuk cepanja sličan odlomku nekog velikog krika, a potom vazduh ostade prazan.

Dvojica na steni zurila su čučeci. Odozdo nije dopirao nikakav zvuk. Oblaci su se kovitlali i plovili preko bezdana.

— Mogijene!

Rakanon uzviknu iz sveg glasa. Nije bilo odgovora. Postojali su samo bol, strah i muk.

DEVETA GLAVA

Kiša je snažno dobovala po drvenom krovu. Vazduh u prostoriji bio je mračan i čist.

Kraj njegovog ležaja stajala je žena čije je lice poznavao, ponosito, blago, tamno lice okrunjeno zlatnom kosom.

Želeo je da joj kaže da je Mogijen mrtav, ali nije mogao da izusti ni reči. Ležao je ovde ubogo pometen, jer se upravo prisetio da je Hal-dre od Halana bila starica, sede kose; a ona zlatokosa žena koju je nekad znao bila je odavno mrtva; u svakom slučaju nju je video samo jedanput, na planeti udaljenoj osam svetlosnih godina, pre mnogo vremena, kada je bio čovek po imenu Rokanon.

Ponovo je pokušao da progovori. Sprečila ga je u tome, rekavši na zajedničkom jeziku koji je ipak zvučao nešto drugačije: — Budi miran, moj gospodaru. — Ostala je pored njega i nedugo potom reče mu nežnim glasom: — Ovo je zamak Breigna. Došao si ovamo sa još jednim čovekom kroz sneg sa planinskih visina. Bio si na rubu smrti i još si bolestan. Biće vremena...

Bilo je puno vremena i promicalo je nejasno, tiho u zvuku kiše.

Narednog dana ili verovatno narednog, Jahan dođe k njemu, Jahan veoma mršav, pomalo hrom, sa licem unakaženim promrzlinama. Ali manje shvatljiva promena kod njega ogledala se u ponašanju, snishodljivom i pokornom. Pošto su razgovarali neko vreme, Rokanon ga sa nelagodnošću upita: — Da li me se bojiš Jahane?

— Nastojaću da te se ne bojim, gospodaru — promuća mladić.

Kada je smogao snage da ode dole do svečane dvorane zamka, video je isto strahopoštovanje ili strah na svim licima koja bi se okrenula prema njemu, iako su to inače bila hrabra i srdač-

na lica. Zlatokosi, tamnoputi, visoki ljudi, stara loza čiji su Angijari bili samo jedno pleme koje je davno odlutalo morem na sever: ovo su bili Liuari, gospodari zemlje koji su od pamtiveka živeli ovde u podnožjima planina i valovitim ravnicama juga.

U početku je mislio da zaziru zbog njegovog drugačijeg izgleda, tamne kose i blede kože; ali Jahan je bio iste boje kao i on, a oni ga se nisu plašili. Odnosili su se prema njemu kao prema gospodaru među gospodarima što je pričinjavalo radost i izazivalo zbunjenost kod bivšeg sluga iz Halana. No, prema Rokanonu su se ponašali kao prema gospodaru nad gospodarima, nekom izuzetnom.

No, postojao je neko ko je s njim razgovarao kao sa čovekom. Gospa Ganije, snaha i naslednica starog gospodara zamka bila je udovica od pre nekoliko meseci; njen svetlokosi sinčić provodio je s njom najveći deo dana. Iako stidljiv, dečak se nije bojao Rokanona, već mu je bio prilično privržen i voleo je da mu postavlja pitanja o planinama, zemljama na severu i moru. Rokanon je odgovarao na sva mališanova pitanja. Majka je slušala, vedra i blaga kao sunčeva svetlost okrećući s vremena na vreme prema Rokanonu svoje nasmejano lice kojeg se prisetio još od kada ga je prvi put video.

Konačno ju je upitao šta to misle o njemu u zamku Breigna, a ona mu iskreno odgovori: — Misle da si bog.

Bila je to reč koju je poodavno zapisao u selu Tolen, *pedan*.

— Nisam — reče on turobno.

Malo se nasmejala.

— Zbog čega tako misle? — upita on. — Da li su bogovi Liuara sedokosi i osakaćenih

šaka? — Laserski snop iz helikoptera zakačio mu je desni zglavak i desna šaka mu je bila gotovo potpuno neupotrebljiva.

— Zašto da ne? — reče Ganije uz gord, iskren osmeh. — Ali razlog je što *si sišao* sa planine.

Izvesno vreme je razmišljao o ovome. — Reci mi, gospo Ganije, znaš li za... čuvara izvora?

Lice joj se uozbilji. — Znamo samo priče o tim ljudima. Bilo je to davno, minulo je devet pokolenja gospodara Breigne otkako je Iolt Visoki otišao u vrletne predele i sišao odatle izmenjen. Znamo da si se ti sreo sa njima, Najdrevnijima.

— Otkuda znate?

— U svom snu, u groznici, stalno si pričao o ceni, o vrednosti, o poklonjenom daru i njegovoj ceni. Iolt je, takođe, platio... Cena je bila tvoja desna šaka, gospodaru Olhore? — upita ona sa iznenadnom stidljivošću, podižući oči ka njegovim.

— Ne. Dao bih obe šake da sačuvam ono što sam izgubio.

Podigao se i otišao do prozora ove sobe u kuli koji je gledao na prostran predeo između planina i udaljenog mora. Ispod visokih podnožja pobrđa na kojima je stajao zamak Breigne, vijugala je jedna reka, šireći se i sijajući između nižih brda, iščezavajući u maglovitim prostranstvima gde su se delom mogla razaznati sela, polja, kule zamkova, a onda opet odblesak reke usred plavih pljuskova i snopova sunčeve svetlosti.

— Ovo je najlepša zemlja koju sam ikad video — reče on. Još je mislio na Mogijena, kome nije bilo suđeno da je vidi.

— Meni nije više lepa kao što je nekad bila.

— Zbog čega, gospo Ganije?

— Zbog stranaca!

— Pričaj mi o njima, gospo.

— Došli su krajem prošle zime, mnogo njih u velikim vetrobrodovima, opremljeni oružjem koje spaljuje. Niko ne ume da kaže iz koje zemlje su stigli; o njima nema nikakvih priča. Sva zemlja između reke Viarn i mora sada je njihova. Poubijali su ili proterali sve ljude iz osam poseda. Mi, ovde u brdima, smo zatočnici; ne smemo da idemo čak ni do starih pašnjaka sa našim stadima. U početku smo se suprostavili strancima. Moj muž Ganhing pao je od njihovih spaljujućih oružja. — Pogled joj se za trenutak zaustavio na Rokanonovoj sprženoj, osakaćenoj šaci; zastala je za sekund. — Ubijen je u vreme prvog topljenja snega, a još nema nikakve osvete. Saginjemo glave i klonimo se njihovih oblasti, mi, gospodari zemlje. I nema čoveka koji bi primorao ove strance da plate za Ganhingovu smrt.

O divnog li gneva, pomisli Rokanon, čuvši trube izgubljenog Halana u njenom glasu. — Platiće, gospo Ganije; platiće visoku cenu. Iako si znala da nisam nikakav bog, jesi li me smatrala sasvim običnim čovekom?

— Ne, gospodaru — reče ona. — Ne sasvim.

Dani su prolazili, dugi dani leta dugog poput cele godine. Bele padine vrhova iznad Breignine postadoše plave, uzreše žita na Breigninim poljima, bejahu požnjevena, ponovo zasejana i sada su upravo ponovo uzrevala kada je jednog popodneva Rokanon sedeo pored Jahana u dvorištu gde su uvežbavana dva mlada vetro-

hata. — Ponovo krećem na jug, Jahane. Ti ostaješ ovde.

— Ne, Olhore. Molim te, dopusti mi da pođem.

Jahan zastade, prisativši se možda maglovite obale na kojoj se u svojoj žudnji za pustolovinama nije pokorio Mogijenu. Rokanon se oporo nasmeši i reče: — Biće najbolje da pođem sam. U svakom slučaju, neće dugo trajati.

— Ali ja sam tvoj zavetovan sluga, Olhore. Molim te, dozvoli da pođem.

— Zaveti prestaju da važe kada nestanu imena. Zakleo si se na službu Rokanonu na drugoj strani planina. U ovoj zemlji nema sluga, kao što nema ni čoveka po imenu Rokanon. Tražim od tebe kao od svog prijatelja, Jahane da više ništa ne kažeš ni meni niti bilo kome drugom ovde, već da sutra u zoru osedlaš halanskog hata za mene.

Odan kakav je bio, Jahan je sledećeg jutra pre izlaska sunca stajao čekajući na njega u sletelištu, držeći uzde jedinog preostalog vetrohata iz Halana, onog sivog sa prugama. On je polusmrznut i izgladneo našao put do Breigne nekoliko dana posle njih. Sada je bio doteran i razdragan, režeći i šibajući svojim prugastim repom.

— Da li nosiš drugu kožu, Olhore? — upita Jahan šapatom, pričvršćujući bojne remenove za Rokanonove noge. — Kažu da stranci ispaljuju vatru na svakog čoveka koji jaše blizu njihovih poseda.

— Nosim je.

— Ali ne i mač?...

— Ne. Ne i mač. Slušaj, Jahane, ako se ne vratim, potraži ranac koji sam ostavio u sobi. U njemu ima jedna tkanina sa... oznakama, i

slikama ove zemlje. Ako ikad neko od mojih ljudi dođe ovamo daj im to, hoćeš li? A tamo je i ogrlica. — Lice mu se smrče i on odvrati pogled za trenutak. — Daj ogrlicu gospi Ganije, ako se ne vratim da to sam učinim. Zbogom, Jahane, poželi mi dobru sreću.

— Neka tvoj neprijatelj umre bez sinova — reče Jahan jetko, u suzama, i pusti hata. Životinja prhnu u toplo bezbojno nebo letnje zore, okrenu krupnim veslajućim udarcima krila i, uhvativši severni vetar, iščeznu iznad brda. Jahan je stajao posmatrajući. Sa prozora visoko u kuli Breigne jedno bledo, tamno lice takođe je posmatralo, ostavši tamo još dugo pošto je hat nestao sa vidika, a sunce se uzdiglo nad obzorje.

Čudno je bilo ovo Rokanonovo putovanje ka mestu koje nikad nije video, a ipak ga je poznavao i iznutra i spolja kroz promenljive utiske stotina različitih umova. Premda se čulom uma nije moglo videti, postojao je osećaj dodira i opazaj prostora i prostornih odnosa, vremena, kretnji i položaja. Iznova i iznova, preispitujući ovakve osećaje satima u beskraj, tokom stotinu dana vežbe dok je nepokretno sedeo u svojoj sobi u zamku Breigna, stekao je tačno znanje, koje, doduše, nije imalo vizuelan izraz niti se moglo rečima opisati, svake zgrade i odeljka u neprijateljskoj bazi. A iz neposrednih osećaja i izvođenjem zaključaka na osnovu njih, znao je kakva je to baza, zbog čega je tamo, kako se ulazi u nju i gde da nađe ono što je tražio.

Ali sada, dok se približavao neprijatelju, bilo mu je veoma teško da posle dugog upornog vežbanja, ne upotrebi to čulo uma, da ga isključi, umrtvi i osloni se samo na svoje oči, uši i intelekt. Onaj tragičan događaj na planinskom obronku

upozorio ga je da na kratkom dometu osetljivi pojedinci mogu da postanu svesni njegovog prisustva, iako na nejasan način, kao kroz slutnju ili predosećaj. Privukao je pilota helikoptera na onu planinu kao ribu na mamac, iako pilot verovatno nikad nije razumeo šta ga je nagnalo da leti tim putem ili zbog čega je bio prisiljen da puca na ljude koje je pronašao. Sada, dok je sam ulazio u ogromnu bazu, Rokanon nije želeo da privuče na sebe bilo kakvu pažnju, ničiju, jer je dolazio kao lopov u noći.

U smiraj dana privezao je vetrohata na jednom proplanku brdskog obronka i sada se posle nekoliko časova pešačenja približavao jednoj grupi zgrada sa druge strane ogromne, prazne betonske ravnice raketodroma. Pošto su sve ljudstvo i materijal već bili ovde, postojao je samo jedan kosmodrom, pa i taj se retko koristio. Rat se nije vodio raketama brzine svetlosti kada je najbliža civilizovana planeta bila udaljena osam svetlosnih godina.

Baza je bila velika, zastrašujuće velika, gledano očima jednog čoveka, ali je pretežan deo zemljišta i zgrada bio namenjen smeštaju ljudstva. Pobunjenici su sada ovde imali gotovo čitavu svoju vojsku. Dok je Liga traćila vreme pretražujući i pokoravajući njihovu matičnu planetu, oni su sa veoma visokom verovatnoćom računali da neće biti otkriveni na ovoj planeti, na bezimenom svetu među svim svetovima ove galaksije. Rokanon je znao da su neke od džinovskih baraka ponovo prazne; jedan kontingent vojnika i tehničara pre izvesnog vremena, kako je on pretpostavljao, poslat je da preuzme jednu drugu planetu koju su oni ili osvojili ili je ubedili da im se pridruži kao saveznik. Ti vojnici će stići na taj svet tek kroz skoro deset go-

dina. Faradejanci su bili veoma sigurni u sebe. Mora da im je dobro išlo u ratu. Sve što im je bilo potrebno da unište bezbednost Lige svih svetova bila je dobro skrivena baza i njihovih šest moćnih oružja.

Odabrao je noć kada se na nebu pre ponoći od sva četiri meseca nalazio jedino mali zarobljeni asteroid, Heliki. Svetleo je preko brda dok se on približavao nizu hangara, sličnom crnom sprudu na sivom betonskom moru, ali ga niko nije primetio niti je on koga osetio u blizini. Nije bilo ograda, a postojalo je samo nekoliko stražara. Stražarenje su za njih obavljale mašine koje su osmatrale svetlosne godine svemira oko sistema Fomalhauta. Najposle, čega su imali da se plaše od domorodaca iz bronzanog doba sa ove male bezimene planete?

Heliki je zablistao punim sjajem kada je Rokanon napustio senku niza hangara. Mesec je bio u jeku treće četvrti kada je on stigao do svog cilja: šest FTL brodova. Počivali su nalik na šest ogromnih abonosnih jaja, postavljeni jedan uz drugi ispod nejasnog visokog baldahina, kamuflažne mreže. Oko brodova, slično igračkama, stajalo je raštrkano drveće, rub šume, Viarn.

Sada je morao, biti to bezbedno ili ne, da pribegne slušanju umom. Stajao je nepomično i veoma oprezno u senci jedne grupe drveća, nastojeći da u isti mah drži u pripravnosti i oči i uši, upravljajući ih prema jajolikim brodovima, u njih i oko njih. Još je u Breigni utvrdio da u svakom od njih danonoćno sedi po jedan pilot spreman da ih pokrene — verovatno ka Faradeju — u slučaju opasnosti.

Za šest pilota opasnost je predstavljala samo jedna stvar: da je kontrolni toranj, udaljen

četiri milje na istočnoj ivici baze bio bombardovan ili sabotiran. U takvom slučaju svaki je imao zadatak da prebaci brod na bezbedno mesto koristeći njegove vlastite komande, jer su ovi FTL posedovali komande kao i svi drugi svemirski brodovi, nezavisne od bilo kojih spoljašnjih, ranjivih kompjutera i izvora energije. Ali leteti na njima bilo je isto što i počiniti samoubistvo; nikakav život nije mogao da preživi »putovanje« brže od svetlosti. Stoga svaki od ovih pilota nije bio samo visoko obučen polinomijski matematičar, već i fanatik koji se žrtvuje. Bila je to odabrana grupa. Svi isti, dosađivali su se sedeći i čekajući na malo verovatan blesak slave. Rokanon je večeras u jednom od ovih brodova osetio prisustvo dva čoveka. Obojica su bili duboko usredsređeni na nešto. Između njih nalazila se jedna ravna površina ispresecana kvadratima. Rokanon je mnogih prethodnih večeri primao isti utisak, i njegov racionalan um razabrao je šahovsku tablu, dok se u slušanju umom prebacio na sledeći brod. Ovaj je bio prazan.

Hitro je prešao preko tmastog sivog polja između raštrkanog drveća do petog broda po redu, popeo se uz rampu i ušao kroz otvoren ulaz. Iznutra nije podsećao ni na kakav brod. Bio je sav u raketnim hangarima i lansirnim rampama, kompjuterskim bankama, reaktorima, svojevrsan teskoban i smrtonosan lavirint sa hodnicima dovoljno širokim da propuste projekte sposobne da unište čitav jedan grad. Budući da nije bio predviđen za putovanje kroz prostovreme nije imao prednji ili zadnji kraj, nikakvu logiku; a i Rokanon nije umeo da čita jezik njegovih znakova. Nije mogao da dosegne nijedan živi um koji bi mu poslužio kao vodič.

Proveo je dvadeset minuta metodično tragajući za komandnom prostorijom, obuzdavajući paniku, primoravajući sebe da ne koristi slušanje umom da se odsutni pilot ne bi uznemirio.

Samo za trenutak, pošto je otkrio komandnu sobu, pronašao ansibl i seo ispred njega, dopustio je svom čulu uma da pređe do broda koji je počivao istočno od ovog. Tamo je primio živ oset kolebljive ruke koja je lebdela nad belim lovcem. Smesta se povukao. Pribeleživši koordinate na koje je odašiljač ansibla bio podešen, zamenio ih je koordinatama HILF istraživačke baze Lige za galaktičku oblast osam u Kerguelenu, na planeti Nova Južna Džordžija — jedine koordinate koje je znao bez gledanja u priručnik. Po-desio je mašinu na odašiljanje i stao da otkucava.

Čim bi njegovi prsti (samo leve ruke, na nevolju) dodirnuli neku dirku, slova su se istovremeno pojavljivala na malom crnom ekranu u prostoriji u gradu na jednoj planeti udaljenoj osam svetlosnih godina;

HITNO PREDSEDNIŠTVU LIGE: *Baza ratnih FTL brodova pobune sa Faradeja nalazi se na Fomalhautu II, jugozapadni kontinent 28° 28' severno i 121° 40' zapadno, na oko 3 km severo-istočno od glavne reke. Baza je prikrivena ali se može uočiti po četiri četvorougona bloka sa 28 baraka i po hangaru na raketnom polju koje se pruža sa istoka na zapad. 6 FTL-a nisu u bazi već na otvorenom, odmah jugozapadno od raketnog polja na rubu jedne šume gde su kamuflirani mrežom i upijačima svetlosti. Napad treba izvesti veoma tačno zato što domoroci nisu umešani u celu stvar. Ovde je Gavarel Rokanon iz fomalhautske etnografske istraživačke misije. Jedini sam preživeli od članova ekspedicije. Poruku*

šaljem preko ansibla sa jednog prizemljenog neprijateljskog FTL-a. Ovde je još oko pet sati svitanja.

Nameravao je da doda: — Dajte mi nekoliko časova da se povučem na bezbedno mesto — ali to nije učinio. Ako bi se dogodilo da ga uhvate dok odlazi, Faradejanci bi bili upozoreni i možda bi mogli da uklone FTL.

Isključio je odašiljač i ponovo vratio koordinate na prethodno odredište. Dok je izlazio napolje preko uzanih mostića u ogromnim hodnicima, još jednom je izvršio proveru stanja u susednom brodu. Igrači šaha su ustali od ploče i kretali su se. Potrčao je sam kroz poluosvetljene besmislene prostorije i hodnike. Pomislio je da je skrenuo na pogrešnu stranu ali je izbio pravo na ulaz. Stuštio se niz rampu, a zatim kao bez duše pojurio duž beskrajnog broda, pa pored podjednako beskrajnog narednog broda da bi se konačno obreo u tami šume.

Našavši se među drvećem, više nije bio u stanju da trči, jer mu je dah goreo u grudima, a ni crne grane nisu propuštale mesečinu. Produžio je hodom, što je brže mogao, probijajući se natrag oko ivice baze do kraja raketnog polja, a onda putem kojim je došao ovim predelom, potpomognut Helikijevom narednom menom sjajnosti a po isteku narednog časa i izlaskom Fenija. Izgledalo je kao da uopšte ne napreduje kroz tamnu oblast, a vreme je isticalo. Ukoliko bi bombardovali bazu dok se nalazio ovako blizu, udarni talas eksplozije i vatrena oluja zahvatili bi ga, te je on hrlio kroz pomrčinu sa nesputanim strahom od svetlosti koja je svaki čas mogla da sevne iza njega i uništi ga. Ali zbog čega nisu već stigli, zbog čega su tako spori?

Još nije svanulo kada je dospeo do dvovrhog

brda gde je ostavio svog vetrohata. Životinja, razjarena zbog toga što je bila vezana čitavu noć u bogatom lovnom području, dočeka ga režanjem. Oslonio se na njeno toplo rame i malo joj počeo uvo prisativši se Kijoa.

Kada je povratio dah, uzjahao je vetrohata i pokušao da ga pokrene. Životinja je dugo čučala poput sfinge i nije htela čak ni da ustane. Konačno se pridigla, buneći se napevnim režanjem i krenula ka severu izbezumljujuće sporo. Brda i polja, napuštena sela i sivo drveće pomaljale su se svuda oko njih, ali sve dok se belina sunčevog izlaska nije rasula po istočnim brdima vetrohat nije hteo da poleti. Konačno se vinuo, pronašao pogodan vetar i zaplovio kroz bledu svetlu zoru. Rokanon se povremeno osvrtao. Iza njega nije bilo ničega osim mirnog predela, sa izmaglicom koja je ispunjavala rečno korito prema zapadu. Stao je da osluškuje čulom svog uma i osetio je misli, pokrete i jutarnje snove svojih neprijatelja, koji su išli uobičajenim tokom.

Učinio je ono što je mogao. Bio je budala kada je pomišljao da uopšte nešto može da učini. Šta je značio jedan sam čovek protiv celog naroda koji je u ratu? Iznuren, potišteno razmišljajući o svom porazu, jahao je prema Breigni, jedinom mestu gde je mogao da ode. Više se nije pitao zbog čega je Liga toliko kasnila sa napadom. Oni neće doći. Protumačili su njegovu poruku kao trik, klopku. Ili je, pade mu na pamet, pogrešno zapamtio koordinate: jedan pogrešan broj i njegova poruka je otišla u prazninu u kojoj nije bilo ni vremena ni prostora. A u ime toga, umro je Raho, umro je Jot, umro je Mogijen: u ime poruke koja nigde nije stigla. A on je ovde bio u izgnanstvu do kraja života, beskoristan, stranac na tuđinskom svetu.

Na kraju krajeva, nije bilo ni važno. On je bio samo jedan čovek. Sudbina jednog čoveka nema značaja.

— *Ako ona nema, šta ima?*

Nije mogao da podnese te zapamćene reči. Pogledao je još jednom unazad da bi se otrgnuo sećanju na Mogijenovo lice — i sa krikom uzdigao svoju sakatu šaku da zaštiti oči od nenasnosne svetlosti, visokog belog drveta koje je bešumno brzo raslo na ravnicama iza njega.

U buci i naletu vetra koji je usledio, vetrohat zaurla, trže se i stušti ka zemlji obuzet užasom. Rokanon se iskobelja iz sedla i šćućuri na tlu sa rukama preko glave. Ali nije mogao da je odagna — ne svetlost već tamu, tamu koja je oslepljivala njegov um, znanje u vlastitom telu o smrti hiljadu ljudi u jednom trenu. Smrt, smrt, smrt, jedna za drugom a ipak sve odjednom u jednom trenu u njegovom telu i mozgu. A posle toga, tišina.

Podigao je glavu i oslušnuo, čujući tišinu.

EPILOG

Spustivši se niz vetar u dvorište Breigne u sumrak, on sjaha i stade pored svog vetrohata: umoran čovek, pognute sede glave. Ubrzo su se okupili oko njega, svi svetlokosi ljudi iz zamka, pitajući ga kakva je to velika vatra bila na jugu i da li su begunci iz ravnica koji su pričali o uništenju stranaca, govorili istinu. Bilo je neobično što su se okupili oko njega znajući da je on znao. Potražio je pogledom Ganije među njima. Kada je ugledao njeno lice uspeo je da prozbori i rekao zastajkujući u govoru: — Mesto neprijatelja je uništeno. Oni se više neće vratiti. Vaš gospodar Ganhing je osvećen baš kao i moj gospodar Mogijen, i tvoja braća, Jahane, i Kijoov narod i moji prijatelji. Svi su oni mrtvi.

Napravili su mu prolaz i on sam produži u zamak.

Jedne večeri, nekoliko dana kasnije, šetac je sa Ganije vlažnom terasom kule u jasnoj plavoj polutami posle pljuska praćenog grmljavinom. Pitala ga je da li će sada otići iz Breigne. Odgovorio joj je opširno:

— Ne znam. Jahan će se vratiti na sever, u Halan, mislim. Ovde ima momaka koji bi voleli da preplove more. A i gospa od Halana čeka vesti o svom sinu... Ali Halan nije moj dom. Ja ovde nemam doma. Ja ne pripadam vašim ljudima.

Sada je znala ponešto o tome šta je on, te ga upita: — Zar tvoji ljudi neće doći ovamo da te potraže?

Uputio je pogled preko ove divne zemlje, prema reci koja je svetlucala u letnjem sumraku daleko na jugu. — Možda hoće — reče on. — Kroz osam godina. Smrt mogu odmah da pošalju, ali život je sporiji... Ko su moji ljudi? Ja nisam ono što sam bio. Promenio sam se.

Popio sam sa izvora u planinama. I ne želim da ikad budem na mestu gde bih mogao da čujem glasove svojih neprijatelja.

Koračali su jedno pored drugog u tišini na sedam koraka od ograde, a onda Ganije pogledavši naviše ka plavom tmastom bedemu planina, reče: — Ostani ovde sa nama.

Rokanon zastade za trenutak, a zatim reče: — Hoću. Na neko vreme.

Ali to je bilo do kraja njegovog života. Kada su se brodovi Lige vratili na ovu planetu, Jahan je odveo jednu ekipu na jug do Breigne da ga pronadu, ali on je već bio mrtav. Ljudi iz Breigne oplakali su svog gospodara a njegova visoka, plavokosa udovica, sa velikim plavim draguljem usađenim u zlato oko vrata, pozdravila je one koji su došli da ga traže. I tako on nikad nije saznao da je Liga ovom svetu dala njegovo ime.

*PROSTRANIJA
OD CARSTAVA
I SPORIJA*

Tek tokom ranih decenija postojanja Lige, Zemlja je uputila brodove na izuzetno daleka putovanja, preko svih ranijih međa, do zvezda, i još dalje. Oni su tragali za svetovima koje nisu zasejali niti su ih nastanili Osnivači Haina — za istinski tuđinskim svetovima. Svi Poznati svetovi bili su hainskog porekla, a Zemljane je vređalo to što su ih Hainci ne samo osnovali, nego su ih i spasli. Želeli su da se odvoje od porodične matice. Hteli su da pronađu nekog novog. Poput roditelja zamorno punih razumevanja, Hainci su podsticali njihova istraživanja, opskrbljujući ih brodovima i dobrovoljcima, što su činili i neki drugi svetovi Lige.

Svi ti dobrovoljci, koji su ulazili u sastav posade za Krajnja istraživanja, odlikovali su se istom osobenošću: nisu bili sasvim zdrave pameti.

Uostalom, koja bi se to osoba zdrave pameti upustila u traganje za podacima koji neće biti primljeni narednih pet ili deset stoleća? Smetnje izazvane kosmičkom masom još nisu bile odstranjene u radu ansibla, tako da je trenutno komuniciranje bilo pouzdano samo u dometu od sto dvadeset svetlosnih godina. Istraživači su, dakle, morali računati sa potpunom izdvojenošću. Osim toga, nisu mogli imati nikakvu predstavu o tome šta će ih čekati pri povratku, ako se uopšte vrate. Nijedno normalno ljudsko biće, koje je iskusilo posledice vremenske dilatacije, makar i od samo nekoliko decenija, na putovanju između svetova Lige, ne bi se dobrovoljno javilo za dvosmernu misiju koja bi potrajala stolećima. Istraživači su bili eskapisti, malo otkaćeni. Čaknuti.

Desetoro njih ukrcalo se na transporter na kosmodromu Smeming, a onda, tokom tri dana, koliko je trajao prevoz do broda Gum, pred-

zelo manje ili više neveste pokušaje da se međusobno upozna. Gum je cetijanski naziv, koji približno odgovara našem »beba« ili »mače«. Posadu je sačinjavalo dvoje Cetijanaca, dva Hainca, jedna Beldenka i petoro Zemljana; brod cetijanske proizvodnje iznajmila je vlada Zemlje. Njegova šarolika posada teturavo se ukrcala kroz spojnu cev, idući jedan po jedan, poput uplašanih spermatozoida koji pokušavaju da oplode vasseljenu. Transporter se odvojio i udaljio, a navigator je stavio Gum u pogon. Brod je trepereo nekoliko časova na rubu svemira, udaljen nekoliko stotina miliona milja od kosmodroma Smeming, a onda je naglo nestao.

Kada se, posle deset časova i dvadeset devet minuta, odnosno dve stotine pedeset šest godina, ponovo pojavio u normalnom svemiru, trebalo je da se nalazi u blizini zvezde KG-E-96651. I odista, zvezda se odmah ukazala u vidu zlatne glave čiode. Negde u okvirima kugle prečnika četiri stotine miliona kilometara takođe se nalazila jedna zelenkasta planeta, Svet 4470, koju je kartografisao jedan cetijanski stručnjak. Brod je sada trebalo da pronade planetu. Ovo nije bilo tako lako kako bi moglo da izgleda, s obzirom na to da je plast sena bio veliki četiri stotine miliona kilometara. Osim toga, Gum nije mogao da se kreće unutrašnjim prostorom jednog planetnog sistema brzinom bliskom svetlosnoj; ukoliko bi to ipak učinio, lako se moglo dogoditi da se i on i zvezda KG-E-96651 i Svet 4470 pretvore u ništavilo. Morao je da puzi, koristeći raketni pogon, brzinom od svega nekoliko stotina hiljada milja na sat. Matematičar-navigator Asnanifoil prilično je tačno znao gde bi planeta trebalo da se nalazi i smatrao je da bi do nje morali da stignu za deset Z-dana. U međuvre-

menu, članovima Istraživačke ekipe preostalo je da se još bolje upoznaju.

— Ne podnosim ga — reče Porlok, »tvrdi« naučnik (hemija, fizika, astronomija, geologija i tome slično) a na brčićima mu se pojavije mehurići pljuvačke. — Taj čovek je lud. Nikako mi ne ide u glavu kako je mogao da prođe testove za Istraživačku ekipu, izuzev ako ovo nije sračunat ogled iz nesaglasnosti, smišljen na nivou vlade, u kome je nama dodeljena uloga zamorčića.

— Mi obično koristimo hrčkove i hainske gole — reče učtivo Manon, »meki« naučnik (psihologija, psihijatrija, antropologija, ekologija i tome slično); bio je to jedan od dvojice Hainaca. — Umesto zamorčića. Treba, međutim, znati da je gospodin Osden odista veoma redak slučaj. U stvari, on je prva osoba koja je potpuno izlečena od Renderovog sindroma, jedne vrste infantilnog autizma, za koju se smatralo da je neizlečiva. Veliki zemaljski psihoanalitičar Hamergeld pretpostavio je da je uzrok autističke uslovljenosti u ovom slučaju supernormalni empatički kapacitet, te je saobrazno tome pripremio prikladnu terapiju. Gospodin Osden je prvi pacijent koji je podvrgnut toj terapiji, u stvari, on je živio sa doktorom Hamergeldom do osamdesete godine. Terapija se pokazala uspešnom.

— Uspešnom?

— Pa da. On jamačno više nije autističan.

— Nije. Sada je nenasan!

— Pa, vidite — reče Manon, blago posmatrajući mrlje od pljuvačke na Porlokovim brčićima — normalna odbrambeno-agresivna reakcija između stranaca koji se susreću, između vas i gospodina Osdena, recimo, predstavlja nešto čega ste jedva svesni; običaji, maniri, neobraćanje pažnje: sve vam to otupljuje iskonski me-

hanizam; naučili ste da ga prenebregavate, čak u toj meri da mu odričete svako postojanje. Kao empata, međutim, gospodin Osden to i te kako oseća. Oseća vlastita osećanja, kao i vaša, a uglavnom je teško razlučiti koja su čija. Recimo da postoji normalan elemenat neprijateljstva prema svakom strancu u vašoj emocionalnoj reakciji na njega kada ga sretnete, kao i spontan izraz nedopadanja prema njegovom izgledu, odeći ili načinu rukovanja, svejedno prema čemu. On oseća to nedopadanje. Kako je odviknut od autističke odbrane, pribegava jednom agresivno-odbrambenom mehanizmu, reagujući tako na agresiju koju ste vi nehotice projektovali na njega. — Manon je još prilično dugo nastavio da objašnjava.

— Ništa ne daje čoveku pravo da bude takav nitkov — reče na kraju Porlok.

— On ne može da nas isključi, zar ne? — upita Harfeks, biolog, drugi Hainac.

— Stvar je slična slušanju — primeti Olero, pomoćnik »tvrđog« naučnika, zadubljena u pre-mazivanje noktiju na nožnim prstima fluorescentnim lakom. — Na ušima nema kapaka. Empatija nema dugme za isključivanje. On čuje naša osećanja, želeo to ili ne.

— A da li zna šta mislimo? — upita Eskvana, inženjer, osvrnuvši se ka ostalima, s izrazom istinskog straha na licu.

— Ne — uzvрати žustro Porlok. — Empatija nije telepatija! Niko nije telepata.

— Ko zna — reče Manon, osmehnuvši se neupadljivo na svoj način. — Neposredno pre no što sam krenuo sa Haina, stigao je veoma zanimljiv izveštaj sa jednog nedavno otkrivenog sveta; jedan hilfer po imenu Rokanon izvestio je o nečemu što izgleda kao naučiva telepatska

tehnika koja se koristi kod jedne mutirane hominidne rase; video sam samo sinopsis HILF biltena, ali... — i on nastavi da objašnjava. Ostali su već shvatili da mogu da razgovaraju dok traju Manonova duga izlaganja; njemu to kao da nije smetalo, niti mu je promicalo mnogo od onoga što su oni govorili.

— A zašto nas onda on mrzi? — upita Eskvana.

— Niko te ne mrzi, Andere, dušo — reče Olero, namazavši Eskvanin nokat na palcu leve šake fluorescentnim ružičastim prelivom. Inženjera obli rumenilo i on se nelagodno osmehnu. Olero je bila žena tananog izgleda, čisto azijskog porekla, s iznenađujućim glasom, promuklim, dubokim i blagim, poput kakve mlade žabe-bukačice. — Ako mu već smeta naše neprijateljstvo, zašto ga onda samo povećava stalnim napadima i uvredama? Ne mogu reći da imam baš visoko mišljenje o terapiji doktora Hamergelda, stvarno, Manone; ko zna, možda je bio bolji kao autista...

Ona zastade. U glavnu kabinu ušao je Osdan.

Izgledao je kao odran. Koža mu je bila prirodno bela i tanka, tako da se kroz nju prozirala mreža krvotoka, slična kakvoj izbledelej putnoj karti sa crvenim i plavim oznakama. Adamova jabučica, mišići koji su mu okruživali usta, kosti i ligamenti zglobova i šaka — sve je to bilo nekako istaknuto, kao da je trebalo da posluži kao primer za čas anatomije. Kosa mu je bila boje blede rđe, slična davno usirenoj krvi. Imao je obrve i trepavice, ali one su se mogle videti samo pri određenom osvetljenju; ono što je bilo uočljivo bile su kosti iznad očnih duplji, kapci prošarani kapilarima i bezbojne oči. Nisu to bile crvene oči, jer on nije, zapravo, bio albino,

ali ni plave, niti sive; boje su iščilele iz Osdenovih očiju, ostavivši za sobom hladnu, vodoliku bi-strinu, beskrajno prodornu. Nikada nikoga nije gledao u oči. Lice mu je bilo lišeno izraza, slično kakvom anatomskom crtežu, ili voštanoj maski.

— Slažem se — reče on visokim, hrapavim tenorom — da je čak i autistička povučenost bolja od smoga jevtinih, drugorazrednih osećanja kojima me vi okružujete. Što si sad tako pun mržnje, Porloče? Ne možeš da me podneseš, a? Idi onda i malo upražnjavaj samoerotiku, kao što si to noćas činio, jer ti to poboljšava vibracije. Ko mi je, do vraga, pomerio trake ovde? Ne dirajte moje stvari, niko od vas. Ne dozvoljavam to.

— Osdene — reče Asnanifoil svojim krupnim, sporim glasom — zašto si takav nitkov?

Ander Eskvana se šćućuri i stavi ruke pred lice. Prepirke su ga plašile. Olero podiže pogled, praznog ali ljubopitljivog izraza lica, kako dolikuje večnom posmatraču.

— A zašto da ne budem? — upita Osden. Nije gledao Asnanifoila i držao se što je dalje mogao od ostalih u punoj kabini. — Ni u jednom od vas ne postoji razlog koji bi me nagnao da promenim držanje.

Harfeks, uzdržan i strpljiv čovek, reče: — Razlog je to što ćemo provesti nekoliko godina zajedno. Život će nam svima biti podnošljiv ako...

— Zar vam nije jasno da ja ne dajem ni pet para za sve vas? — upita Osden, a zatim uze mikro-trake i izide. Eskvana iznenada ode na počinak. Asnanifoil stade da prstima crta strujnice po vazduhu, mrmrljajući Obredne proste brojeve. — Ne može se nikako drukčije objasniti njegovo prisustvo na brodu osim kao plod urote zemaljske vlasti. Odmah sam to prozreo. Ova

misija osuđena je na propast — prošaputa Harfeks koordinatoru, osvrnuvši se preko ramena. Porlok je nespretno petljao po dugmetu na pantalonama; u očima su mu bile suze. — Kazao sam vam da su svi ljudi, ali vi ste mislili da preterujem.

No, za to je bilo razloga. Članovi ekipe za Krajnja istraživanja očekivali su da će im kolege biti inteligentne, valjano obučene, psihički nestabilne i lično simpatične. Morali su da rade zajedno u tesnim prostorijama i na neprijatnim mestima, tako da je bilo osnovano nadati se da će paranoje, potištenosti, manije, fobije i prinude drugih biti dovoljno blage da omogućće dobre lične odnose, bar tokom pretežnog dela putovanja. Osdene je možda inteligentan, ali mu je upućenost u stvari površna, a ličnost katastrofalna. Poslat je u misiju samo zbog svoje jedinstvene nadarenosti, moći empatije: tačnije rečeno, zbog bioempatičke prijemčivosti velikog raspona. Njegov dar nije se odnosio samo na vrstu kojoj je pripadao; bio je u stanju da dokuči osećanja i čuvstva svega što je kadro da oseća. Mogao je da deli pohotu sa belim pacovom, bol sa zgnječenom bubašvabom, fototropiju sa noćnim leptirom. Vlasti su zaključile da će na jednom stranom svetu biti korisno znati da li je bilo šta u blizini sposobno da oseća, a ako je to slučaj, kakva su mu onda osećanja prema članovima misije. Osdeneva titula bila je nova. On je predstavljao Senzora ekipe.

— Šta je osećanje, Osdene? — upita ga jednog dana Haito Tomiko u glavnoj kabini, pokušavši da iznebuha uspostavi nekakav odnos s njim. — Šta je tačno to što registruješ tvojom empatičkom senzitivnošću?

— Drek — uzvрати čovek svojim visokim,

razdraženim glasom. — Psihičke izlučevine životinjskog carstva. Ja gacam po vašim ukropinama.

— Pokušala sam — reče ona — da saznam neke činjenice. — Smatrala je da joj je glas zavidljujuće miran.

— Nisi ti tragala za činjenicama. Pokušala si mene da se domogneš. Uz nešto straha, malo radoznalosti i premnogo odvratnosti. Postupala si kao da prebiraš po crknutom psu da bi videla kako gamižu crvići. Možeš li najzad jednom zavisagda utuviti u glavu da ja nikome ne dam da me se dočepa, da želim da me ostavite na miru? — Koža mu je bila išarana crvenim i ljubičastim kapilarima, a glas mu je postao povišen. — Idi i sama se valjaj u svom kalu, ti žuta kučko! — razdra se on na njeno ćutanje.

— Smiri se — reče mu ona, i dalje pribrano, ali odmah ga je ostavila i povukla se u svoju kabinu. Razume se, bio je u pravu u pogledu njenih pobuda; pitanje joj je u dobroj meri bilo samo izgovor, puki napor da ga zainteresuje. Ali šta ima lošeg u tome? U trenutku kada je postavila pitanje najviše je osećala blago nepoverenje prema njemu; uglavnom joj ga je bilo žao, jadnog, nadmenog, pakosnog nitkova, gospodina Beskoška, kako ga je Olero nazvala. Šta očekuje sa takvim ponašanjem? Ljubav?

— Mislim da ne može da podnese da ga iko sažaljeva — reče Olero, opružena na donjoj ležaljki, gladeći bradavice.

— Pa onda ne može da uspostavi nikakav ljudski odnos. Sve što je učinio doktor Hamergeld bilo je da mu preokrene autizam...

— Jadni frot — reče Olero. — Tomiko, nećeš imati ništa protiv ako Harfeks navrati malo noćas, je l' da?

— Zar ne bi mogla da odeš u njegovu kabinu? Dojadilo mi je već da stalno sedim u glavnoj kabini sa tom vražjom oljuštenom repom.

— Mrziš ga, zar ne? Mislim da on to oseća. Ali spavala sam sa Harfeksom i prošle noći, a Asnanifoil bi mogao da postane ljubomorani, s obzirom na to da dele kabinu. Ovde bi bilo zgodnije.

— Opsluži ih obojicu — uzvratila Tomiko grubo, zbog uvređenog osećanja čednosti. Njena zemaljska subkultura, ona iz istočne Azije, bila je puritanska; držala je do neporočnosti.

— Volim jednoga na noć — uzvratila Olero bezazleno vedro. Belden, planeta-vrt, nikada nije otkrio neporočnost, kao ni točak za mučenje.

— Pokušaj onda sa Osdenom — reče Tomiko. Njena lična nestabilnost retko je bila tako bolna kao sada: duboko nepoverenje u samu sebe, koje se ispoljavalo u vidu destruktivizma. Javila se dobrovoljno za ovaj posao zato što, po svoj prilici, nije bilo nikakve fajde od njega.

Mala Beldenka podiže pogled, držeći četkicu u ruci, dok su joj oči bile širom otvorene. — Tomiko, pokvareno je to što si kazala.

— Zašto?

— Bilo bi to nisko! Osden me ne privlači!

— Mislila sam da ti to nije važno — uzvratila Tomiko ravnodušno, premda je znala da nije tako. Ona pokupi neke papire i iziđe iz kabine, primetivši uz put: — Nadam se da ćete ti i Harfeks, odnosno ko već bude, biti gotovi do poslednjeg zvona; umorna sam.

Olero briznu u plač; suze su joj se slivale na male, pozlaćene bradavice. Lako je plakala. Nasuprot njoj, Tomiko nije zaplakala od kada joj je bilo deset godina.

Nije to bio srećan broj; ali stvari su krenule

nabolje kada su Asnanifoil i njegovi računari ušli u trag Svetu 4470. Bio je to tamnozeleni dragulj, sličan istini na dnu gravitacionog zdenca. Dok su posmatrali kako smaragdni disk raste, osećanje zajedništva bujalo je među njima. Osdanova sebičnost, njegova sračunata grubost, sada je služila da zbliži ostale. — Možda je — reče Manon — on upućen kao gron. Zemljani to nazivaju žrtveni jarac. — Niko ovome nije protivslovio, toliko su naprasno postali ljubazni i uviđavni jedni prema drugima.

Ušli su u orbitu. Nije bilo svetlosti na noćnoj strani, na kontinentima nisu postojale linije i čvorišta nastala radom životinja kadrih da grade.

— Nema ljudi — promrmlja Harfeks.

— Razume se da ih nema — odbrusi Osdan, koji je imao svoj zaseban video-ekran; glava mu se nalazila u politenskoj vreći. Tvrдио je da plastika prigušuje empatičku buku koju prima od drugih. — Nalazimo se dva svetlosna veka iza granice hainskog širenja, a preko nje nema ljudi. Nigde. Ne mislite valjda da bi Postanje počinilo istu groznu grešku dva puta?

Niko nije obraćao mnogo pažnje na njega; svi su očarano promatrali prostranstvo, zeleno poput žada, pod sobom, gde je bilo života, ali ne ljudskog. Predstavljali su otpadnike ljudskog roda, a ono što su videli dole nije bila pustoš, već spokoj. Čak ni Osdan nije posmatrao sasvim bezizražajno kao obično; bio je namrgođen.

Spuštanje u plamenu na more; izviđanje iz vazduha; prizemljenje. Ravnica prekrivena nečim što je ličilo na travu, gusto, zeleno; povijene stabljike okruživale su brod, tarući se o isturene video-kamere i zaprašujući sočiva finim polenom.

— Izgleda kao čista fitosfera — reče Harfeks. — Osdene, registruješ li bilo šta što oseća?

Svi se okrenuše prema Senzoru. On je napustio ekran i upravo sipao čaj u šolju. Nije odgovorio. Retko je odgovarao na pitanja koja su mu rečima upućena.

Hitinska krutost vojne discipline bila je sasvim neprimerena u ovoj ekipi ludih naučnika; lanac njihovih komandi stajao je negde između parlamentarne procedure i potpuno labavog hijerarhijskog ustrojstva, što bi sigurno sasvim sludilo jednog oficira u redovnoj službi. Prema odredbi uputstva vlasti, međutim, titula Koordinatora dodeljena je doktorki Haito Tomiko i ona je sada prvi put istupila u tom svojstvu. — Gospodine Senzore Osdene — kazala je — molim vas, odgovorite gospodinu Harfeksu.

— Kako mogu da »registrujem« nešto spolja — uzvрати Osdene ne okrenuvši se — kada se osećanja devetoro neurotičnih hominida motaju oko mene kao crvi u konzervi? Kada budem imao nešto da vam kažem, reći ću vam. Svestan sam svoje odgovornosti kao Senzora. Ukoliko biste, međutim, odlučili da mi ponovo izdate neko naređenje, Koordinator Haito, smatraću da sam oslobođen svake daljnje odgovornosti.

— Vrlo dobro, gospodine Senzore. Smatram da više neće biti potrebna nikakva naređenja. — Tomikin žablji glas bio je pribran, ali Osdene kao da se malo trgao, stojeći okrenut leđima prema njoj, kao da ga je silina njene potisnute mržnje fizički gurnula.

Biologova slutnja pokazala se tačnom. Kada su preduzeli ispitivanja, ustanovili su da nema nikakvih životinja, čak ni na nivou mikrosveta. Ovde niko nikoga nije jeo. Svi oblici života bili su fotosintetički ili saprofitni, što znači da su živeli na račun svetlosti ili mrtvih, a ne živih. Biljke: beskrajne biljke, od kojih nijedna nije

bila poznata posetiocima iz doma Čovekovog. Beskrajni prelive i senke zelenog, ljubičastog, rumenog, smeđeg, crvenog. Beskrajne tišine. Jedino se vetar kretao, njišući lišće i listove paprati, topli, šumoreći vetar, ispunjen sporama i polenom, koji je raznosio slatkastu, bledozelenu prašinu po prerijama velikih, tuđinskih trava, vresištima bez vresa, bescvetnim šumama gde nijedna noga nikada nije kročila, niti je neko oko zavirilo. Topli, tužni svet, tužni i vedri. Šetajući se poput izletnika sunčanim ravnicama prekrivenim nečim nalik na papratnjače, istraživači su tiho razgovarali. Znali su da njihovi glasovi remete tišinu staru hiljadu miliona godina, tišinu vetra i lišća, lišća i vetra, koji duva, pa stane, a onda ponovo počne da duva. Tiho su razgovarali; ali budući ljudi, razgovarali su.

— Siroti stari Osden — reče Dženi Čong, biolog i tehničar, pilotirajući helimlaznjakom prema kvadrantu severnog pola. — Sva ona haj-faj oprema u njegovoj glavi, a ništa ne prima. Grozno.

— Kazao mi je da mrzi biljke — reče Olero, zakikotavši se.

— A čovek bi pomislio da će ih voleti, pošto ga ne gnjave kao mi.

— Ne mogu da kažem ni da ja preterano ljubim ove biljke — reče Porlok, posmatrajući rumena talasanja šuma severnog pola pod njima. — Ispada na isto. Ovde nema uma. Nema promena. Sam čovek ovde ubrzo bi pošandrcao.

— Ali sve buja od života — reče Dženi Čong. — A čim je živo, Osden ga mrzi.

— Nije on, u stvari, tako rđav — reče Olero, velikodušno. Porlok je pogleda sa strane i upita: — Jesi li spavala s njim, Olero?

Olero briznu u plač i uzviknu: — Baš ste skaredni vi Zemljani!

— Ne, nije — reče Dženi Čong, spremna na odbranu. — Jesi li ti, Porloče?

Hemičar se nelagodno nasmeja: ha, ha, ha. Mrlje pljuvačke pojavile su se na brčićima.

— Osden ne podnosi da ga dodiruju — reče Olero drhtavo. — Jednom sam se slučajno očešala o njega, a on me je odgurnuo kao da sam nešto... kužno. Za njega smo svi samo stvari.

— Zao je — reče Porlok napetim glasom, koji je začudio dve žene. — Na kraju će upropastiti celu ekipu, doći će joj glave njegove sabotaže. Upamtite moje reči. On i nije kadar da živi sa drugim ljudima!

Spustili su se na severnom polu. Ponoćno sunce tinjalo je nad niskim brežuljcima. Kratka, suva, zelenkastoružičasta trava, slična ugojki, pružala se u svim pravcima, koji su svi vodili prema jugu. Obrvani neverovatnom tišinom, troje Istraživača postavile su uređaje i dadoše se na posao, tri virusa koja se sićušno izvijaju na koži nepomičnog džina.

Niko nije zvao Osdena da dođe na ovakve izlete kao pilot, fotograf ili zapisničar, a on se nikada dobrovoljno nije javljao, tako da je retko napuštao bivač glavne baze. Vršio je obradu Harfeksovih botaničkih teksonamičkih podataka na brodskim računarima i pomagao je Eskvani, čiji se posao ovde poglavito sastojao u opravljavanju i održavanju. Eskvana je počeo prilično dugo da spava, po dvadeset pet ili više časova od tri-deset dvočasovnog dana, napustivši usred posla opravljavanje kakvog radija ili proveravanje upravljačkih kola nekog helimlaznjaka. Koordinator je ostao u bazi jednoga dana radi nadgledanja. Nikoga više nije bilo izuzev Posvet To, koja je

bila podložna epileptičkim napadima; Manon ju je uključio danas u terapijsko kolo u stanju preventivne katatonije. Tomiko je davala izveštaje u skladište memorije, držeći na oku Osdena i Eskvanu. Protekla su dva časa.

— Treba upotrebiti mikroelemenat 860 za taj spoj — reče Eskvana svojim mekim, oklevajućim glasom.

— Očigledno!

— Izvini. Video sam da si stavio 840...

— Zameniću ga kada izvadim 860. Kada nešto ne budem umeo, inženjeru, pitaću te za savet.

Minut kasnije, Tomiko se osvrnu unaokolo. Glave spuštene na sto i sa palcem u ustima, Eskvana je spavao kao top.

— Osdene.

Belo lice nije se okrenulo; nije ništa kazao, ali je nestrpljivo stavio do znanja da sluša.

— Ne možete biti nesvestan Eskvanine osetljivosti.

— Ne odgovaram za njegove psihopatske reakcije.

— Ali odgovorni ste za svoje. Eskvana nam je bitan za posao ovde, a vi niste. Ako ne budete kadri da zauzdate svoje neprijateljsko držanje, moraćete potpuno da se okanete ovog čoveka.

Osden odloži alatke i podiže se. — Sa zadovoljstvom! — reče svojim osvetoljubivim, reskim glasom. — Ti ni slučajno ne možeš da zamisliš kako je to preživljavati Eskvanine iracionalne užase. Deliti njegov grozan kukavičluk, ustuknuti sa njim pred svim i svačim!

— Pokušavate li to da opravdate grubost prema njemu? Mislila sam da imate više samopoštovanja. — Tomiko oseti kako sva drhti od srdžbe. — Ako vas empatička moć odista nagoni

da delite Anderov jad, zašto on nikada ne iza-
zove trunku sažaljenja u vama?

— Sažaljenje — reče Osden. — Sažaljenje.
Šta ti znaš o sažaljenju?

Ona se zagleda u njega, ali on joj ni ovoga
puta ne uzvрати pogled.

— Hoćeš li da ti pretočim u reči ono što
sada osećaš prema meni? — upita on. — U
stanju sam da to učinim znatno tačnije nego ti.
Podjednako sam dobro uvežban da primam ovak-
ve reakcije, kao i da ih podvrgavam analizi. A
sad ih odista primam.

— Ali kako možete očekivati da ću prema
vama biti blagonaklona kada se ovako pona-
šate?

— Kakve veze ima to kako se ja ponašam,
ti glupa krmačo? Misliš li da to menja nešto
na stvari? Misliš li da prosečno ljudsko biće pred-
stavlja bezdani zdenac ljubavi i blagonaklonosti?
Sam sam izabrao da me mrze ili preziru. Pošto
nisam ni žena ni kukavica, želim da me mrze.

— Koješta. Samo sažaljenje. Svaki čovek
ima...

— Ali ja nisam čovek — reče Osden. —
S jedne strane ste svi vi, a sa druge sam ja. Ja sam.

Zgranuta ovim bezdanim solipsizmom, ona
nekoliko trenutaka ostade bez reči; konačno,
kada mu se ponovo obratila, bilo je to bez srdžbe
ili sažaljenja, naprosto klinički: — Tako se mo-
žete uništiti, Osdene.

— To za tebe važi, Haito — odbrusi on. —
Ja nisam podložan potištenosti; kod mene nema
sepukua. Šta želiš da radim ovde?

— Idite. Poštedite i sebe i nas. Uzmite vaz-
duhoplov i sabirnik podataka i pođite da brojite
biljne vrste. U šumu; Harfeks još nije ni naćeo
šumu. Odaberite jedno šumsko područje od sto

kvadratnih metara, ma gde u granicama radio-dometa. Ali izvan dometa empatije. Javlajte se svakog dana u 8 i 24 časa.

Osden je otišao i ništa se nije čulo od njega pet dana izuzev lakonskih signala koje je slao dva puta dnevno, u znak da je sa njim sve u redu. Raspoloženje u bivaku glavne baze promenilo se kao da je na bini novi prizor. Eskvana je ostajao budan i po osamnaest časova. Posvet To pronašla je negde svoj zvezdani leut i na njemu izvodila sama nebeska saglasja (što je Osdena ranije dovodilo u stanje mahnitosti). Manon, Harfeks, Dženi Čong i Tomiko — svi su prestali da uzimaju lekove za smirenje. Porlok je nešto izdestilisao u laboratoriji i to sam ispio. Posle je bio mamuran. Asnanifoil i Posvet To održali su jednu celonoćnu Brojčanu epifaniju, tu mističnu orgiju viših matematičara koja predstavlja glavno zadovoljstvo religijske cetijanske duše. Olero je spavala sa svima. Posao je dobro napredovao. »Tvrđi« naučnik dojadi kao bez duše u glavnu bazu, probijajući se kroz visoke, mesnate stabljike neobičnih trava. — Nešto... u šumi... — Oči su mu bile iskolačene, borio se za dah, brčići i prsti su mu drhtali. — Nešto veliko. Kretalo se, iza mene. Postavljao sam oznaku visine, pognut. Banulo je na mene. Kao da se spustilo sa drveća. Iza mene. — Zurio je u ostale neprozirnim očima, punim užasa ili iscrpljenosti.

— Sedi, Porloče. Smiri se. Polako sad, čujmo sve iz početka. Nešto si video...

— Nejasno. Samo kretanju. S namerom. Jedan... ne znam šta je to moglo biti. Nešto što se samo kretalo. U drveću, arborima, kako ih već zovete. Na rubu šume.

Na Harfeksovom licu pojavi se namrgođen izraz. — Nema ovde ničega što bi moglo da te

napadne, Porloče. Ne postoje čak ni mikrozoje. Ne može da bude ni govora o nekoj velikoj životinji.

— Da nisi možda video kako je neki epifit iznenada pao, kako se oslobodila neka lijana iza tebe?

— Ne — reče Porlok. — Spustilo se odozgo na mene, kroz grane, brzo. Kada sam se okrenuo, hitro se povuklo nagore. Proizvelo je izvestan zvuk, sličan lomljavi. Kao da je bila neka životinja, sam će ga bog znati šta! Bilo je veliko... u najmanju ruku kao čovek. Možda crvenkaste boje. Nisam siguran, nisam mogao da vidim.

— Bio je to Osden — reče Dženi Čong. — Izigravao je Tarzana. — Ona se nervozno zakikota, a Tomiko priguši divlji, nehajan smeh. Ali Harfeks se nije smejaio.

— Čovek se oseća nelagodno pod ovim arborima — reče on ljubaznim, prigušenim glasom. — Zapazio sam to. Možda sam baš zbog toga odustao od daljeg rada u šumama. Postoji izvesno hipnotičko svojstvo u bojama i rasporedu stabljika i grana, naročito u onim zavojitog rasta; a bacači spora rastu tako pravilno razmešteni da se to čini neprirodno. Subjektivno govoreći, meni to ne izgleda odveć prijatno. Pitam se, da li bi možda jedno jače dejstvo ovoga tipa moglo da izazove halucinacije...?

Porlok odmahnu glavom, a onda ovlaži usne. — Bilo je tamo — reče on. — Nešto. Kretalo se s namerom. Pokušalo je da me napadne otpozadi.

Kada se Osden javio, tačan kao i uvek, u dvadeset četiri časa te noći, Harfeks ga izvesti o Porlokovom doživljaju. — Jeste li naišli na bilo šta, gospodine Osden, što bi moglo da ide u prilog utisku gospodina Porloka o nekom

pokretnom obliku života, kadrom da oseća u šumi?

— Ssss — uzvratilo radio sadronično. — Nisam. Sranje — reče Osdenov neprijatan glas.

— Proveli ste u šumi više vremena nego bilo ko od nas — reče Harfeks podjednako ljubazno kao i pre. — Slažete li se sa mojim utiskom da šumska sredina vrši prilično uznemiravajuća, a možda i halucinogena dejstva na opažanje?

— Sss... Složiću se da je Porlokovu moći opažanja lako izbaciti iz koloseka. Ako ga držite u njegovoj laboratoriji, praviće vam manje štete. Ima li još nešto?

— Nema za sada — reče Harfeks, a Osden prekide vezu.

Niko nije mogao da poveruje u Porlokovu priču, ali niko nije mogao ni da je prenebregne. On je bio uveren da je nešto, nešto veliko, pokušalo da ga iznebuha napadne. Teško je bilo to poreći, budući da su se nalazili na tuđinskom svetu, tako da su svi prilikom ulaska u šumu osećali izvesnu zebnju i postajali ispunjeni zlim slutnjama kada bi se obreli pod »drvećem«. (— Sasvim se mogu nazvati 'drvećem' — kazao je Harfeks. — Jer ovo rastinje je upravo to, premda je u isti mah i sasvim različito). Složili su se da su se osećali nelagodno, ali da su imali utisak da ih nešto otpozadi posmatra.

— Moraćemo da isteramo stvar na čistinu — reče Porlok i zatraži da bude upućen u šumu kao privremeni pomoćnik biologa, slično Osdenu, da istražuje i osmatra. Olero i Dženi Čong su se dobrovoljno javile, pod uslovom da pođu kao par. Harfeks ih je sve poslao u šumu blizu mesta gde su podigli bivak, prostran predeo koji je prekrivao četiri petine kontinenta D. Uskratio im je lako oružje. Zadržali su se u granicama

polukruga prečnika pedeset milja, gde se trenutno nalazio i Osden. Javljali su se dva puta dnevno tokom tri dana. Porlok je izvestio da mu se učinilo da je u magnovenju spazio kako se neko veliko, poluuspravljeno obličje kreće kroz drveće sa druge strane reke; Olero je bila sigurna da je čula kako se nešto kreće blizu šatora tokom druge noći.

— Nema životinja na ovoj planeti — bio je uporan Harfeks.

A onda se Osden nije javio narednog jutra.

Tomiko je čekala nešto manje od jednog časa, a zatim je odletela sa Herfeksom do mesta odakle se Osden javio prethodne noći. Ali dok je helimlaznjak lebdeo iznad mora rumenog lišća, bezgraničnog, neprozirnog, najednom ju je obuzeo paničan očaj. — Kako da ga ovde pronađem?

— Izvestio je da se spustio na obalu reke. Potražimo vazduhoplov; sigurno je podigao bivač u blizini letelice, tako da nije mogao daleko da odmakne. Prebrojavanje vrsta prilično je spor posao. Evo reke.

— A eno i letelice — reče Tomiko, spazivši jarki, neprimereni odblesak usred boja i preliva biljaka. — Hajdemo tamo.

Podesila je helimlaznjak da lebdi u mestu i izbacila lestve. Spustili su se oboje. More života zaklopilo im se nad glavama.

Kada je nogama dodirnula tlo šume, ona otkači poklopac futrole revolvera; a onda, bacivši pogled prema Harfeksu koji je bio nenaoružan, odluči da za sada ne dira oružje. Ali ruka joj je stalno išla prema njemu. Više nije bilo nikakvog zvuka čim su se odmakli nekoliko metara od spore, smeđe reke, a svetlost je izgledala prigušena. Velika stabla stajala su prilično razmaknuta, na gotovo pravilnim rastojanjima, bez-

malo istovetna; kora im je bila meka, ponekad glatka, a ponekad sunderasta, siva zelenkasto-smeđa ili smeđa, obavijena puzavicama nalik na užad i ovenčana epifitama; na sve strane su se pružale krute, zapletene pregršti velikog, tamnog lišća, tanjirastog oblika, koje je obrazovalo svojevrsan krovni sloj debeo između dvadeset i trideset metara. Tlo pod nogama bilo je gipko poput dušeka, svaki pedalj prepleten korenjem i posut sitnim rastinjem mesnatog lišća.

— Evo šatora — reče Tomiko, zaplašena zvukom svog glasa u tom ogromnom zajedništvu bezglasja. U šatoru su se nalazili Osdenova vreća za spavanje, nekoliko knjiga, kutija sa sledovanjima. Trebalo bi da vičemo, da ga dozivamo, pomisli ona, ali to nije čak ni pomenula; ni Harfeks to nije učinio. Stali su da kruže oko šatora pažljivo držeći jedno drugo na vidiku kroz gusta prisustva, gustu polutamu. Saplela se o Osdenovo telo, na nepunih trideset metara od šatora; u tom pravcu ju je privukao beličasti odblesak ispuštene beležnice. Ležao je licem okrenut prema tlu između dva stabla s ogromnim korenjem. Glava i šake bile su mu prekrivene krvlju, koja je delimično bila zgrušana, a delom još sveže crvena.

Harfeks se u času stvori kraj nje: njegov bleđi, hainski ten izgledao je sasvim zelen u polutami. — Mrtav?

— Nije. Udaren je. Tresnut. Otpozadi. — Tomiko opipa prstima po krvavoj lobanji, slepoočnicama, potiljku. — Neko oružje ili alatka... mislim da nema preloma.

Kada je okrenula Osdenovo telo, kako bi mogli da ga podignu, on otvori oči. Ona ga je držala, nagnuvši se tik nad njegovo lice. Blede usne mu se zgrčiše. Nju najednom prože samrtni strah i ona snažno kriknu dva ili tri puta i po-

kuša da se da u trk, saplićući se i spotičući u strašnoj polutami. Harfeks je uhvati, a na njegov dodir i na zvuk njegovog glasa panika u njoj opusti. — Šta je bilo? Šta je bilo? — ponavljao je on pitanje.

— Ne znam — projeca ona. Žestoki otkucaji srca i dalje su je potresali i ona nije mogla jasno da vidi. — Strah... ovaj... obuzela me je panika. Kada sam mu videla oči.

— Oboje smo nervozni. Ne shvatam ovo...

— Dobro mi je sada. Pođimo. Moramo se pobrinuti za njega.

Delajući nerazumno žurno, odvukli su Osdena do obale reke i podigli ga u letelicu pomoću užeta koje su mu vezali ispod mišica; njihao se poput vreće, malo se izvijajući povrh glutinoznog, tamnog mora lišća. Uvukli su ga u helimlaznjak i odmah odleteli. Samo minut kasnije stigli su do otvorene prerije. Tomiko se sva unela u navodni signal. Duboko je udahnula, a zatim joj se oči susretoše sa Harfeksovim.

— Toliko sam se užasnula da sam se gotovo onesvestila. Nikad mi se to nije dogodilo.

— I ja sam se... nerazumno prestrašio — reče Hainac; odista je izgledao ostareo i potresen. — Ne toliko kao vi. Ali podjednako nerazumno.

— To se dogodilo kad sam bila u dodiru sa njim, držeći ga. Izgledalo je za trenutak kao da je svestan.

— Empatija?... Nadam se da će nam moći reći šta ga je napalo.

Sličan kakvoj skrhanj manekenskoj lutki prekrivenoj krvlju i blatom, Osden se nalazio u poluležećem stavu, onako kako su ga sručili na stražnja sedišta, obuzeti mahnitom željom da što pre napuste šumu.

U bazu su doneli paniku. Uzaludna grubost ovog napada bila je zloslutna i zbunjajuća. S obzirom na to da je Harfeks tvrdoglavo odricao svaku mogućnost postojanja životinjskog života, počele su da se javljaju pomisli o biljkama kadrin da osećaju, o čudovišnoj vegetaciji, psihičkim projekcijama. Prikrivena fobija Dženi Čong ponovo je uzela maha i ona nije bila u stanju da priča ni o čemu drugom izuzev o Mračnim egoima koji su pratili ljude, stalno im se motajući iza leđa. Ona, Olero i Porlok bili su pozvani natrag u bazu, a niko više nije bio sklon da krene u divljinu.

Osdene je izgubio prilično krvi tokom tri ili četiri sata koliko je ležao sam, a udarac i teške kontuzije doveli su ga u stanje šoka i polukome. Kada je izišao iz tog stanja i kada ga je još jedino morila slaba groznica, nekoliko puta je pozvao »doktora« jadikovnim glasom: — Doktore Hamergeld... — Pošto se sasvim povratio, dva duga dana kasnije, Tomiko je pozvala Harfeksa u svoje odeljenje.

— Osdene, možete li nam reći šta vas je napalo?

Blede oči zacakliše se mimo Harfeksovog lica.

— Bili ste napadnuti — reče Tomiko blago. Nemirni pogled bio je omraženo poznat, ali ona je bila lekar, dužnost joj je bila da ublažuje boli. — Možda se toga još ne sećate. Nešto vas je napalo. Bili ste u šumi...

— Ah! — uzviknu on; oči mu se zacakliše, a crte lica iskriviše. — Šuma... u šumi...

— Šta je u šumi?

On počeo da se bori za dah. Na licu mu se pojavi izraz nešto bistrije svesti. Nekoliko trenutaka kasnije on reče:

— Ne znam.

— Da li ste videli šta vas je napalo? — upita Harfeks.

— Ne znam.

— Sada se sećate.

— Ne znam.

— Životi svih nas možda zavise od toga. Morate nam reći šta ste videli!

— Ne znam — reče Osden, zajecavši od malaksalosti. Bio je preslab da bi sakrio činjenicu da krije odgovor, ali ga ipak nije otkrio. Neda-leko odatle, Porlok je grickao brčiće boje bibera, nastojeći da razabere šta se zbiva u odeljenju. Harfeks se naže nad Osdena i reče: — Ma, kaži nam... — Tomiko je morala fizički da se umeša.

Harfeks je uspeo da se obuzda uz napor koji je bilo bolno videti. Bez reči je otišao u svoje odeljenje, gde je nesumnjivo uzeo dvostruku ili trostruku dozu sredstava za umirenje. Ostali muškarci i žene, raštrkani po velikom, krhkom zdanju, koje se sastojalo iz dugačke, glavne prostorije i deset odeljenja za spavanje, ništa nisu kazali, ali su im izrazi lica bili potišteni i nervozni. Kao i uvek ranije, Osden ih je i sada držao u šaci. Tomiko spusti pogled na njega, a plima mržnje zapeče je u grlu poput žuči. Ovaj čudovišni egotizam koji se hranio osećanjima drugih, ta apsolutna sebičnost, bili su čak gori i od najodvratnije izobličivosti tela. Kao rođeno čudovište on nije trebalo da živi. Nije trebalo da bude živ. Trebalo je da umre. Zašto mu se glava nije sasvim rascopala?

Dok je tako ležao, opružen i beo, sa bespomoćnim rukama uz bokove, bezbojne oči bile su mu širom otvorene, a iz njihovih uglova tekle su suze. Najednom se trže. — Nemoj — reče

slabašnim hrapavim glasom, pokušavši da podigne ruke kako bi zaštitio glavu. — Nemoj!

Ona sede na stolicu na sklapanje pokraj poljskog kreveta i posle nekoliko trenutaka spusti šake na njegove. On pokuša da ih izvuče, ali mu je za to nedostajalo snage.

Među njima zavlada dugotrajna tišina.

— Osdene — promrmlja ona najzad — žao mi je. Veoma mi je žao. Želim ti dobro. Dopusti mi da ti želim dobro. Neću da ti naudim. Slušaj, sad shvatam. Bio je to neko od nas. Tako je, zar ne? Ne, ništa ne odgovaraj, reci mi samo ako grešim; ali ne grešim... Razume se da ima životinja na ovoj planeti. Deset životinja. Svejedno mi je ko je bio. To nije važno, zar ne. Maločas sam to mogla i ja da budem. Jasno mi je. Nisam razumela kako je to, Osdene. Nemaš pojma koliko nam je teško da shvatimo... ali slušaj. Ako bi bila ljubav, umesto mržnje i straha... Zar nikad nije ljubav?

— Nije.

— Zašto? Zašto ne bi bila? Jesu li sva ljudska bića toliko slaba? To je užasno. Ali svejedno, svejedno, ne brini. Budi miran. Bar ovog časa nije mržnja, zar ne? Naklonost bar, brižnost, želja da ti bude dobro. Osećaš to, Osdene? Da li osećaš to?

— Među... ostalim stvarima — prozbori on gotovo nečujno.

— Buka iz moje podsvesti, pretpostavljam. I svih ostalih u prostoriji... Slušaj, kad smo te našli tamo u šumi, kada sam pokušala da te okrenem, začas kao da si malo došao k svesti i ja sam osetila tvoj užas. U tom trenutku izbežumila sam se od straha. Je li to što sam iskusila bio tvoj strah od mene?

— Nije.

Šake su joj i dalje počivale na njegovim, a on je sada bio prilično opušten, tonući prema snu, kao bolesnik koji je oslobođen bolova. — Šuma — promrmlja on; jedva je mogla da ga razume. — Bojim.

Nije ga više zapitkivala, ali je ostavila šaku na njegovoj i posmatrala ga kako tone u san. Znala je šta sama oseća, pa, dakle, i šta on mora da oseća. Bila je sasvim uverena u to: postoji samo jedno osećanje, jedno stanje bića, koje je kadro da se tako potpuno preokrene, da se polarizuje, u jednom trenu. Na Velikom Hainskom doista postoji samo jedna reč, onta, za ljubav i mržnju. Ona, razume se, nije bila zaljubljena u Osdenu, stvar uopšte nije bila u tome. Ono što je osećala prema njemu bila je onta, polarizovana mržnja. Držala ga je za ruku i struja je tekla između njih, silan elektricitet dodira, koga se oduvek užasavao. Dok je spavao, prsten mišića oko ustiju, sličan kakvoj anatomske karti, popustio je i Tomiko ugleda na njegovom licu ono što niko od njih još nije video, sasvim slabašan, doduše, ali ipak osmeh. Osmeh zgasnu. On nastavi da spava.

Bio je čvrstog kova; narednog dana se pridigao i bio gladan. Harfeks je želeo da ga ispita, ali Tomiko ga je odvratila. Obesila je list politena preko vrata Osdenovog odeljenja kako je on sam često činio. — Da li ti to odista blokira empatički prijem? — upitala ga je ona, a on je uzvratilo suvim, opreznim tonom, koji su sada koristili u međusobnom ophođenju: — Ne.

— Šta je onda? Upozorenje?

— Delimično. Pre talisman. Doktor Hamergeld je smatrao da dejstvuje... Možda je odista tako, malčice.

Bila je ljubav, jednom. Prestrašeno dete,

koje se gušilo u plimskim naletima i udarima ogromnih osećanja odraslih, dete koje se davilo i koje je spasao jedan čovek. Čovek ga je naučio da diše, da živi. Čovek koji mu je dao sve, svu zaštitu i ljubav. Otac (majka) bog: sve. — Je li još živ? — pitala ga je Tomiko, misleći o Osdenovoj neverovatnoj usamljenosti i neobičnoj okrutnosti velikih doktora. Bila je zapanjena kada je začula njegov usiljen, pritvoren smeh. — Umro je pre najmanje dva i po stoleća — kazao je Osden. — Zar zaboravljaš gde smo, Koordinate? Svi smo ostavili iza sebe svoje male porodice...

Sa druge strane politenske zavese osmoro drugih ljudskih bića na Svetu 4470 besciljno se kretalo. Glasovi su im bili prigušeni i napeti. Eskvana je spavao; Posvet To nalazila se na terapiji; Dženi Čong je pokušavala da tako montira svetiljke u svom odeljenju da ne bacaju nikakvu senku.

— Svi su zaplašeni — reče Tomiko. — Svi imaju neku zamisao o tome šta te je napalo. Nekakav majmun — krompir, džinovski zubati spanać, šta ti ga ja znam... Čak i Harfeks. Možda si u pravu da ih ne treba nagoniti da uvide. To bi samo pogoršalo stvari, izgubili bi poverenje jedni u druge. Ali zašto smo svi tako labilni, nesposobni da se suočimo sa činjenicama, zašto se tako lako raspadamo kao celina? Jesmo li odista svi sišli s uma?

— Uskoro ćemo još više biti.

— Zašto?

— Postoji nešto. — On zatvori usta, a mišići usana mu se ukrutiše.

— Nešto što oseća?

— Nekakvo osećanje.

— U šumi?

On klimnu.

— Pa šta je to, onda...?

— Strah. — Ponovo je počeo da izgleda napeto i nemirno se kretao. — Kada sam pao, tamo, znaš, nisam odmah izgubio svest. Ili mi se vraćala. Ne znam. Pre će biti da sam bio paralizan.

— Bio si.

— Nalazio sam se na tlu. Nisam mogao da ustanem. Lice mi je bilo u prljavštini, u onoj mekanoj plesni od lišća. Bila mi je u nozdrvama i očima. Nisam mogao da se pokrećem. Nisam mogao da vidim. Kao da sam bio u zemlji. Zaronjen u nju, deo nje. Znao sam da sam između dva drveta, iako ih uopšte nisam video. Čini mi se da sam mogao da osetim korenje. Ispod mene, u zemlji, dole pod zemljom. Ruke su mi bile krvave, mogao sam to da osetim, a krv je prljavštinu oko mog lica učinila lepljivom. Osetio sam strah. Rastao je. Kao da su konačno saznali da sam tamo, da ležim na njima, pod njima, među njima, stvar koje su se bojali, ali i sama deo njihovog straha. Nikako nisam mogao prestati da im vraćam natrag strah, a on je rastao, dok ja, međutim, nisam mogao da se pomerim, nisam bio u stanju da se udaljim. Onesvestio bih se, mislim, ali onda me je strah ponovo osveščivao, a i dalje nisam mogao da se pokrenem. Baš kao ni oni.

Tomiko oseti hladno kostrešenje kose, pripravljanje aparata užasa. — Oni: ko su oni, Osdene?

— Oni, to... ne znam. Strah.

— O čemu on to priča? — upita Harfeks, pošto ga je Tomiko izvestila o ovom razgovoru. Još nije htela da pusti Harfeksa da ispita Osdenu, osećajući da ga mora zaštititi od bure Hainčevih moćnih, prekomerno prigušenih osećanja. Na

žalost, ovo je raspirilo prituljen plamen parano-
idne zebnje koji je goreo u sirotom Harfeksu i
on je pomislio da su se ona i Osden urotili i da
skrivaju neku veoma važnu ili opasnu činjenicu
od ostalih članova ekipe.

— To je kao kada bi slep čovek pokušao
da opiše slona. Osden ništa više od nas nije video
ili čuo to... osećanje.

— Ali iskusio ga je, draga moja Haito —
uzvрати Harfeks jedva obuzdavajući plimu besa.
— Ne empatički, već na vlastitoj lobanji. Došlo
je, tresnulo ga, mlatnulo nekim tupim predmetom.
Zar nije mogao da ga vidi ni krajičkom oka?

— A šta bi on to video, Harfekse? — upita
Tomiko, ali Harfeks preču njen naglasak; čak
je i on odbijao da se suoči sa tom mogućnošću.
Strah ulivaju tuđinci. Ubica je neko spolja, stra-
nac, a ne jedan od nas. Zlo nije u meni!

— Prvi udarac dobro ga je izbacio iz stroja
— reče Tomiko pomalo umorno — tako da ništa
nije video. Ali kada je došao k sebi, sam u šumi,
osetio je silan strah. Ne svoj vlastiti; bilo je to
empatičko dejstvo. Siguran je u to. A taj strah
sasvim izvesno, nije poticao ni od koga od nas.
Prema tome, proishodi da lokalni oblici života
nisu sasvim lišeni sposobnosti da osećaju.

Harfeks je smrknuto pogleda za trenutak.
— Pokušavaš da me zaplašiš, Haito. Ne razumem
tvoje pobude. — On ustade i uputi se ka
svom laboratorijskom stolu, koračajući polako
i kruto, kao kakav osamdesetogodišnjak, a ne
dvostruko mlađi čovek.

Ona se osvrnu po ostalima. Počeo je da je
obuzima očaj. Njena nova, krhka i duboka me-
đuzavisna veza sa Osdenom pružala joj je, bila
je toga potpuno svesna, izvesnu dodatnu snagu.
Ali ako stvar nije mogao da izdrži čak ni Har-

feks, ko bi od ostalih to bio u stanju? Porlok i Eskvana bili su zatvoreni u svojim odeljenjima, dok su ostali radili ili bili nečim zaokupljeni. Postojalo je nešto čudno u vezi sa njihovim položajima. Neko vreme Koordinator nije uspela da razabere šta je to, a onda je shvatila da svi sede licem okrenuti prema obližnjoj šumi. Igrajući šah sa Asnanifoilom, Olero se pomerala na stolici oko stola, sve dok se nije našla gotovo pokraj njega. Otišla je do Manona, koji je secirao jedan splet paučastog smeđeg korenja, i kazala mu da pokuša da ustanovi šta stoji u zaleđu ovakvog ponašanja. On je smesta razabrao u čemu je stvar i uzvratio neuobičajeno kratko: — Drže neprijatelja na oku.

— Kakvog neprijatelja? Šta ti osećaš, Manone? — Najednom joj se javila nada u njega kao u psihologa, na ovom mračnom terenu slutnji i empatija, gde biolozi ne mogu da se snađu. — Osećam silnu zebnju zbog ove naročite prostorne usmerenosti. Ali ja nisam empata. Prema tome, zebnja se može objasniti iz ugla jedne posebne stresne situacije, napada, naime, na jednog člana ekipe u šumi, kao i jedne sveukupne stresne situacije, mog prisustva, naime u potpuno stranoj sredini, za koju arhetipske konotacije reči »šuma« pružaju neumitnu metaforu.

Više sati kasnije Tomiko su probudili Osdenovi krici izazvani noćnom morom; Manon ga je primirivao, tako da je ona ponovo uronila u svoje vlastite besputne snove koji su se račvali u tmini. Ujutro se Eskvana nije probudio. Ništa nisu pomogle ni stimulatívne droge. Čvrsto je prionuo uz san, klizeći sve dalje i dalje unazad, mrmljajući nešto blago s vremena na vreme, sve dok, potpuno regradiran, nije ostao da leži

sklupčan na boku, sa palcem pri usnama, i nestao.

— Dva dana, dvoje manje. Deset malih Indijanaca, devet malih Indijanaca... — Bio je to Porlok.

— A ti si sledeći mali Indijanac — odbrusi mu Dženi Čong. — Idi i ispitaj vlastitu mokraću, Porloče!

— Sve će nas oterati u ludilo — reče Porlok, ustavši i mašući levom rukom. — Zar ne osećate to? Blagi bože, zar ste svi gluvi i slepi? Zar ne osećate šta radi, sve te emanacije? Potiču od njega, iz njegove sobe tamo, iz njegovog uma. Sve nas tera u ludilo tim strahom!

— Na koga misliš? — upita Asnanifoil, nadnoseći se strmoglavu i kosmato nad sitnog Zemljanina.

— Moram li da ga imenujem. Osden, onda, Osden! Osden! Šta mislite, zašto sam pokušao da ga ubijem? U samoodbrani! Da nas sve spasem! Zato što nećete da uvidite šta nam čini. Sabotirao je misiju tako što nas je navodio da se svađamo, a sada nas tera u ludilo, projektujući strah na nas, tako da ne možemo ni da spavamo ni da mislimo, sličan nekom ogromnom radiju koji ne ispušta nikakav zvuk, ali ipak emituje sve vreme, onemogućujući vam da spavate i mislite. Haito i Harfeks su već pod njegovom kontrolom, ali ostali još mogu da budu spaseni. Morao sam to da učinim!

— Nisi baš najbolje postupio — reče Osden, stojeći polunag, sav u zavojima, na vratima svog odeljenja. — Sam sam sebe mogao jače da udarim. Do vraga, nisam ja taj zbog koga si obnevideo od straha, Porloče, već nešto tamo, napolju, u šumi! — Porlok preduze bezuspešan pokušaj da nasrne na Osdena, ali ga Asnanifoil za-

drža i nastavi da ga drži dok mu je Manon davao injekciju sedativa. Kad ga je pustio, ovaj se na sav glas drao o džinovskim radijima. Ali minut kasnije sedativ je počeo da deluje i on se pridružio blaženoj tišini Eskvane.

— U redu — reče Harfeks. — A sad ćeš nam reći, Osdene, šta znaš i sve što znaš.

Osdene reče: — Ne znam ništa.

Izgledao je slomljen i slab. Tomiko ga smesti da sedne pre no što je počeo da govori.

— Posle tri dana provedena u šumi počeo sam da stičem utisak da povremeno primam izvesna osećanja.

— Zašto nas nisi izvestio o tome?

— Zato što sam počinjao da šizim, kao i svi vi.

— O tome je takođe trebalo da nas izvestiš.

— Pozvali biste me natrag u bazu. A to ne bih mogao podneti. Jasno vam je da je moje uključenje u misiju predstavljalo veliku grešku. Nisam sposoban da živim zajedno sa devet neurotičnih osoba u skućenom prostoru. Pogrešio sam što sam se dobrovoljno javio u Istraživačku ekipu, a vlasti su pogrešile što su me prihvatile.

Niko ništa nije rekao; ali Tomiko je primećivala, ovoga puta izvesno, trzaj Osdenovih ramena i grčenje mišića njegovog lica kada je dokučio njihovo gorko slaganje.

— U svakom slučaju, nisam hteo da se vratim u bazu zato što sam bio znatiželjan. Čak i postajući sve rastrojeniji, kako sam mogao da hvatam empatička dejstva kada nije bilo bića koja bi ih emitovala? Tada nisu bila rdava. Veoma nejasna. Čudna. Poput strujanja vazduha u zatvorenoj prostoriji, nešto što spazite krajičkom oka. Praktično ništa.

Za trenutak, nosilo ga je njihovo slušanje;

oni su slušali, a on im je govorio. Nalazio se potpuno u njihovoj vlasti. Ukoliko im se ne bude dopao, postaće omražen; ukoliko ga budu ismejali, postaće groteskan; ako ga slušaju, pričaće im. Bio je bespomoćno poslušan prema zahtevima njihovih osećanja, reakcija, raspoloženja. A bilo ih je sedmoro, premnogo da bi izašao na kraj sa svima istovremeno, tako da je stalno morao da oscilira između različitih nahoda. Nikako nije uspevao da uspostavi saglasje. Čak i dok im je govorio i tako ih držao na okupu, uvek bi nečija pažnja odlutala: Olero je možda mislila da on nije neprivlačan, Harfeks je tragao za krajnjim pobudama njegovih reči, Asnanifoilov um koji se nije mogao dugo zadržati na konkretnosti, bludeo je ka večnom spokoju brojeva, dok je Tomiko rastrojavalo sažaljenje, strah. Osdenov glas zatreperi i on izgubi nit. — Ja... ovaj... mislim da to mora biti drveće — reče on, a onda začuta.

— Nije drveće — uzvрати Harfeks. — Ovo ovde podjednako je lišeno nervnog sistema kao i ono hainskog porekla na Zemlji.

— Ne vidiš šumu od drveća, kako to kažu na Zemlji — umeša se Manon, nasmešivši se vragolasto; Harfeks se zagleda u njega. — Šta je sa onim čvorastim korenjem koje nas zbunjuje već dvadesetak dana, a?

— Pa šta je sa njim?

— Nesumnjivo predstavljaju veze. Veze između drveća. Je l' tako? Pretpostavimo sada, iako je sasvim neverovatno, da ne znaš ništa o ustrojstvu životinjskog mozga, a dobiješ na ispitivanje jedan akson ili izdvojenu gliomnu ćeliju. Kakvi bi izgledi bili da otkriješ šta je zapravo, posredi? Da li bi dokučio da je ta ćelija sposobna da oseća?

— Ne bih. Zato što ona za to i nije kadra. Pojedinačna ćelija može samo mehanički da reaguje na nadražaj. Ništa više. Da li ti to možda zastupaš hipotezu da su pojedinačna drveta »ćelije« u svojevrsnom mozgu, Manone?

— Ne sasvim. Samo ukazujem na to da su sva ona međusobno povezana, kako spojevima čvorastog korenja, tako i tvojim zelenim epifitima u granama. A ti spojevi su neverovatno složni i prostrani. Čak i prerijske trave poseduju te spojeve preko korenja zar ne? Znam dobro da sposobnost osećanja i inteligencija ne predstavljaju predmet, ne možeš ih naći u ćelijama mozga, niti izvaditi iz njega radi analize. Posredi je funkcija povezanih ćelija. Na izvestan način to je veza: povezanost. Ne postoji stvarno. Ne pokušavam da kažem da postoji konkretno, opipljivo. Samo pomišljam da bi možda Osden bio kadar da opiše to.

I Osden preuze reč, počevši da govori kao u transu. — Sposobnost osećanja bez čula. Slepo, gluvo, bez nerava, nepokretno. Izvesna nadražljivost, reakcija na dodir. Reakcija na sunce, svetlost, vodu i hemikalije u zemlji oko korenja. Ništa pojmljivo jednom životinjskom umu. Prisustvo bez uma. Svesnost bića, bez objekta ili subjekta. Nirvana.

— Ali zašto onda primaš signale straha? — upita Tomiko prigušenim glasom.

— Ne znam. Ne shvatam kako nastaje svest o objektima, o drugima: neopažanja, reakcija... Ali postojala je nelagodnost, danima. A onda dok sam ležao između dva drveta, a moja krv bila na njihovom korenju... — Osdenovo lice zacakli se od znoja. — Postalo je strah — reče on piskavo — samo strah.

— Kada bi takva funkcija postojala — reče

Harfeks — ne bi bila kadra da pojmi neki samopokretni materijalni entitet, niti da reaguje na njega. Ne bi posedovala ništa veću svest o nama nego što mi »posedujemo svest« o beskonačnosti.

— »Tišina tih beskonačnih prostranstava užasava me« — promrmlja Tomiko. — Paskal je bio svestan beskonačnosti. Posredstvom straha.

— Mi možda — reče Manon — izgledamo kao šumski požari. Orkani. Opasnosti. Ono što se brzo kreće opasno je za biljku. Sve što je lišeno korena strano je, užasno. A ako je to um, više je nego verovatno da može postati svestan Osdena, čiji je um otvoren za veze sa svim drugim, sve dok je u svesnom stanju, i koji je ležao u bolu... bolu punom straha. Nikakvo čudo što je i ono iskusilo strah...

— Ne »ono« — reče Harfeks. — Ne postoji nikakvo biće, nikakvo ogromno stvorenje, nikakva osoba! U najboljem slučaju može biti reči o funkciji...

— Postoji samo strah — reče Osden.

Svi su začutili i to je potrajalo neko vreme; tišina je vladala i spolja.

— Je li to ono što osećam kako me sve vreme vreba otpozadi? — upita Dženi Čong skrušeno.

Osden klimnu. — Svi to osećate, iako ste gluvi. Sa Eskvanom je najteže, zato što on poseduje izvesnu empatičku sposobnost. Mogao bi da šalje ako bi bio obučen, ali preslab je, nikada ne bi postao ništa više od medijuma.

— Slušaj, Osdene — reče Tomiko — ti možeš da šalješ. Pošalji onda poruku... šumi, strahu tamo napolju... reci mu da mu nećemo nauditi. S obzirom na to da on ima ili predstavlja, neku vrstu čuvstva koje se pretvara u ono što nam je poznato kao osećanje, zar ti ne bi mogao

da izvršiš pretvaranje u suprotnom smeru? Uputi poruku: »Bezopasni smo i prijateljski nastrojani.«

— Moraš znati da niko ne može da emituje lažnu empatičnu poruku, Haito. Ne možeš poslati nešto što ne postoji.

— Ali mi odista ne želimo da mu naudimo, stvarno smo prijateljski nastrojani.

— Jesmo li? U šumi, kada ste došli po mene, da li ste bili prijateljski nastrojani?

— Nismo. Bili smo užasnuti. Ali... to je bilo ono, šuma, biljke, ne moj vlastiti strah, zar ne?

— U čemu je razlika? Sve si to ti osećala. Zar ne shvataš — Osdenov glas postade razdraženiji — zašto se vi meni ne dopadate i zašto se ja ne dopadam vama, svima redom? Zar ne uviđate da vam vraćam svako negativno ili agresivno osećanje koje ste mi uputili od časa kada smo se prvi put sreli? Vraćam vam neprijateljstvo sa zahvalnošću. Činim to u samoodbrani. Kao i Porlok. Ovo je, međutim, prava samoodbrana; to je jedina tehnika koju sam razvio kao zamenu za prvobitnu odbranu, potpuno povlačenje od drugih. Na žalost, dolazi do nastajanja zatvorenog kola, koje se samo održava i samo pojačava. Vaša prvobitna reakcija prema meni predstavljala je nagonisku antipatiju prema bogalju. Sada je to, razume se, već mržnja. Zar ne shvatate u čemu je stvar? Šuma-um tamo napolju odašilje samo užas, sada, a to je i jedina poruka koju ja mogu da uputim, jer kad sam izložen užasu ne mogu da osećam ništa drugo do užas!

— Šta nam onda valja činiti? — upita Tomiko, a Manon smesta uzvratila: — Premestimo bivak. Na drugi kontinent. Ako i tamo ima biljaka-umova, neće nas tako brzo приметiti, baš kao što nisu ni ove; možda nas čak uopšte neće zapaziti.

— Bilo bi to silno olakšanje — primeti Osden kruto. Ostali su ga posmatrali sa novom radoznalošću. Otkrio se prema njima, videli su ga onakvog kakav jeste — bespomoćni čovek u stupici. Možda su, kao i Tomiko, uvideli da je sama zamka, njegova grubost i okrutni egotizam, njihova vlastita konstrukcija, a ne njegova. Oni su napravili kavez i zatvorili ga u njega... i poput zatvorenog majmuna on je bacio prljavštinu kroz rešetku. Da su mu, prilikom prvog susreta, ponudili poverenje, da su bili dovoljno jaki da mu ponude ljubav, kako bi im onda izgledao?

Niko, od njih, međutim, nije bio kadar za to, a sada je već suviše kasno. Da je bilo vremena, i kada bi bili sami, Tomiko bi verovatno uspela da uspostavi sa njim tanano saglasje osećanja, skladnost poverenja, harmoniju; ali nije bilo vremena, pošto ih je čekao posao koji je valjalo obaviti. Nije bilo dovoljno prostora za uzgajanje jedne tako velike stvari a oni su se morali zadovoljiti naklonošću, sažaljenjem, malom izmenom ljubavi. No, čak joj je i to malo dalo snage, premda za njega nije bilo ni izdaleka dovoljno. Mogla je sada da vidi na njegovom oguljenom licu silnu ozlojeđenost njihovom radoznalošću, pa čak i njenim sažaljenjem.

— Idi i lezi, rana ti ponovo krvari — reče ona, a on je poslušao.

Narednog jutra su se spakovali, rastopili hangar i stambena odeljenja, uzleteli Gumom na mehanički pogon i otišli na drugu stranu Sveta 4470, preko crvenih i zelenih zemalja i mnogo toplih, zelenih mora. Izabrali su jedno zgodno mesto na kontinentu G: preriju, dvadeset hiljada kvadratnih kilometara prekrivenih travama koje leluja vetar. Nije bilo ni traga od šume u krugu prečnika dve stotine kilometara: ravnica je bila

lišena čak i samotnih stabala, odnosno omanjih gajeva. Biljni oblici javljali su se samo u velikim, istovrsnim kolonijama; nikada se nisu mešali, izuzev u slučaju nekih sitnih, sveprisutnih saprofita i nosilaca spora. Članovi ekipe naneli su sloj holomelda preko kostura građevina i u smiraj trideset dvočasovnog dana smestili su se u novi bivak. Eskvana je još spavao, a Porlok je i dalje bio pod dejstvom sedativa, ali zato su svi ostali bili veseli. — Ovde se može disati! — stalno su ponavljali.

Osden se podiže i drhtavo krenu prema vratima; nagnuvši se tu, on pogleda kroz sumrak preko tamnih prostranstava ustalasane trave koja nije bila trava. Osećao se slabašan, slatkast miris polena, nošenog vetrom; nije bilo nikakvog drugog zvuka osim blagog, sveprisutnog šuma vetra. Empata je ostao da stoji nepomično i dugo, dok ga je zavoj oko glave malo stezao. Spustila se tama, a sa njom su došle zvezde, svetiljke na prozorima dalekog doma Čovekovog. Vetar je prestao, nije više bilo nikakvog zvuka. On stade da osluškuje.

U dugoj noći Haito Tomiko je osluškivala. Ležala je mirno i slušala krv u svojim arterijama, disanje onih koji su spavali, vetar koji je duvao, protok u tamnim venama, približavanje snova, pojačanje statičkog dejstva zvezda kako je vasseljena polako umirala, zvuk smrti koja korača. Ona ustade iz postelje i iziđe iz sićušne samoće svog odeljenja. Spavao je jedino Eskvana. Porlok je ležao u ludačkoj košulji, bunčajući prigušeno na svom mračnom maternjem jeziku. Olero i Dženi Čong igrale su karte, smrknutih izraza lica. Posvet To nalazila se u niši za terapije, uključena. Asnanifoil je crtao mandalu, Treći ob-

razac prostih brojeva. Manon i Harfeks sedeli su sa Osdenom.

Ona zameni zavoje na Osdenovoj glavi. Njegova prava, riđa kosa, na mestima gde nije morala da se obrije, izgledala je neobično. Sada je bila poprskana belim. Ruke su joj drhtale dok je radila. Niko još ništa nije rekao.

— Kako strah može da bude i ovde? — upita ona, a glas joj odjeknu ravno i lažno u užasnoj tišini.

— Nije u pitanju samo drveće, nego i trava...

— Ali udaljeni smo dvanaest hiljada kilometara od mesta gde smo se jutros nalazili; ostavili smo ga na suprotnoj strani planete.

— Sve je to jedno — reče Osden. — Jedna velika, zelena misao. Koliko je potrebno jednoj misli da prevali put sa kraja na kraj tvog mozga?

— To ne misli. Nije posredi mišljenje — reče Harfeks, beživotno. — U pitanju je naprosto mreža procesa. Grane, epifitsko rastinje, korenje sa onim čvorastim spojevima među pojedinim stablima: mora da su svi kadri da prenose elektrohemijske impulse. U tom slučaju ne postoje pojedinačne biljke, tačnije govoreći. Čak je i polen deo veze, nesumnjivo svojevrсна osećajnost preko vetra, koja spaja kontinente. Ali sve je to nepojmljivo. Da cela biosfera planete predstavlja komunikacionu mrežu, osetljivu, iracionalnu, besmrtnu, izdvojenu...

— Izdvojenu — ponovi Osden. — U tome je stvar! To je strah! Nije problem u tome što smo pokretni ili skloni razaranju. Posredi je to što smo naprosto tu. Mi smo drugi. Nikada ovde nije bilo nikakvih drugih.

— U pravu si — reče Manon, gotovo šapućući. — Ono nema sebi ravnih. Nema neprijatelja.

Nema veze ni sa čim drugim osim sa samim sobom. Zauvek samo.

— Pa kakva je onda funkcija njegove inteligencije u procesu opstanka vrste?

— Možda nikakva — reče Osden. — Zašto toliko držiš do teleologije, Harfekse? Zar nisi Hainac? Nije li mera složenosti ujedno i mera večne radosti?

Harfeks se nije uhvatio na ovaj mamac. Izgledalo je kao da mu je dobro. — Treba da napustimo ovaj svet — reče on.

— Sad znaš zašto sam oduvek želeo da se udaljim, da odem od vas — reče Osden uz svojevršnu morbidnu ljubaznost. — Nije prijatan, zar ne, taj strah drugih...? Da je samo posredi životinjska inteligencija. Mogu da izađem nakraj sa životinjama. Uspevao sam sa kobrama i tigrovima; viša inteligencija ti olakšava stvari. Trebalo je da budem iskorišćen u zoološkom vrtu, a ne u ekipi ljudi... Kada bih samo mogao da iziđem na kraj sa ovim vražijim, glupim krompirom! Kada samo ne bi bio tako sveprisutan... To što hvatam, i dalje je više nego strah, da znate. A pre nego što ga je obuzela panika odlikovalo se... vedrinom. Nisam tada mogao da ga primam, nisam imao pojma koliko je veliko. Znati za ceo dan uostalom i celu noć. Sve vetrove i vetromire zajedno. Zimske zvezde i letnje zvezde istovremeno. Imati korene, a nemati neprijatelje. Biti celovit. Shvatate li? Bez ometanja. Bez drugih. Biti jedno...

Nikada nije ovako govorio, pomisli Tomiko.

— Nemaš odbrane protiv njega, Osdene — reče ona. — Ličnost ti se već promenila. Podložan si njegovom dejstvu. Možda svi nećemo poludeti, ali ti hoćeš, ako ne odemo.

Oklevao je za trenutak, a onda podiže pogled

prema Tomiko, prvi put se susrevši sa nečijim očima — dug, miran pogled, bistar poput vode.

— Od kakve mi je koristi ikada bila zdrava pamet? — upita on, podrugljivo. — Ali u pravu si, Haito. Ima u tome nečega.

— Treba da odemo — promrmlja Harfeks.

— Ako mu popustim — reče naglas trenutnu misao Osden — da li bih mogao da uspostavam komunikaciju?

— Pretpostavljam — reče Manon hitrim, nervoznim glasom — da si pod »popustiti« podrazumevao prestanak vraćanja empatičkih informacija koje primaš od biljke-entiteta: prestanak odbacivanja straha, njegovo asimilovanje. To će te ili smesta ubiti, ili će te vratiti u potpunu psihološku povučенost, autizam.

— Zašto? — upita Osden. — Njegova poruka je odbacivanje. Ali moje spasenje je odbacivanje. Ono nije inteligentno. Ali ja jesam.

— Razmere nisu u redu. Šta može samo jedan ljudski mozak da postigne spram nečeg tako ogromnog?

— Pojedinačni ljudski mozak kadar je da pojmi ustrojstva čije razmere obuhvataju zvezde i galaksije — reče Tomiko — a onda da ih protumači kao Ljubav.

Manon prođe pogledom sa jednog na drugog; Harfeks je ćutao.

— Bilo bi lakše u šumi — reče Osden. Ko će od vas da me prebaci?

— Kada?

— Sada. Pre no što svi doživite nervni slom ili pribegnete nasilju.

— Ja ću — reče Tomiko.

— Neće niko od nas — reče Harfeks.

— Ja ne mogu — reče Manon. — Ja... ovaj... odveć se bojim. Srušio bih letelicu.

— Povedite i Eskvanu. Ako uspem, on bi mogao da posluži kao medijum.

— Prihvatate li Senzorov plan, Koordinator? — upita Harfeks formalno.

— Da.

— Ne slažem se, ali ću poći sa vama.

— Mislim da smo prinuđeni, Harfekse — reče Tomiko, ne skidajući pogled sa Osdenovog lica; ružna, bela maska bila je sada preobražena, požudna poput lica ljubavnika.

Igrajući karte da bi odvratile misli od uklelih kreveta, od sve većeg straha, Olero i Dženi Čong cvokotale su poput preplašene dece. — Ta stvar, u šumi je, dočepaće te se...

— Bojite se mraka? — podsmehnu im se Osdenu.

— Ali vidi Eskvanu, Porloka, pa čak i Asnanifoila...

— Ne može vam naneti nikakvo zlo. To je samo impuls koji prolazi kroz sinapsu, vetar koji struji kroz granje. Samo noćna mora.

Uzleteli su u helimlaznjaku; Eskvana, koji je još bio u dubokom snu, nalazio se sklupčan u stražnjem odeljku, Tomiko je pilotirala, Harfeks i Osdenu su ćutali, gledajući preda se u očekivanju tamne linije šume preko nejasnog, sivog prostranstva, ravnice obasjane sjajem zvezda.

Približili su se crnoj liniji, prešli je; sada je pod njima bila tama.

Ona potraži mesto da se spusti, leteći nisko, iako je morala da se bori protiv mahnite želje da se vine što više, da se izbavi odavde, da utekne. Ogromna životnost biljke-sveta bila je daleko izrazitija ovde u šumi, a njena panika tukla je u džinovskim, tamnim talasima. Pred njima se na jednom ukaza bleđa mrlja, ogoljen vrh brežuljaka, tek nešto viši od najkrupnijih crnih obličja unao-

kolo; ne-drveće; ukorenjeno; delovi celine. Ona upravi helimlaznjak prema proplanku i prilično ga nespretno spusti. Ruke na komandnoj palici bile su joj klizave, kao da ih je protrljala hladnim sapunom.

Oko njih je sada stajala šuma, crnilo u tami.

Tomiko se šćućuri i zaklopi oči. Eskvana je ječao u snu. Harfeks je disao kratko i čujno; ostao je kruto da sedi čak i kada se Osdan nagnuo preko njega da otvori vrata.

Osdan ustade; leđa i glava obavijena zavojima jedva su mu se mogli videti pri slabašnom sjaju kontrolne table, kada je zastao na vratima letelice.

Tomiko je drhtala. Nije mogla da podigne glavu. — Ne, ne, ne, ne, ne, ne, ne, ne — šaputala je. — Ne. Ne. Ne.

Osdan je krenuo naglo i tiho, skliznuvši sa vrata u tamu. Trenutak potom nije ga više bilo.

— Dolazim! — reče jedan veliki glas, ne stvorivši nikakav zvuk.

Tomiko vrisnu. Harfeks se nakašlja; izgledalo je kao da pokušava da ustane, ali nije to učinio.

Tomiko se poguri i zgrči, sva usredsređena na slepo oko u svojoj utrobi, u središtu svog bića; napolju nije bilo ničeg drugog osim straha.

A onda prestade.

Ona podiže glavu; lagano rastavi ruke. Sede uspravno. Noć je bila mrkla, a površ šume sijale su zvezde. Nije bilo ničeg drugog.

— Osdene — reče ona, ali nije ispustila nikakav zvuk. Ponovo je progovorila, glasnije, kreket samotne žabe. Nije bilo odgovora.

A onda počne da uviđa da nešto nije u redu sa Harfeksom. Pokušala je da razabere njegovu glavu u tami, pošto je skliznuo sa sedišta, kada

najednom, u mukloj tišini, u mračnom stražnjem odeljku letelice, prozbori jedan glas. — Dobro — reče on.

Bio je to Eskvanin glas. Ona hitro uključi unutrašnju rasvetu i ugleda inženjera kako leži zgrčen i usnuo, držeći ruke napola preko usta.

Usta se ponovo otvoriše. — Sve u redu — reče glas.

— Osdene...

— Sve u redu — reče blagi glas iz Eskvaninih usta.

— Gde si?

Tišina.

— Vрати se.

Vetar se dizao. — Ostaću ovde — reče blagi glas.

— Ne možeš ostati...

Tišina.

— Bićeš sam, Osdene!

— Slušaj. — Glas je postao slabiji, nerazgovetniji, kao da se gubio u zvuku vetra. — Slušaj. Želim ti dobro.

Ona ga pozva po imenu, ali nije bilo odgovora. Eskvana je ležao nepomično. Harfeks još nepomičnije.

Osdene! — viknu ona, nagnuvši se preko vrata u tamu, dok je tišinu u šumi bića potresao vetar. — Vратиću se. Moram da odvezem Harfeksa u bazu. Vратиću se, Osdene!

Tišina i vetar u lišću.

Završili su propisano istraživanje Sveta 4470, njih osmoro; bio im je potreban četrdeset jedan dan više. Asnanifoil i neka od žena u početku su danju odlazili u šumu, tragajući za Osdenom u području oko ogoljenog brežuljka, premda se Tomiko nije mogla zakleti na koji su se ogoljeni brežuljak spustili one noći u samom srcu i vrtlo-

gu užasa. Ostavili su gomile zaliha za Osdenu, hrane dovoljno za pedeset godina, odeće, šatora, alatki. Traganje nije dugo potrajalo; nije bilo načina da se pronađe jedan čovek, ako želi da se krije, u tim beskrajnim lavirintima, u mračnim hodnicima, lozasto prepletenim odozgo, sa ko- renjem odozdo. Možda su prošli nadohvat ruke od njega, uopšte ga ne primetivši.

Ali on je bio tamo; jer više nije bilo straha.

Razumna, i ceneći razum još više posle nesnosnog iskustva sa besmrtnim bezumom, Tomiko je pokušavala da razumno shvati ono što je Osdenu učinio. Ali reči su joj izmicale kontroli. On je uzeo strah u sebe i, prihativši ga, prevazišao ga je. Predao je svoje biće tuđincu, čin neopozive predaje koji nije ostavljao mesta ni za kakvo zlo. On je dokučio ljubav Drugog i tako je dobio sebe celoga. Ali ovo nije rečnik razuma.

Ljudi iz Istraživačke ekipe hodali su pod drvećem, kroz ogromne kolonije života, okruženi snenom tišinom, setnim spokojem koji ih je tek upola bio svestan, a sasvim ravnodušan prema njima. Nije bilo časova. Razdaljina je bila nebitna. Kad bismo samo imali dovoljno sveta i vremena... Planeta se okretala između sunčeve svetlosti i velike tame, vetrovi zime i leta raznosili su tanan, bleđi polen preko tihih mora.

Gum se vratio, posle mnogo istraživanja, godina i svetlosnih godina, do onoga što je pre više vekova predstavljalo kosmodrom Smeming. Tamo je još bilo ljudi da prime (sa nevericom) izveštaje ekipe i da zabeleže njene gubitke: biolog Harfeks, umro od straha, i Senzor Osdenu, ostavljen kao kolonista.

NAUČNA .
Knjiga I
1987 — prvo izdanje

Izdaju

NARODNA KNJIGA
Šafarikova 11, Beograd
PARTIZANSKA KNJIGA
Bulevar vojvode Mišića 17/VII, Beograd

Za izdavače

Radomir Nikolić, direktor
Mihailo Đelović, direktor

Tehnički urednik

Stjepan Mimica

Lektor

Nada Vukajlović

Korektori

Staša Radović
Buba Stevanović-Bakić

Tiraž

5000 primeraka

Štampa

Mladinska knjiga, Ljubljana